

Umeås stadsdelar – så står det till!

Sociala stadsrumsanalyser och
stadsdelsbeskrivningar som underlag till
gestaltning av livsmiljöer för
välbefinnande, tillit och trygghet

Rapport – Godkänd av kommunstyrelsen 2020-11-17

UMEÅ
KOMMUN

Umeås stadsdelar – så står det till!

Sociala stadsrumsanalyser och stadsdelsbeskrivningar som underlag till gestaltning av livsmiljöer för välbefinnande, tillit och trygghet.

Rapport. Godkänd av kommunstyrelsen 2020-11-17

Produktion:

Övergripande planering, Umeå kommun

Politisk styrgrupp:

Kommunstyrelsens planeringsutskott

Styrgrupp:

Samhällsbyggnadsforum

Arbetsgrupp:

Pernilla Helmersson, samhällsplanerare (projektledare)

Anna Flatholm, projektchef

Hanna Jonsson, samhällsplanerare

Daniel Lindström, samhällsplanerare

Olle Norqvist, samhällsplanerare

Emma Pettersson, mark och exploateringsingenjör

Sandrine Rivoire, mark och exploateringsingenjör

Emil Sandström, samhällsplanerare

Tomas Strömberg, stadsarkitekt

Ebba Sundström, samhällsplanerare

Expertstöd:

Magdalena Blomqvist, Detaljplan

Niklas Forsgren, Kommunikation

Katarina Gref, Gator och parker

Doris Grellman, Miljö och hälsoskydd

Linda Gustafsson, Övergripande planering

Per Hänström, Miljö och hälsoskydd

Fredrik Lindegren, Umeå kultur

Josefina Rosenlöv, Övergripande planering

Kerstin Rörsch, Umeå BRÅ

Enrique Sanchez Muñoz, Bygglov

Tomas Savilahti, Umeå fritid

Axel Thorén, Gator och parker

Petter Walan, Vakin

Webbplats: www.umea.se/stadsplanering

Omslagsbild: Umeå kommun.

Flygbilder: Lars Lindh

Grafik illustrationer, stadsdelsiluetter, pictogram, rumsliga analyser: Pondus Kommunikation

Övriga foton, kartor, grafik och illustrationer: Umeå kommun där inte annat anges.

Förord

Det är avgörande att Umeå växer hållbart!

Med detta arbete om Umeås stadsdelar tar vi ett nytt innovativt grepp för att öka kunskapen om hur det faktiskt står till i Umeå. Med denna temperaturmätare och alla goda idéer från umeborna skapas också förbättrade möjligheter att planera och bygga en socialt sammanhängande stad.

Att utvecklingen sker socialt hållbart lägger grunden för mycket annat. Som till exempel att lyckas med klimatomställningen. För att vi som individer ska kunna göra val och livsstilsförändringar, som hållbara färdmedelsval att välja bussen, cykla eller gå, dela eller leva utan bil krävs förutsättningar för ett gott vardagsliv. Vi behöver ha bra infrastruktur, tillgång till service, mötesplatser och rekreativa miljöer inom korta avstånd och fortsätta utveckla våra livsmiljöer för trygghet och trivsel. Det handlar alltså inte bara om att utveckla en fysiskt sammanhängande stad utan också en stad som håller ihop socialt. Både när nya bebyggelseområden utvecklas och när befintliga kompletteras behöver de planeras och vidareutvecklas för vardagslivets villkor.

De samtal som genomförts inom ramen för arbetet med Umeås stadsdelar är en given fortsättning på kommunens systematiska och kontinuerliga arbete med dialog och kultur av medskapande. Kommunen har länge arbetat tillsammans med medborgarna, näringslivet, universitetet och föreningslivet för att i dialog utveckla den goda staden och samhället. För att tillsammans, och på bästa sätt, fortsätta utveckla Umeå behöver vi det framtidsyftande samtalet både i det lilla och det stora formatet med de som bor och verkar i Umeå. Det ger inte bara värdefull kunskap om behov, vad som fungerar bra och vad som fattas utan startar också processer och tankar. Den breda dialogen både idag och imorgon behöver därför fortgå.

Stort tack till alla umebor som generöst delat med sig av sin kunskap och sina idéer!

Janet Ågren (S)
kommunalråd och planeringsutskottets ordförande

Innehållsförteckning

Trivsel och livskvalitet – i ett Umeå som håller ihop	6
Planering för en socialt hållbar stad.....	7
Social hållbarhet – Umeås DNA.....	7
Begreppet social hållbarhet och åtgärder	9
Kommunens verktyg för en socialt hållbar stad	11
Umeås stadsdelar – så står det till!	15
Centrala stadsdelarna.....	17
Backenområdet	32
Västerslätt–Rödäng	46
Haga–Sandbacka	56
Ersboda	66
Marieområdet	77
Berghem–Fridhem	88
Universitets- och sjukhusområdet	98
Tomtebo – Tavleliden	109
De östra stadsdelarna	120
Tegsområdet.....	137
Översikter – stadsdelar i jämförelse	150
Metodik – så gjorde vi.....	155
Källor och material.....	169

Vad är komplettering?

Tillägg till bebyggelse, utifrån avsikten att åstadkomma en rikare mix av innehåll, funktioner, upplåtelseformer men också fysiskt i form av torgrum, gaturum och parkrum.

Vad är värdeplanering?

Planering som ställer kriteriet att en bebyggelse ska innebära nytta för omgivningen, t.ex. i avseende på mix av funktioner, upplåtelseformer men också andra aspekter av hållbarhet.

Källa: Kajer mot det gröna, Arken arkitekter.

Människan i centrum – en av Umeås strategiska avvägningar konkretiserad. Rapporten Umeås stadsdelar sätter social hållbarhet i första rummet och lägger grund för goda gestaltade livsmiljöer i hela staden. Illustration: Maria Löfgren.

Trivsel och livskvalitet – i ett Umeå som håller ihop

Umeå är som alla växande städer i konstant förändring och genomgår löpande en transformation. Staden utgör en ram för vardagslivet och människor i olika livssituationer använder stadsmiljön utifrån sina förutsättningar och behov. Alla behöver handla, röra sig till och från skolor eller arbeten, nå parker och lekplatser. I stadsplaneringen är det centralt att ta hänsyn till vardagslivets villkor för människor. Livsmiljöerna behöver utformas med hänsyn till människors förutsättningar, behov samt preferenser, både idag och i framtiden. Frågan berör alla. Den omsorg och kvalitet vi ägnar åt gestaltningen av livsmiljöerna påverkar människors livskvalitet och i förlängningen samhällets långsiktiga hållbarhet.

När staden kompletteras ges fler möjlighet att bo inom korta avstånd vilket till exempel ökar möjligheterna att göra hållbara färdmedelsval. Personer som redan bor i staden får ta del av det goda som följer av en ökad befolkning. Som att turtätheterna med buss ökar och att service i högre utsträckning kan bibehållas men även utvecklas. Våra närbutiker gör satsningar och vi får även ta del av att ny kommersiell service etablerats. Stärkningar har också kunnat göras av exempelvis närbibliotek vilket gör att alla i staden har nära till biblioteksservice.

Förtätningen som kraft – människan i centrum

Att sträva efter en blandning i staden både gällande funktioner och olika upplåtelseformer har varit Umeås inriktning under lång tid. I takt med att det byggs och utvecklas i alla stadsdelar är ambitionen att nyttja förtätningens kraft och ta tillfället i akt att komplettera med det som saknas. Därför har vi tagit fram detta underlag som lyfter social hållbarhet för hela staden på ett samlat sätt. Inte för en stadsdel i behov av ett lyft, inte för ett nytt område med höga hållbarhetsambitioner – utan för hela staden som helhet. Framtidens bebyggelsemiljöer är till största delen våra redan bebyggda miljöer och hur vardagslivet fungerar för varje plats och hur områden kopplar till varandra är alltså av största vikt.

Här ges bilder av hur det står till i våra stadsdelar, hur mixen av hushållsstorlekar samt upplåtelseformer ser ut, hur vi reser och mycket annat som är kopplat till de lokala strukturerna. Rumsliga analyser ger en bild av den gestaltade livsmiljön, var det finns mötesplatser och hur de fungerar, om nätverket av offentliga rum är tydligt avläsbart eller om det finns fysiska hinder eller exempelvis brist på trygghet som kan finnas anledning att adressera i den fortsatta utvecklingen.

Materialet visar på möjligheter men innebär inte att olika åtgärder är politiskt beslutade. Snarare ska det ses som en grund för politisk prioritering och beslutsfattande exempelvis i samband med översikts- och detaljplanering, utveckling av det offentliga rummet med mera. Det kan också fungera som grund för enskilda initiativ kopplat till bebyggelseutveckling och utvecklingssatsningar.

Tillsammansarbetet

Tanken är att dokumentet ska få en bred användning och vara allas material. Målet är den goda staden och en nyckel till att lyckas är en gemensam syn på social hållbarhet och tillsammansarbete. Förutom att vara ett underlag för en bredd av kommunens verksamheter också för bygg- och fastighetsaktörer samt ideella organisationer som har en viktig roll att bygga sociala värden lokalt. Förhoppningsvis är materialet intressant också för den som vill lära känna sin stadsdel lite bättre. Rapporten utgör ett möjligt avstamp för hur stadsdelarna kan utvecklas och kompletteras och fungerar som ett stöd i målsättningen om att utveckla socialt hållbara stadsdelar. Det vill säga att i takt med fortsatt transformation utveckla boendemiljöer som är trygga, tillgängliga och som främjar delaktighet samt möten mellan människor. För alla vinner på en stad som håller ihop och mår bra.

En stor stadsdelsdialog har genomförts med boende då det är de som kan sina stadsdelar och livsmiljöer bäst. Umeborna är genomgående mycket stolta över sina stadsdelar och har generöst delat med sig av sin kunskap om vardagslivet, sina pärlor för livskvalitet, tips för en förbättrad vardag samt visioner för framtiden. Med materialet kan alla aktörer bättre hjälpas åt att lyfta de lokala pärlorna och adressera ofullständigheter i takt med utvecklingen.

Planering för en socialt hållbar stad

Umeå är på väg mot 200 000 invånare med en hög hållbarhetsambition. Frågan om social hållbarhet är dock ofta mer svårångat jämfört med cirkulära hållbarhetsprocesser för exempelvis hållbart energianvändande eller för avfall. Umeå har med detta arbete valt att ta ett brett grepp för att lyfta frågan. Materialet bygger på en mängd kvalitativa som kvantitativa analyser, en stor stadsdelsdialog där 2 000 umebor deltagit samt, via ett samarbete med Umeå universitet, även material från en enkät som 7 000 umebor svarat på.

Social hållbarhet – Umeås DNA

Umeå kommun har länge och målmedvetet arbetat med social hållbarhet högt på dagordningen med fokus på välbefinnande och tillit. Social hållbarhet utgör något av Umeås DNA. Arbetet bedrivs inte isolerat till någon viss del av kommunen utan görs av många på olika sätt och sker till stora delar tämligen osynligt för de flesta utifrån. Arbetet kan liknas vid en väv där olika nivåer ligger lager på lager och där social hållbarhet är en uttalad målsättning som färgar av sig och löper genom alla verksamheter.

Blandade funktioner (t.ex. bostäder och verksamheter) och blandade boendeformer motverkar segregeringseffekter och skapar en stad där människor möts oaktat t.ex. kön, ålder och bakgrund. Idag är hushållen mindre statiska än tidigare, ofta med varierade hushållsstorlekar och växlande familjesammansättningar. En hög andel människor lever också i ensamhushåll. Dessa aspekter behöver beaktas för stadens framtida utformning. Umeå har, som nämnts, en lång tradition av att sträva att bland annat komplettera stadsdelar med underrepresenterade boende- och upplåtelseformer liksom att utveckla offentliga rum i takt med befolkningsutvecklingen. En stark grund finns också i det arbete med jämställdhet i samhällsutvecklingen som finns utifrån att kommunen har haft såväl ett politiskt tillsatt jämställdhetsutskott som en tjänsteperson med strategiskt ansvar för jämställdhetsfrågorna i över 30 år, samt att kommunen under lång tid prioriterat satsningar på förenings- och kulturlivet.

I Umeå litar vi på varandra. Det är statistiskt säkerställt. Att medborgare litar på sina demokratiskt valda representanter och varandra nämns ibland som något av den viktigaste tillgången ett land kan ha. Hög tillit i en stad tar sig uttryck i att många deltar i påverkansprocesser som val, föreningsliv etc. Tillit har av Nordiska ministerrådet kallats för "det nordiska guldets". Sverige ligger generellt högt jämfört med andra länder och Umeå hamnar ofta i topp när det gäller mätningar av tillit jämfört med andra städer. Tillit byggs varje dag och hela tiden. Raserad tillit är dock svårt att bygga upp. Därför är det viktigt att vara rädd om den tillit som finns och i detta arbete bidrar var och en.

Kommission för ett socialt hållbart Umeå

Ett uttryck för Umeås proaktiva arbete är att kommunfullmäktige år 2017 tog beslut om att inrätta en kommission för ett socialt hållbart Umeå. Umeå är den största stad i Sverige utan utsatta områden, enligt polisens definition. Umeås kommissionsarbete är uppdelat i arbetsområdena arbete och försörjning, barns uppväxtvillkor och boende och bebyggelsemiljö. Detta underlag stärker direkt arbetsområdet boende och bebyggelsemiljö men också indirekt de andra arbetsområdena eftersom allt arbete som görs innebär att vi skapar förutsättningar för varandra.

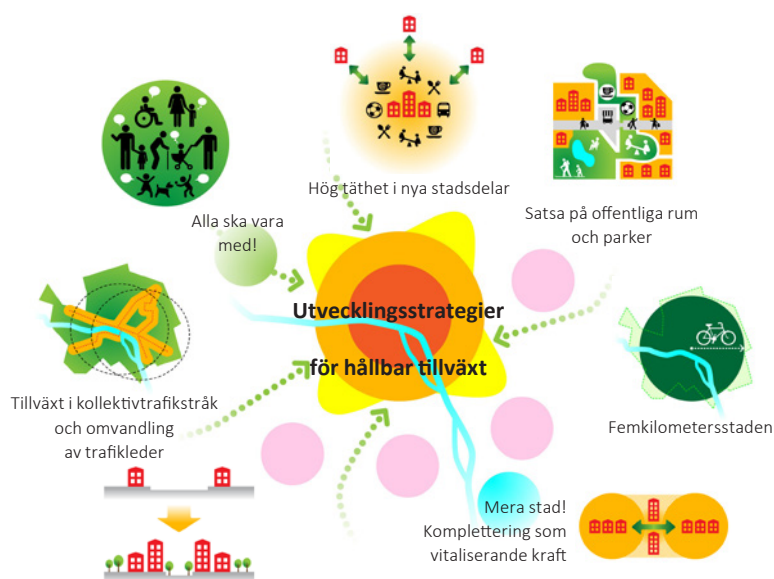
Strategier för hållbar tillväxt visar vägen till social hållbarhet

Med planering och stadsbyggnadsåtgärder är det möjligt att påverka stadslivet i Umeå.

Grundläggande för Umeås planering är våra strategier för hållbar tillväxt som integrerar alla aspekter av hållbarhet; social, kulturell, ekologisk och ekonomiskt med en bas i stadsbyggnadsprinciper. Det integrerar även klimataspekter och gröna värden och inte minst social och kulturell hållbarhet.

I korta drag handlar de bärande idéerna i Umeås planering till exempel om att utveckla en stad för korta reseavstånd, vilket gynnar hållbara flöden och skapar förutsättningar för ett gott vardagsliv. Inriktningen är att komplettera invid stomstråk för kollektivtrafik, stärka mötesplatser och arbeta för en blandning av bostäder och arbetsplatser liksom att uppnå en bra blandning av upplåtelseformer i våra stadsdelar. I takt med att staden växer blir det viktigt att ta vara på kvaliteter och ur ett socialt hållbarhetsperspektiv att värna betydelsen av lokal platsidentitet och socialt kapital. Rapporten Umeås stadsdelar förädlar beslutad inriktning och tar nästa steg i tankar om utveckling av social hållbarhet inom stadsutvecklingen.

Våra stadsdelar utvecklas för ökad trygghet genom komplettering av ofullständigheter när det gäller de offentliga rummet, genom att sträva efter en blandning för att skapa goda boendemiljöer och möjligheter att anpassa sitt boende utifrån olika behov under olika skeden i livet. Fler människor ges tillgång till hållbart resande när ny bebyggelse adderas invid stomstråk för kollektivtrafik. Detta lägger i sin tur grund för en attraktivare kollektivtrafik med förutsättningar för högre turtäthet. Detta stärker förutsättningar för kvinnor, barn och äldre och bland annat de grupper som kommunen har särskilt ansvar för och som använder kollektivtrafik i högre utsträckning. Med inblick om hur det står till idag kan förutsättningar skapas för en mer jämlik stad genom att komplettera brister ur till exempel ett jämställdhets-, barn- eller äldreperspektiv.

Rapporten Umeås stadsdelar förädlar beslutad inriktning och tar nästa steg i tankar om utveckling av social hållbarhet inom stadsutvecklingen. Illustrationer: Maria Löfgren.

Begreppet social hållbarhet och åtgärder

När det gäller resonemang om hållbarhet brukar social hållbarhet kopplas till begrepp som socialt kapital, social sammanhållning och social inkludering. Ibland även till social rättvisa. Rent konkret brukar social hållbarhet handla om att motverka segregation och exkludering och skapa förutsättningar för välbefinnande för alla invånare. Segregation definieras ofta som en rumslig uppdelning av befolkningskategorier medan social exkludering brukar användas för att beskriva en process av utestängning. På senare tid har vikten av att ha ett hela stadenperspektiv allt mer betonats så att insatser inte sker punktvis för särskilda platser då sådana inte anses främja möten mellan människor och skapa såväl djupa som svaga band, båda viktiga för den social hållbarheten. Med detta arbete tar Umeå därmed ett tydligt hela-stadenperspektiv.

En stads utformning anses som grundläggande förutsättning för medborgares hälsa och att sociala kontakter, social kontroll och tillit kan möjliggöras och förhindras beroende på utformning. Så vilka åtgärder är möjliga att vidta i stadsbyggandet för ökad social hållbarhet? Följande fem centrala åtgärder har lyfts av betydelse i samhällsplaneringen,

- 1) Underlätta social interaktion
- 2) Satsa på attraktiva grö- och rekreationsområden
- 3) Tillgodose behov av trygghet
- 4) Förbättra rykte om utsatta stadsdelar samt
- 5) Skapa balans mellan sammanbindande och överbryggande socialt kapital

Exempel på stadsbyggnadsåtgärder med möjligheter att överbrygga fysiska barriärer mellan olika delar i staden och motverka rumslig segregation, är till exempel omvandling av transportleder längs väg 503 (tidigare E4 genom staden). När vägen omvandlas till stadsgata gynnas flöden och interaktion mellan uppdelade områden. När offentliga rum, både i form av parker, torg och exempelvis cykelkopplingar är trygga, tydligt avläsbara och befolkade gynnas social hållbarhet.

Att komplettera stadsdelar med underrepresenterade boende- och upplåtelseformer kan skapa ökade förutsättningar också för socialt sammanhållna stadsdelar. På samma sätt är det viktigt att stadsdelar knyts samman och att flöden skapas. Här är kommande utveckling av Tomtebo strand exempel på hur Tomtebo knyts samman med exempelvis Universitetsområdet. Att vi utvecklar väl fungerande kopplingar mellan framtida stadsbebyggelse på I20-området med det närliggande Haga och Sandbacka blir på samma sätt viktigt. Detta är exempel på konkretisering av en av Umeås viktiga strategier för hållbar tillväxt som handlar om att åstadkomma ett sammanhängande stadslandskap.

Andra sådana exempel är exempelvis framtida utveckling av bebyggelse på Backenområdet vid Tvärvägen/Backenvägen, i folkmun kallad "Marklundskurvan" samt Sandåkern där flöden skapats mellan Backen och Väst på stan. Dessa tillskott ger en vitalisering vilket är ytterligare en av Umeås strategier. Kollektivtrafiken stötts, fler får möjligheter att bo inom korta reseavstånd och ett ökat underlag skapar förutsättningar att bibehålla och utveckla service i stadsdelar.

Det är av vikt att skapa miljöer där trygghet och tillit mellan människor och grupper uppmuntras. Satsar man enbart på åtgärder för att främja sammanbindande socialt kapital kan det bidra till social exkludering och misstro mellan människor. Stadsutvecklingen har alltså direkt koppling till rumslig segregation, jämlika livsvillkor och hälsa. Möts inte olika grupper i staden ökar risken för intolerans och motsättningar med risk att resurssvaga hushåll koncentreras till mindre attraktiva områden med sämre välfärdsutveckling. I de följande beskrivningarna av stadsdelarna har analyser gjorts av besöksanledningar till varje stadsdel där ett fokus i analyserna ligger på att nyansera och stärka sambanden mellan stadens delar.

Stärkning av stråk och platser

Ett exempel på åtgärd som gynnar social hållbarhet är att stärka så kallade tyngdpunkter i staden då det underlättar möten mellan människor. Det handlar också om att vi ser varandra till exempel att vi möts på gång- och cykelvägar eller offentliga platser och skapar på så vis band mellan varandra, vilket kan skapa bättre förutsättningar för integration. I Umeås strategier för hållbar tillväxt uttalas tydligt en målsättning att stärka exempelvis stråk såsom kollektivtrafikens stomlinjenät med ny bostadsbebyggelse, arbetsplatser och service för att skapa goda förutsättningar för vardagslivets rörelser.

Förändringar sker i hela Umeå men särskilt påtagligt inom de två stadskärnorna centrala Umeå och kring sjukhus- och universitetsområdet. Synsättet med stärkning av tyngdpunkter går igen också när det gäller stärkning av våra tätorter utanför staden liksom för byarna och för våra stadsdelscentrum liksom för våra mötesplatser i staden.

I äldre planering under modernismen lokalisades ofta platser för service som handel till stadsdelars inre centrala delar medan vi idag ser mönster att tyngdpunkter lokaliseras till platser med starka flöden. Detta kan märkas för våra äldre stadsdelscentra där förändringar skett kopplat till förändringar i arbetslivet. Jämfört med förr arbetar ofta båda i ett förhållande vilket förändrat våra rörelsemönster och exempelvis inköpsvanor. Som till exempel att handla i samband med resor från arbetet. I de rumsliga analyserna identifieras tyngdpunkter och mötesplatser med resomäng om behov av stärkning eller om exempelvis om tillgängligheten bör öka.

Prioritering av gatan som mötesplats

I rapportens analyser behandlas frågor om flöden och hur potentialen ser ut för att gatan ger utrymme för ett utökat stadsliv. Det är viktigt med flöden och hur potentialer för vilken vistelse förväntas uppstå. Det är också viktigt hur gatan/platsen relaterar till andra platser, gator och mötesplatser. Framförallt var olika platser finns men i vissa fall handlar det om byggnaders relation till gatan, placering av entréer etc. Att samla flöden för att möten på bästa sätt kan uppstå, är komplext och svårt att analysera men vidare arbete kan göras kring vad som formar arenor för samspel och utbyte mellan individer och grupper. I analyserna pekas till exempel potentialer ut.

Prioritering av att se varandra i vardagen

Att se och bli sedd av varandra är ett allra första steg mot ett erkännande av andra individer eller grupper. Detta kan ske på många platser i staden. Viktiga arenor för samspel mellan individer och grupper är vårt offentliga rum som gator, parker, lokala centrum till exempel. Samhälleliga normer och attityder skapas och förändras i möten mellan människor i det offentliga rummet. Det sker kontinuerligt en förhandling av den offentliga kulturen. Resultatet beror helt på vem som får vara med och inte. Det formar livet i Umeå på gator, torg, arbetsplatser, skolor, på bussen, i skolorna och i våra grönområden. Processerna i det offentliga rummet är potentiellt öppna för mångfald och diversitet och kan understödjas av stadsbyggnad.

Att umebor kan röra sig mellan stadens olika delar och har anledning att ta sig till platser innebär att man får erfarenheter av olika miljöer. Det är viktigt för att motverka stigmatisering och mytbildning av olika stadsdelar och dess invånare och kan minska fördomar och ryktesspridning. Stadsrummet behöver således utformas för att främja utveckling av det sociala kapitalet vilket sker när utbyte mellan individer och grupper sker mellan boende i olika stadsdelar.

Främja genomströmning och blandning

Andra aspekter på förutsättningarna för ökad social hållbarhet handlar om hur utbytet mellan olika stadsdelar möjliggörs och varierar. Den genomströmning som sker och blandningen av människor ger olika förutsättningar för olika aktörer att agera lokalt. Behöver blandningen förändras, exempelvis genom tillskott av arbetsplatser, kan det främjas genom markanvändningsåtgärder eller tillskapande av lämpliga lokaler.

Ett annat sätt är förändringar av rumsliga strukturer och samband vilket i sin tur kan påverka platsers "läge". Det kan handla om åtgärder som till exempel ökar in- eller genomflödet från andra stadsdelar eller stärkning av olika målpunkter eller hög tillgång till gatunät eller stråk eller om tillgängligheten på annat sätt behöver prioriteras.

Umeås uttalade strategi för tillkommande bebyggelse i staden, och att detta ska utgöras av blandstad, bottnar precis i att undvika att bygga på en ensidig uppdelning i bostadsområden kontra arbetsplatsområden och från början tillskapa en bra blandning och mix i nya områden och projekt. I centrala delar av staden är det särskilt viktigt att sträva efter att skapa förutsättningar för verksamheter exempelvis i bottenvåningar. I de följande analyserna förs resonemang om olika platsers tillgänglighet med hållbara färdssätt och hur inflöden och genomströmning ser ut för olika platser.

Identifiera stadsdelar som är rumsligt segregerade

Ytterligare handlar det om att identifiera stadsdelar som är rumsligt segregerade och där det finns sämre livsvillkor än staden i övrigt. Sammanfaller det samtidigt med att befolkningen på platsen är socioekonomiskt svagare anses det särskilt negativt utifrån förutsättningar för social hållbarhet. Sådana situationer kan dock förändras genom bland annat stadsbyggnadsåtgärder. Både inom ett område men också särskilt i gränssnitten till andra stadsdelar.

För Umeå uppmärksammas de områden som uppvisar olikheter socioekonomiskt och resonemang om gränssnitten förs. Ett tydligt exempel i Umeå är Studentvägen som utgör en gräns mellan Sofiehem och Ålidhem, två delar som har stora skillnader när det gäller bostadstyper, upplåtelseformer men även gällande befolkningens inkomst osv. På Ålidhem finns dock starka målpunkter som lockar Sofiehemsbor att besöka Ålidhem. Däremot är exempelvis de omvända flödena svaga.

Kommunens verktyg för en socialt hållbar stad

Det kommunala planmonopolet ligger i botten för de verktyg en kommun har för att bygga stad. Därutöver ligger bland annat de kommunala bolagen, markinnehavet samt en aktiv markpolitik som stärkande verktyg.

Det kommunala planmonopolet och bostadsförsörjningsansvar

Med översikts- och detaljplanering kan samhällsutvecklingen styras då de sätter ramar för vad som bör utvecklas samt vilka bestämmelser ska gälla i olika geografiska områden. Översiktsplanen anger hur man genom den fysiska planeringen ska uppnå en god stadsmiljö med bebyggelseutveckling vilket därefter konkretiseras i exempelvis detaljplaneringen. I föregående avsnitt har åtgärder och stadsplaneringens möjligheter att uppnå en sammanhållen stad beskrivits.

Umeå kommuns roll vad gäller bostadsbyggande är att skapa goda förutsättningar för tillkomsten av bostäder. Kommunen förfogar över vissa verktyg som kan påverka och styra denna bostadsutveckling men kommunen är beroende av privata och offentliga aktörer för genomförandet. En nära dialog med byggaktörerna med en gemensam spelplan som grund är därför avgörande. Översiktsplanen med sina strategier för hållbar tillväxt utgör en sådan spelplan. Där uttalar kommunen sin ambition för den långsiktiga mark- och vattenanvändningen. För att skapa trygghet till marknadens aktörer är det av vikt att den är beständig och transparent. Att det finns en bred politisk samsyn om utvecklingsinriktningen bidrar därtill till nödvändig stabilitet och trygghet för marknadens aktörer. Därtill följer den kontinuerliga dialogen kring ett gott genomförande parterna emellan som blivit något av Umeås signum.

Många frågor kopplat till bostadsförsörjning har inte kommuner rådighet över. Ett exempel är bostadsbidrag. Den befintliga bostadsmarknaden kan dock utvecklas genom åtgärder för socialt hållbar bostadsförsörjning utifrån behov av bostäder med rimliga boendekostnader för grupper med svag ställning på bostadsmarknaden. Kommuner kan främja innovativa projekt som ger rimliga boendekostnader och god kvalitet vilket kräver god samverkan mellan privata och offentliga

aktörer. Det är också viktigt att byggtakten för hyresbostäder upprätthålls. Utvecklingsmöjligheter kan också finnas när det gäller förmedling av hyresbostäder liksom att nyproduktion sker som stimulerar till rörlighet i det befintliga beståndet.

Kommunen kan också ange ramar för det allmännyttiga beståndet via ägardirektiv.

Framförallt spelar styrning mot blandning roll

När det gäller social hållbarhet spelar framförallt styrning mot blandning roll. Denna inriktning har Umeå arbetat målmedvetet med under decennier. Kompletterande byggande i befintliga områden ger möjligheter att åtgärda existerande problem som ensidighet och barriärer. För nya områden ges möjligheter att utforma för blandning och allsidigt sammansatta bostadsmiljöer och i detta blir de lokala markfrågorna viktiga.

Det kommunala markägandet – ett kraftfullt verktyg

Genom eget markinnehav har en kommun möjlighet att välja vilken aktör som får utveckla marken och på så sätt främja goda idéer och socialt hållbara projekt. När kommuner aktivt väljer aktörer som agerar långsiktigt kan spekulation begränsas och ge bättre kvalitet, särskilt om aktören har för avsikt att också förvalta i det fall det rör hyresrätter. Stockholms stad ger i en forskningsrapport ett antal medskick till kommuner kring social hållbarhet och markanvändning; prioritera helhetsperspektiv, analysera och ta ställning till val av bostads- och upplåtelseformer, styr kommunala investeringar gällande stadsqualiteter till socioekonomiskt svaga områden, välj byggaktörer som vill bidra till social hållbarhet, ställ krav och minska risker för byggaktörer, markanvisa i senare skede och på olika platser parallellt samt bedriva samverkan mellan stat och kommun om bostäder till hushåll med låga inkomster. En möjlighet som nämns är att kommuner kan hålla markanvisningstävlingar eller liknande definerade utifrån social hållbarhet.

Med Umeå kommuns stora markägarande har kommunen en aktiv roll genom ständiga initiativ till olika bebyggelseprojekt. I många fall driver kommunen projekten och markanvisar först vid färdig detaljplan. På så sätt tar kommunen de ekonomiska och tidsmässiga riskerna som finns i tidigt skede vilket särskilt underlättar för små och nya aktörer. Arbetssättet har gett variation och fler aktörer på Umeås bygg- och fastighetsmarknad vilket positivt bidrar till social hållbarhet. Vid markanvisningar använder sig Umeå kommun framförallt med jämförelseförfarande, det vill säga en bred förfrågan till aktörer att inkomma med sina förslag. Även inlämningskraven vid markanvisningarna formuleras för att ge fler aktörer möjlighet att delta. På så sätt kan initiativ och idéer tillvaratas i samband med markanvisningar, och det ger också kommunen goda möjligheter att välja projekt som kompletterar olika platser väl.

Det offentliga rummet

Ett annat område, där kommuner har möjligheter att genomföra åtgärder för ökad social hållbarhet rör det offentliga rummet. Det offentliga rummet binder samman städernas olika delar, utgör en arena för vardagslivet och därmed centralt för att uppnå ett socialt sammanhållet Umeå.

En vision om en socialt sammanhållen stad bygger på att de offentliga stadsrummen är jämlika, trygga och väl utformade. Stadslivet pågår och möten i vardagen sker på våra gator, torg, kommunikationsstråk, lek- och idrottsplatser etc. Utveckling av det offentliga rummet behöver göras kontinuerligt och medvetet och en kvalitativ utveckling bedöms vara lönsam på sikt. Det förbättrar livskvalitet, har betydelse för människors välbefinnande och väl fungerande bidrar det till känsla av gemenskap och att det sociala livet växer.

Stadsförnyelse kan också bidra till önskad så kallad gentrifiering som ger ökad segregation där människor med hög ekonomisk status flyttar till platser som tidigare dominerats av socioekonomisk svagare grupper. Städer behöver alltså ha en medveten strategi för att hantera gentrifieringsprocesser där inriktningen är att finna balans i stadsutvecklingen där negativa effekter motverkas.

Trygghet och otrygghet

Förnyelse inrymmer potential för ökad socioekonomisk blandning och möjliggör att människor med olika bakgrund möts. Att arbeta mot otrygghet är centralt för arbetet med social hållbarhet då otrygghet inverkar på människors rörelsemönster och vilja att ta del av aktiviteter i stadsmiljön. Känslor kan byggas upp av egna eller andras upplevelser liksom rykten och föreställningar kring att vissa platser är farliga att vistas på.

Utformning, underhåll, belysning spelar roll samt hur befolkad en plats är. Gemensamt för platser som upplevs trygga är att de är lätta att överblicka, skapar kontakt med omgivningen, har en mix av gator, funktioner och bebyggelse som är väl skötta. Trygghet i det offentliga rummet kopplar även till jämlikhet i livsvillkor och som del i att motverka segregation är att identifiera platser där människor möts, oavsett var de bor, och stärka dessa platser.

Människan i centrum är en av kommunens strategiska avvägningar som tillsammans med Umeås strategier för hållbar tillväxt bildar bas för Umeås framtida tillväxt. Det handlar om att utgå från vardagslivets villkor för människor i olika livssituationer och exempelvis att bygga staden tillsammans med de som ska leva i den samt utveckla en stad för alla.

Kulturell hållbarhet

Kulturen och föreningslivet som sätt att stärka och utveckla platser

Kultur och dess olika uttryck spelar en central roll för människans, demokratins och hela samhällets utveckling. Genom detta värnas yttrandefriheten och alla människors rätt och möjligheter att uttrycka sig. Därför ska kulturlivet vara tillgängligt och inbjudande för alla. Det ställer krav på arrangörer och aktörer att medvetet arbeta för att skapa delaktighet, tillgängliga mötesplatser och aktivt försöka nå ut till olika målgrupper.

Ett omfattande, fritt och aktivt konst- och kulturliv, en bred folkbildning och en rik amatörkultur ökar människors engagemang, kunskap, möjligheter att komma till tals. Kulturens djupa förankring och breda representation i lokalsamhället utgör en stark förnyelsekraft och bidrar till att etablera nya demokratiska arenor och kulturella mötesplatser.

Umeå som kulturkommun strävar efter en gränsöverskridande samverkan, både konstnärligt och organisatoriskt mellan de ideella och institutionella kulturarrangörerna och de professionella kulturutövarna. Umeå är en av landets föreståndarstäder. I kommunens föreningsregister återfinns år 2020 738 föreningar av vilka 146 har kultur som sin föreningsidé.

Genom att främja samverkan och uppträda förebildligt skapas goda förutsättningar för utveckling av kulturlivet på så väl amatör- som professionell nivå. Umeå är sedan länge den kommun i landet som satsar mest ekonomiska resurser på kultur sett till antal invånare och år. Det har bland annat resulterat i ett väl genomfört europeiskt kulturhuvudstadsår, ett nytt kulturhus med stadsbibliotek, kommunal konsthall, kvinnohistoriskt museum och biografalonger samt ett utökat ekonomiskt stöd som civilsamhället efterfrågar för att nå sina högt ställda ambitioner. Detta har, tillsammans med det fria kulturlivets initiativ, bidragit till att ge Umeå en nationellt uppmärksam position.

En stark kulturpolitik och ett levande och mångfacetterat föreningsliv har bidragit till ett livskraftigt och demokratiskt samhälle. Det har gett ett samhälle med större trygghet och tillit mellan människor, med mötesplatser där människor träffas över generationsgränser, en offentlig närvaro i hela kommunen och en meningsfull fritid. Detta kan sägas vara frukten av en långsiktig politisk ambition inom kulturområdet förmedlad genom en rad framåtsyftande kulturpolitiska beslut.

Inför den kommande tioårsperioden är det värt att notera att kommunfullmäktige ytterligare valt att betona kulturens betydelse genom att inkludera även kulturell hållbarhet som ett av de profilerade hållbarhetsmålen, vilka alla är beroende av varandra. När kommunen växer och förändras är ett öppet och fritt kulturliv en förutsättning för en väl fungerande demokrati och ett rikare liv.

Kulturlivet är ett resultat av en rad aktörers kompetens och engagemang. Möten mellan människor, samlingslokaler och träffpunkter bidrar till att föreningslivet stärks. Om det finns platser med låg kulturnärvaro och det dessutom sammanfaller med en befolkning med begränsade ekonomiska resurser kan detta prioriteras i stadsutvecklingen och i fördelningen av kulturella resurser i syfte att bidra till mer jämlika livsvillkor. Exempel kan vara att etablera ateljéer och produktionsplatser för kultur. Även tillfällig arkitektur och kulturhändelser utvecklar platser. I takt med utvecklingen finns potential att stärka och utveckla kulturella resurser vilket blir ett sätt att nyttja kulturnärvaro för drivkraft.

Umeå kommun har under lång tid aktivt valt att stötta föreningslivet trots att detta inte är lagstadgat. Förutom egenvärdet av ett brett utbud av aktiviteter till glädje för medborgarna bidrar föreningslivet till gemenskap och integration. Det finns också möjligheter till socialt förebyggande arbete som att exempelvis upptäcka problem. Föreningslivet bidrar också i arbetet för ungas trygga uppväxtvillkor men också ökad social tillit. Detta både mellan människor men även i relationer mellan människor och myndigheter.

Med föreningslivet följer idéer och innovationer som bidrar till samhällsutveckling och det kan också agera som bevakare av rättigheter för olika grupper och göra att röster blir hörda i olika frågor. Föreningslivet fungerar därtill som skola för demokrati och skapar till delaktighet och inflytande. Exempelvis ges unga möjligheter att påverka sin framtid och samhället. Dessutom bidrar föreningslivet med kunskap inom föreningens specialområde.

År 2020 utsågs Umeå kommun, för andra gången till Sveriges bästa idrottsstad med motivering att här finns bredden, sätten och resultaten från stadens idrottare. Umeås ses, utifrån aktivitet, som en av landets starkaste kommuner. Förutom de många individuella idrottarna lyfts Umeås imponerande bredd och föreningarnas viktiga arbete med många goda krafter. Dessa många föreningar finns tydligt representerade med sin närvaro i Umeås stadsdelar och hela Umeå kommun.

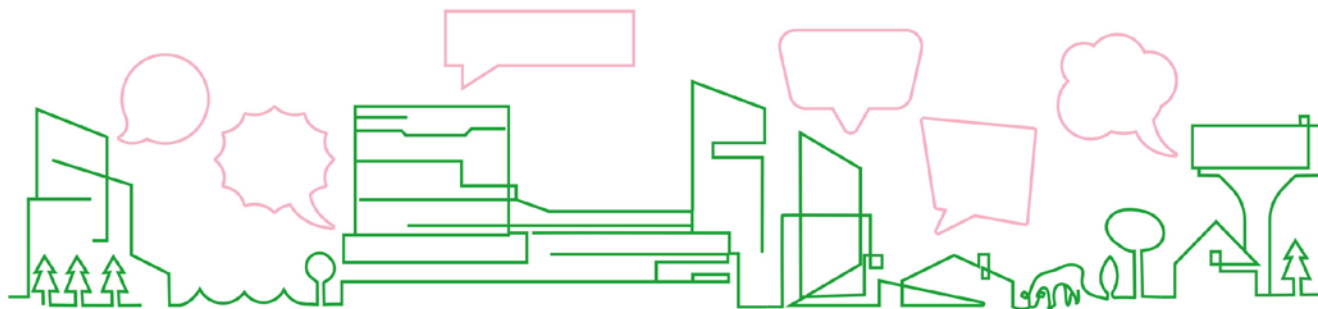
Arkitektur och landskapsvärden

Umeå har en god grund för utvecklingen av arkitektur- och kulturmiljövärdena i staden inte minst utifrån sin översiktsplan. Därtill tas löpande kulturmiljöutredningar fram vid exempelvis större stadsutvecklingsprojekt. Som underlag för planering finns även ett stort antal stadsdelar behandlade i Byggnadsordningar som tagits fram under en serie av år. I dessa beskrivs värden, olika stadsbyggnadskaraktärer som underlag för Byggnadsnämndens bedömningar av olika projekt. De kommer löpande revideras och kompletteras. Därtill pågår arbete med framtagande av en arkitekturpolicy.

Med detta dokument, som består av stadsdelsbeskrivningar, ett gediget underlag av socioekonomiska analyser, sociala stadsrumsanalyser, resultat från medborgardialoger tillsammans med en stor forskningsenkät kring socialt kapital i Umeå kommun, är ambitionen att ytterligare sociokulturella värdena ska kunna utvecklas i våra stadsdelar och stad som helhet. Att tillvarata umebornas upplevelser av kvaliteter och brister kopplar också till frågor om demokrati och social hållbarhet.

Sammanfattningsvis

Genom att ta ett helhetsgrepp och utgångspunkt i hur det står till i våra stadsdelar är syftet att kunna föreslå goda tillägg i en stad i kontinuerlig förändring. Tanken är att underlagsmaterialet ska kunna visa idéer på vad som skulle vara de goda tilläggen på olika platser. Genom att komplettera stadens ofullständigheter med ett tydligt fokus på socialt värdeskapande blir det lättare att nå mål om en sammanhängande stad. Aktörerna som bygger staden är många och med förtätningen som kraft och materialet som grund är förhoppningen att materialet bildar en bra plattform för de fortsatta samtalen om byggandet av den goda staden.

Umeås stadsdelar – så står det till!

Centrala stadsdelarna.....	17
Backenområdet	32
Västerslätt – Rödäng.....	46
Haga – Sandbacka	56
Ersboda	66
Marieområdet	77
Berghem – Fridhem	88
Universitets- och sjukhusområdet	98
Tomtebo – Tavleliden	109
De östra stadsdelarna	120
Tegsområdet	137
Översikter – stadsdelar i jämförelse	150

För varje stadsdel finns följande avsnitt:

Grundkurs

Umeåborna är stolta över sina stadsdelar – och så ska det vara! I de inledande avsnitten lyfter vi kort varje stadsdels värden, karaktär och särart. Vi exemplifierar med vad som hänt och vad som är på gång och illustrerar med vackra flygbilder liksom ett urval av lokala landmärken.

Grafik och statistik

Här presenteras ett urval av socioekonomiska indikatorer med beskrivningar av vilka hushållstyper som är vanligt förekommande för varje stadsdel liksom hur utbildningsnivå, ohälsotal, trångboddheten ser ut liksom hur vi reser i olika stadsdelar och mycket annat.

Socialt kapital

I detta avsnitt presenteras unika forskningsresultat från en omfattande enkät genomförd av Umeå universitet om socialt kapital i Umeås stadsdelar och hur det förändrats över tid. Denna typ av data finns inte för någon annan stad, men för Umeå. De ni!

Så tyckte boende

Inga känner sina stadsdelar och livsmiljöer bättre än de boende. Därför har en omfattande medborgardialog genomförts där boende delat med sig av sina allra bästa platser och mindre bra platser liksom sina önskemål för framtiden. Elever från Dragonskolan har intervjuat andra unga och bidrar med ytterligare perspektiv.

Här finns skattkista med tips på hur vardagslivet kan förbättras lokalt liksom mer visionära idéer för framtiden. Materialet är en källa att ösa från när olika projekt initieras av olika aktörer. Kanske kan några av de boendes identifierade brister adresseras? Kanske kan de omtyckta platserna lyftas ytterligare?

Social stadsrumsanalys

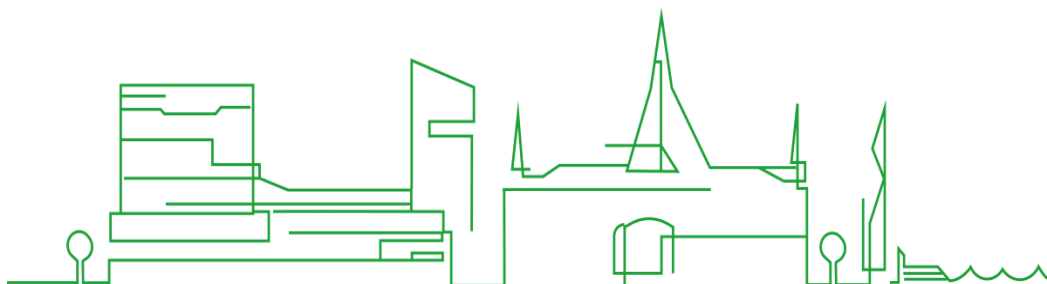
Här presenteras våra rumsliga analyser! Dessa är resultat av ett gemensamt analysarbete som gjorts av en bredd av kompetenser från kommunen såsom samhällsplanerare, arkitekter, landskapsarkitekter, naturvårdare, dagvattenkompetens, trafikplanerare, jämställdhetsexperten samt expertis inom exempelvis brottsförebyggande arbete.

Analysen har gjorts stadsdel för stadsdel utifrån ett frågebatteri som fångar olika sociala aspekter i våra livsmiljöer och där de socioekonomiska analyserna också ligger som grund. I dessa avsnitt lyfts värden och ofullständigheter, här resoneras kring var det finns fysiska och sociala barriärer, var mötesplatser finns och hur de fungerar samt hur nätverket av offentliga rum ser ut. Här analyseras kopplingar till andra stadsdelar, om de är väl fungerande eller exempelvis om det finns behov av stärkningar.

Fortsättningskurs

Här finns fördjupade beskrivningar med fokus på spännande historik och mer detaljer. Vi har sammanställt godbitar ur en bredd av källor och lyfter historik, bebyggelsers tillkomst, beskrivningar av befintliga verksamheter, mötesplatser liksom rörelsemönster.

Trevlig läsning!

Grundkurs: Centrala stadsdelarna

Centrumfyrkanten, vy från Teg.

Umeås hjärta och nav

Centrala stan är Umeås hjärta. Umeåbornas vardagsrum är torget och parkerna omgärdat av ett brett utbud av butiker, restauranger och nattliv. Umeälven är livsnerven rakt genom staden. Den tillför vyer, äventyr och variationer som berikar stadsmiljöerna. Den aktiverar umeborna och den skapar välmående i centrala stan – vi äter vår take-away lunch i parkerna, vi promenerar längs strandpromenaden och hit tar vi våra besökare. Sommartid ger fiskmåsarna och gästbåtarna oss en förnimmelse av att vi är nära havet.

Stadskärnan är hela regionens mötesplats

Centrala stan är en kreativ blandning av material, gammalt och nytt, höga och låga hus. En dynamik som väcker känslor och som gör staden intressant. Efter branden 1888, då näst intill hela staden brann ned, byggdes dagens Umeå upp i ett rutnätsmönster med långa, breda huvudgator kantade av våra älskade (och av vissa hatade!) björkar. Byggnader som ligger längs shoppingstråk och gågator har butiksentréer och skyltfönster i bottenvåningen medan resterande är en blandning mellan kontor och bostäder. Blandningen av bostäder och olika typer av verksamheter gör att centrala stan är full av liv långt efter att arbetsdagen tagit slut och solen börjar skymma. Här finns även knutpunkten för busstrafiken – Vasaplan som många Umeåbor använder varje dag.

Stark utveckling

Intill centrumfyrkanten ligger grannstadsdelarna Väst på stan och Öst på stan – logiskt nog. Här finns en hel del trähus som klarade den stora branden 1888. Öst på stan är utmärkande för sina kreativa miljöer, där hittar vi konstnärligt campus med kreativa besöksmål och utbildningar i världsklass. Vidare upp efter Pilgatan finns sprudlande kollektiv och återkommande marknader. Fröet till Umeå såddes Väst på stan – i Ytterhiske by år 1632. Successivt har centrum förflyttats österut. Stadsdelens första bro över älven, Gamla bron, byggdes 1863 och knöt ihop centrala stan med Teg.

Centrala stan lockar såklart många människor – de som vill bo, besöka eller arbeta i området. Därför byggs det hela tiden nya bostäder och verksamhetslokaler. Många kvarter i centrumfyrkanten är under utveckling och trenden verkar fortsätta och även sprida sig till Väst på stan och Öst på stan. Förtätningen är också ett led i arbetet att bygga en klimatsmart stad där vi t.ex. inte är beroende av bilar.

Tre landmärken

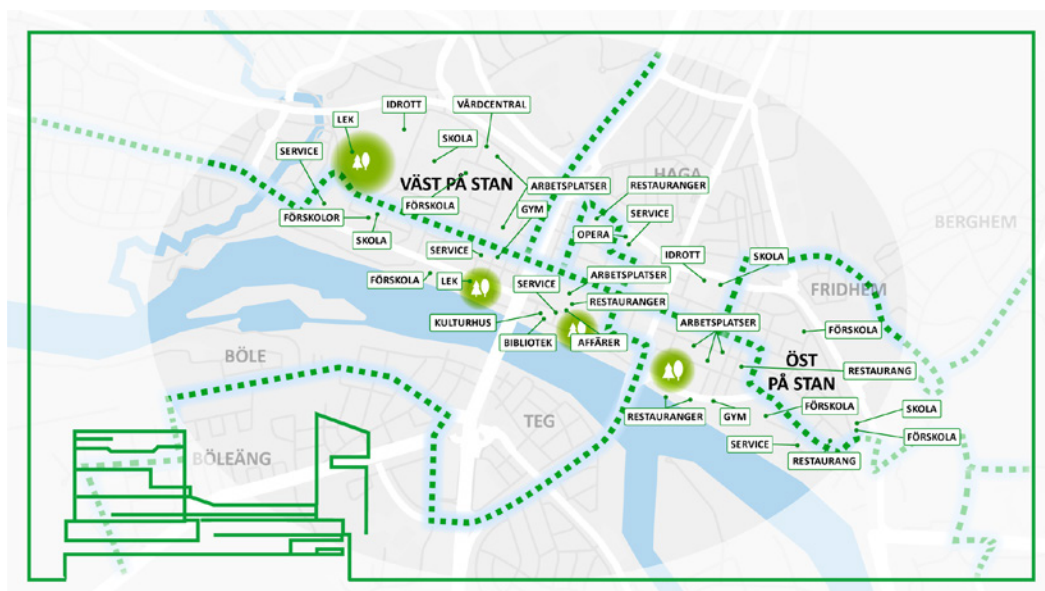
Väven – stadens gemensamma kulturhus och inomhuspiazza! Här finns en blandning mellan restauranger, affärer, café, bibliotek, Kvinnohistoriskt museum, biograf och scen.

Parkerna – Broparken, Rådhusparken, Årstidernas park, Vänortsparken och Döbelns park – en stor variation med något för alla.

Rådhusorget – är tillsammans med Rådhuset och Rådhusplazaden centrum av Centrala stan och Umeåbornas naturliga mötesplats.

Kartillustration med exempel på funktioner i de centrala stadsdelarna. I stadskärnan finns stadens bredaste utbud av kultur, shopping och mycket annat.

Tio utmärkande drag

1. Här finns många unga vuxna och äldre personer – gifta, sammanboende eller ensamboende.

2. Det finns väldigt få barn i denna stadsdel jämfört med övriga Umeå.

3. Det finns relativt sett färre bostäder, och fler verksamhetslokaler och kontor i de centrala delarna.

4. Det finns något fler hyresrätter än bostadsrätter i stadsdelen och andelen hyresrätter är större än i andra stadsdelar. Det finns väldigt få småhus, 4 %.

5. I centrala stan är trångboddheten något vanligare än i andra stadsdelar.

6. Medelinkomsten är aningen högre i Centrala stan.

7. Den relativa barnfattigdomen är mindre förekommande jämfört med tätortens genomsnitt.

8. Det är vanligare med hög utbildning, framförallt Öst på stan, i jämförelse med övriga Umeå.

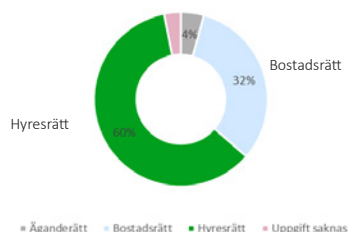
9. Invånarna är ungefär lika friska som genomsnittet med ohälsotal som ligger på drygt 25 dagar per person och år, dock med stora interna skillnader.

10. Centrala stan är ett av Umeås största arbetsplatsområden (tillsammans med Universitets- och sjukhusområdet) med en stor förvärvsarbetande dagbefolkning.

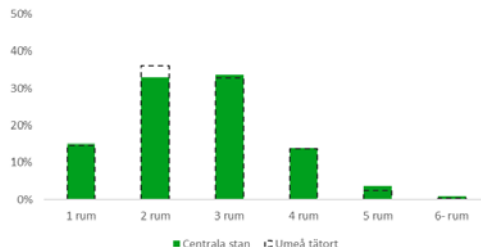
Urval av indikatorer

Fördelning upplåtelseform

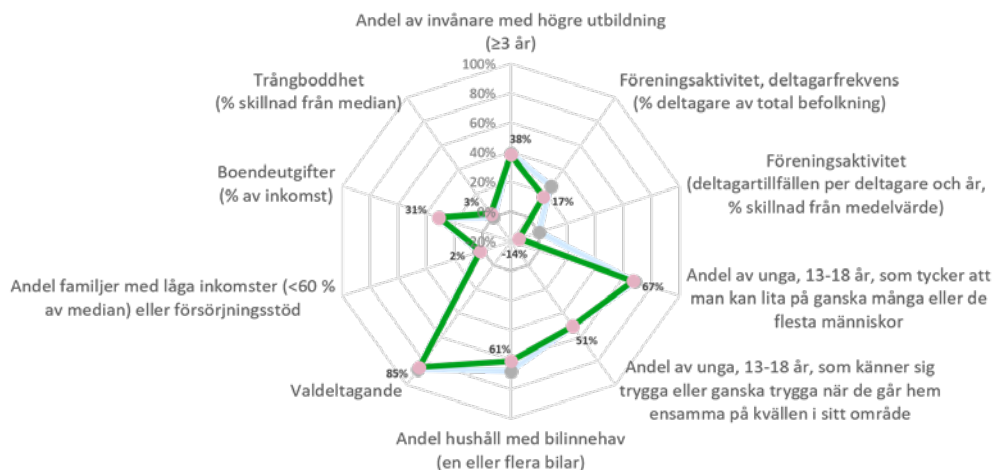
Andel hushåll som bor i respektive upplåtelseform.

Fördelning lägenhetsstorlek

Figuren avser hushåll boende i flerbostadshus.

Resten av staden Centrala staden

I denna del av staden finns en mycket stor andel arbetsplatser, en stor andel hyresrätter samtidigt som det centrala läget ger att de ägda bostäderna har höga kvadratmeterpriser. I befolkningen finns få barn och de boende har något högre inkomster här än Umeå i allmänhet.

Socialt kapital

En plats med högt socialt kapital kännetecknas av starka nätverk och hög nivå av tillit, förtroende och stöd mellan de boende. Att bo på en plats med högt socialt kapital antas vara hälsofrämjande och måttet kan ses som en indikator på hur socialt hållbart ett område är.

Forskningsresultat

Resultatet av de enkätundersökningar som gjordes 2006 och 2020 visar att det sociala kapitalet förändrats på olika sätt i stadsdelens olika delar. 2006 hade både Väst på stan och Öst på stan medelhögt socialt kapital. Väst på stan hade det 2020 ökat till högt medan det Öst på stan hade minskat till lågt. I centrala stan har det varit lågt vid båda tillfällena.

Svaren på 2020 års enkät visar att 88 procent Väst på stan, 80 procent i centrala stan och 81 procent Öst på stan tycker att man på den plats där man bor är *beredd att hjälpa varandra* lagom mycket. På frågan om man *bryr sig om varandra* på den plats där man bor svarar 84 procent Väst på stan, 82 procent i centrala stan och 77 procent Öst på stan att man bryr sig om varandra lagom mycket.

Andelen som anger det är ganska vanligt eller mycket vanligt att *grannar pratar med varandra* när man möts är 81 procent Väst på stan, 56 procent i centrala stan och 68 procent Öst på stan. De som tycker att man *förväntas vara engagerad* i frågor som rör området lagom mycket är 83 procent av de svarande Väst på stan, 76 procent i centrala stan och 78 procent Öst på stan.

Index och resultat från frågor som underlag. Genomsnitt för Umeå kommun i parantes.						
					Index 2006	Index 2020
	Beredd att hjälpa... (82%)	Bryr sig om... (79 %)	Grannar pratar... (58%)	Förväntas vara engagerad... (79%)		
Väst på stan	88%	84%	81%	83%	Medel- högt	Högt
Centrala stan	80%	82%	56%	76%	Lågt	Lågt
Öst på stan	81%	77%	68%	78%	Medel- högt	Lågt

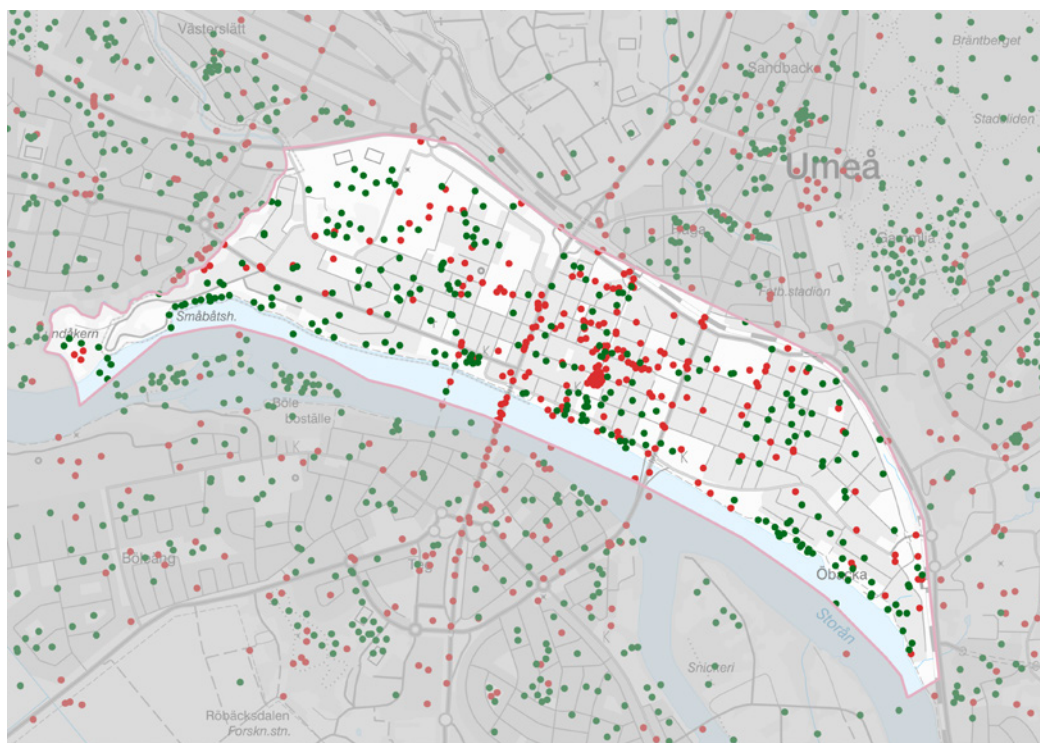
Väst på stan uppger 85 procent att de känner sig mycket *trygga* när de rör sig i sitt område på dagtid. Öst på stan gör 90 procent det och i centrala stan 75 procent. Kvällstid känner man sig generellt mindre trygg än på dagtid i alla Umeås områden. Kvällstid känner sig 47 procent mycket trygga Väst på stan. Motsvarande andelar för Öst på stan är 49 procent och för centrala stan 27 procent. Detta kan jämföras tryggheten på kvällstid för andra områden där exempelvis endast 23 procent på Ålidhöjd, 24 procent på Ålidhem och 22 procent på Östra Ersboda känner sig mycket trygga. På Gimonäs känner sig istället 62 procent mycket trygga på kvällstid och på Röbbäck är det 66 procent som gör det. I alla de tre centrala stadsdelarna är det vanligt att man *deltar i offentliga sammankomster*, som exempelvis konserter, föredrag eller idrottsevenemang. Väst på stan har 82 procent deltagit i en sådan sammankomst det senaste året, i centrala stan är det 81 procent och Öst på stan 88 procent.

Upplysning

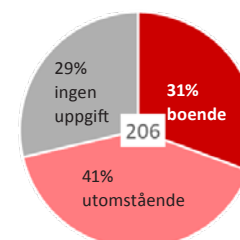
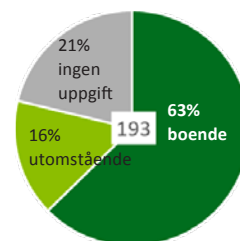
Uppgifterna om socialt kapital i bostadsområden kommer från Umeå universitets forskningsprojekt "Socialt kapital som en resurs i planering och design av socialt hållbara och hälsofrämjande bostadsområden" (2018–2021) och bygger på en enkätundersökning som besvarats av drygt 7000 umeåbor. Syftet är att undersöka hur socialt kapital förändrats över tid och bland annat hur det sociala kapitalet inverkar på människors hälsa och livskvalité. Viktigt är att poängtera att nivåerna i indexet är relativa, det vill säga att bostadsområdena i Umeå rankas i förhållande till varandra. Att ett område exempelvis sjunker från en nivå av socialt kapital till en annan behöver alltså inte nödvändigtvis betyda att det blivit sämre i det området utan det kan också betyda att det blivit bättre i andra områden.

Så tyckte boende

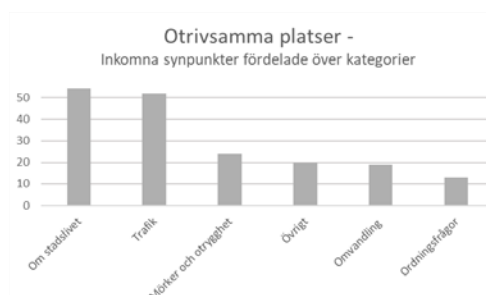
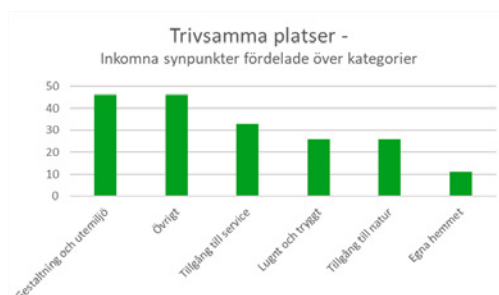
Trivsamma och otrivsamma platser, illustrerat med gröna respektive röda punkter, i centrala Umeå samt Väst och Öst på stan. I figurerna till höger visas antal personer som svarat och andelar svar från personer som själva bor i området och inte.

Trivsamma och otrivsamma platser

Ett stort antal av de inkomna synpunkterna för de centrala delarna handlade om områdets gestaltning och utemiljö. Många synpunkter rörde de genomförda projekten om de offentliga rummen och många märkte ut exempelvis Rådhusorget och Vasaplan som otrivsamma. Till skillnad från Umeå tätort som helhet hamnar även många kommentarer under rubriken Tillgång till service vilket speglar det område vi befinner oss i. Trots att de centrala stadsdelarna kan ses som Umeås mest urbana är det ändå relativt många som lyfte att området uppfattas som lugnt och tryggt och naturnära. Här nämndes exempelvis strandpromenaden som en stor tillgång.

När det gäller kommentarer om mindre otrivsamma platser i centrala stadsdelarna så handlade de framför allt om stadslivet och trafiken. Detta gäller både för de boende i området men också för de som bor i annat område men satt en markering i centrala Umeå. När det gäller kategorin Om stadslivet nämndes bland annat Rådhusorget som en del uppfattar som tomt och öde.

Önskemål för framtiden

Många ser framför sig centrala staden som ett område med mindre biltrafik än i dagsläget, bland annat med lägre hastigheter och mindre ytor. En stor del av synpunkterna tar upp ytterligare förbättrade förutsättningar att cykla genom stadsdelen, bland annat genom tydligare sammankopplade cykelstråk. Ett flertal önskemål handlar om tillgången till matvarubutiker i närområdet och ett förlängt handelsstråk från centrum i öst-västlig riktning. Ett flertal önskade se en mer omfattande småskalig service i form av kvarterskrogar och liknande i framtiden.

De många byggnationerna i centrala lägen på senare tid har inte passerat obemärkt, och många uttryckte en vilja att säkerställa befintliga parker och grönytor samt utveckla dessa med fler kvaliteter. Det efterfrågades platser att vistas och umgås på utan krav eller förväntningar att exempelvis konsumera, och många uttryckte en önskan om att stärkt gemenskap genom gemensamma offentliga mötesplatser framöver. Flera nämnde en önskan om att möjliggöra för att bredare del av befolkningen kan efterfråga bostäder i området.

Ungas perspektiv

Material från centrum och Väst på stan.

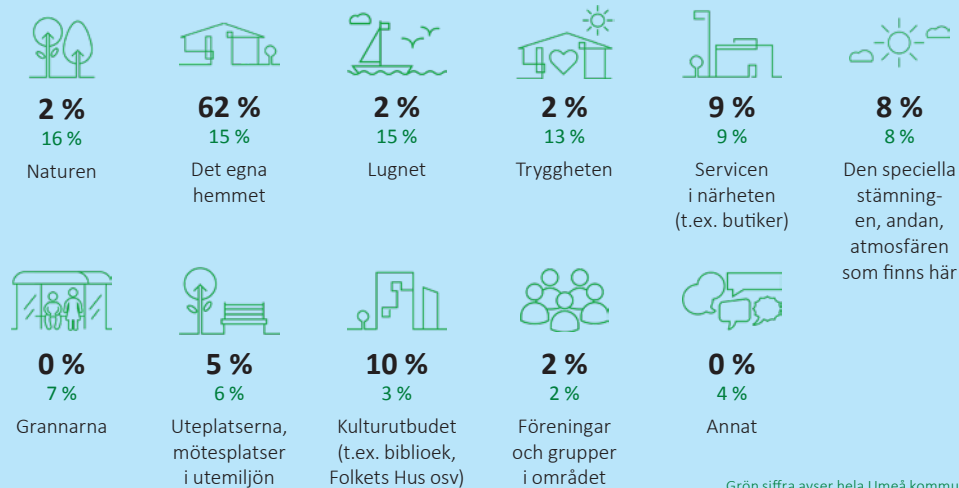
- **Bra platser:** Unga i centrala stan trivs i Rådhusparken, Utopia, Väven, Broparken och strandpromenaden. Gemensamt för dessa platser är att de är moderna och mycket folk rör sig där.
- **Dåliga platser:** Unga i centrala stan trivs inte vid Rådhusplanaden, Renmarkstorget och Vasaplan. Otrygga platser har gemensamt att de är sämre upplysta och har färre sittplatser.
- **Önskemål för framtiden:** Unga i centrala stan tyckte att Rådhusplanaden är dåligt utformad och att den inte har något syfte. Där tycker unga att man ska skapa mötesplatser, där man kan umgås eller sitta och fika. Materialet kan vara ljust och av naturtyp och föreslog att man borde använda sig av belysning för att skapa ett tryggt och välkomnande rum. I väst på stan vill unga ha en enkelriktad bilväg och en bättre cykelväg för att minska trafik så att barn kan gå säkert.

”Rådhusplanaden tar en massa plats utan att göra någon egentlig nytta.”

Vad man skulle sakna

På fråga vad man skulle sakna med sin stadsdel vid en flytt inom de centrala stadsdelarna stack kulturutbudet ut starkt tillsammans med den speciella stämningen/andan/atmosfären jämfört med svarande i andra stadsdelar. De svarande som bor i de centrala stadsdelarna uppgav oftare uteplatserna/mötesplatserna i utemiljön än för andra stadsdelar. Endast två procent anger tryggheten vilket är lägsta andelen jämfört med andra stadsdelar. Service, lugnet, det egna hemmet och föreningar/grupper i området låg på en nivå likt andra stadsdelar.

Vad boende skulle sakna mest med sin stadsdel vid en flytt

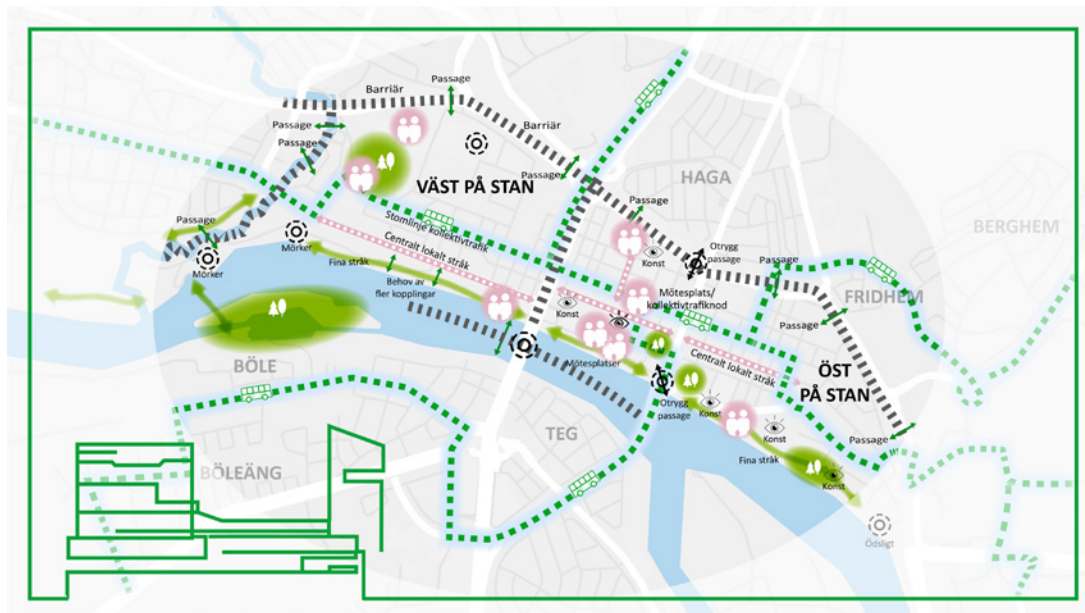

Illustration rumslig analys för centrum samt Väst och Öst på stan.

Social stadsrumsanalys Centrala stadsdelarna

I sammanfattning – idéer för utveckling av social hållbarhet

Stadsdelen som representerar bilden av Umeå! Här finns tätheten och urbaniteten, rutnätsstaden och det klassiska stadslandskapet. Här blir det särskilt viktigt att få till de goda tilläggen vid utveckling. Här finns blandning och puls men också ett lugn. Rörelser och aktiviteter sker framförallt i öst- västlig riktning, mindre i nord- sydliga väderstreck. Gemensamt för stadsdelens tre delar, stadskärnan samt Öst- och Väst, är att ramarna sätts av älven och Blå vägen/järnvägen samt att det finns en tydlig avgränsning mot övriga stadsdelar. I mötet med andra stadsdelar märks annan typ av stadsbebyggelse. Variation märks både gällande skala och höjder men även gällande gaturummen.

- Potentialer finns att utveckla fler stanna-anledningar kopplat till utvecklingen vid Östra station och de stora flödena Öst på stan och längs älven.
- Möjligheter till nya platsbildningar både Väst och Öst på stan kan eftersträvas likt det kluster som finns kring Pilgatan Öst på stan.
- Värdefullt vore att undersöka möjligheter att skapa tydligare stadsliv och stadskvaliteter mellan centrum och Östra station.
- Kopplingar och stråk kan vitaliseras och stärkas för ökade flöden av människor mellan olika delar av centrala Umeå. Större vägar som Västra Esplanaden och Järnvägsallén/Vännäsvägen utgör i dagsläget barriärer och har potential att överbryggas med fler kopplingar tvärs över vägarna.
- Fortsatt utveckling av älvrummet skulle bidra och befästa älvrummet som Umeås stadspark.
- Potentialer finns när det gäller vinterlandskapet.
- Utveckling av stråket med Vänortsparken till Döbelns park skulle bidra till stärkning av det gröna offentliga rummet och ökade parkkvaliteter.
- Backenlandskapet vid älven skulle stärkas med utveckling av fler kopplingar från Väst på stan till älvsmljöerna.

Nätverket av offentliga rum och platsers funktioner

Orienterbarheten i nätverket av offentliga rum i stadsdelen skiljer sig. I vissa områden är det enklare att orientera sig, på andra platser svårare. För Öst på stan liknar gatorna varandra i bredd och typ och man kan behöva kika runt hörnet för att förstå var man befinner sig. Våra parkrum och tillgängligheten till dessa är spridda. Vi har centrum med Rådhusparken, Vänortsparken och Döbelns park och sedan studsar det till en annan plats som Herrgårdan. Nätverket blir inte helt tydligt avläsbart. Väst på stan blir det särskilt sublimt med kyrkogården och Döbelns plan. Här är ytorna är inte särskilt stora.

Som stad saknar Umeå den stora stadsparken som blir en struktur i stadslandskapet. Därför blir det viktigt att ha fokus på älvsrummet. Också platser utmed Tvärån och längs bäckstråk har potential för utveckling. Andra parker som Elin Wägners park är små men erbjuder något som inte de stora har. Öst på stan saknas parker om man inte räknar parken vid Minerva och vid Tingsrätten som är viktiga, gör stor nytta och nyttjas flitigt. För Väst på stan finns vid sidan om Bro-parken också parken vid Hovrätten.

Outnyttjad potential finns gällande Döbelns park. I Vänortsparken, som också utgör ett kommunikationsstråk till Kyrkbron, finns en skålad form som kan ägnas omsorg. Tydliga entréer finns från Kyrkbacken, Vänortsparken om än något uppskuret. Stor potential finns för älvsrummet Öst på stan med pågående utveckling kring Östra station. Här finns flöden men få stanna-anledningar vilket gör att det är möjligt att lyfta värden i dessa lägen. Från Väst på stan finns färre entréer till älvsstråket jämfört med Öst på stan. Där finns också fler små entréer.

När det gäller vinterlandskapet "krymper" det offentliga rummet i centrala Umeå. Vintertid blir det mindre tillgängligt, även om stigar plogas. Som jämförelse "växer" Nydala vintertid likaså Luleå med sina isvägar. Här finns en potential som kan övervägas även om en utmaning är att älven inte alltid ger oss större utrymme vintertid.

I denna stadsdel är varje hörn en potential mötesplats, möten sker spontant i strukturen. Skalan ger en intimitet som just möjliggör att man tillfälligtvis kan möta folk i olika riktningar. Detta är en styrka för just Umeå och vi rör oss längs Kungsgatan, Ö Norrlandsgatan, Storgatan och Nygatan. Konstnärligt Campus vid älven utgör en mötesplats Öst på stan och Väst på stan finns Hedlundadungen som mötesplats även om den ligger som en ö med tillräcklig storlek. Där Dragongatan tar slut möter man Hedlundaparken. Torgbildningar saknas både Öst och Väst på stan. Ett torg fanns dock förr på platsen där Länsstyrelsen idag är belägen. Besöksanledningar finns det gott om, särskilt i stadskärnan. Mindre servicepunkterna finns både öst och väst på stan. Även om dessa stärkts av pågående utveckling finns potential för vidareutveckling.

Mötesplatser är som tidigare nämnts Hedlundadungen, Konstnärligt Campus, Dragonskolan, Östermalmsskolan, stadens två resecentrum, Stadshuset, Minervaskolan, Broparken, Böleholmarna och exempelvis nöjesklustret Öst på stan med båten, restauranger osv. Otrygga platser handlar om gångtunnlar exempelvis Vänortstunneln, strandpromenaden mörka tider, under broarna över älven samt renodlade arbetsplatsområden som vid Polisen, Dragonskolans baksida trots att den har funktionen som vital passage. Generellt större solitära byggnader som gamla stallarna.

Flöden och barriärer – fysiska och sociala

Rutnätsystemet erbjuder överlag en flexibilitet och erbjuder många gator att använda. Det är väl anordnat och blir intuitivt. Man hittar lätt på grund av stadsstrukturen och hamnar inte i återvändsgränder eller exempelvis en motortrafikled som är svår att passera. Det är nästan omöjligt att gå vilse. Det finmaskiga med den likartade strukturen ger korta avstånd. Det är också tydligt vad som är offentligt och privat. Stor skillnad märks i denna stadsdel jämfört med villaförorter eller t.ex. Mariehem som stadsdel.

Längs Storgatan har vi mycket bil och olika gator i stadsdelen har olika trafikantslag. Stråken har så att säga olika programmering. Kungsgatan utgör ett gång- och cykelstråk där samma gata byter funktion på olika sträckningar. Rutnätsstrukturen ger stor flexibilitet hur man rör sig i staden. Den är å ena sidan bra för framkomlighet för gång och cykel men annars styrs biltrafik till vissa stråk. Den

väl fungerande rutnätsstrukturen ger perspektiv för den pågående förtätningen där rutnätet just ger flexibilitet och flera vägval. Oskyddade trafikanter, vill färdas den genaste vägen men där det blir för stora biltrafikflöden ges en osäkerhet för oskyddade.

För gatustrukturen Öst på stan finns potential att förfinas. För 50 år sedan såg allt lika ut medan vi med tiden utvecklat olika utrymmen. I stadskärnan är måtten, långgatorna, esplanaderna tydliga men man behöver hålla koll på bussar, cyklar och gående. Utformning är avgörande och även om önskan vore att gaturummet var självförklarande, är frågan komplex. Balans krävs för att underlätta samspelet med alla trafikslag.

När det gäller den regionala entrén vid Umeå Östra finns det österifrån nivåskillnader mellan buss och tåg där man behöver korsa genom en byggnad vilket gör det svårare att orientera sig. Det är inte självklart hur man hittar in till centrala stan. Man möts av en rondell där det är otydligt var man kan cykla och gå och det är svårt att avläsa att man är på väg mot centrum. Det är däremot lättare att färdas från stan till platsen. Storgatan upplevs otydlig och möter korsningen Skolgatan/östra Strandgatan. Potential finns att omskapa kopplingen vid Nygatan/Östermalm under järnvägen och vid kvarteret Duvan som idag är mer sublim där det i dag "smyger lite på diagonalen" och finns potential att utveckla entrén så det rumsligt blir mer tydligt.

Skalorna blir viktiga i detta regionala centrum. Man angör på annat sätt och det blir viktigt att platserna centrum och Umeå Östra har bra orienterbarhet mellan varandra. Barriärer i stadsdelen är Blå vägen, älven, topografin mot järnvägen, de äldre Öbackaområdena samt exempelvis väg 503 genom stan. Också Dragonskolan, som sträcker sig över flera kvarter Väst på stan utgör en barriär liksom Dragonfältet med brandstationen, gamla godsbangården och det instängslade polisområdet. Det finns däremot inte märkbara sociala barriärer i stadsdelen.

Kulturell närvaro

I centrala staden samlas flera av de mer betydande kulturella institutionerna. Den senaste i raden utgörs av kulturhuset Väven med det nya stadsbiblioteket som invigdes i samband med det pågående europeiska kulturhuvudstadsåret 2014, och som nu utgör ett kulturellt nav tillsammans med Norrlandsoperan och Folkets hus med Gitarrmuseet. Rådhusorget är den centrala platsen för offentligt liv i Umeå. I samband med torgets senaste omgestaltning invigdes 2019 det nationellt mycket uppmärksammade Metoomonumentet *Listen* av konstnären Camilla Akraka. Det markerar kommunens ställningstagande mot sexuella trakasserier och är en manifestation tillägnad dem som tillsammans bröt tystnaden. På torget står sedan ett antal år konstnären Sean Henrys skulptur *Standing Man* likt en stadens väktare och på fasaden till MVG gallerian framträder "allkonstnären" Stig Lindbergs fris *Tillvarons Former* från 1962. Stig Lindberg finns även representerad på Renmarkstorget med *Fontänskulptur*.

Stadsutvecklingsprojektet "Staden mellan broarna" har etablerat ett kulturstråk längs med älvens sträckning. I Hamnmagasinet har den nyinrättade Kulturskolan sina lokaler med närhet till aktivitetssytor för skate och parkour. Omgestaltade stadsparker på ömse sidor av Väven erbjuder gröna oaser. Den mest publika delen av Konstnärligt campus utgörs av Bildmuseet som är en av Sveriges främsta konsthallar för internationell samtidskonst och som upplåter en plats för stimulerande möten och samtal om konst, samhälle och existens. Här finns även högprofilerade högskoleutbildningar för arkitektur, design och fri konst.

Ett av syftena med "Staden mellan broarna" är att vända "stadens ansikte" åter mot älven som den ursprungligen var orienterad. Under den epok då järnvägen utgjorde stadens självklara entré berikades Järnvägstorget genom ett fint initiativ av HSB, med en nio meter hög glasskulptur benämnd *Grön Eld* av konstnären Vicke Lindstrand som vid tiden för uppförandet ansågs vara världens största glasskulptur. Den reser sig nio meter över sin sockel, består av tretusen glasskivor och väger fyrtiofem ton.

Det senast tillskottet i floran av monumentalskulptur öster om Kyrkbron utgörs av *Julia* av konstnären Jaime Plensa, en sju meter hög skulptur i gjutjärn som bär en ung flickas anletsdrag. Bortom konstnärligt campus binds stråket samman av konstnärliga installationer som den stora klädnypan *Skin 4* av Mehmet Ali Üysal och *Heart of Trees* eller *Trädskramarna* i folkmun, även de av spanjoren

Jaume Plensa, för att på så vis skapa fortsatt intresse för att röra sig längs strandpromenaden i riktning mot stationsbyggnaden Umeå Östra med sina uppskattade konstnärliga gestaltningar *Ramble and Roam* och *Monument utan hem* utförda av Astrid Sylwan och Knutte Wester.

Längs med Kungsgatans sträckning har kulturella noder etablerats. I den östra stadsdelens kvartersbebyggelse märks klustret som innefattar Bokcafé Pilgatan och det konstnärsdrivna galleriet Verkligheten, som vid sidan av sin reguljära verksamhet i fruktbart samarbete med aktörerna vid konstnärligt campus arrangerar återkommande marknader med stort antal besökare. I Kungsgatans västra riktning har nyetablerade OSs, tidigare Lilla galleriet sina lokaler.

Pågående transformation

Områden kring Östra station är under transformation med och stärker universitets och sjukhusområdet som Umeås andra stadskärna. Här planeras en livsmedelsbutik vilket är positivt inte minst för Öst på stan. Transformation pågår i både stor och liten skala. Exempelvis utvecklas kvarteret Älgöxen, tillskott sker på Öbacka och vid Kvarnvägen. Många tillägg har gjorts som bidragit kompletterande och som stärkt servicen lokalt. Utvecklingen har även bidragit till att öka tillgängligheten. Till exempel på Hedlunda där Östra Prinsgatan kunde öppnas i sin fulla längd i samband med en exploatering.

Öst på stan pågår genomförande av omvandlingsområden såsom Östermalmsområdet. I övrigt torde stadsdelens läge mellan stadens två stadskärnor intuitivt kunna motivera en större transformation men potentialen bedöms dock som förhållandevis klen. Kvarteret Vippan ger ett visst tillskott och Öbacka strand ett större. Också kvarteret Uttern är på gång och överlag bubblar det på. Hinder är också att den sociala infrastrukturen i form av skola, förskola som planerar för ett underskott. Det kommer bli viktigt att möta dessa utmaningar genom att integrera social infrastruktur såsom LSS-boende etc. inom annan bebyggelse.

Centrumfyrkanten med grannstadsdelen Haga med Stadsliken skymtande i bakgrunden.

Över Tegsbron går väg 503, tidigare europaväg, och som är en viktig länk till Teg.

Fortsättningskurs

Centrala stan

Historik

Stadens ansikte var länge vänt mot söder med anledning av älven som resurs för såväl handel, industri och transport. Efter branden gjordes en insats för att göra fasaden mot älven mer representativ; Strandgatan anlades och byggnadernas huvudfasader placerades mot söder. Staden kom senare alltmer vändas mot norr, då vattenvägen kom att konkurrera med den nyanlagda järnvägen som kom till staden 1896. I Rådhusplanadens fond placerades, mycket medvetet, det representativa stationshuset. Från centrum kan man, i parkerna och gatornas förlängningar, få utblickar ned mot älven och kajområdet vilket är att betrakta som ett viktigt kvarvarande karaktärsdrag för den tidigare sjöfartsstaden. I slutet av decenniet färdigställdes järnvägstorget, i anslutning till stationsbyggnaden, med sina strålgator med inspiration från kontinenten.

Under 1920-talet måste Umeå hamn flyttas. Även denna gång är landhöjningen orsaken, då avståndet till havet ökar och det blir allt svårare för större fartyg att angöra hamnen på grund av uppgrundning. Uthamnen i Holmsund anläggs i dess ställe. Under 1900-talet växer Umeå markant och avståndet till grannsamhällen minskar; Tegsbron invigs 1949. Under 50- och början på 60-talet pågår ett arbete med att etablera en högskola i staden och 1965 invigs Umeå universitet. Samma år slås staden och landskommunen samman och året därpå passerar befolkningen 50 000.

Bebyggelse och struktur

Den rutnätsplan som dagens Umeå är uppbyggt efter är påtaglig och karaktäriseras bland annat genom de långa breda huvudgatorna i öst-västlig riktning. Rutnätet skapar genomsiktighet, både i öst-västlig och nord-sydlig riktning och underlättar för såväl orientering som upplevelsen av stadsdelen. Utmed långgatorna kan man se genom hela staden. Återkommande inslag är alléer och breda esplanader som utgör avskiljande element, där både Västra esplanaden och Rådhusplanaden utgör särskilt urskiljbara sådana. Rådhusplanaden binder samman två av de mest tongivande, platsbildningarna i området, Järnvägstorget och Rådhusstorget, och utgör ett betydande handelsstråk. I anslutning till esplanaden ligger kollektivtrafiknoden Vasaplan. Från Rådhusstorget löper Kungsgatan i öst-västlig riktning och kopplar ihop det större torget med Renmarkstorget och i förlängningen de östra och västra skapar en dynamik i stadsbilden som växlar mellan liten och stor skala (den senare främst längs esplanaderna och älven). Centrumfyrkanten präglas följaktligen av en högre täthet än resten av staden. Här finns i princip enbart medelhög till hög bebyggelse i slutna strukturer, vilket skapar ett stort antal innergårdar av blandad användning. Såväl exploateringsgrad som täckningsgrad är höga, vilket innebär att fler personer ska samsas på de gröna, öppna ytor som finns.

Vegetation och topografi

Här går givetvis de planterade alléerna som gett staden dess namn Björkarnas stad att finna. Centrums struktur och karaktäristiska bebyggelse innebär att stadsdelen idag präglas av en täthet och därmed mindre rymlighet på friytorna i förhållande till övriga stadsdelar. Här är det istället av särskild hög vikt att de gröna ytor som finns innehar höga kvaliteter, vilket de många parkerna är exempel på. Rådhusplanaden löper likt en långsträckt parkremsa från järnvägen i riktning mot rådhuset och älven, där den pampiga Rådhusparken tar vid. Här stannar Umeborna gärna till i en grön oas i stadskärnan, omgiven av representativa fasader, ända sedan den anlades 1897.

Där älven och Rådhusparken möts övergår den till det sentida tillskottet Årstidernas park. När Strandgatan gavs en mer avskalad och stadsmässig utformning, samt en av Kyrkbrons tillfarter revs, skapades plats för en större sammanhängande parkyta som knyter samman Rådhusparken med kyrkbacken och Vänortsparken. Parken är till för alla som söker en andningspaus, en grönskande oas på Umeälvens strand och en tillåtande plats; i dess mitt finner man Frizon, som manifesterar en jämställd mötesplats utan förväntningar i det offentliga rummet.

Verksamheter

En stor del av stadsdelen präglas av verksamheter och deras anspråk; centrumfyrkanten är det pulserande hjärtat i stadens kommersiella liv. Koncentrerade i gallerior och kring de främsta handelsstråken Kungsgatan och Storgatan, samt utspridda kring kvarteren, finns här en mångfald av butiker, caféer och restauranger av skilda storlekar som erbjuder något för alla. Denna blandning, av såväl bostäder som olika typer av verksamheter, gör att Umeås centrum fortfarande verkar levande långt efter att arbetsdagen tagit slut och solen börjar skymma.

Mötesplatser och rörelsemönster

I stadens centrum finns det gott om platser att mötas på – här återfinns i själva verket stadens högsta täthet av offentliga målpunkter där såväl Väven, torgen, parkerna och kajen och vad som kallas staden mellan broarna är självklara exempel och inspel i många umebors vardag.

Vid Järnvägstorget, där såväl regional busstrafik som tågtrafiken angör staden, utgör tillsammans med Vasaplan betydande inslag i det rörelsemönster som centrums struktur genererar. De båda noderna utgör platser med en mångfacetterad funktionalitet, som såväl bytesplats mellan kollektivtrafiklinjer till och från jobb, skola och aktiviteter, som en given mötesplats. Na-vet är ett nytilletts tillskott som servar såväl centrum som resten av stan. Sedan kulturhuvudstadsåret 2014 har Väven inneburit en betydande kraftsamling med kultur centralt mellan Storgatan och älven. Annars är utbudet stort vad gäller bio, teater- och samlingslokaler med Folkets hus vid Vasaplan samt Norrlandsoperan vid Vasagatan.

Gång- och cykelvägar tangerar och passerar centrum, samt an knyter till angränsande stadsdelar inom ramarna för rutnätsplanen, d.v.s. i både nord-sydlig och öst-västlig riktning. Särskilt betonade stråk hittas längs med Nygatan, Kungsgatan, Strandpromenaden och Östra Kyrkogatan. Sammantaget uppvisar de centrala stadsdelarna en jämförelsevis hög andel resor med hållbara transportsätt, av de resor som understiger fem kilometer.

Väst på stan

Stadens första bro över älven, Gamla bron, byggdes år 1863 och därmed fick Umeå en anslutning till Kustlandsvägen vilket gav upphov till ett handelscentrum. Storgatan fick en förnäm prägel och en representativ fasad vänd mot älven. Stadsplanen utvidgades år 1864, för att även gälla området väster om staden, från det som idag är Rådhusplanen till Brogatan. Detta utgör ett tidigt exempel på ett differentierat gatunät med större långgator, mindre tvärgator och "ekonomigator". De senare genomskär kvarteren och syftade bland annat till att öka brandsäkerheten. Brandskyddet var åter aktuellt 1879, varför det utvecklades genom komplettering med de breda trädplanterade Östra och Västra esplanaderna. Nio år senare var den omfattande stadsbranden ett faktum och stora delar av den ursprungliga staden brinner ner till grunden. Insatserna för att öka brandsäkerheten visade sig väl genomtänkta – både de östra och västra områdena om den centrala staden klarade sig från branden. Tack vare stadsdelens brandskydd går idag en betydande andel av Umeås äldsta och bäst bevarade byggnader att finna Öst- och Väst på stan. Året därpå planeras det nedbrunna området på nytt med en gatustruktur som liknar den nuvarande. De för Umeå karakteristiska trähusen är låga och byggda i en eller två våningar medan offentliga byggnader och pampigare bostadshus vanligtvis är stenhus byggda i tre våningar, vilket är resultatet av tidens byggnadsordning kan fortfarande återfinnas i olika kvarter.

Broparken anlades som stadens första park 1897 och antar en central roll i den västra stadsdelen i och med dess anknytning till handel, utbildning, sjöfart och landstransporter. Nästa år, 1898, utvidgades stadsområdet att gälla ännu en bit längre västerut. Regementsbyggnaderna inom Norrlands dragonregemente anläggs 1911 och är de första av sitt slag i staden och är därför av särskild vikt för den framtida regementsstadens utveckling. K4 med tillhörande byggnader är nogsamt inpassade efter den gällande rutnätsplanen och etablerade en tradition offentliga byggnader och verksamheter Väst på stan.

Ett skifte i stadsbilden sker för Umeå i allmänhet och västra stadsdelen i synnerhet år 1922, då en ny stadsplan antas. Denna nya epok speglar ett påtagligt avståndstagande från den strikta rutnätsplanen då den istället förespråkar oregelbundna, pittoreska gatumönster som anpassar sig efter befintliga förhållanden. Successivt kom den ursprungliga byabyggelsen att övergå mot etableringar av större flerfamiljshus, men trots detta har ursprunglig byabyggelse bevarats på spridda håll i närliggande kvarter.

Bebyggelse och struktur

Stadsdelen präglas av en etablerad småskalig rutnätsstruktur med bredare huvudgator i öst-västlig riktning som försärker siktlinjerna, men även inslag som avviker från regelbundenheten. Dessa avvikelser i strukturen förmedlar alla sina egna berättelser om hur Väst på stan kommit att förändras över tid. Två vitt skilda skalor dominerar stadsbilden, från de intima två- och tre-våningshus som anknyter till den mer småskaliga äldre bebyggelsen till de större institutionskvarteren i områdets norra delar. I huvudsak präglas stadsdelen av en medelhög sluten bebyggelse i dess centrala delar varför befolkningstätheten i Kungsgatans närhet tillhör en av de högsta i staden. Bebyggelse i områden längre från centrum tenderar däremot att öppna upp sig och vissa inslag av tät småhusbebyggelse skapar en upplevd kontrast. Punkthus längs Kvarnvägen och Ridvägen utgör undantag i och med avvikande struktur och högre byggnadshöjder. Väst på stan samsas bevarad byabyggelse och byggnationer från före stadsbranden med 40- och 50-tals lamellhus, varvat med egna hem och både större och mindre flerbostadshus i varierad ålder. Sammantaget skildrar respektive bebyggelse typiska lösningar typiska för dåvarande förutsättningar. Stadsdelens årsringar är därför tydliga och utgör ett särskilt utmärkande drag i stadsbilden.

Vegetation och topografi

Här finns alltid en närhet till parker, tack vare ett band av mindre och större sådana som löper genom stadsdelen. De mer ordnade parkerna och grönstrukturerna bör dock inte ta fokus ifrån de många lummiga gårdarnas grönska, som fortsätter att vara ett viktigt inslag i helheten. Trädrader bidrar till en grön upplevelse längs Storgatan, Skolgatan, Dragongatan. Överlag är det ont om lekmöjligheter i de centrala delarna. Väst på stan ligger Hedlundadungen som är en tallskogspark som erbjuder en mångfald av aktiviteter, inte minst för de barnfamiljer som valt att bosätta sig centralt.

I kontrast till det tillrättalagda utgör Tväråns dalgång, stadsdelens västra avgränsning, en tätortsnära grön korridor som erbjuder boende och besökare möjligheter till rekreation i en mer frodig och vildvuxen miljö med höga ekologiska värden. Väst på stan präglas även av tillgången till Umeälven, som löper parallellt med stadsdelen. Topografiskt påverkar älvsfåran området genom en sänkning av landskapet närmare vattenlinjen. Bebyggelsens relation till älven förstärks genom Västra strandpromenaden uppströms, som tillgängliggör strandlinjen och erbjuder vackra vyer över såväl älvens södra strand som Umeås älvsnära siluett, samtidigt som den är sammanknuten med ovanliggande bostadsområden. Slänterna som är vända mot vattnet skapar attraktiva lägen för såväl boende som besökare, något som tas tillvara bland annat genom Broparken. Såväl Strandpromenaden som Tväråstråket är viktiga kvaliteter. Både stråken i sig och kopplingarna till dessa bör värnas och utvecklas.

Verksamheter

Väst på stan utmärkes av dess urbana kvaliteter, framförallt i närheten till Kungsgatan, inte minst tack vare de mindre butikerna som ger ett levande intryck. En bredd av verksamheter, av såväl samhällsmässig som kommersiell karaktär, finns i stadsdelen och bidrar till att skapa uppfattningen av en myllrande stadsdel. Till de offentliga verksamheter som är etablerade Väst på stan hör bland andra Brandförsvaret och Polismyndigheten, vilka ligger inpå varandra i stadsdelens norra delar. Vidare finns Dragonens vårdcentral, äldrecenter, gymnasieskolan Dragonskolan, förskoleverksamhet, kommunen i Stadshuset på gamla K4 och Hovrätten närmare Broparken. Utöver dessa är ytterligare ett antal aktörer relaterade till samhällsservice lokaliserade inom Väst på stan; kyrklig verksamhet och organisationer inom ett flertal kategorier. Den kommersiella servicen utmärkes, i likhet med samhällsservicen, av sin bredd. Boende inom stadsdelen har tillgång till matbutik, hörnkiosk, djurbutik och optiker. Vidare erbjuds tjänster relaterade till körskola, frisör, gym och fysioterapeut och annan värkrelaterad verksamhet.

Mötesplatser och rörelsemönster

Storgatan och Skolgatan anknyter till de centrala delarna för bilister, medan Nygatan, Kungsgatans handels- och verksamhetsstråk samt Strandpromenaden alla ansluter Väst på stan till centrum för fotgängare och cyklister över gamla E4 – som i övrigt har en viss barriäreffekt. Väst på stan tangerar gränsen till stadskärnan, men för boende på Hedlunda i stadsdelens östra del är avståndet till centrum drygt 1,5 kilometer. Sett till kollektivtrafikförsörjning ger 1:ans busslinje utmed Skolgatan en övervägande majoritet av invånarna tillgång till stomlinjenätet inom 500 meter från hemmet. Som en del av kategoriseringen Centrala stan sker en hög andel av resor kortare än fem kilometer med andra transportsätt än bil.

Mötesplatser och rörelsemönster är oundvikligen relaterade – möten sker där människor har möjlighet att röra sig och stanna upp. Umeås gång- och cykelvägar är indelat i ett huvudvägnät med särskilt hög standard för att skapa konkurrenskraftig gång- och cykeltrafik. Ett flertal av dessa huvud GC-vägar korsar stadsdelen och skapar möjligheter för naturliga mötesplatser. Ett sådant exempel är korsningen Kungsgatan–Brogatan där cyklarna möter handelsstråket. Stadsdelen erbjuder många möjligheter för människor att mötas under varierade former. Bland de mest framträdande offentliga mötesplatserna ingår Broparken, med dess läge nära älven och centrum. Den böljande gröna ytan erbjuder sittplatser med god vy i en annars urban miljö, samt en genomströmning av människor som stärker intrycket av ett centralt och uppskattat inslag i stadsmiljön. Denna genomströmning av människor bidrar även till en känsla av trygghet även under senare tider på dygnet. I anslutning till Broparken ligger både parkour- och skateparken. Dessa utgör populära inslag som ökar känslan av liv och mångfald i parken, och bidrar till att locka en bredare demografi till platsen – här finns något för alla.

Väst på stan är en stor stadsdel, och i andra sidan ligger Hedlundadungen. Denna plats bör ses i ljuset av det annars till antalet få lekplatser i de centrala stadsdelarna, då den utgör den största och mest välutrustade. Detta gör Hedlundaparken till en självklar mötesplats för barnfamiljer som väljer att bosätta sig centralt – en på senare tid växande skara. Området kring Hedlunda-parken och Nolia är inte minst det område med högst täthet av mötesplatser utanför skola och jobb.

Öst på stan

Historik

Genom stadsdelen gick Kustlandsvägen, där östra delen av Storgatan går idag, vilken utgjorde stadens representativa infart för de som kom norrifrån. 1864 utökades stadsplanen för att även gälla området österut mot Håradshövdingegatan och i samband med detta fick Storgatan utformning för att tydliggöra dess roll som huvudgata. I staden fanns mycket rum och här kunde således villor byggas i centrala lägen. De som lokaliserades i anslutning till paradgatan Storgatan fick en finare prägel och karaktäriserades av trädgårdstomter och den gleshet som hör till. Umeå stad fick sin första offentliga tillrättalagda park år 1865 när landshövdingen upplät en del av residenstomten, den del som låg mellan residenstet och kyrkan, till allmän promenadplats. Stadsdelens parker är betydande inslag som finns kvar av 1864 års stadsplan.

Redan under denna tid formulerade byggnadsordningen att planteringen av björkar var en prioritet, något som dock började på allvar mot slutet av århundradet. Östra esplanaden anlades 1879, nio år före stadsbranden. När branden rasade hejdade till slut esplanaden dess framfart och kom således att rädda den kvarvarande bebyggelsen Öst på stan vilket idag kan urskiljas i såväl respektive kvarters bebyggelseålder som inslag likt fängelset från tiden före branden. I området finns det från tiden efter branden bevarade trähus i två våningar, en typisk bebyggelse för både Umeå och tiden.

Industrin i staden utvecklades efter 1888, när återuppbyggnaden av Umeå tog fart. Bibanan mellan Umeå och Vännäs kom till i slutet av decenniet. Öst på stans i övrigt prydliga rutnäts-struktur bryts av en bit österut av en kurvig gata; här svängde järnvägens stickspår ner mot den gamla hamnen vid älven. Öst på stan blev Jakobsson & Erikssons snickerirelaterade verksamhet tongivande på en industritomt, där Konstnärligt campus ligger idag, som senare kom att användas av det Scharinska träsliperiet. Närheten till älven utnyttjades i och med att timret som användes för att tillverka pappersmassa flottades. Trä- och byggnadsindustrin fick även annan påverkan på stadsbilden; som en stor arbetsplats kom under början av 1900-talet bland annat arbetarbostäder och kontors-

byggnader att uppföras här som följd. Så småningom kunde befolkningsunderlaget bära ett mindre butikscentrum i korningen Storgatan–Häradshövdingegatan samt efter Kungsgatan. Sentida tillägg till bebyggelsen inkluderar inte minst Östermalm och Öbacka som började byggas ut under 80-talet, med Öbacka strand som bidrag under 2000- och 2010-talet.

Bebyggelse och struktur

Stadsdelen gatunät är inpassat i en prydlig rutnätsplan, där bland annat Storgatan och Östra esplanaden utgör tydliga inslag, bland annat med anledning av bredd och björkplanteringar. Bebyggelsen är till största del sluten, men av varierande höjdskala, både låg och mellanhög bebyggelse med en mångfald av arkitektoniskt grepp finns här. I de kvarter Öst på stan som fortfarande rymmer äldre bevarad bebyggelse ligger villor med träpanel, i övrigt lamellhus i tegel. Östermalm och Öbacka utgör dock avvikande inslag med sin höga, bitvis öppna och bitvis slutna, tegelbebyggelse. Detta bidrag till stadsdelen avviker även vad gäller gatustrukturen, då den frångår rutnätsplanen och tillämpar säck- och återvändsgator med parkeringshus utanför bostadsområdet mot järnvägen för att undvika trafik inom området.

Vegetation och topografi

De gröna gårdarna, de uppvuxna träden och de omgivande gröna stråken gör att Öst på stan upplevs grönt. Närmare stan ökar bebyggelsen och det gröna på gårdarna minskar. Gatorna kantas av fullvuxna björkar och här finns ett antal parker av varierande storlek och karaktär, bl.a. Rosendalsparken, Herrgårdan och Döbelns park. De mindre parkerna Herrgårdan och Rosendalsparken, varav den senare under ombyggnad, erbjuder öppna ytor med möjlighet till lek och aktivitet, men möjliggör även ökad genhet för passerande.

Stadsdelen är i stor utsträckning mycket flack, med sluttningar mot älvslandskapet. Här löper strandpromenaden parallellt jämte Öst på stan och Öbacka till Strömpilen, vilken möjliggör såväl gång- och cykeltrafik som älvsnära rekreation – inte minst tack vare Öbackaparken. I östra delen av området minskar kontakten med älven och de tvärgående gator som kopplar stadsdelen till en av stadens kanske största och viktigaste gröna resurs – älvslandskapet – är få. Samtliga skogs kvaliteter saknas, varför tillgängligheten till skogsområden och promenadstråk är viktig.

Verksamheter

Verksamheterna som finns Öst på stan förefaller vara rätt utspridda, men fyra stråk kan identifieras ha extra tyngd. Östra strandgatan präglas av konstnärligt campus närvaro; här finns arkitekt-, design- och konsthögskolans lokaler, Sliperiet och Bildmuseet granne med ett antal företagslokaler och IKSU. Längs Kungsgatans förlängning från centrum återfinns ett flertal restauranger och mindre butiker med sällanköpsvaror. Pilgatan, som tangerar de föregående, rymmer såväl bokkafé som hotell. Slutligen Storgatan som längs stora delar av dess sträckning erbjuder en mångfald av privata och offentliga verksamheter (som exempelvis Trafikverket, Länsstyrelsen och Skatteverket).

Mötesplatser och rörelsemönster

Platser där möten sker som sticker ut är bland andra Sliperiets innovationscentrum som en kreativ arbets- och mötesplats, samt konstnärligt campus i allmänhet, evenemang i Döbelns park och inte minst Umeå Östra som station för tågtrafik. Just Östra stationen betonar stadsdelens roll som brygga mellan Universitets- och sjukhusområdet och centrum, samt skapar förutsättningar för en utvecklad stadsdelsservice. Särskilda stråk som influerar rörelsemönster är bland annat Kungsgatan som ansluter till gång- och cykelbron Svingen, samt Nygatan i egenskap av ombyggd gång- och cykelväg med särskilt fokus på oskyddade trafikanter med intentionen att främja dessa transportsätt. Områdets bussanslutningar består utav linje 1, 2, 5, 8, 72 och 75, vilket gör att man från området smidigt kan ta sig till flera destinationer i staden. Området har en av Umeå stads högsta andelar hållbara transportsätt för resor som är kortare än 5 kilometer.

Överlag finns varierad samhällsservice att tillgå för invånarna; förskolor, grundskolor, folkuniversitet, trafikskola och balettakademi är exempel på enheter för utbildning Öst på stan. Här finns dock ingen livsmedelsbutik ännu.

Grundkurs: Backenområdet

Utblick över Backenområdet som sträcker sig via Umedalen till stadens gräns i väster norr om älven. Sandåkern och bland annat den lummiga Tvärån syns i bildens förgrund.

Umeås vagga och västra utpost

Vid färjestället intill Backenkyrkan såddes det första fröet till det som sedan blev Umeå stad, vilket gör Backenområdet till Umeås äldsta stadsdel. Stadsdelen består av delområdena Backen, Grisbacka, Grubbe, Västerhiske, och Umedalen. Vilket som är vilket och var de ligger är lika viktigt för de som bor där, som obegripligt för någon utifrån.

Backenvägen knyter samman Umedalen med Centrala Umeå

Här möts det gamla och det nya i en spännande och dynamisk stadsdel där många olika boendeformer och tidsepokar samspelar. Närheten till älven, odlingslandskapet och naturen är påtaglig. Strandpromenaden vid älven och genom Älvtået är västra Umeås gröna oas. Mellan älven och Vännäsvägen löper stadsdelens livsnerv Backenvägen, som också samlar serviceutbudet och kan skryta med Umeås bästa busslinje: Ettan. Umedalens sjukhusområde som byggdes på 30-talet, är tongivande för västra stadsdelens karaktärsdrag och inrymmer offentlig service, liksom den populära skulpturparken och den avkopplande motionsanläggningen IKSU spa i natursköna Umedalsparken.

Stadsdelen har successivt växt fram från den gamla jordbruksbyn, genom egnahemsepoken, små flerfamiljshus under 1900-talets mitt fram till nyare storskaligare bebyggelse – först på Umedalen och senare Sandåkern. Området har en stark idrottstradition som framförallt är samlad kring Muskötens idrottsområde där Umedalens IF har sin hemmaplan.

Pågående omvandling stärker kollektivtrafiken och service

Omvandling mot en högre boendetäthet längs Backenvägen är påtaglig i ett flertal pågående exploateringar. Strax väster om Umedalen finns Klockarbäckens handelsområde som kommer att kompletteras med fler verksamheter, där Komatsus etablering är den mest framstående. Den sista delen av ringleden kring Umeå – västra länken, kommer att ansluta strax väster om stadsdelen och tydligare koppla ihop staden med södra sidan av älven.

Tre landmärken

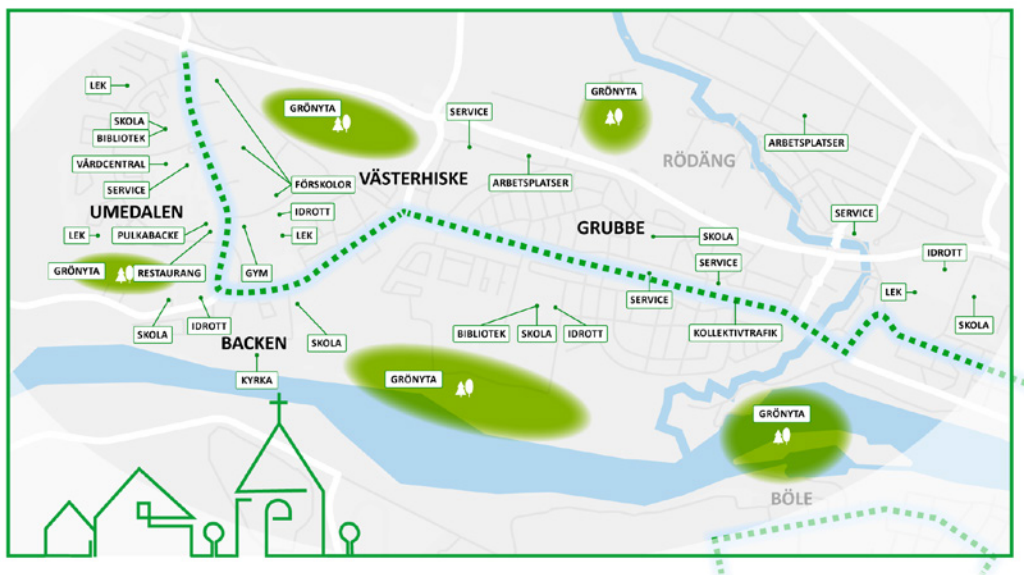
Backenkyrkan – rofyllt belägen invid älven. Här har det funnits en kyrka, kanske redan sedan 1200-talet. Återuppbyggd efter bränder både i slutet av 1800- och 1900-talet.

Backenvägen – stadsdelens ryggrad. Rakt genom stadsdelen i öst-västlig riktning går Backenvägen som i öster ansluter till Storgatan in mot Umeå centrum. Här är också service och mötesplatser koncentrerade.

Odlingslandskapet Älvtået – landet mitt i staden. Njut av strandpromenaden, djur, ängar och odlingar i ett mosaiklandskap av naturmiljöer ett stenkast från city.

Kartillustration med exempel på funktioner för Backenområdet. Backenvägen är stadsdelens ryggrad och här går ett av stadens starkaste kollektivtrafikstråk. Rekreatiionsresurser i området är framförallt miljöerna längs älven men även elljusspåren på Umedalen. Här finns ett flertal skolor, butiker och också arbetsplatsområden.

Tio utmärkande drag

1. Här bor i huvudsak vuxna par med barn, vilket gör att barn, ungdomar och vuxna mellan 45–64 år är fler jämfört med övriga Umeå.

2. Det finns få unga vuxna i stadsdelen.

3. Den vanligaste upplåtelseformen är hyresrätter följt av villor. Det är relativt liten andel bostadsrätter inom Backenområdet.

4. Invånarna i stadsdelen bor relativt stort – trångboddheten är låg.

5. Medelinkomsten är relativt hög och barnfattigdomen låg vilket tyder på att boende i Backenområdet generellt sett är välbeställda.

6. Utbildningsnivån ligger lägre i det här området än i övriga staden.

7. Här bor en lägre andel utrikesfödda än i staden som helhet.

8. Backenborna verkar vara sjuka mer än övriga Umeåbor, med ett sjuktal på 31 dagar per person och år, jämfört med 25 som är genomsnittet.

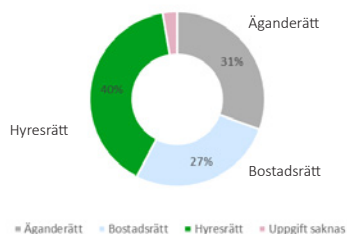
9. Förvärvsgraden ligger högre än många andra stadsdelar.

10. Andelen personer som befinner sig i stadsdelen dagtid är relativt liten och koncentrerad till Umedalen.

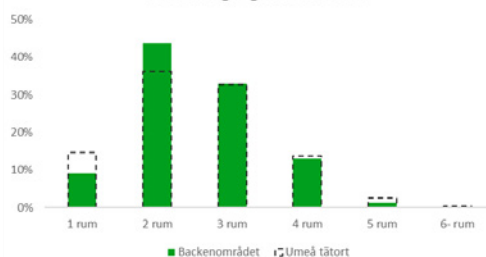
Urval av indikatorer

Fördelning upplåtelseform

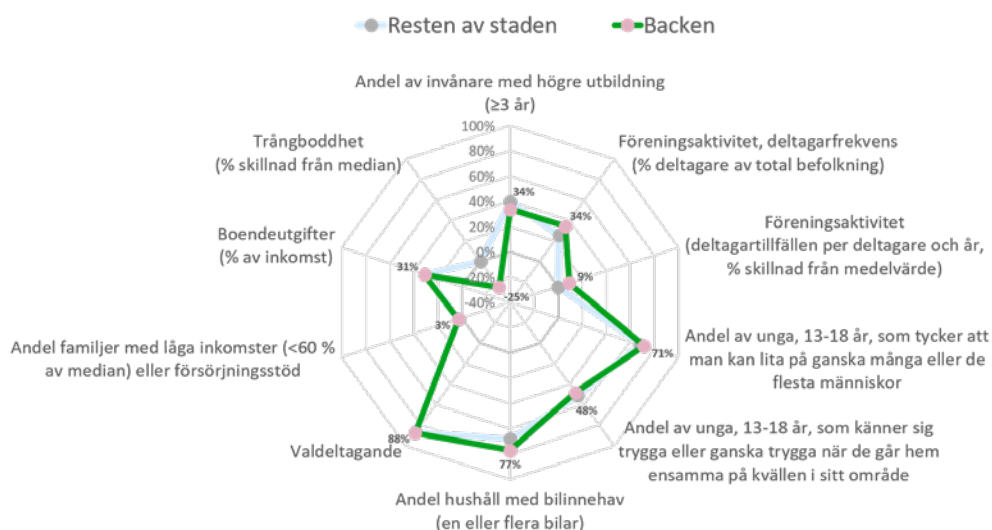

Andel hushåll som bor i respektive upplåtelseform.

Fördelning lägenhetsstorlek

Figuren avser hushåll boende i flerbostadshus.

Backenområdet är en del av staden som utifrån många indikatorer liknar Umeå i genomsnitt. Här finns en rätt bra blandning. Dock är få trångbodda samtidigt som förvärvsgraden och medelinkomsten i jämförelse är rätt hög.

Socialt kapital

Starka sociala nätverk, hög nivå av tillit och förtroende mellan de boende är exempel på kännetecken på en plats med högt socialt kapital. Att bo på en sådan plats antas vara hälsofrämjande och måttet kan ses som en indikator på hur socialt hållbart ett område är.

Forskningsresultat

De enkätundersökningar som gjorts om socialt kapital 2006 och 2020 visar att Grubbe/Grisbacka/Västerhiske/Backen/Sandåkern legat på en stadigt hög nivå mellan det första tillfället och det senaste. Umedalen har under perioden ökat från ett mycket lågt socialt kapital till medelhögt.

Svaren på 2020 års enkät visar att 86 procent i Grubbeområdet och 83 procent på Umedalen tycker att man på den plats där man bor är *beredd att hjälpa varandra* lagom mycket. På frågan om man *bryr sig om varandra* på den plats där man bor svarar 87 procent i Grubbeområdet och 89 procent på Umedalen att man bryr sig om varandra lagom mycket. Andelen som anger det är ganska vanligt eller mycket vanligt att *grannar pratar med varandra* när man möts är 81 procent i Grubbeområdet och 83 procent på Umedalen. De som tycker att man *förväntas vara engagerad* i frågor som rör området lagom mycket är 81 procent av de svarande i Grubbeområdet och 75 procent på Umedalen.

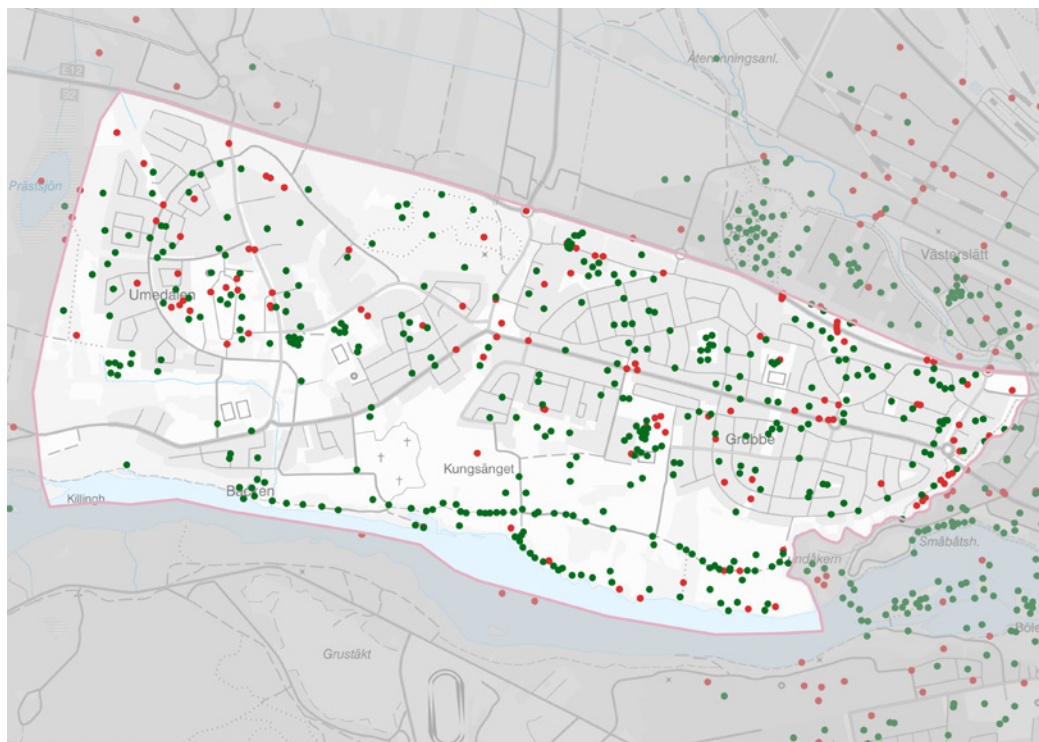
Index och resultat från frågor som underlag. Genomsnitt för Umeå kommun i parantes.						
						
	Beredd att hjälpa... (82%)	Bryr sig om... (79 %)	Grannar pratar... (58%)	Förväntas vara engagerad... (79%)	Index 2006	Index 2020
Grubbe, Grisbacka, Västerhiske, Backen, Sandåkern	86%	87%	81%	81%	Högt	Högt
Umedalen	83%	89%	83%	75%	Mycket lågt	Medelhögt

På Umedalen har 58 procent *utfört någon tjänst* åt en granne det senaste året, så som att vattna blommor eller ta in post, och i Grubbeområdet har 55 procent gjort det. Det verkar också vara relativt vanligt att man *känner igen* de flesta av sina grannar i de två områdena. Med personer som man känner igen menas människor som man regelbundet stöter på eller ser och kanske säger hej till, utan att man för den skull har en social relation till personen. Andelen som säger att de inte känner igen några alls av sina grannar är tre procent på Umedalen och en procent i Grubbeområdet. Som jämförelse är det tre procent som säger att de inte känner igen några av sina grannar på Västra Ersboda medan till exempel nio procent på Ålidhöjd och 13 procent på Carlshem inte känner igen några av sina grannar.

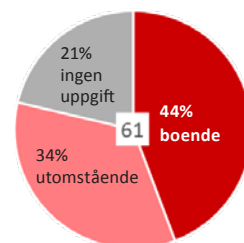
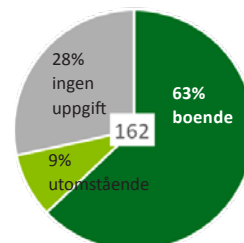
Upplysning

Uppgifterna om socialt kapital i bostadsområden kommer från Umeå universitets forskningsprojekt "Socialt kapital som en resurs i planering och design av socialt hållbara och hälsofrämjande bostadsområden" (2018–2021) och bygger på en enkätundersökning som besvarats av drygt 7000 umeåbor. Syftet är att undersöka hur socialt kapital förändrats över tid och bland annat hur det sociala kapitalet inverkar på människors hälsa och livskvalité. Viktigt är att poängtera att nivåerna i indexet är relativa, det vill säga att bostadsområdena i Umeå rankas i förhållande till varandra. Att ett område exempelvis sjunker från en nivå av socialt kapital till en annan behöver alltså inte nödvändigtvis betyda att det blivit sämre i det området utan det kan också betyda att det blivit bättre i andra områden.

Så tyckte boende

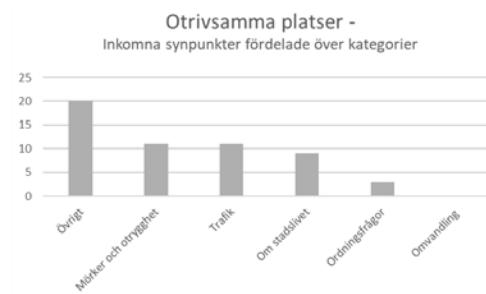
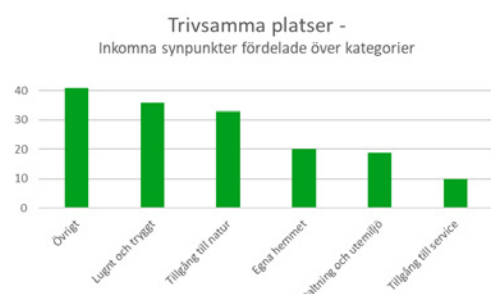
Trivsamma och otrivsamma platser, illustrerat med gröna respektive röda punkter, på Backenområdet. I figurerna till höger visas antal personer som svarat tillsammans med andelar svar från personer som själva bor i området och inte. Det är i huvudsak personer som bor inom området som märkt ut trivsamma platser.

Trivsamma och otrivsamma platser

Många Backenbor har sina favoritplatser vid älven och odlingslandskapet, Tvärån samt de parker som finns i stadsdelen. Man trivs också med att ströva och åka skidor i skogsområdet med elljusspår mellan Kullavägen och Vännäsvägen. Idrottsanläggningen Musköten, IKSU spa, Prästsjön, lekplatsen vid granhäcken samt skulpturparken är också omtyckta platser liksom biblioteket och förskolan vid Backenskolan. Överlag är boende mycket nöjda med sin stadsdel och många vid den fysiska dialogen har svårt att ange platser de inte trivs på.

Mindre trivsamma platser kopplas till vissa sträckor längs Backenvägen där man upplever otrygghet, framförallt när barn ska röra sig inom stadsdelen. Passager under Vännäsvägen till Rödäng upplevs som otrygga mörka tider på dygnet. Sjukhusparken på Umedalen upplevs som otrygg när det är mörkt.

De som har markerat platser på Backen som uppfattas som trivsamma har ofta lyft lugnet eller närheten till naturen som en tillgång. Majoriteten av de gröna punkterna på Backen är från boende i området. Fördelningen över de olika kategorierna liknar i stort den för tätorten som helhet. Exempel på platser som särskilt lyfts är stråket längs älven och Pärkällarparken. När det gäller de mindre trivsamma platserna på Backen så har störst antal haft synpunkter inom kategorin övrigt. Här nämns exempelvis att området ligger långt från centrum samt eller att miljön kring återvin-

ningsstationen är dåligt skött. Efter övrigt så är mörker och otrygghet och trafik mest förekommande. Av de boende så är det fler som har trafikrelaterade synpunkter medan utomstående oftare har kommentarer som rör folkliv och ordningsfrågor.

Önskemål för framtiden

Lundabrons tillkomst välkomnas stort. När det gäller önskemålen för framtiden nämner många en önskan om att utveckla området varsamt och på så vis säkerställa att platsens historia och karaktär fortsatt är synlig i stadsrummet. Man värnar lugnet och de många gröna områdena samt platsens lantliga atmosfär. Att området är älvsnära återspeglas i många av framtidsvisionerna där både småbåtshamn, badplats och badbrygga omnämns. Man ser det som viktigt att inte kvarvarande gröna ytor täpps igen i framtiden samt att möjligheterna att ta sig till älvskapskapet inte försämrats. Många menar att området även skulle kunna utvecklas med andra typer av mötesplatser. Här lyfts samlingsplatser för unga som ett särskilt önskemål som många saknar i området idag.

Många av de boende på Backenområdet önskar att stadsdelen utvecklas med olika typer av service, gärna i form av mataffärer, gym, restauranger och liknande. Man efterfrågar ett mindre köpcentrum där dessa funktioner skulle kunna samlas och som också skulle kunna fungera som en mötesplats för de boende. Kulturevenemang lyfts som önskemål från boende liksom att utveckla den så kallade Marklunds kurvan vid Tvärgatan med bebyggelse. Någon föreslår omvandling av yta framför Västangårds skola till lektya.

Flertalet av Backenborna har även önskemål om att området utvecklas mot att bli mindre bilberoende, att det satsas på cykel och gång samt att det kompletteras med bilpool och att antalet laddplatser för elbilar ökar. Man skulle gärna se fler turer med buss 81, att några turer med 1:ans linje leddes om förbi Rampljusallén samt mer sammanhängande gång- och cykelbanor med prio 1-standard.

Ungas perspektiv

Material från Grisbacka, Umedalen och Västerhiske-Grubbe.

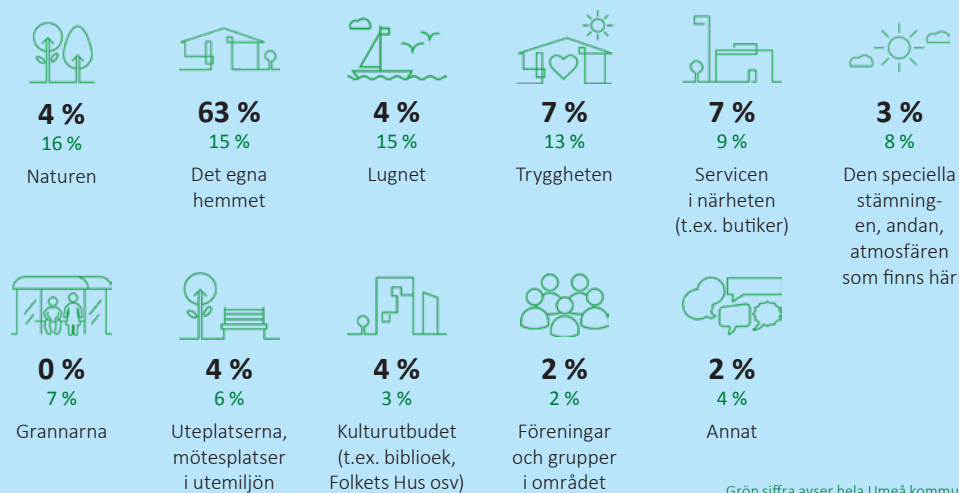
- **Bra platser:** Unga i Backen trivs vid älven och strandpromenaden, Lundåkerns småbåtshamn, Musköten och skulpturparken på Umedalen.
- **Dåliga platser:** Unga i Backen trivs inte vid bron vid Tvärån på kvällen vid de gångstråk i skog som saknar belysning. Promenadstråken är ofta i direkt kontakt till skogsområden där det ofta är brist på belysning. Också lummigheten minskar synbarheten vilket bidrar till en otrygg känsla. Busslinjen längst Backenvägen upplevs otrygg på kvällen, här är busshållplatserna och mindre vägar dåligt belysta. Det känns stökigt och otryggt längst med Kronoskogsvägen på kvällen.
- **Önskemål för framtiden:** Unga i Backen vill ha en central mötesplats och knutpunkt för att främja gemenskapen i området och därmed öka tryggheten i området. De önskar fler lägenheter för att skapa en bättre mångfald och för att stadsdelen ska bli mer attraktiv för alla. Man vill även ha fler möjligheter till aktiviteter och aktivering.

”Det skulle göra mycket för gemenskapen i området med en ny offentlig plats. Där kan man träffas och ses.”

Vad man skulle sakna

På fråga vad man skulle sakna med sin stadsdel vid en flytt nämner fyra procent av de svarande som bor på Backensområdet lugnet vilket är den högsta siffran jämfört med andra stadsdelar. Man anger i högre utsträckning än andra stadsdelar att man skulle sakna naturen, lugnet, tryggheten och kulturutbudet. Svarande Backenbor uppger ungefär genomsnittligt när det gäller att sakna det egna hemmet, servicen i närheten, föreningar och grupper i området. Jämfört med andra stadsdelar svarar däremot få att de skulle sakna den speciella stämningen/andan/atmosfären. Svaren på frågan kan ge en bild av hur anknuten man är till en plats.

Vad boende skulle sakna mest med sin stadsdel vid en flytt

Grön siffra avser hela Umeå kommun.

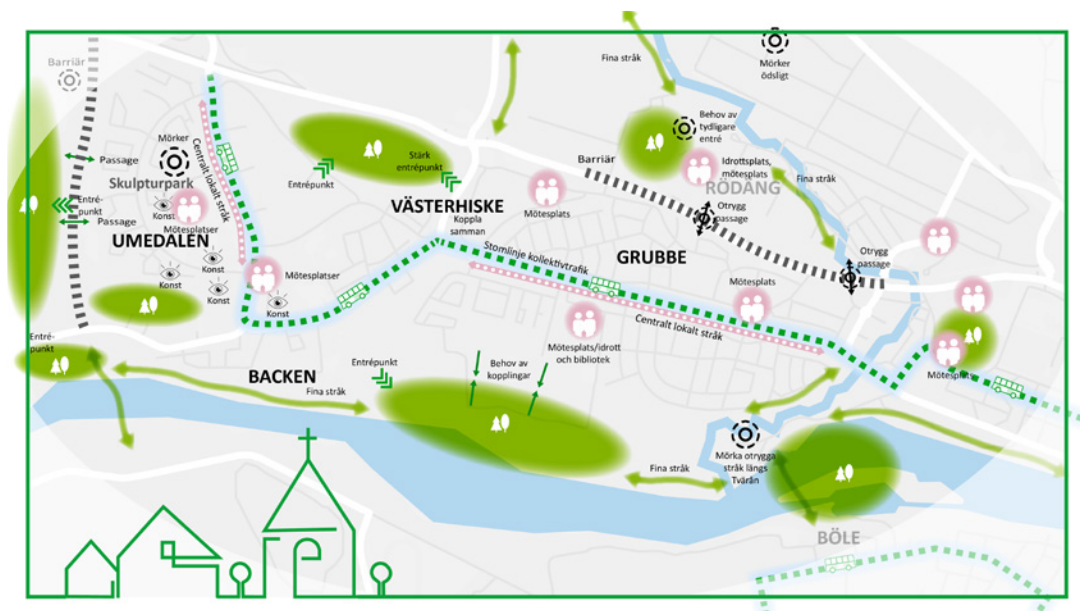

Illustration rumslig analys Backenområdet inkl Umedalen.

Social stadsrumsanalys Västerhiske – Grisbacka – Backen

I sammanfattning – idéer för utveckling av social hållbarhet

En välmående luftigt grön del av staden med en bra blandning. Här finns goda förutsättningar att leva ett enkelt och bra liv då det finns ett varierat utbud av faciliteter inom det vidsträckta område som sträcker sig från Tvärån till stadsgränsen i väster. Backenvägen är stadsdelens ryggrad och livsnerv och odlingslandskapet vid älven ger området en stark prägel med en tydlig historik. Stadsdelarnas särart värnas och kommer till uttryck i att boende värnar de osynliga gränser som finns mellan olika delområden.

- Potential finns att utveckla Backenvägen till ett attraktivt stadsrum med mer verksamheter, liv och rörelse. Områden kring rondellerna utgör särskilda potentialer för transformation. Tillägg bidrar stärkande till målpunkter och kan ge en tydligare stadsmässighet.
- Gränssnitten mot det gröna vid Backenområdet kan utvecklas och fler kopplingar och entréer skapas.
- Tillgängliggörande av Rödberget skulle möjliggöra ett bredare användande och bidra till att barriären över Vännäsvägen minskar.
- Generellt kan älvkontakten och tillgängligheten till älvs promenaden stärkas genom skapande av fler nordsydliga förbindelser.

Nätverket av offentliga rum och platser funktioner

Nätverket av gröna offentliga rum är förhållandevis tydliga. Här finns också en tydlig gatustruktur med Backenvägen i centrum och parallella långgator med tvärgator som förbinder busstrafikens stomlinje med vidhängande gång- och cykelstråk centralt. Strukturen är välkomnande för besökande i alla delområden men däremot saknas centrala och tydliga mötesplatser. Tillgången till service är genomgående god med samlande servicenoder men också mer utspridd service och handel. Även om de tillsammans omfattar en långsträckt del av Umeå är det rimligt nära till centrum och vidare mot universitetsområdet. Särskilt med "ettans" buss. Den mesta andelen av koncentration av service är koncentrerad längs Backenvägen och Kronoskogsvägen. I stadsdelen finns även skolor och annan offentlig service. Exempel på mötesplatser är skolgården och bibliotek vid Grubbeskolan, Grisbackaskolan med skolgård. De många små mötesplatserna har stor betydelse för respektive stadsdels identitet.

Omtäckta platser är annars älvs promenaden och odlingslandskapet längs älven, Rödberget, skogsområdet väster om Kronoparken, Kläppen samt slätten norr om E12/väster om Norra länken. Inte att förglömma Gabrieljansparken, Kungsänget, Hartviksgården samt exempelvis båtplatserna vid Lundakern och nedan Backens kyrka. Stadsdelen är välsignad med mångfald.

Platser som upplevs otrygga finns vid Tvärån och längs älven på grund av tät vegetation samt avsides/otillgängligt. Hur de upplevs är också årstidsberoende. Otrygghet finns även vissa delar av dygnet längs Backenvägen. Dessa platser upplevs otrygga delvis för att bebyggelsen vänder sig ifrån Backenvägen och ger dålig synlighet gentemot bostäderna. Skogen vid Röberget vid Rödäng upplevs ibland otrivsamt då den ibland fungerar som tillhåll. Andra exempel på platser som beskrivs otrivsamma rör bebyggelse på Kronoparken, parkeringen på Kvantum nattetid liksom även Grisbackaskolan kvällstid.

Flöden och barriärer – fysiska och sociala

Vännäsvägen är en förutsättning för att kunna utveckla Backenvägen till ett mer attraktivt stadsrum med mer verksamheter, liv och rörelse. Mycket av infrastrukturen har östvästlig riktning till/från centrum och Umedalen. Däremot står det sämre till med kopplingar/förbindelser i nordsydlig riktning. Barriärer och otrygga kopplingar finns vid Vännäsvägen som till exempelvis Rödberget och efter Backenvägen som tidvis kan vara ordentligt trafikerad. Även om odlingsmarken är en enorm resurs i landskapet kan den utgöra en barriär för att ta sig till älven. I detta väderstreck finns inte tillräckligt många förbindelser/kopplingar, särskilt vintertid. Vid älven finns fågeltorn som attraktioner tillsammans med Backenkyrkan, Älvtået, odlingslandskapet Prästbordet samt exempelvis Blomsterlandet. Älvpromenaden är en stor tillgång men kan också upplevas otillgänglig.

Kulturell närvaro

På Grubbe finns folkbibliotek. Det utgör genom sin omfattande programverksamhet sedan länge en uppskattad kulturell mötesplats. Grubbebiblioteket är först i Umeå med att tillämpa Meröppet, vilket möjliggör besök även då biblioteket är obemannat.

Pågående transformation

Stadsdelen utvecklas fortlöpande. Större förtätningar sker längs Backenvägen, ofta koncentrerad till cirkulationsplatserna. Positivt är att dessa också i vissa fall har inslag av verksamheter, och verksamheter i bottenplan vilket bidrar med liv och stadsmässighet. Pågående planer finns vid Hartvigsplatsen, kvarteret med den gamla möbelfärran samt kvartersvis med mindre bostadskompletteringar. Sandåkern är ett senare tillskott som bostadsområde och upplevs i någon mån som en isolerad ö som inte är så knuten till omgivande område. De mest märkbara förtätningarna kommer att ske vid huvudgatorna och det kommande bebyggelseområdet som planeras vid Tvärgatan/Backenvägen vid den så kallade Marklunds kurvan. I området sker också utveckling av skolstrukturen. I framtiden finns planer för en omvandling av Vännäsvägen från transportled till stadsgata.

Nya potentialer och flöden skapas med den nya Lundabron där stadsdelen knyts samman med Teg och med Tväråstråket på ett nytt sätt. Här får älvpromenaden en ny målpunkt bron ger helt nya samband och bidrar till att älven som barriär minskar. Nuvarande bebyggelse vänder, i hög utsträckning, ryggen mot gator och offentliga rum. Mycket skulle vinnas på att anspråk såsom entréer, balkonger och fönster i framtiden tydligare skulle vända sig ut mot dessa. Det finns potential att betona och skapa tydligare "kajer" mot det gröna. I dag tenderar bebyggelsen snarare att "flyta ut" mot de värderika gröna miljöerna. Potential för fortsatt utveckling finns i och med små flerfamiljsbebyggelse samt via utveckling av området Tvärvägen/Backenvägen kallad "Marklundskurvan" med ny bebyggelse men även potential för förskola och verksamheter.

Centrumbildningen vid Hartvigsgården vid Backenvägen stärks med service och fler boende.

Backenområdet mellan Vännäsvägen och älven har sin ryggrad i den genomgående Backenvägen som knyter samman Umedalen med Centrala stan. Här finns ett av Umeås starkaste busstråk.

Social stadsrumsanalys Umedalen

I sammanfattning – idéer för utveckling av social hållbarhet

En av stadens nya stadsdelar som tagit avstamp för sin utveckling i det gamla mentalsjukhusområdet. Bebyggelsen har gradvis kommit att omfatta det äldre området som också innehåller en skulpturpark. Här finns ett unikt kluster av målpunkter och stadsdelen besöks frekvent av personer som inte bor här i och med IKSU Spa, Musköten med idrottsplats och äventyrslekplats. Här återfinns vi service som vårdcentral, apotek, restauranger samt ett skogsområde med elljusspår och Prästsjön med sitt fågeltorn. Här finns mycket! Det finns också goda möjligheter att göra boendekarriär och anpassa sitt boende utifrån olika skeden i livet utifrån en medveten blandning av boendetyper och bostadsformer.

- Potential för komplettering finns i gränssnitten mellan stadsdelens olika delar såsom exempelvis gällande Tvärvägen/Backenvägen vid den så kallade Marklundskurvan.
- Avläsbarheten kan öka genom att ta tillvara på vyn i Umedalsallén mot älven och genom att utveckla fler kopplingar mot älvmiljön.
- För att möta ungas upplevelser av otrygghet mörka delar av dygnet kan trygghetsskapande åtgärder övervägas genom det gamla sjukhusområdet.
- Områden mellan Umedalen och Waldorfskolan har parkpotential i högre utsträckning än idag.

Nätverket av offentliga rum och platser funktioner

Centralt i nätverket av offentliga rum återfinns skulpturparken samt Muskötens idrottsområde. Utöver dessa finns goda rekreativsmöjligheter som omgärdar stadsdelen. Tillgång till älvskapskapet, Prästsjöområdet samt närheten till Kullaskogen. Behov finns att fortsätta utvecklingen av Tväråstråket till Taveljöleden och skapa en grön koppling till Kullaskogarna. Inom Umedalsområdet är större kommunala lekplatser en bristvara, bortsett från äventyrslekplatsen vid Musköten. Många pekar ut de centrala delarna kring Umedalens gamla sjukhus som otrygga under mörka timmar. I stadsdelen finns många bra mötesplatser, förutom nämnda finns även Kvantum på Kronoparken viktig liksom parken mellan Umedalen och Backenområdet.

Flöden och barriärer – fysiska och sociala

Umedalsområdet kännetecknas av en kombination av tydliga gatustråk och kvartersbildningar. Umedalsallén och Rampljusallén bildar tillsammans med J.A. Lindersväg och Kullavägen en tydlig gatustruktur och omgärdar såväl sjukhusområdet som det centrala bostadsområdet. Säckgator bildar grenar från dessa till övriga kvarter. GC-stråk väver, ibland svårorienterbart, en väv av goda och gena gång- och cykelstråk. Här finns en stark stomlinje för kollektivlinje med mycket god turtäthet. Trafikmässigt finns goda kopplingar och i och med ringledens färdigställande blir det viktigt att få ihop den nya cykelvägen på bron mot Baggbölevägen. Fysiska barriärer handlar om trafikinfrastrukturen längs E12 och ny barriär som skapas mot Baggböle i och med byggandet av Västra länken samt att det är otidigt att enkelt hitta samt fysiskt ta sig till älven.

Umedalen har ett rikt utbud av service med arbetsplatser vilket gör det befolkat och ger levande flöden över dagen. I stadsdelen finns ett flertal skolor att välja bland. Då det endast finns få boende i kärnan av det gamla sjukhusområdet upplevs området öde kvällstid, många boende är ändå hänvisad till att passera genom området för att gent kunna ta sig till målpunkter.

Kulturnärvaro

Umedalen Skulpturpark etablerades 1994 då området som tidigare var mentalsjukhus annekterades. Dåvarande kulturpolitikern Inge-Bert Täljedal höll det första invigningstalet och skanderade inför det fåtal besökare som samlats framför scenen – ”Detta är inte en grop. Detta är en möjlighet!” Det var starten på ett fruktbart samarbete mellan entreprenören Krister Olsson och galleristen Stefan Andersson med återkommande välbesökta invigningar vartannat år fram till 2012. Därför har Umeå idag en skulpturpark av internationellt snitt där konstnärer som Louise Bourgeois, Antony Gormley, Tony Cragg finns representerade. Skulpturparken har i hög grad bidragit till att göra Umeå till en skulpturstad av nationell betydelse. På Umedalen finns även folkbibliotek.

Pågående transformation

Stadsdelen är resultatet av en stor transformation från f.d. sjukhusområde till stadsdel och det pågår stark utveckling. Dels puttrar utvecklingen på inom stadsdelen med färdigställande av exploatering dels sker en omdaning i och med den förändrade trafikinfrastrukturen och Västra länken som ger helt nya kopplingar över älven. Därtill sker stark utveckling med industri- och handelsutveckling i läge vid Klockarbäcken. Framförallt finns potentialer i gränssnitten till andra stadsdelar och områden.

Vy över Umedalen från älven sett. En av våra nya stadsdelar med en tydlig blandning och varierad bebyggelse. Ett tydligt inslag av arbetsplatser gör att stadsdelen är livfull även dagtid.

Det gamla sjukhusområdet ger stadsdelens sin karaktär och omfamnas av den nya bebyggelsen. Det omtyckta sjukhusområdet med sina parker upplevs dock ofta mörkt kvällstid.

Fortsättningskurs

Historik

Kustlandsvägen har utgjort ett viktigt inslag i ett flertal av Umeås stads- och kommundelar, så även här. I sin äldsta sträckning passerade den älven vid färjestället intill Backens kyrka för att sedan följa nuvarande Häradsvägen österut förbi och genom Grubbe, Grisbacka och Västerhiske. Stadsdelområdet härstammar från byar som över tid utvecklats i mer organiserade former och så småningom vuxit ihop längs den gamla landsvägen, numera Grubbevägen. Genom ett upplevt behov av att reglera det stadsnära bebyggandet förenades Ytterhiske med staden 1913.

I nuvarande Backenvägens förlängning västerut fanns vid sekelskiftet bara odlingsmark, men i och med dragningen av den nya, raka vägen mot Vännäs 1928 över dessa åkrar började ny bebyggelse växa fram parallellt med vägen och ett nytt stråk bildades som knöt samman byarna. Under 20- och 30-talet gjordes tre större avstyckningsplaner för närområdet och sammanlagt tillkom 80 egnahem inom Grisbacka fram till 40-talet. Dessa planer var, trots nybyggnationen, för omfattande och områden blev inte helt utbyggda vilket kom att utgöra en resurs i ett senare skede.

Snart hade behovet av ytterligare stadsbebyggelse vuxit ytterligare; i samverkan med fortsatta ansträngningar för att reglera den stadsnära bebyggelsen bildades Backens municipalsamhälle år 1941, bestående av byarna närmast väster om staden. Detta kom att medföra formulerandet av områdets första stadsplan, som antogs 1952.

I och med universitets etablering var det under 60-talet nödvändigt för Umeå att möta ett växande behov av mark för ny bebyggelse – här kunde Västerhiske, Grubbe och Grisbacka bistå. Planläggningen skedde successivt fram till 70-talet och introducerade nya former för stadsbyggandet. Tidens villaområden präglades av småhus på rad längs svängda gator, något som i praktiken innebar att ytor väster om Tvärån, samt i norr mot Kronoparken, kom att stegvis förtätas och karaktäriseras av en blandning av äldre byabebyggelse och nya små- och flerbostadshus.

Struktur och bebyggelse

Generellt kan det aktuella området delas in i fyra delområden, vilka alla delvis skiljer sig åt från varandra gällande gatustruktur. Grubbe söder om Backenvägen, mellan Tvärån och Grubbeskolan, utmärkes av dess täta småhusbebyggelse på ömse sidor av en ringväg som i sin östra del svänger av och följer Tväråns sträckning. Norr om Backenvägen, å andra sidan, karaktäriseras av ett mer spontant kvartersmönster i höjd med Gabrieljansvägen. Väster om Grubbeskolan, mellan Backenvägen och älven, är bebyggelsen organiserad i mer tydligt slutna kvarter med Lagmansgatan som in- och utfartsväg. Området mellan Vännäsvägen och Backenvägen, däremot, består huvudsakligen av sammanhängande, snedställda rektangulära kvarter där trafiken leds ut mot de större vägarna Vännäsvägen, Sandåsvägen eller Backenvägen.

Ur ett övergripande perspektiv finns det i stadsdelen en rik variation av bebyggelsetyper, respektive delområde är dock relativt enhetligt. Söder om Backenvägen domineras av en kombination mellan småhusbebyggelse samt låg och sluten bebyggelse, konkret uttryckt i längor av radhus, kedjehus och flerfamiljshus. Bebyggelsen i området norr om densamma utgörs i högre grad av gles eller tät småhusbebyggelse, med undantag för de vinkelrätställda lamellhusen vid Kronoparken och det nyttillkomna högre och tätare Sandåkern. Gemensamt för samtliga områden är att bebyggelsen har vuxit fram successivt under lång tid. Flera mindre delområden går att utskilja med lite olika karaktär, vilka innehåller sammanhållen bebyggelse från tiden för sin tillkomst.

Sammantaget har dock respektive delområde det likformade gaturummet som gemensam nämnare, med ett körfält i vardera riktningen kantade av bitvis breda, bitvis smala eller obefintliga trottoarer som lämnar mer utrymme för bilburna trafikanter. Innanför trottoarerna karaktäriseras stadsdelen av bebyggelse med förgårdsmark och markparkering mot gatan som ger ett luftigt intryck, med en liten andel bebyggd mark i förhållande till öppna obebyggda ytor.

Topografi och vegetation

Trädgårdar med gräsmattor, uppvuxna träd och buskar ger ett lummigt intryck. Området har överlag en relativt god tillgång till grönska, även om en stor del av den utgörs av privata trädgårdars träd och buskar. I stort sett alla grönytor som inte utgörs av trädgårdar har parkkaraktär. Mot Vännäsvägen finns en smal gran- och tallridå som delvis dämpar den innanför liggande bebyggelsen, men som inte erbjuder en känsla av skog. Skogen längs Tvärvägen och på Kläppen är bredare och djupare och ger en tydlig skogskänsla. Kläppen är en stor stadsdelsskog med elljusspår och motions-slingor. Vegetationen utgörs av mjukt kuperad tallhedskog som upplevs ljus och lättillgänglig.

Genom Grubbe går ett långsträckt parkstråk från Grisbackaskolan i norr ner till odlingslandskapet i söder. Längs Älvtået erbjuds en känsla av vida utblickar över det öppna odlingslandskapet i områdets södra del, som dessutom sätter stadsdelens äldre bebyggelse i en historisk kontext. Trots att det söder om stadsdelen finns öppna odlingsmarker med stora upplevelsevärden, som dessutom ligger långt från bullriga vägar och andra verksamheter, är tillgängligheten inte helt tillfredsställande. Odlingsmarkerna är inte enbart ett upplevelsevärde, de kan på sätt och vis utgöra en barriär för att ta sig ner till Häradsvägen och älven. Kopplingar till Häradsvägen i form av gång- och cykelvägar finns dock från Kungsgårdsvägen och Kungsängsvägen.

Verksamheter

Den kommersiella servicen är huvudsakligen koncentrerad längs de större stråken Backenvägen och Kronoskogsvägen med sina respektive särdrag; invånarna har närhet till småskalig restaurang-verksamhet, en och annan butik i olika skalor samt ett gym – alla utplacerade längs med Backenvägen med betoning kring Hartvigsplatsen invid korsningen Grubbevägen-Backenvägen. Vid Kronoskogsvägen ligger en bensinstation, matbutik med apotek samt klädbutik m.m. i den äldre centrumbyggnaden. Utöver dessa har verksamheterna mellan Kronoskogsvägen och Vännäsvägen stort fokus på bilrelaterad försäljning, service och lättare industriverksamhet.

Sett till samhällsservice erbjuder Kungsgården, Linnéan och Grisbackaskolan förskoleverksamhet. Grisbacka- och Grubbeskolan tillhandahåller skolplatser som inbegriper låg-, mellan- och högstadielklasser inom stadsdelen. På Grubbe ligger även ett bibliotek, medan Grisbacka rymmer fritids- och ungdomsgården Hartvigsgården.

Mötesplatser och rörelsemönster

Avståndet från Hartvigsplatsen, i egenskap av lokal centrumbildning, till Umeå centrum är cirka 2,5 kilometer, men stadsdelen är i verkligheten utsträckt och spänner sig till närmare 5,5 kilometer från stadens centrum. För den som färdas kollektivt försörjer huvudsakligen 1:ans busslinje – som ingår i stomnätet och är Umeås mest frekvent trafikerade – området med transportmöjligheter. Upptagningsområdet på 500 meter omfattar i stort sett hela stadsdelens befolkning. Vidare passerar 72:ans och 81:ans linjer stadsdelen, vilken genererar bättre anslutningar till både Vasaplan och Universitetet som viktiga noder i den övriga staden. Av alla resor under fem kilometer som denna grupp stadsdelsområden genererar är drygt hälften s.k. hållbara resor, vilket är en något lägre andel än det typiska stadsdelsområdet.

Gång- och cykelvägarnas dragning är främst i öst-västlig riktning och återfinns avskilda från biltrafik längs Grubbe- och Backenvägen samt utmed strandpromenaden. GC-väg som följer Backenvägen karaktäriseras av dess raka och gena sträckning och håller i likhet med Grubbevägen hög klass vad gäller underlag och avskildhet från andra trafikslag i och med att dessa sträckningar ingår i huvudvägätet. Vid Grubbes centrum, intill Hartvigsgården möts dessa två huvudvägar, vilket underlättar för större flöden som i sin tur skapar bättre möjligheter för möten att ske. Strandpromenaden längs med och igenom odlingslandskapet vid Älvtået är ett inslag av särskilt stor betydelse, då det har rollen som både rekreatiomsområde och pendlingsstråk för passerande umebor. Det gör området i allmänhet, och denna sträcka i synnerhet, till en vital del i invånarnas rörelsemönster och mötesplatser.

Parker och torg, grönområden och andra lättillgängliga punkter, platser eller stråk utgör mötesplatser för människor att sammanstråla, träffas och umgås på. Ett flertal sådana är lokaliserade inom området. Här finns fotbollsplaner men också platser som främjar andra aktiviteter; en basketplan, volleybollplan och tennisplan är exempel på sådana. Vidare finns mötesplatser utan krav på särskilda aktiviteter, som Gabrieljansparken och Hartvigsgården för barn och unga. Stadsdelen innehar överlag en relativt hög täthet av offentliga målpunkter, med betoning i triangeln som Grubbeskolan–Gabrieljansparken–Grisbackaskolan bildar.

Grundkurs: Västerslätt–Rödäng

Västerslätts industriområde i förgrunden med Västerslätts och Rödängs bostadsområden.

Trivsel nära stad och å

Västerslätts bostadsområde är en omtyckt lummig stadsdel som byggdes ut på 1950-talet och har en stor del gles till tät småhusbebyggelse i tydliga rader. Vid den östra delen mot Vännäsvägen finns medelhöga lamellhus i en öppen kvartersstruktur. Här finns också ett lite ovanligt område med så kallade kombitomter där bostad kombineras med en industridel vilket är en unik idé som fått efterföljare både på exempelvis Umedalen och i Sävar. Bostadsmiljöerna gränsar till Västerslätts industriområde och godsbangården.

Rödäng är en del av det så kallade miljonprogrammet och byggdes ut på 1970-talet. Rödängs struktur baseras på en matargata utmed Tväråns sträckning som kopplat till så kallade säckgator och låg slutna bebyggelse i form av en- och tvåvåningshus i varierade former, både rad- och atriumhus. Här leker barn tryggt och fritt med närhet till grannar och lekkamrater och området är omtyckt bland barnfamiljer. Det slingrande parkstråket mellan Vännäsvägen och Rödäng har både bullerskyddande och rekreativ funktion där Tvärån sakta flyter förbi.

Nära till city

Västerslätts och Rödängs mötesplats är ett mindre centrum som har en kyrka, livsmedelsbutik, café och annan småskalig service. Det finns gott om större och mindre lekplatser och god tillgång till skolor; två förskolor och ett lågstadium. Från stadsdelen tar man sig enkelt till city men även till Noliaområdet med dess mångfald av aktivitetsmöjligheter.

Umeås starka utveckling märks också i denna stadsdel. Dels planeras för nytillskott av bostäder vid Tvärån och industriområdet. Där är det tänkt både lägenheter i flerfamiljshus och ett 30-tal småhus. På sikt planeras även nya bostäder i anslutning till Västerslätts centrum. Även skolområdet på Rödäng är tänkt att utvecklas. Skolgården är tänkt att utökas samtidigt som man planerar en bättre trafiksituation för transporter. I planen ges även möjlighet till en utbyggnad av skola och förskola.

Tre landmärken

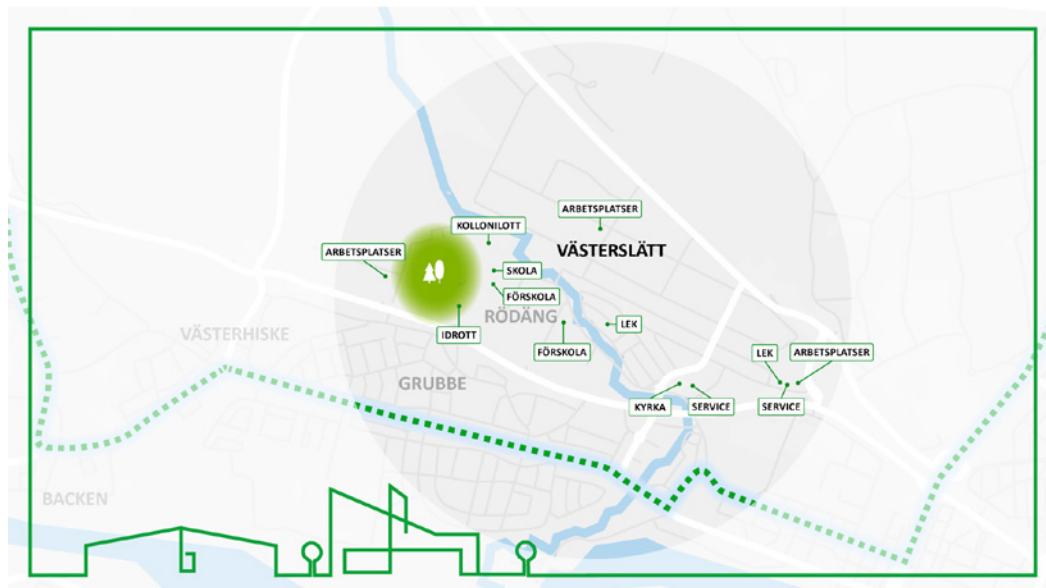
Västerslätts industriområde – arbetsplatsområde och äldre industriområde med småföretag, byggvaruhus och grossister samt centrum för logistik med nya gods-bangården där nya etableringar sker.

Småparker och lekplatser – små gröna kvartersparker och lekmiljöer fungerar som gröna mötesplatser.

Rödberget – omtyckt stadsdels-skog med stigar och fin utsikt över stadsdelen.

Kartillustration med exempel på funktioner för Västerslätt och Rödäng. Här finns förskola och ett eget centrum. Småparker finns i stadsdelen men också det omtyckta Rödberget och de fina miljöerna vid Tvärån.

Tio utmärkande drag

1. Här bor i huvudsak gifta eller sammanboende med eller utan barn. Andelen under 19 år liksom de över 45 år är överrepresenterade jämfört med Umeå som helhet.

2. Man äger sin bostad i mycket hög utsträckning. Andelen hyresrätter är mycket låg. Flerbostadshus finns i ett område där alla bostäder är bostadsrätter.

3. Här bor man rymligt framförallt i småhus av olika typer. Trångboddhet är inte utbrett i stadsdelen – tvärtom. Andelen trångbodda är Umeås lägsta.

4. Medelinkomsten är högre än snittet och den relativa barnfattigdomen är väsentligt lägre än övriga staden.

5. Andelen välutbildade är låg.

6. Andelen utrikesfödda är väsentligt lägre än genomsnittet.

7. Friska! Med bara 18 ohälsodagar per år är de boende att betrakta som friska i hög utsträckning.

8. Veldig hög förvärvsgrad. Fler än 9 av 10 invånare i åldrarna 20–64 år förvärvsarbeter.

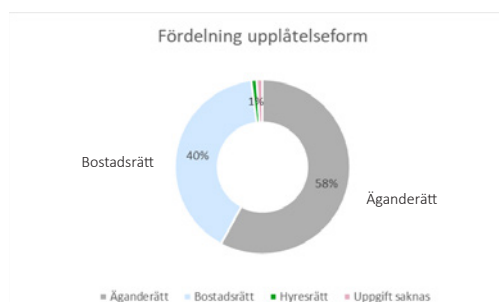

9. Den så kallade dagbefolkningen är stor och tydligt influerad av industriområdet som är ett stort arbetsplatsområde.

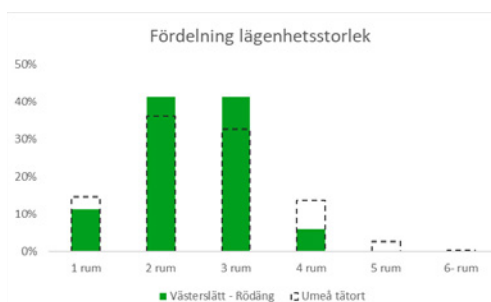

10. Trots sin närhet till centrum görs mindre än varannan resa med hållbara färdssätt. Här finns högre andel bilresor jämfört med många andra stadsdelar. Förutom cykel finns få alternativ till bil när det gäller hållbara färdssätt.

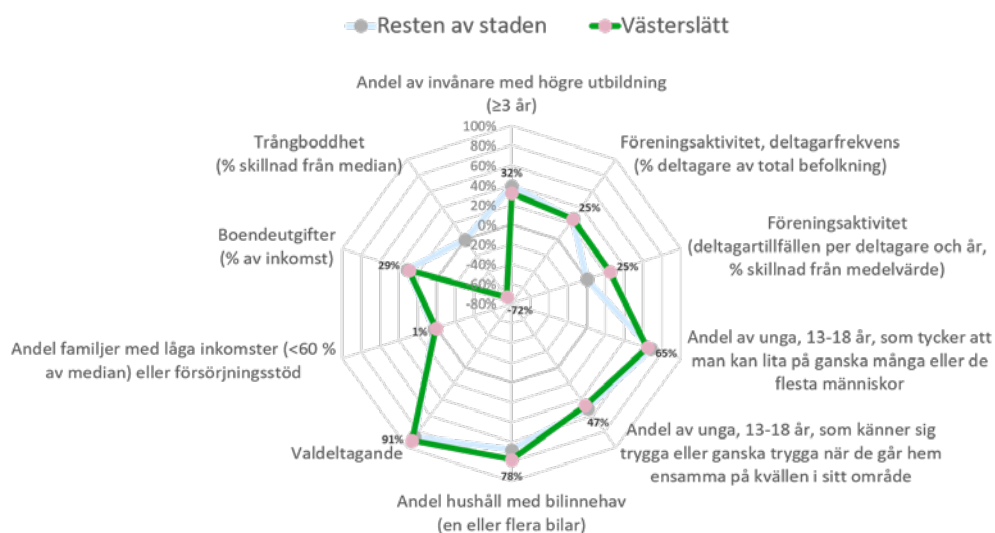
Urval av indikatorer

Andel hushåll som bor i respektive upplåtelseform.

Figuren avser hushåll boende i flerbostadshus.

Västerslätt-Rödäng är en del av staden som på flera sätt sticker ut jämfört med genomsnittet. Till exempel saknas hyresrätter helt som upplåtelseform, bilnehavet är det högsta i staden, förvärvsgraden mycket hög samtidigt som andelen utrikesfödda är mycket låg.

Socialt kapital

Starka sociala nätverk, hög nivå av tillit och förtroende mellan de boende är exempel på kännetecken på en plats med högt socialt kapital. Att bo på en sådan plats antas vara hälsofrämjande och måttet kan ses som en indikator på hur socialt hållbart ett område är.

Forskningsresultat

Utifrån enkätundersökningarna om socialt kapital är intrycket att Västerslätt/Rödäng är en stadsdel med ett mycket högt socialt kapital. Eftersom Västerslätt/Rödäng placerar sig i den grupp stadsdelar med det högsta sociala kapitalet i både 2006 års och 2020 års enkätundersökning kan man konstatera att det sociala kapitalet varit högt och oförändrat över tid.

Svaren på 2020 års enkät visar att 92 procent av de boende i området tycker att man på den plats där man bor är *beredd att hjälpa varandra* lagom mycket. På frågan om man *bryr sig om varandra* på den plats där man bor svarar 93 procent att man bryr sig om varandra lagom mycket. Andelen som anger det är ganska vanligt eller mycket vanligt att *grannar pratar med varandra* när man möts är 88 procent. De som tycker att man förväntas vara *engagerad i frågor* som rör området lagom mycket är 90 procent av de svarande på Västerslätt/Rödäng.

Index och resultat från frågor som underlag. Genomsnitt för Umeå kommun i parantes.						
						
	Beredd att hjälpa... (82%)	Bryr sig om... (79 %)	Grannar pratar... (58%)	Förväntas vara engagerad... (79%)	Index 2006	Index 2020
Västerslätt Rödäng	92%	93%	88%	90%	Mycket högt	Mycket högt

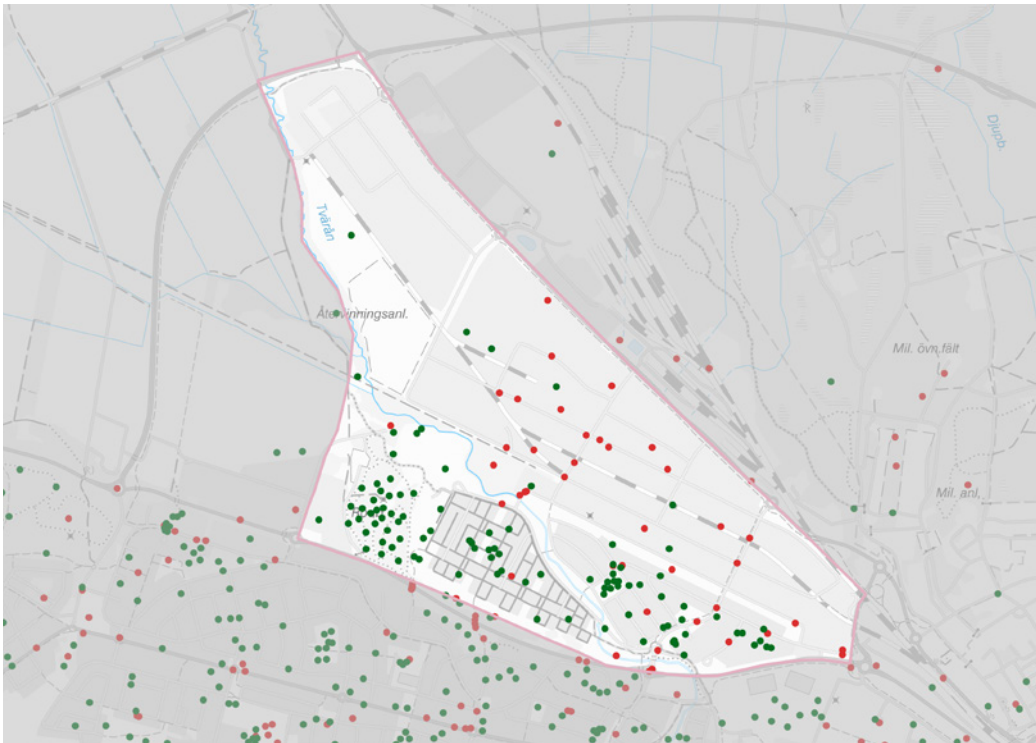
Resultat från 2020 års enkät visar att 35 procent av de boende i Västerslätt/Rödäng har svarat att man *känner de flesta eller många av sina grannar* där man bor, medan 57 har svarat att man känner "några" grannar och enbart sju procent har svarat att man inte känner några grannar alls. Detta kan jämföras med till exempel Böleäng där 15 procent, eller Grubbe/Grisbacka/Sandåkern där 16 procent av de boende svarat att man inte känner några grannar alls.

På frågan om *trygghet* svarar 92 procent i Västerslätt/Rödäng att man känner sig mycket eller ganska trygg när man går ute ensam i sitt bostadsområde på kvällstid, medan enbart cirka fem procent svarar att man känner sig ganska eller mycket otrygg. Detta kan jämföras med svar från Böleäng eller Rödäng där nio procent känner sig ganska eller mycket otrygga när man går ut ensam på kvällstid i sitt bostadsområde. Samtliga enkättagare i Västerslätt/Rödäng, 100 procent, har svarat att man helt eller i stor sett *litar på människor* på platsen där man bor.

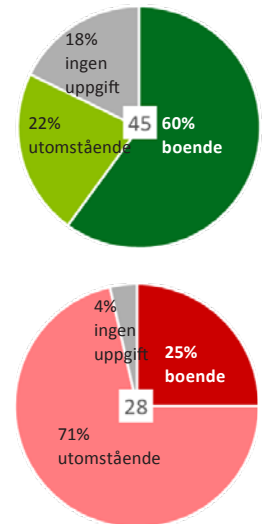
Upplysning

Uppgifterna om socialt kapital i bostadsområden kommer från Umeå universitets forskningsprojekt "Socialt kapital som en resurs i planering och design av socialt hållbara och hälsofrämjande bostadsområden" (2018–2021) och bygger på en enkätundersökning som besvarats av drygt 7000 umeåbor. Syftet är att undersöka hur socialt kapital förändrats över tid och bland annat hur det sociala kapitalet inverkar på människors hälsa och livskvalité. Viktigt är att poängtera att nivåerna i indexet är relativa, det vill säga att bostadsområdena i Umeå rankas i förhållande till varandra. Att ett område exempelvis sjunker från en nivå av socialt kapital till en annan behöver alltså inte nödvändigtvis betyda att det blivit sämre i det området utan det kan också betyda att det blivit bättre i andra områden.

Så tyckte boende

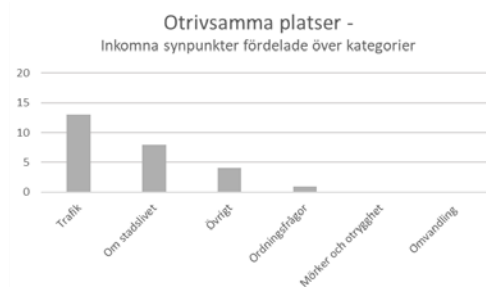
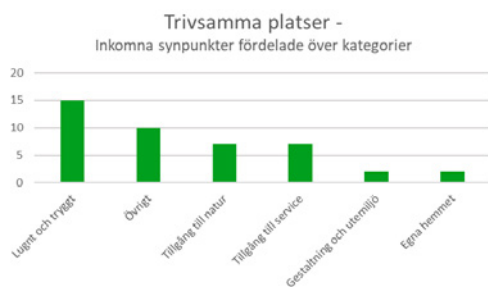
Trivsamma och otrivsamma platser, illustrerat med gröna respektive röda punkter, på Västerslätt – Rödäng. Resultat från dialog. I figurerna till höger visas antal personer som svarat tillsammans med andelar svar från personer som själva bor i området och inte.

Trivsamma och otrivsamma platser

Det är tydligt att Rödberget och Tvärån med dess fina platser utgör lokala pärlor för de boende. Som stadsdelens största fördel nämns just tillgången till grönområden och parker. Precis som när det gäller Umeå tätort i stort så faller många av de inkomna svaren inom kategorin lugnt och tryggt. Många beskriver området som barnvänligt och grönt.

Trafik är den mest förekommande kategorin när det gäller otrivsamma platser på Västerslätt och Rödäng. Efter trafik kommer kommentarer som berör stadslivet. Här menar de flesta att industriområdet på Västerslätt kan ses som en mindre trivsamt plats.

Önskemål för framtiden

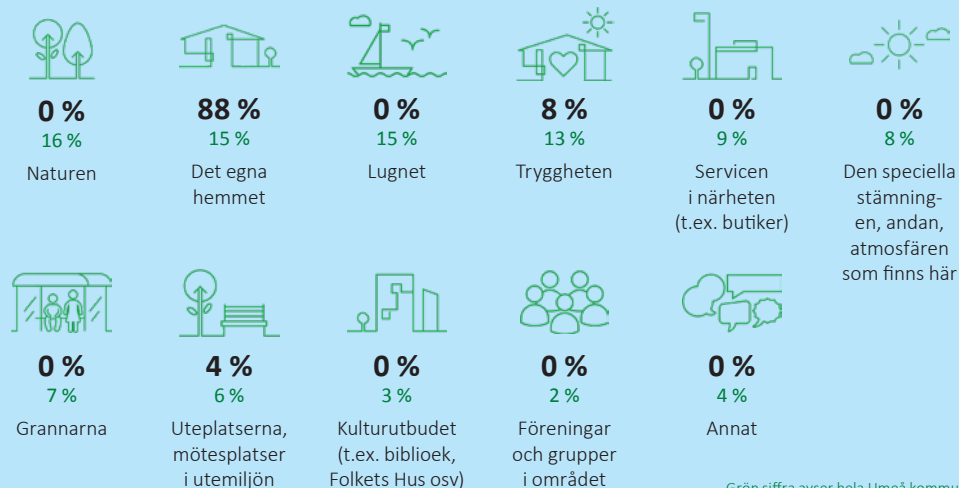
Den enskilt största frågan som diskuterades vid den fysiska dialogen handlade om behov att utveckla lokal busstrafik i framtiden för att skapa förutsättningar för ökat hållbart resande. Ökad lokal service är mycket efterfrågat liksom cykelvägar. Många upplever det intilliggande industriområdet som störande och bullrande medan andra uppskattar det och ses som en tillgång.

Ur de digitala dialogerna framgår att många på Västerslätt önskar många att stadsdelen även framgent får ha nära till naturen och att Rödberget som rekreationsområde bibehålls. Något som de boende menar kan utvecklas är tillgången till service. Många uppskattar den lokala matbutiken och Ullas konditori som finns vid den mindre centrumbildningen och önskar att utbudet av kommersiell service utvecklas över tid. Här nämns bland annat kvarterskrog som något som skulle ge området ett lyft. Det saknas mötesplatser på Västerslätt och det finns önskemål om att kyrkan som nyligen lagts ned får behålla sin funktion som samlingslokal för de boende. Därtill önskas bland annat tätare bussturer och en ökad blandning av boendeformer. I dagsläget finns nästan uteslutande lägenheter öst och villor/radhus väst om Timotejvägen.

Vad man skulle sakna

På fråga vad man skulle sakna med sin stadsdel vid en flytt anger hela 88 procent av de svarande att de skulle sakna det egna hemmet vilket är den högsta andelen jämfört med andra stadsdelar. Åtta procent anger tryggheten vilket också är en hög andel samtidigt som lugnet, som sakna anledning, är den lägsta jämfört med svarande i andra stadsdelar. Stadsdelen sticker ut också utifrån att boende, i lägre utsträckning än boende på andra platser i staden, anger att de skulle sakna servicen i närheten, den speciella stämningen/andan/atmosfären samt kulturutbudet. Svaren på frågan kan ge en bild av hur anknuten man är till en plats.

Vad boende skulle sakna mest med sin stadsdel vid en flytt

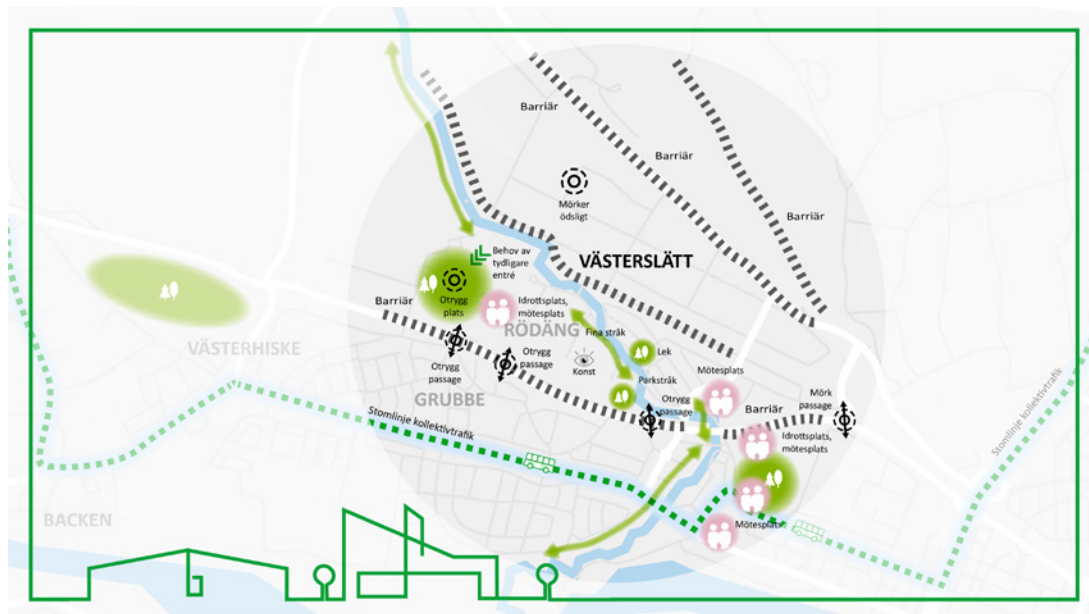

Illustration rumslig analys Västerslätt – Rödäng.

Social stadsrumsanalys Västerslätt–Rödäng

I sammanfattning – idéer för utveckling av social hållbarhet

Här har vi en omtyckt lummig stadsdel som på många sätt sticker ut i statistiken jämfört med andra stadsdelar. Västerslätt och Rödäng kan sägas vara ett bilens mekka. Bilinnehavet är stadens högsta och turtätheterna med kollektivtrafik är de lägsta. Man bor rymligt och här uppvisas stadens lägsta nivåer av trångboddhet. Inkomsterna är bland stadens högsta även om utbildningsnivån är relativt låg. I området finns en variation av bostadstyper men hyresrätter saknas helt.

- En strävan kan vara att sammanföra stadsdelen med grannstadsdelar genom att överbrygga barriärer och skapa tryggare kopplingar mot Väst på stan, Grubbe och centrum. Exempelvis kan de så kallade ”koportarna” kan till exempel ägnas omsorg.
- Potential finns för ökat hållbart resande utifrån stadsdelens centrala läge.
- Att pröva möjligheter att komplettera stadsdelen eller kringliggande platser med hyresrätter skulle positivt bidra till en förbättrad mix när det gäller upplåtelseformer och ge ökade möjligheter för unga och för möjligheten att bo kvar i stadsdelen om livssituationen förändras.
- Mötesplatser kan generellt stärkas och utvecklas.
- Rödberget har potential att tydligare utvecklas som mötesplats, bland annat genom skapande av tydligare entréer. Det skulle ge ett bredare nyttjande och bidra till att stadsdelen bättre kopplades samman med grannstadsdelar.
- Park- och grönområdena längs Tvärån kan utvecklas och kompletteras för att åstadkomma ett än bättre stråk och tydligare länka till intilliggande stadsdelar. Sträckan berörs också av initiativ om att koppla samman stråk som gör det möjligt att vandra till Hamptjärnsstugan från Rådhusparken.

Nätverket av offentliga rum och platsers funktioner

Tvärån slingrar sig fram mellan Västerslätt och Rödäng och är omgiven av naturlika parkytor med ängsmark och trädgångar. Det finns goda möjligheter att röra sig längs stråket, men broarna över ån är få. Lekplatserna i området är mötesplatser, varav den största är Dansartåparken och ligger i anslutning till Tvärån på Västerslättsidan. Även Rödberget är en viktig för möjligheter till rekreation men saknar tydlig entré från alla håll. Rödberget är mycket omtyckt men förefaller främst nyttjas av närboende och beskrivs ibland också som ett besöksmål för ungdomar och festplats. Rödberget har potential att bli en bra och trygg mötesplats som också kan vara en anledning att besöka Rödäng.

Utveckling av trädalléer i industriområdet har bidragit positivt till områdets karaktär. Västerslätts industriområde besöks av människor från alla delar av staden utifrån att det erbjuder arbetsplatser samt service. Däremot finns få besöksanledningar förutom centrumet i övriga delar. Den viktiga mötesplatsen Västerslätts centrum med matbutik, café, bank och kyrka utgör till viss del besöksmål för boende utanför stadsdelen. Här finns potential för utveckling. Även skolområdet på Rödäng är en viktig mötesplats. Ett flertal mindre lekplatser finns.

Flöden och barriärer – fysiska och sociala

Stadsdelen är svårorienterad och omgärdad av fysiska barriärer både i form av Vännäsvägen, järnvägsinfrastruktur och industriområde. Landskapsbilden är dock lättolkad med skogen och Rödberget i väst och det tydliga bäckstråket men med en bebyggelse som är ostrukturerad och splittrad. Det finns rätt mycket odefinierade områden och stråk varav somliga upplevs otrygga. Flöden finns från andra stadsdelar genom smala portar, så kallade koportar och över och där både höjden och trafikmängden utgör ett hinder. Barriär finns även mellan Västerslätt och Rödängs bostadsområden gentemot industriområdet Västerslätt. Bilinnehavet är Umeås största och andelen hållbara resor är låg. Tillgången till kollektivtrafik är till exempel låg.

Kulturell närvaro

Runt millennieskiftet genomfördes ett samverkansprojekt mellan Umeå kommun, Stiftelsen framtidens kultur och de boende på Rödäng. Syftet var att berika området som är av miljonprogramskaraktär med konstnärlig gestaltning. På så vis kom fyra UFO-bänkar av konstnären Mikael Åberg att mjuklanda i området. De kan tjäna både som lekskulpturer under dagtid eller som landmärken när belysningen tänds nattetid.

Pågående transformation

Viss utveckling sker av bebyggelse invid Tvärån och potential finns på sikt vid omvandling av Vännäsvägen att minska vägens barriäreffekter mellan Väst på stan, Grubbe och Rödäng och Västerslätt. En långsam transformation av industriområdets karaktär kan också skönjas där utveckling sker mot sällanköpshandel än nyutvecklad industri.

Västerslätts industriområde med sin äldre del samt nya godsbangården.

Rödäng vid foten av det omtyckta Rödberget.

Fortsättningskurs

Historik

Innan stadsplanen som antogs under 50-talet låg här endast ett par villor. Här fanns huvudsakligen jordbruksmark som länge brukats av Grisbackas bönder och ett mindre skogsparti. Närmare järnvägen, i dess ursprungliga sträckning, fanns ett par industrier; verkstadsanläggning för tillverkning av ladugårdsinredningar, en rälsbussfabrik och andra verksamheter, förråds- och lagerbyggnader. Syftet med utbyggnaden under 50-talet var att utveckla ett större industriområde i anslutning till järnvägen för att säkra framtida efterfrågan av sådan mark, samt utveckla bostäder i området eftersom det förutsågs ett stort framtida behov av egna hem. Genom att bygga ut den redan existerande bebyggelsen skulle det ges förutsättningar för att etablera butiksservice och småskola. Västerslätts utbyggnad skedde etappvis, med den tidigaste bebyggelsen uppförd under 50-talet, strategiskt beläget nära både järnväg och stad.

År 1964 antogs en plan som fastslog en utveckling av Västerslätts nordöstra del mot Vännäsvägen, genom uppförande av cirka 200 lägenheter i den del av K4-fältet som skilts från de övriga av nya Vännäsvägen. Industriområdet utökades i nordvästlig riktning under 60- och 70-talet, vilket sammanföll med planläggningen av Rödängs bostadsområde 1973. Innan Rödäng byggdes ut på 70-talet fanns här endast en gård intill Vännäsvägen i syd och en industrilokal med koppling till järnvägen i norr. Godsbangården norr om väg 363 har utvecklats under senare tid, sedan år 2000.

Struktur och bebyggelse

Västerslätt består till stor del av gles till tät småhusbebyggelse i tydliga rader längs ett par, lätt krökta, parallella vägar som slutligen vänder och bildar ett, för bilister, slutet trafiksystem då flertalet kopplingar över Tvärån är reserverade för gång- och cykeltrafikanter. Det östra hörnet mot Vännäsvägen avviker mot övrig bebyggelse med medelhöga lamellhus i en öppen kvartersstruktur.

Västerslätts industriområde präglas av dess raka, långsträckta vägar som löper parallellt med spårinfrastrukturen och Hissjövägen. Här är andelen hårdgjord och bebyggd yta mycket hög, med få gröna strukturer.

Rödäng är uppbyggt kring en matarlinje utmed Tväråns sträckning, försedd med tre säckgator. Gång- och cykeltrafik är separerad från övrig fordonstrafik genom ett särskilt vägsystem med smala parallella gator utan trottoarer intill den nära inpå liggande bebyggelsen. Gångportar under Vännäsvägen ger Rödäng och Västerslätt tillgång till Grubbe och tillhörande serviceutbud, dock utgör Vännäsvägen en tydlig barriär på grund av få passager och den påtagliga höjdskillnaden. Rödäng präglas i större utsträckning än grannen Västerslätt av låg sluten bebyggelse i form av en- och tvåvåningshus i varierande former, både rad- och atriumhus. Stadsdelen som helhet har som mest medelhög befolkningstäthet, medan stora delar har förhållandevis låg täthet jämfört med övriga staden.

Topografi och vegetation

Mellan Vännäsvägen och Rödäng ligger ett parkstråk som har både en rekreativ och rekreativ funktion – i likhet med det gröna stråket som ligger mellan Västerslätts bostadsområde och dess industriområde. Tvärån är utpekad som ett skyddsvärt naturområde i Umeås översiktplan då stråket längs ån anknuter delområdet till naturområdet kring Hamptjärnstugan och Kulla. Stråket i sin helhet erbjuder en varierad upplevelse av skog-, park- och odlingsmiljöer. Lövskogen i Tväråns närhet är relativt ung men har tillkommit genom naturlig föryngring utan påverkan av skogsskötsel och kan i framtiden utvecklas till en nyckelbiotop.

Vidare finns Rödberget med möjligheter att blicka ut över stadens västra delar och kringliggande elljusspår som är ett inslag i många invånares rörelsemönster. Rödberget i väster är det enda omgivande området som inte innebär en typ av barriär – det är istället det viktigaste grönområdet med naturprägel och skogskänsla i närheten av Rödäng. Åkermarken nordväst om Rödberget nyttjas ofta och gärna till rekreation för närboende. Rödäng har inte en särskilt stor tillgång på grönytor men de ytor som finns har olika karaktär. Variationen gör grönsstrukturen mer intressant än om grönskan

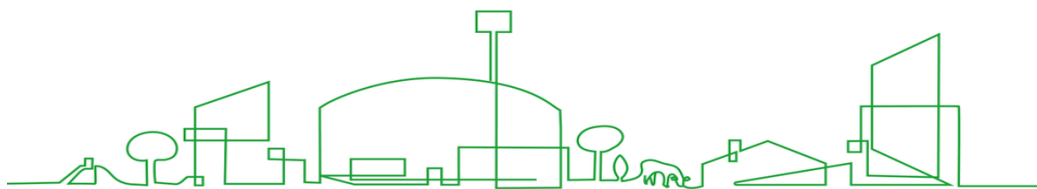
bestått av endast en typ; Rödberget är en stadsdelsskog med stigar och utsiktsplats över stadsdelen, Tväråns parkstråk är en grön promenadväg genom området och de små kvartersparkerna på Rödäng och parken längs Timotejvägen fungerar som gröna mötesplatser för de boende i området.

Verksamheter

Av den kommersiella servicen står Västerslätts centrum för en betydande del, med livsmedelbutik, café och bankkontor. Idag märks det industriella arvet tydligt i de tidigare järnvägstråk som genomkorsat området, delvis kantad av äldre magasinsbyggander som nu inhyser småföretag, byggvaruhus och grossister. Stadsdelen har god tillgång till större och mindre lekplatser, med Rödängs ursprungliga intention om högst 70 meters avstånd från en given bostadsentré. Tillgången till skola är också hög, med två förskolor och ett lågstadium är lokaliserade inom Rödäng. I Västerslätts centrum återfinns en kyrka som anordnar aktiviteter.

Mötesplatser och rörelsemönster

Avståndet till centrum från stadsdelens centrum är drygt två kilometer och busslinje 7 knyter samman området med de centrala stadsdelarna med en färd på cirka 10 minuter. Andelen hållbara resor är 48 procent, vilket innebär att stadsdelen genererar en högre andel bilresor än många andra stadsdelar i Umeå. Gång- och cykelvägarna är separerade från biltrafiken utmed Timotejvägen. Över Tvärån finns två överfarter för gång- och cykeltrafik och i nord-sydlig sträckning leder två gång- och cykelvägar mot Grubbe och Grisbacka på andra sidan Vännäsvägen. I övrigt präglas området i stort av en få alternativ för cykeltrafik, som istället samsas med bilister om utrymme i de lugna bostadskvarteren. Västerslätt centrum utgör en naturlig mötesplats och är av stor betydelse som knutpunkt. Överlag finns en måttlig täthet av offentliga målpunkter, men dessa är relativt få och rumsligt utspridda.

Grundkurs: Haga–Sandbacka

Stadsdelen Haga och Sandbacka som avgränsas i söder av järnvägen och i väster av väg 503.

Mellan stad och stadion

Haga är en av Umeås äldsta stadsdelar, och tveklöst en av de populäraste tillsammans med syskonet Sandbacka. Haga/Sandbacka är goda representanter för mycket av det som kännetecknar vårt Umeå – här är ungt och urbant men på samma gång hemvävt, och alltid med ett passionerat förhållande till träning och natur.

Varierat och charmigt

Här finns en blandad bebyggelse av trä och tegel, villor, radhus och hyreshus, fördelade i ett oregelbundet och charmigt gatunät – ett arv från de stadsplaner som lades i stadsdelens ungdom. Och här är vi faktiskt ännu yngre än det redan unga snittet i Umeå.

På Haga/Sandbacka är vi omgivna av shopping i norr, centrum i söder och Umeås två stora rekreationsområden i öster och väster; Stadsliden och I20-området. Mycket av Umeås elitidrott sker på Umeå Energi Arena med massor av innebandy, fotboll, basket m m – som ihop med intilliggande Gammlia gör området till en naturlig och populär mötesplats. Allt detta skapar unika förutsättningar för ett tryggt stadsliv i kombination med ett aktivt och hållbart friluftsliv.

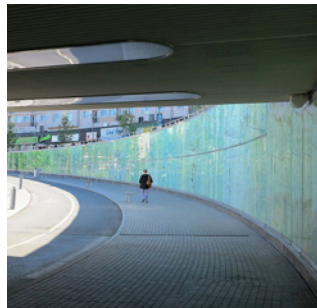
Komplettering på gång

Många vill såklart bo på Haga/Sandbacka, och vi blir hela tiden fler här. Närmast följer vi utvecklingen på platsen där Umeås förra simhall låg, intill Gammliaavallen, och där det nu förbereds för ett spännande bostadsprojekt, bara 1,5 kilometer från Umeå centrum.

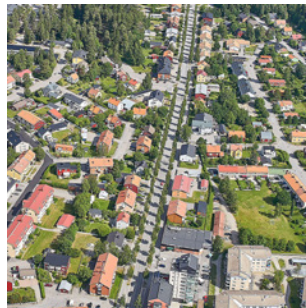
Tre landmärken

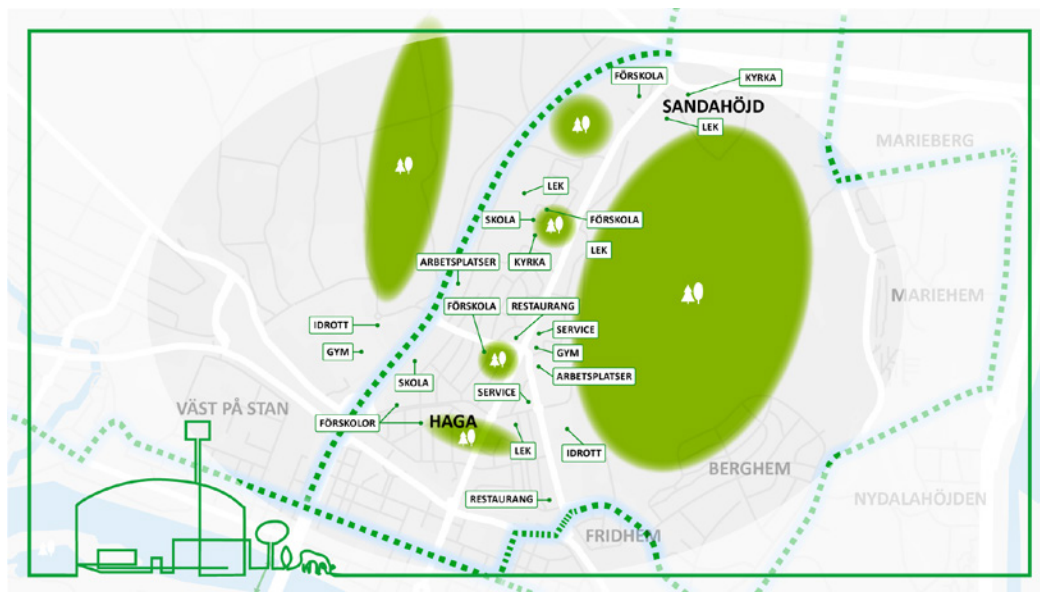
Helena Elisabeth kyrka från när det förrföra seklet var ungt. Flyttad från Holmön där hon var fiskarkapell. Nu en populär dop- och vigselkyrka som rymmer cirka 100 personer.

Sara Lidman-tunneln vid Järnvägsstationen – entrén till Haga. Ett konstverk i sig. Med författarens citat på väggar, fågelkvitter, ljus och rymd kan du känna dig trygg när du ska till och från centrala stan.

Östra kyrkogatan, eller ÖK som den kallas. En livsnerv som löper genom hela stadsdelen från söder till norr.

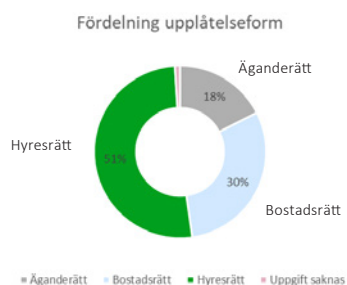

Kartillustration med exempel på funktioner för Haga och Sandbacka. Det finns gott om service i stadsdelen och nära till stadskärnans hela utbud av kultur, shopping och mycket annat.

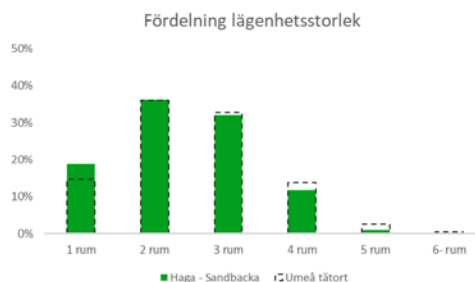
Tio utmärkande drag

1. Här finns flest av ensamboende vilket gör Haga/Sandbacka till ett aktivt och i högsta grad livfullt område.
2. Framförallt unga vuxna bebor Haga/Sandbacka. Personer i 20-årsåldern är överrepresenterade och andelen äldre ganska få.
3. Det finns betydligt fler barn här än i andra delar av Umeå.
4. Hyresrätterna utgör en stor andel av bostadsbeståndet och mindre lägenheter vilket gör att vi bor trängre här än i andra delar av staden.
5. Medelinkomsten ligger nära genomsnittet.
6. Utbildningsnivån harmonierar också med övriga staden.
7. Inrikesfödda ligger över genomsnittet, utrikesfödda följdaktligen under.
8. 85 % jobbar. Förvärvsfrekvensen mellan 20–64 år ligger mellan 80–85 procent, vilket är ungefär som andra stadsdelar.
9. Haga/Sandbacka är lite friskare! Invånare har i genomsnitt färre ohälsodagar än den genomsnittligt färre ohälsodagar än den genomsnittliga Umeåbon.
10. Nästan 70 % reser under fem kilometer vilket gör stadsdelen till en av de stadsdelar som är bäst på hållbara resor.

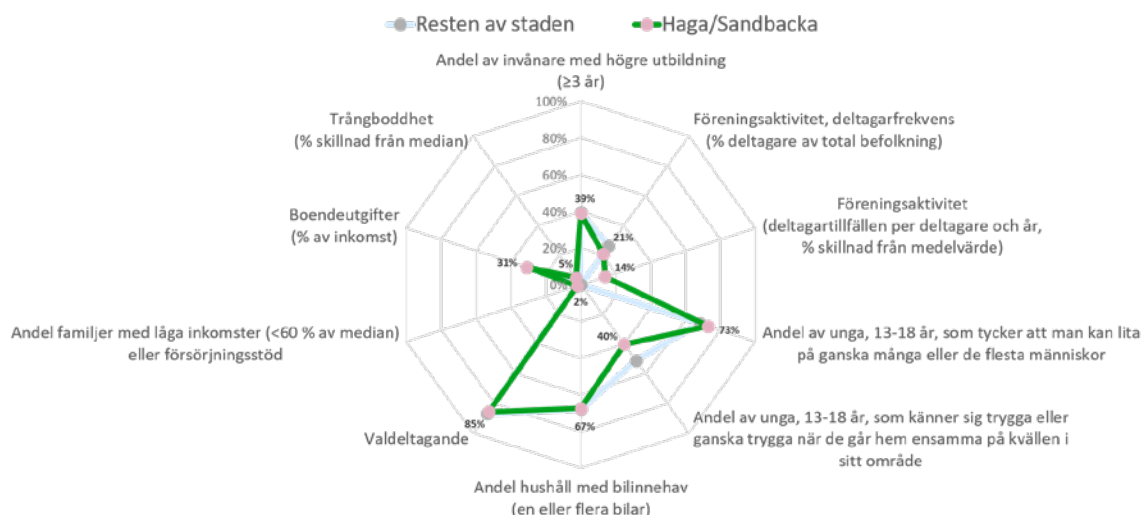
Urval av indikatorer

Andel hushåll som bor i respektive upplåtelseform.

Figuren avser hushåll boende i flerbostadshus.

Haga – Sandbacka är en del av staden som, utifrån många indikatorer liknar Umeå i genomsnitt. Det finns en bra blandning gällande upplåtelseformer med en hög andel hyresrätter, ung befolkning och många barn. Befolkningen uppvisar en mycket hög andel hållbara resor. En stor andel unga känner sig dock inte trygga när de rör sig i stadsdelen kvällstid.

Socialt kapital

Starka sociala nätverk, hög nivå av tillit och förtroende mellan de boende är exempel på kännetecken på en plats med högt socialt kapital. Att bo på en sådan plats antas vara hälsofrämjande och måttet kan ses som en indikator på hur socialt hållbart ett område är.

Forskningsresultat

I den enkätundersökning av socialt kapital som genomfördes 2006 låg Haga på en låg nivå och Sandbacka på en medelhög nivå, vilket är samma nivåer som i undersökningen 2020.

Svaren på 2020 års enkät visar att 78 procent av de svarande på Haga och 81 procent på Sandbacka tycker att man på den plats där man bor är *beredd att hjälpa varandra* lagom mycket. På frågan om man *bryr sig om varandra* på den plats där man bor svarar 71 procent på Haga och 80 procent på

Sandbacka att man bryr sig om varandra lagom mycket. Andelen som anger det är ganska vanligt eller mycket vanligt att *grannar pratar med varandra* när man möts är 66 procent på Haga och 74 procent på Sandbacka. De som tycker att man *förväntas vara engagerad i frågor* som rör området lagom mycket är 74 procent av de svarande på Haga och 87 procent på Sandbacka.

Index och resultat från frågor som underlag. Genomsnitt för Umeå kommun i parantes.

					Index 2006	Index 2020
	Beredd att hjälpa... (82%)	Bryr sig om... (79 %)	Grannar pratar... (58%)	Förväntas vara engagerad... (79%)		
Haga	78%	71%	66%	74%	Lågt	Lågt
Sandbacka	81%	80%	74%	87%	Medel- høgt	Medel- høgt

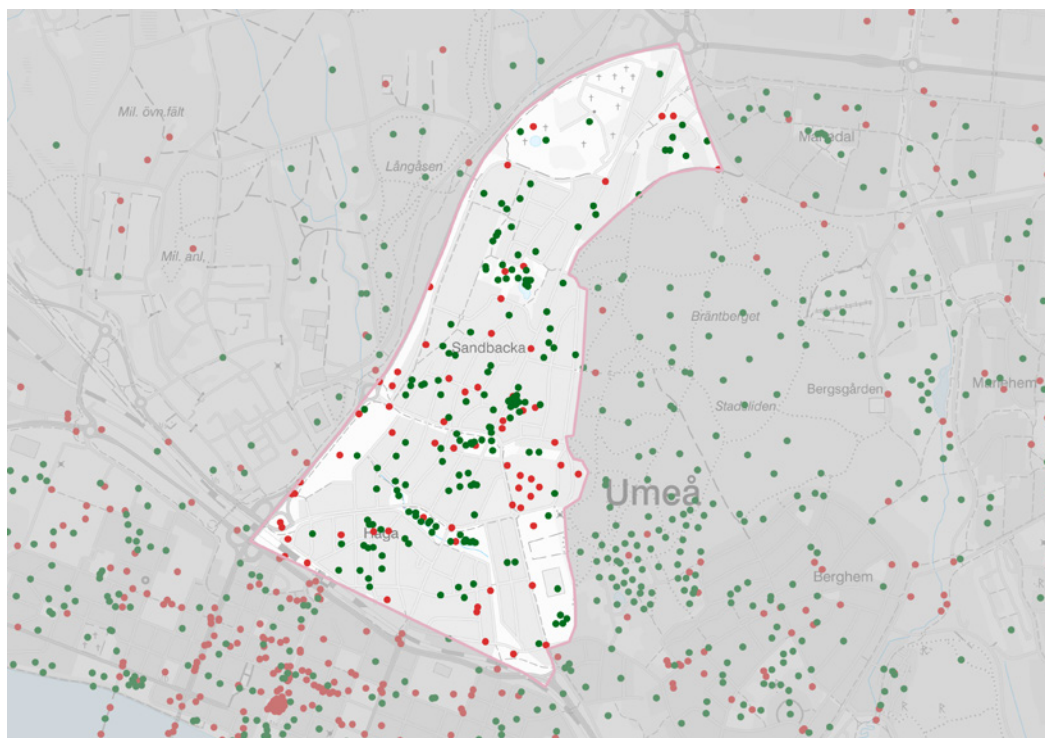
42 procent av Sandbackaborna och 37 procent av Hagaborna svarar att någon *granne gjort dem en tjänst* det senaste året, som till exempel att vattna blommor eller ta in post. Motsvarande andel för andra områden är exempelvis 42 procent på Västteg, 40 procent Väst på stan och 27 procent på Carls hem.

Andelen som uppger sig helt eller i stort sett *lita på människor* på den plats där de bor är 90 procent på Sandbacka och 94 procent på Haga. Relativt många boende i området är *engagerade i någon idrottsförening*, 33 på Haga och 36 procent på Sandbacka, och ovanligt många, 90 procent på Haga och 87 procent på Sandbacka, har *deltagit i offentliga sammankomster* som konserter, föredrag eller idrottsevenemang det senaste året.

Upplysning

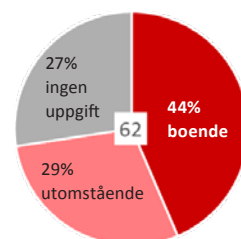
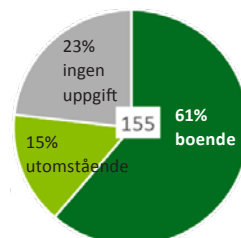
Uppgifterna om socialt kapital i bostadsområden kommer från Umeå universitets forskningsprojekt "Socialt kapital som en resurs i planering och design av socialt hållbara och hälsofrämjande bostadsområden" (2018–2021) och bygger på en enkätundersökning som besvarats av drygt 7000 umeåbor. Syftet är att undersöka hur socialt kapital förändrats över tid och bland annat hur det sociala kapitalet inverkar på människors hälsa och livskvalitet. Viktigt är att poängtera att nivåerna i indexet är relativa, det vill säga att bostadsområdena i Umeå rankas i förhållande till varandra. Att ett område exempelvis sjunker från en nivå av socialt kapital till en annan behöver alltså inte nödvändigtvis betyda att det blivit sämre i det området utan det kan också betyda att det blivit bättre i andra områden.

Så tyckte boende

Trivsamma och otrivsamma platser, illustrerat med gröna respektive röda punkter, på Haga- Sandbacka.

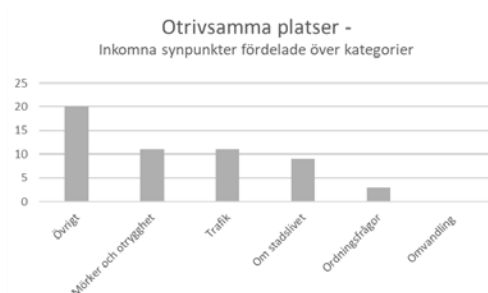
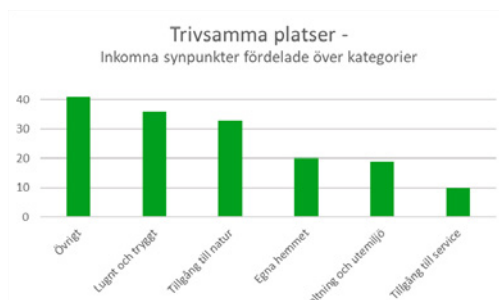
I figurerna till höger visas antal personer som svarat och andelar svar från personer som själva bor i området och inte.

Trivsamma och otrivsamma platser

Hagabornas omtyckta platser är utan tvekan park- och grönområdena men även exempelvis Hagas centrum. Förutom naturen uppskattas lugnet. Många markerar Stadsliden, Hagaparken, Sandaparken men även Hagas centrum som platser de trivs på. Även skogarna i I 20-området uppskattas liksom Gammliaaskogen. Hagaborna uppskattar sin stadsdel stort och många i den fysiska dialogen kan inte ange platser som de inte trivs på. Gestaltningen och utemiljön omnämns som positivt.

Några anger dock passagen passagen under väg 503 mot Regementet, övergångsstället och korsningen mellan Östra Kyrkogatan och E12 som otrygga. Generellt handlar de man markerar som otrivsamma platser om trafiken, framförallt gång- och cykeltunnlar och broar som upplevs dåligt upplysta. Platser som flera markerat är exempelvis verksamhetsområdet vid bensinstationen samt passagen under väg 503 från Hagaskolan mot I 20. Flera markerar ut platsen för Motorcentralen som dålig eftersom det rör sig mycket tung trafik till platsen.

Önskemål för framtiden

Önskemålen för framtiden från de fysiska dialogerna handlar om mer tillgänglig offentlig service och utökad kollektivtrafik samt fler möjligheter och platser för unga. Många Hagabor vill gärna bo kvar i sin stadsdel om livs- eller familjeförhållanden ändras. Att det finns olika boende- och upplåtelseformer anges därför som viktigt.

Ur den digitala dialogen märks att flertalet av de boende som svarat visar omsorg för områdets karaktär. Många önskar att framtida förtätning görs med respekt för Hagas särdrag och att platsen kompletteras utan att dess identitet äventyras. En del upplever att blandningen mellan boendeformer är god och hoppas att det även fortsättningsvis finns möjlighet till olika typer av boenden inom stadsdelen. Man värnar om sina grönområden och önskar fortsatt god tillgång till stadsnära skog så som Gammliaaskogen och I20-området. Servicen inom området menar många kan utvecklas, genom exempelvis ett utökat utbud av restauranger och närbutiker. En del nämner att de skulle önska utökad centrumbildning vid lilla COOP på Haga. Därtill är det flera som trycker på behovet av goda lösningar för hållbart resande. För framtiden önskas allt ifrån bilpool till ökad tillgång till kollektivtrafik till ett utvecklat gång- och cykelvägnät.

Ungas perspektiv

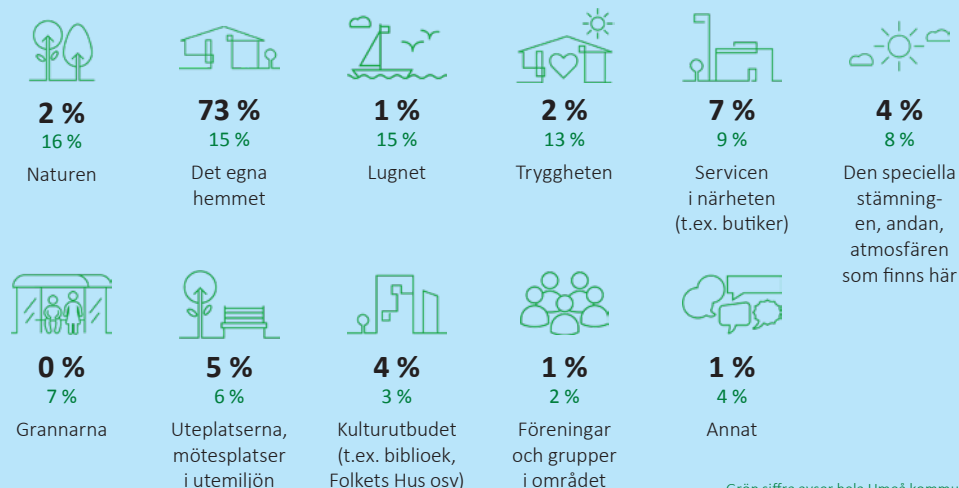
- **Bra platser:** Unga som bor på Haga-Sandbacka trivs vid fotbollsplanen, Coop nära, dammen och lekparken vid stengården.
- **Dåliga platser:** Man trivs inte vid cykelvägen vid dammen i Sandbacka som känns mörk och instängd. Även vägen mellan Stengårdens förskola och radhusen upplevs dåligt belyst.
- **Önskemål för framtiden:** Unga Hagabor vill ha en tydligare entré in till området, en konstgräsplan istället för grus vid Sandalidens skola, en lokal restaurang med uteservering som kan fungera som en mötesplats och ett café. De önskar även mer öppen park, med många sittplatser, bra belysning och färre träd.

"Hagaparken är fin, tråkigt bara att det är så lite rörelse och aktiviteter där."

Vad man skulle sakna

På fråga vad man skulle sakna med sin stadsdel vid en flytt uppger svarande som bor på Haga-Sandbacka i hög utsträckning det egna hemmet jämfört andra stadsdelar. Också uteplatserna/mötesplatser i utemiljön och kulturutbudet anges, i jämförelse, i hög utsträckning. Svarande Hagabor uppger ungefär på samma nivå som boende i andra stadsdelar att de skulle sakna servicen i närheten och den speciella stämningen/andan/atmosfären. Endast två procent anger att de skulle sakna lugnet och tryggheten vilket är bland de lägsta siffrorna jämfört med svarande i andra stadsdelar. Svaren på frågan kan ge en bild av hur anknuten man är till en plats.

Vad boende skulle sakna mest med sin stadsdel vid en flytt

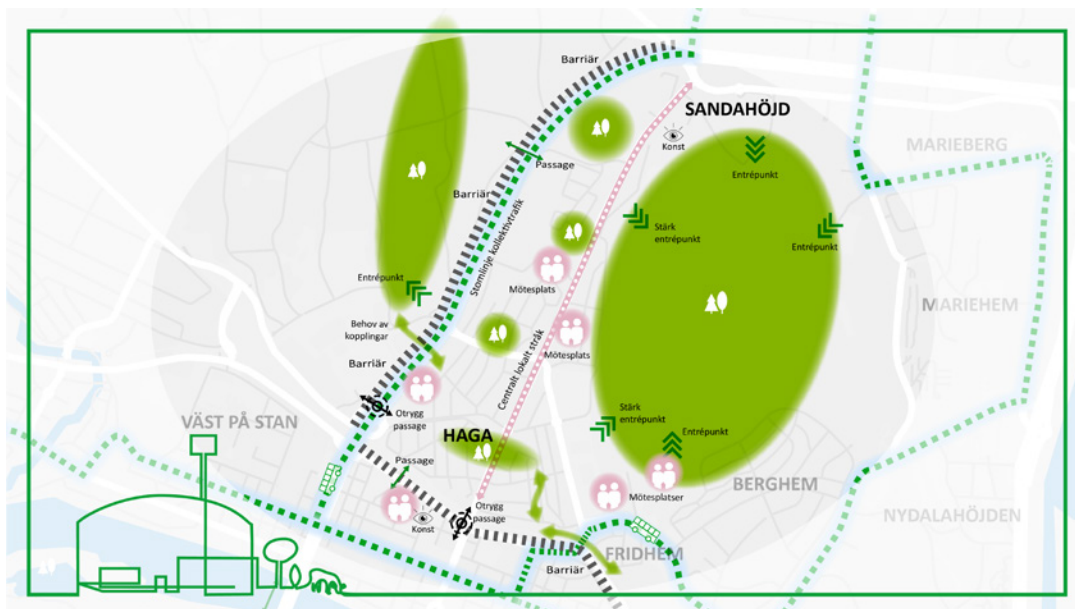

Illustration rumslig analys Haga – Sandbacka.

Social stadsrumsanalys Haga–Sandbacka

I sammanfattning – idéer för utveckling av social hållbarhet

Trivsamt, grönskande och blandat med en stor del av bebyggelse från 30-, 40-, och 50-talet, både lamellhus, villor, punkthus och radhus. Här finns en unik blandning och mix och en relativt hög befolkningstäthet. Bor man här har man stadskärnan inom räckhåll och nära tillgång till rekreationsresurser på ömse sidor samt omtyckta parker att njuta av. Stadsdelen kompletteras och utvecklas löpande här och där.

- Utveckling av kopplingar i öst- västliga riktningar skulle ge bättre orienterbarhet inom stadsdelen liksom ökad tillgänglighet till rekreationsresurser.
- Genom att sträva efter att väl knyta samman Haga-Sandbacka med framtida stadsutveckling på I 20-området skulle skapa en god integrering av de två stadsdelarna.
- Bejakande av omformning av industrietor i stadsdelen skulle kunna bidra till vitalisering av stadsdelen.
- Positivt vore att stärka och utveckla fler mötesplatser.
- Allmänt skulle åtgärder för ökad orienterbarhet positivt bidra till ett tydligare nätverk av offentliga rum.
- Ett bevarande av gröna kopplingar samt stärkande av parkstråk ökar upplevelsevärden och skapar förutsättningar för varierade mötesplatser. Det inrymmer också potentialer att hantera dagvatten.

Nätverket av offentliga rum och platser funktioner

Även om stadsdelen har en förhållandevis god tillgång gröna miljöer är nätverket av gröna offentliga rum inte särskilt tydligt avläsbart och därtill rätt svårorienterat. De viktigaste gröna offentliga rummen för de boende är Stadsliden. Behov finns av tydligare entréer till området. Till den andra stora rekreationsresursen, I 20-skogen finns endast få kopplingar över väg 503. Vägen utgör en tydlig barriär med intensiv trafik och bullervall. Med en framtida omvandling av väg 503 till stadsgata skapas dock möjligheter för att överbrygga dagens fysiska barriär och knyta samman med ett framtida utbyggt I 20-område.

Omtyckta pärlor i stadsdelen är Sandaparken med sin damm och den historiska Hagaparken med sina gröna parkstråk som sträcker sig kring Djupbäcken med tydliga gångsråk. Vid sidan av de gröna miljöerna är Hagas eget centrum vid Östra kyrkogatan är en naturlig och viktig mötesplats. Ny bebyggelse med verksamheter har bidragit till att utveckling av centrumet och ytterligare potential finns för förstärkning av denna centrumbildning på båda sidor om Östra kyrkogatan. Andra mötesplatser är Gammliaavallen, sporthallen och Gammliaområdet som lockar besökare också från andra delar av staden och regionen.

Flöden och barriärer – fysiska och sociala

Östra kyrkogatan är stadsdelens tydliga ryggrad och knyter samman Haga och Sandbacka med stadskärnan i söder och Mariedal i norr. Haga har en högre andel sammanlänkade gaturum än i norra Sandbacka där 70-tals planeringen med bostadsområden dominerar. Sara Lidmantunneln utgör en stadsdelspassage och viktig länk över E12 och järnvägsspåren som utgör en barriär mellan Haga och stadskärnan. Brister finns när det gäller orienterbarheten till Sara Lidmantunneln.

Stadsdelen omfamnas av väg 503 utgör en barriär mot I20-området med endast få passager. I stadsdelen finns inte tydliga sociala barriärer utan har bland annat en rätt bra blandning av både äganderätter, hyresrätter och boendeformer.

Kulturell närvaro

LEV tunneln, den monumentala hyllningen till Sara Lidman och hennes gärning som författare och agitator, i folkmun kallad *Saras Tankegång* river effektivt håll i barriären som järnvägen under lång tid utgjort och tar besökaren till och från stadsdelen Haga. Därmed är närheten till centrumfyrkanten etablerad och de i stadsdelen boendes kan enkelt tillgodogöra sig det mångfacetterade kulturutbud som erbjuds där. I områdets norra del finns en del konstnärliga inslag, främst kring gatadressen Himlastigen.

Pågående transformation

I stadsdelen pågår kompletteringen av ny bebyggelse löpande. Ny bebyggelse vid ÖK nära järnvägen har bidragit till att betona entrén till Stadsdelen via ÖK som stadsdelens centrala stråk. Utveckling av bebyggelse i området vid gamla simhallen och exempelvis kring Motorcentralen bidrar positivt till omvandling av stadsdelen från industri och ger möjligheter att skapa områden som lever hela dygnet. Ny bebyggelse bidrar till nya förutsättningar att utveckla tydligare kopplingar till Stadsliden från exempelvis Hagaparken. Ny högre bebyggelse i norra Sandbacka visualiserar en framtida bebyggelseutveckling mot väg 503.

Till vänster i bild syns kyrkogården med sin damm och bebyggelsen på Sandahöjd sticker upp.

Vy från Sandbacka mot centrala Umeå och älven. Östra kyrkogatan, eller ÖK som den kallas, knyter samman Marieområdet med centrala Umeå.

Fortsättningskurs

Historik

Den första förstaden

Haga var Umeås första förstad och ligger norr om 1800-talets stadskärna. I och med 1889 års stadsplan, som antogs efter branden föregående år, kom tomterna i centrum att bli större till ytan och färre till antalet. Med ökande tomtpriser valde en del invånare att bosätta sig utanför det stadsplanlagda området och många valde just Haga. Under början av 1900-talet fanns här 20 bebyggda tomter, främst längs de dåvarande landsvägarna mot Ersmark, idag Generalsgatan och Korsgatan.

Stambanan och regementen

Staden och stadsdelens fortsatta utveckling har till stor del påverkats av anslutningen till stambanan via Vännäs och lokaliseringen av två regementen. Dessa medförde nya invånare, av vilka många valde att bosätta sig nära sina nya arbetsplatser på just Haga. I början av 1900-talet hade befolkningstillväxten gjort planläggning av marken aktuell. Planen utformades efter aktuella ideal, med anpassning till landskapets förutsättningar, befintligt vägnät och byggnader. I denna plan förespråkades ett öppet byggnadssätt, oftast med friliggande tvåvåningshus i trä. Under 40-talet utgjorde stadsdelen en av Umeås mest betydelsefulla utvecklingsområde; under denna tid var bebyggelsen fokuserad på egnahem, bland annat längs med Ersmarksgatan och Östra Kyrkogatan. En ny plan utarbetades för norr och öster om Hagaparken, där tanken var att stadsdelen skulle bevaras som ett glesbebyggt bostadsområde, varför denna plan kan betraktas som den sista innan nya vindar skulle blåsa genom Haga och Sandbacka.

Lamellhus och slutna gaturum

En stor del av stadsdelens bebyggelse har sitt ursprung i 30-, 40- och 50-talet. Under 30-talet hade parallellställda lamellhus i öppna stadsplaner, som prioriterade ljusinsläpp, presenterats i Sverige. Dessa orienterades vanligtvis i nord-sydlig riktning för just ljusets skull och sågs som en form av ekonomiskt nyttjande av marken. 50-talet, däremot, tenderade snarare att präglas av en återgång till mer slutna gaturum, och vid slutet av decenniet introducerades hustyperna punkt- och radhus. Således har Haga-Sandbacka kommit att utmärkas av en särskild blandning av lamellhus, egnahem och medelstora flerbostadshus.

Bebyggelse och struktur

Stadsdelen består till stor del av bebyggelse av egnahemskaraktär, vilken senare kompletterades med större flerbostadshus. Den stora andel kvarter längs Ersmarksgatan och stråket i dess förlängning norrut smed låg eller medelhög slutna bebyggelse, möter den täta småhusbebyggelsen som i övrigt är typisk för områdets norra del. I övrigt är medelhög öppen bebyggelse från 30- 40 och 50-talet utspridd över stadsdelen, en utformning som ger upphov till relativt hög befolkningstäthet i förhållande till resten av Umeå stad. Jämte de större gatorna, som Östra kyrkogatan och Sandbackavägen är gång- och cykeltrafik separerad från biltrafik, men längs övriga gator får cykel- och biltrafik leva i samspel. Utmed gaturummet är majoriteten av bebyggelsen vänd med långsidan mot vägen, samt indragen från denna mot kvarteret.

Topografi och vegetation

Haga-Sandbacka ligger mellan två av Umeås mest tillgängliga och värdefulla närrekreationsområden; I20-skogen och Stadsliden. Stadsliden har stor betydelse för stadsdelen, inte minst för sitt ekologiska och rekreationsrelaterade värde, men även som barrbeklädd fondvägg i den östra kanten och som del av stadsbildens orienterbarhet. Mellan dessa stadsdelsskogar löper två gröna stråk, Sandaparken och Hagaparken, som även är viktiga förbindelsestråk för gång-, cykel- och biltrafik.

Hagaparken är en av Umeås äldsta, större närområdesparker. Tillsammans med Sandaparken knyter de väl an till Stadsliden och bildar gröna korridorer. Eftersom parken har behållit sin långsträckta grundstruktur med den slingrande Djupbäcken, gångsystemet, de kringliggande björkalléerna och den karaktäristiska dammen anses den dessutom ha både stora ekologiska som kulturhistoriska värden. Dess storlek och närheten till boende, skola och förskola gör den välbesökt. I norra delen av Sandbacka ligger dessutom Norra Kyrkogården som utgör en stor tillgång som grön oas. Sammanfattningsvis kan sägas att Haga-Sandbacka-området har en relativt god tillgång till grönytor. Tillgängligheten till I20-skogen begränsas av väg 503 mellan centrum och Ersboda och dess bullervall, varför bron över till I20-skogen är en viktig länk mellan stadsdelen och skogen.

Verksamheter

Flödena och karaktären av Östra Kyrkogatan har historiskt sett varit utspridd i stadsdelen. Längs gatan finns en mångfald av företags- och verksamhetsetableringar som medför nära tillgång till produkter, tjänster och service för boende på Haga och Sandbacka. Här samsas en livsmedelsbutik, restaurang och gymverksamhet, men även frisör- och stylistverksamhet, städservice, urmakare och delikatessbutik, för att nämna några. Området nedanför Gammlia och Stadsliden utgör ett kluster av bilrelaterade verksamheter med ett flertal handlare, tankstationer, uthyrningsfirma och servicehall. Här finns också Umeås äldsta sporthall som nu är kompletterad till en storskalig men väl integrerad idrottsanläggning av nationell klass. Området välförsörjt med förskoleverksamhet, då inte mindre än sju förskolor finns inom stadsdelen. Hagaskolan i områdets nordvästra del och Sandaskolan längre norrut förser området med närliggande grundskola. Vidare innehåller stadsdelen vård- och omsorgsboende, fotbollsplan och idrottshall.

Mötesplatser och rörelsemönster

På andra sidan järnvägen ligger centrum, drygt 1,5 kilometer från Hagas egna centrum men betydligt närmare för dess södra delar. Genom stadsdelen, längs Östra kyrkogatan, löper busslinje 5 som kopplar samman Ersmark och Strömpilen, via centrum. För de cykelburna lockar cykelvägarna längs med I20-skogens kant och Östra kyrkogatans gena dragning, som dessutom ingår i huvudnätet och erbjuder särskilt hög standard och underhållsnivå. Sammantaget resulterar förutsättningarna i att området placerar sig bland de stadsdelarna var andel hållbara resor under fem kilometer är störst – 69 procent. De långsträckta, varierade parkerna och naturområdena såsom Hagaparken, Sandbackadammen och Stadsliden är uppskattade inslag, som alla präglar mycket utav såväl rörelsemönstret som mötesplatserna. Haga och Sandbacka har bitvis hög täthet bland offentliga målpunkter, särskilt i områdets södra delar närmare Umeå centrum. Närhet till Berghem och Gammlia medför god tillgång till bl.a. Västerbottens museum. Utöver detta utgör centrumbildningen längs Östra kyrkogatan en naturlig mötesplats för stadsdelens invånare.

Grundkurs: Ersboda

Lummiga och gröna Ersboda. Ängarna och skogarna är kännetecken för stadsdelen.

Den gröna stadsdelen – varierad och livaktig

Ersboda – en av Umeås nyare stadsdelar och tydligt planerad för variation. Här finns en bredd i bebyggelsen; höga, låga, stora hus, små hus, terasshus och enfamiljshus – i både trä och tegel. Allt i en medvetet blandad form för att motverka ensidighet och segregation. Här kan du både hyra och äga din bostad och hitta något som passar livets alla skeden.

Grannskapsplanering med skogsstråk

Man kan följa olika stadsplaneringsideal på Ersboda. Funktionalismens ideal att skapa bostadsområden där trafiken leds runt om och gatorna blir mindre och mindre ju närmre bostäderna man kommer. Därav matargatorna Cementvägen och Ystarvägen. Dessa bidrar till en tydlig avgränsning i bebyggelse- och innehållstyper.

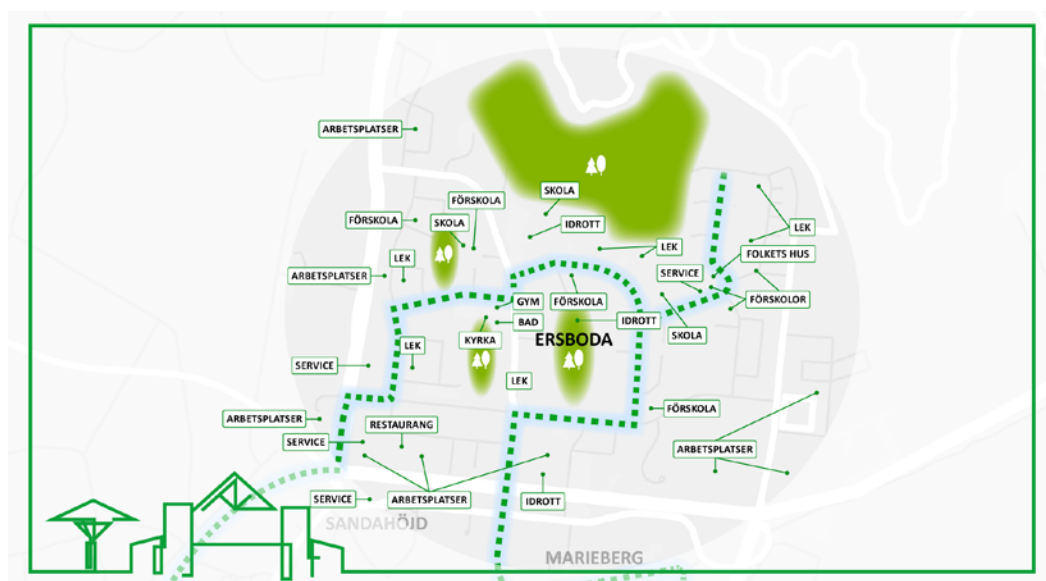
På Östra Ersboda kan vi se idealet att bygga mindre ”grannskap”. Det finns trädplanterade partier med allékaraktär på vissa sträckningar. Stadsdelens ges även sin karaktär dels av de bevarade skogsstråken som löper genom stadsdelen och fungerar som skiljelinjer. Gång- och cykeltrafik hänvisas i huvudsak till särskilda vägar separerat från biltrafik.

Levande föreningsliv

Ersboda är en stadsdel som är färgstark och naturskön. Befolkningen är ung och här det finns gott om mötesplatser, arbetsplatser, handel och stora grönområden. Det prisbelönta Folkets hus är mycket välbesökt och bjuder på kultur, bibliotek, föreställningar och dans. Föreningslivet är livaktigt och på Ersbodaängarna finns plats för fotbollsmatcher, lek och odling i kolonilotterna. Förutom goda möjligheter till rekreation inom stadsdelen, är stadsdelen dessutom omgärdad av fina rekreationsmöjligheter såsom Nydala, I20-terrängen och de fina miljöerna i norr utmed Tavleån.

Komplettering som ger blandning

Ersboda är högtintressant för etableringar och utvecklas starkt. Handelsområdet utvecklas för ökad blandning, nya företag söker sig till området och vi följer utvecklingen av Sandbäckens handelsområde vid Green Zone och I20. Nya småhus i den östra delen bidrar till en ökad blandning och nya möjligheter för framtida företag öster om Östra Ersboda.

Kartillustration med exempel på funktioner för Ersboda. De boende har tillgång till Umeås kanske bredaste serviceutbud och genom stadsdelen löper två av stadens stomlinjer för kollektivtrafik. Förutom tydliga gröonstråk genom området är det också nära till rekreation vid Tavleån och Nydala samt på Stadsliden.

Tre landmärken

Äventyrslekparken – Här finns naturnära lek för de lite äldre barnen med en kombinationslek som är specialdesignad för denna plats. En mötesplats inte bara för närboende utan för besökare från andra delar av staden.

Ersbodaängarna – vidsträckt ytor och aktivitetsområde för lek, spontanidrott och picnic. Plats för både fotbollsmatcher liksom gröna fingrars flit i kolonilotterna.

Östra Ersboda centrum – Här finns Östra Ersboda skola, matvaruhandel och förskoleverksamhet samlat kring Folkets hus. Här är det helgdans, kurser och föreningar. Och här märks Ersbodadagen och Ersbodafestivalen om höstarna.

Tio utmärkande drag

1. Här finns en stor andel barn och en desto mindre andel äldre vilket ger en låg snittålder. I huvudsak är man gift eller sammanboende med eller utan barn.

2. En hög andel bor i bostadsrätt, tätt följt av hyresrätt medan en relativt liten andel bor i småhus.

3. Här bor man mindre rymligt jämfört med genomsnittet – man är mer trångbodda än snittet.

4. Den relativa barnfattigdomen är högre på Ersboda än i andra stadsdelar.

5. Här finns en högre andel utrikesfödda än genomsnittet.

6. Medelinkomsten ligger lite över snittet.

7. Andelen högutbildade är lägre än övriga staden.

8. Ohälsotalen är avsevärt högre än för andra stadsdelar.

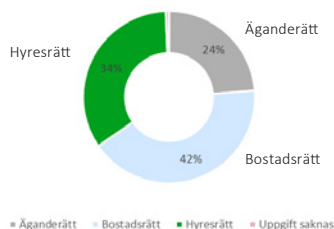
9. Förvärfsfrekvensen ligger på mellan 50–75 procent vilket innebär att en låg andel jämfört med andra stadsdelar.

10. Stadsdelen är väl ansluten till andra stadsdelar med ett flertal bussförbindelser. Även gång- och cykelvägnätet är väl utbyggt. Sammantaget är mer än hälften av alla resor kortare än fem kilometer.

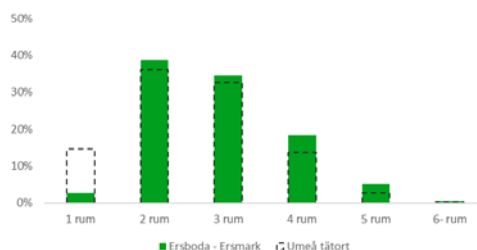
Urval av indikatorer

Fördelning upplåtelseform

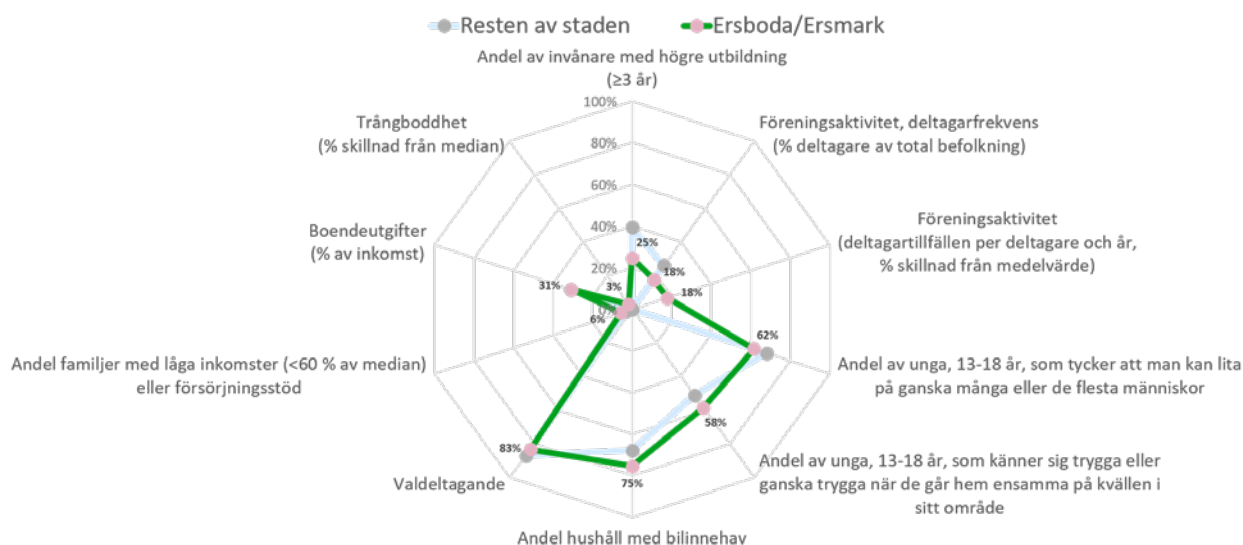

Andel hushåll som bor i respektive upplåtelseform.

Fördelning lägenhetsstorlek

Figuren avser hushåll boende i flerbostadshus.

Ersboda är en stadsdel som sticker ut på flera sätt jämfört med genomsnittligt. Exempelvis uppvisas lägre värden gällande tillit, trygghet, inkomster och utbildningsnivåer jämfört Umeå i stort. Bostädernas försäljningspriser är också lägre här än andra områden i Umeå.

Socialt kapital

Starka sociala nätverk, hög nivå av tillit och förtroende mellan de boende är exempel på kännetecken på en plats med högt socialt kapital. Att bo på en sådan plats antas vara hälsofrämjande och måttet kan ses som en indikator på hur socialt hållbart ett område är.

Forskningsresultat

I enkätundersökningen av social kapital framstår Västra och Östra Ersboda som två relativt olika områden. Västra Ersboda hade 2006 ett högt socialt kapital medan Östra Ersboda hade ett lågt socialt kapital. I indexet från 2020 hade Västra Ersboda medelhögt socialt kapital men Östra Ersboda hade mycket lågt socialt kapital. Båda områdena har alltså tappat mellan de två tillfällena.

Svaren på 2020 års enkät visar att 80 procent på Västra Ersboda och 71 procent på Östra Ersboda tycker att man på den plats där man bor är *beredd att hjälpa varandra* lagom mycket. På frågan om man *bryr sig om varandra* på den plats där man bor svarar 84 procent på Västra Ersboda och 71 procent på Östra Ersboda att man bryr sig om varandra lagom mycket. Andelen som anger det är ganska vanligt eller mycket vanligt att *grannar pratar med varandra* när man möts är 87 procent på Västra Ersboda och 79 procent på Östra Ersboda. De som tycker att man *förväntas vara engagerad* i frågor som rör området lagom mycket är 81 procent av de svarande på Västra Ersboda och 74 procent på Östra Ersboda.

Index och resultat från frågor som underlag. Genomsnitt för Umeå kommun i parantes.						
					Index 2006	Index 2020
	Beredd att hjälpa... (82%)	Bryr sig om... (79 %)	Grannar pratar... (58%)	Förväntas vara engagerad... (79%)		
Västra Ersboda	80%	84%	87%	81%	Högt	Medel- högt
Östra Ersboda	71%	71%	79%	74%	Lågt	Mycket lågt

På Östra Ersboda anger 64 procent att man tycker att man i allmänhet kan *lita på människor*, även sådana som inte är personligt bekant med, vilket är en mycket låg siffra jämfört med andra bostadsområden i Umeå. På Västra Ersboda tycker 67 procent att man i allmänhet kan lita på människor.

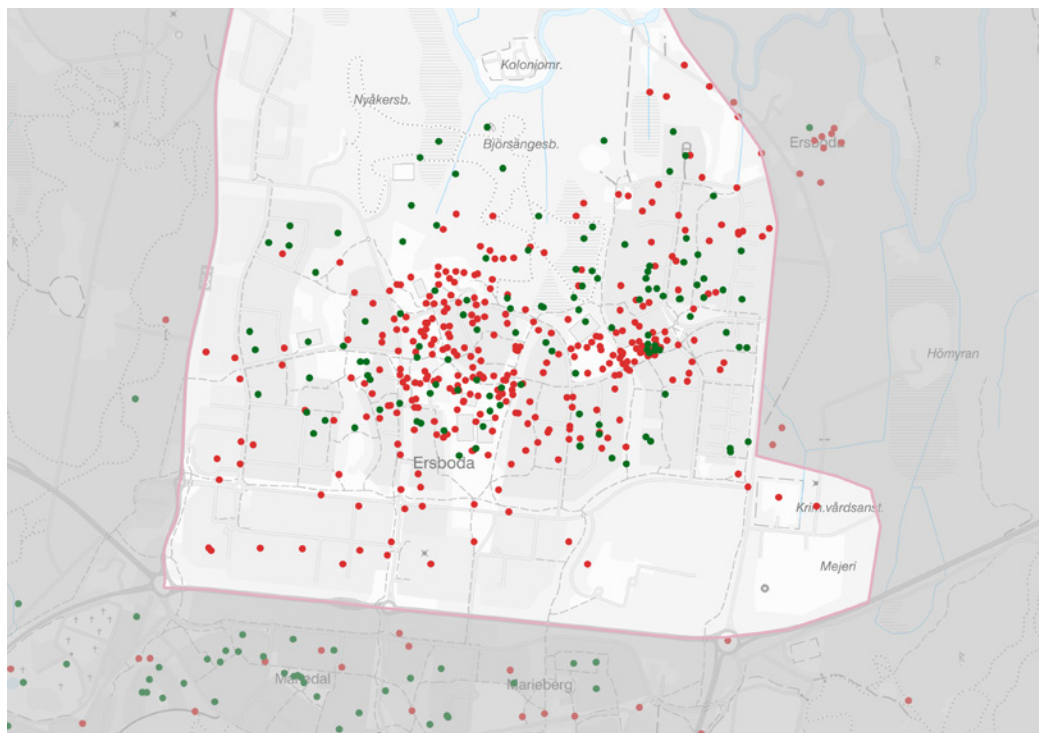
På Västra Ersboda är det bara sex procent, ovanligt få, som svarat att man *inte känner någon granne* alls och på Östra Ersboda tretton procent. I andra stadsdelar är exempelvis andelen som inte känner någon granne 40 procent på Ålidhöjd, 33 procent på Berghem, 37 procent i centrala stan och 15 procent på Böleäng.

Ovanligt många, 63 procent, av de boende på Västra Ersboda har *utfört en tjänst* åt någon granne det senaste året, som till exempel att ta in posten eller vattna blommor. På Östra Ersboda har 53 procent gjort det.

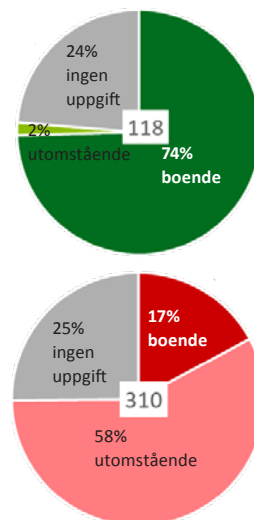
Upplysning

Uppgifterna om socialt kapital i bostadsområden kommer från Umeå universitets forskningsprojekt "Socialt kapital som en resurs i planering och design av socialt hållbara och hälsofrämjande bostadsområden" (2018–2021) och bygger på en enkätundersökning som besvarats av drygt 7000 umeåbor. Syftet är att undersöka hur socialt kapital förändrats över tid och bland annat hur det sociala kapitalet inverkar på människors hälsa och livskvalité. Viktigt är att poängtera att nivåerna i indexet är relativa, det vill säga att bostadsområdena i Umeå rankas i förhållande till varandra. Att ett område exempelvis sjunker från en nivå av socialt kapital till en annan behöver alltså inte nödvändigtvis betyda att det blivit sämre i det området utan det kan också betyda att det blivit bättre i andra områden.

Så tyckte boende

Trivsamma och otrivsamma platser, illustrerat med gröna respektive röda punkter, på Ersboda. I figurerna till höger visas antal personer som svarat och andelar svar från personer som själva bor i området och inte. Synpunkter på trivsamma platser, markerat i grönt, har i huvudsak lämnats av personer som själva bor i stadsdelen medan merparten "röda markeringarna" har lämnats av personer som själva bor på annan plats.

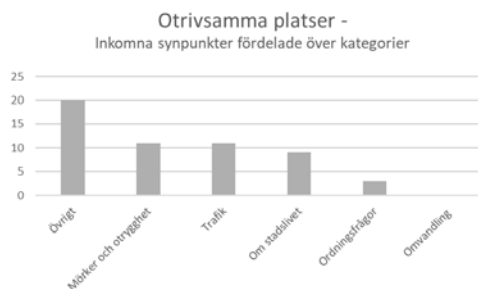
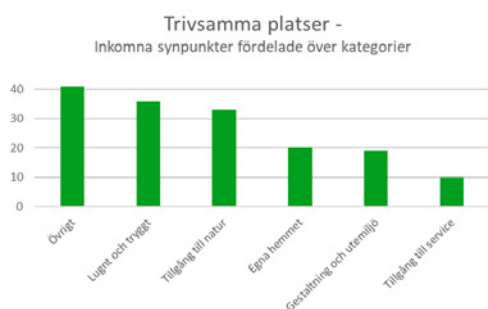

Trivsamma och otrivsamma platser

Vid den fysiska dialogen framhöll boende på Ersboda i stor utsträckning stadsdelens stora utbud framför allt gällande service som positivt. "Här på Ersboda finns allt" var en stående kommentar liksom att man såg det som positivt att med en mångkulturell stadsdel. Aktiviteterna på Folkets hus och biblioteket lyftes fram som något positivt. Även äventyrsleken uppskattas. I den digitala dialogen framkommer tydligt att många som inte bor på Ersboda märker ut den som otrivsamt vilket visar på en skillnad i uppfattning mellan boende och andra.

Att det är lugnt och tryggt inom Ersboda– Ersmark är något som många av de som satt en punkt på kartan uppskattar med området. Många lyfter även närheten till naturen som en tillgång om än inte i lika hög utsträckning. Platser som särskilt lyfts är exempelvis Folkets hus samt ängen och fotbollsplanerna mellan östra och västra Ersboda.

I samtalen lyfte boende området kring Coop och Folkets hus både som trivsamma och otrivsamt platser liksom invid Östra Ersbodaskolan. Otryggt, osäkert och stökigt var några av kommentarerna. Belysning och mörka platser var andra aspekter som gärna diskuterades och markeras ut i karta. Störst antal av de inkomna kommentarerna när det gäller mindre trivsamma platser inom Ersboda–Ersmark hamnar under kategorin Övrigt. Bortsett från det återfinns många synpunkter inom Ordningsfrågor samt Mörker och otrygghet. Detta till skillnad mot Umeå tätort som helhet där kommentarer om ordningsfrågor förekommer i mindre utsträckning. En majoritet av de inkomna synpunkterna är från personer som inte är boende inom området. Av 297 kommentarer är 167 från utomstående medan 52 från boende och 78 där vi saknar uppgift. Utomstående väljer i högre utsträckning att lämna en synpunkt som hamnar inom kategorin Övrigt än de som bor inom området.

Önskemål för framtiden

Många som besökte den fysiska dialogen uttrycker att de saknar den busshållplats som togs bort vid Folkets hus och centrum. Andra menar att det finns alldeles för lite aktiviteter för unga på Ersboda östra. När det gäller önskemål för framtiden fanns exempel på en bredd av frågor såsom konstgräsplan på Östra Ersboda till glasskiosk, kvarterspolis till stadsutveckling, fler bänkar till mer ställen att hänga på samt trygga mötesplatser till otroligt mycket mer för ungdomar. Framförallt önskas att stadsdelen ska ha ett bättre rykte bland umeborna.

Ur svaren från den digitala dialogen märks att det man önskar bevara på Ersboda är framförallt lugnet, närheten till naturen samt stämningen i stadsdelen och den blandade befolkningen. När fokus istället skiftas till vad de boende lyfter som utvecklingsområden inför framtiden nämns ett ökat kulturutbud och ökad tillgång till mötesplatser. Detta gäller speciellt när det handlar om aktiviteter och samlingsplatser för unga. Många av de som kommenterat menar även att Ersboda skulle stärkas av att den befintliga bebyggelsen kompletteras med småhus och äganderätter samt att området skulle må bra av en statushöjning. Som ett exempel på detta nämner även flera av de som kommenterat att stadsdelen är i behov av en upprustning. En del av de boende önskar att området upplevs tryggare framöver än vad det gör idag. Dessutom nämns ett tillskott av pubar, restauranger och annan service som positivt. När det gäller Ersmark önskas framför allt en utbyggnad av skolan, en idrottsplats samt ökad service i form av en närbutik.

Ungas perspektiv

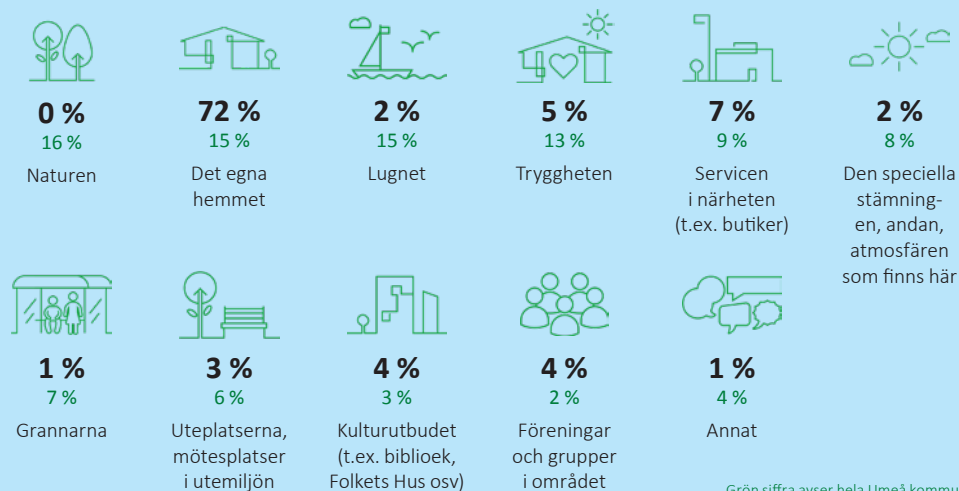
- **Bra platser:** Unga i Ersboda trivs vid ängarna, fotbollsplanen, Coop Ersboda, elljusspåret och vid affärerna under dagen.
- **Dåliga platser:** Unga i Ersboda trivs inte i Östra Ersboda och bakom Konsum vid Krukgränd, där pågår öppen droghandel vilket skapar en otrygg känsla.
- **Önskemål för framtiden:** Unga Ersboda vill ha ett mindre segregat samhälle och en mer trygg plats att bo på. De vill ha fler restauranger men framförallt en ökad sammanhållning mellan de boende.

”Konsum är ju östra Ersbodas hjärta, men där finns många som förstör och är kriminella men vi vill ha ett fint och integrerat samhälle”.

Vad man skulle sakna

På fråga vad man skulle sakna med sin stadsdel vid en flytt anger fyra procent av de svarande som bor på Ersboda att de skulle sakna föreningar och grupper i området. Denna siffra placerar Ersboda i topp tillsammans med de Östra stadsdelarna. Ersboda är, tillsammans med Tomtebo och Teg, stadsdelar där man att man uppger att man skulle sakna grannar vid en flytt. Det görs inte av svarande i andra stadsdelar. Få svarande anger att de skulle sakna naturen eller den speciella stämningen/andan/atmosfären vid en flytt. Fem procent uppger att de skulle sakna tryggheten vilket är en förhållandevis hög andel jämfört med svarande i andra stadsdelar. Ersbodabor svarar ungefär som boende i andra stadsdelar när det gäller huruvida de skulle sakna lugnet, servicen i närheten och uteplatserna/mötesplatser i utemiljön. Svaren på frågan kan ge en bild av hur anknoten man är till en plats.

Vad boende skulle sakna mest med sin stadsdel vid en flytt

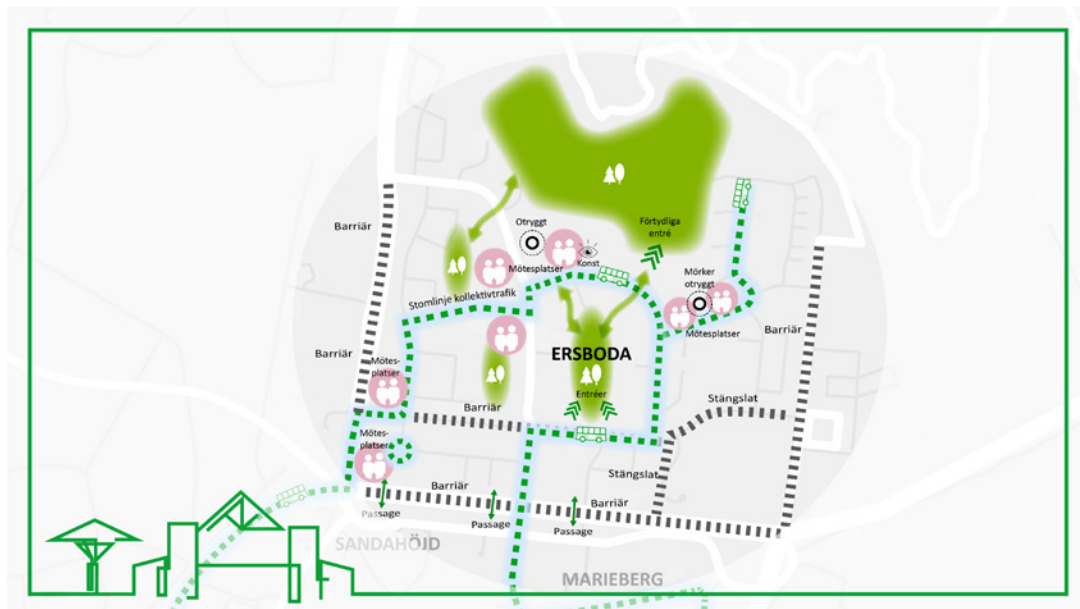

Illustration rumslig analys Ersboda.

Social stadsrumsanalys Ersboda

I sammanfattning – idéer för utveckling av social hållbarhet

Ersboda, en stadsdel som byggdes ut snabbt och vars signum är dess planering för närhet till natur och grönt. Ersboda har tydliga gröna lungor och en bilorienterad trafikstruktur. Ersboda består av tre centrumdelar; Västra, Östra och handelsområdet.

- Stadsdelen skulle gynnas av en tydligare offentlig rumslighet och stärkt orienterbarhet.
- Idéer för stadsdelens utveckling är att nyttja potentialer genom att komplettera den inåtvända bebyggelsestrukturen med mer bebyggelse som kantar gaturummen för att åstadkomma stärkning av det urbana. Positivt vore även att eftersträva en blandning i "det lilla".
- Platserna kring COOP kan utvecklas med tydligare platsbildning med fler funktioner eller användning.
- Förbättringspotentialer finns när det gäller förstärkning av kulturnärvaro i form av konstnärliga inslag.
- Potential finns att öka andelen hållbara resor kopplat till handelsområdet och skapa en förbättrad trafikstruktur.
- Bejakande av omvandling av industriändamål till blandstad, så att en mångfald av användningar tillåts, skulle ge möjligheter att bryta med den bilorienterade strukturen.
- Då det gröna i stadsdelen är en resurs men samtidigt utgör barriär vore det positivt att sträva mot fler kopplingar och tvärstråk liksom utveckla fler cykelstråk vintertid.
- Entréer till det gröna kan generellt förtydligas generellt samt exempelvis till rekreationsmöjligheter kring Tavleån.

Nätverket av offentliga rum och platser funktioner

Nätverket av offentliga rum inom Ersboda är inte helt tydligt avläsbart. Ängarna som finns centralt i stadsdelen binder tydligt samman västra och östra Ersboda men utgör också en fysisk barriär som skiljer delarna åt. Förutom ängarna som element är det svårt att orientera sig och visuellt se hur man tar sig ut. Precis som andra större skogspartier finns kan de upplevas som barriärer mellan olika områden. Under mörkare delar av dygnet finns beskrivningar av upplevd otrygghet när man inte självklart kan se och bli sedd.

Stadsdelen är välförsörjd med service – här finns i princip allt. Det finns allt från Folkets hus, kultur, till sällanköpsnivå med bilaffärer. Även om det finns offentliga mötesplatser på Ersboda är de färre

än man skulle förvänta sig utifrån stadsdelens befolkningsstorlek. Det finns en rad semioffentliga mötesplatser och dessa är rätt utspridda. Stadsdelens centrum puttrar visserligen på och strävar efter att ta en ny riktning men kan delvis sägas vara "lite på undantag". En utmaning på Östra Ersboda rör centrumets otydlighet. Här finns Folkets hus och Coop och verksamheterna står axel mot axel med dess entréer vända mot vägen. I dagsläget upplevs platsen och kringområdena emellanåt som otrygg och stökig. Trots att entréerna är vända emot torg- och parkeringsytorna skapas, pga byggnadernas former, prång och otrygga platser. Goda ambitioner rinner ut i otydliga gränser. Här finns plats för innovationer och tydligare ramar för att ge plats för ett tryggare offentligt folkliv.

På västra Ersboda finns familjecentral, öppen förskola, simhall med gym, Ersbodakyrkan kommersiell service och äldreboende. Även om Ersboda är en stadsdel som frekvent besöks av andra än Ersbodabor framförallt gällandaindustri- och handelsområdet i de södra delarna. Coop forum är en stark social mötesplats som på senare tid kompletterats med Willys. De goda platserna handlar om fotbollsplanerna, ängen för fritid, aktiviteter i de östra delarna med slöjdförening och skolidrotts-hallen, Folketshuset, äventyrslekplatsen, badhuset, koloniområdet och mycket mer.

Flöden och barriärer – fysiska och sociala

Trafikområdena utgör tydliga barriärer och avgränsar stadsdelen i öst, väst och syd. Norr om Ersboda planeras Norrbotniabanan som kommer utgöra ytterligare en fysisk barriär kring stadsdelen. Därtill finns små enskilda barriärer inom området som Cementvägen med flera. Det finns brister i orienterbarhet i vissa korsningar och på grund av gång- och cykeltunnlar. Området har mycket goda bussförbindelser jämfört med andra stadsdelar även om många vill påtala brister kring kollektivtrafiken i stadsdelsdialogen vilket kan vara ett tecken på vikten av kollektivtrafik för Ersbodabor. Även om Ersboda är en stadsdel som frekvent besöks av andra än Ersbodabor finns få besöksanledningar i bostadsområdena. Inom området och i relation till omkringliggande stadsdelar finns tydliga sociala barriärer. Det är ett område med stora demografiska skillnader. Många bostadsområden är introverta där grannskapsenheterna är fysiskt åtskilda från varandra av mindre barriärer. Konsekvensen av en introvert stadsstruktur med gaturum som mest kantas av bilar.

Kulturell närvaro

Ersboda Folkets hus och folkbiblioteket är sedan länge lokaliserade i samma byggnad, vilket erbjuder de i området boende en samlad kulturell mötesplats kännetecknad av mångfald och dynamik. Området är i avsaknad av konstnärliga inslag. Nämnas kan Lars Widenfalks *Guardian Angel* som står placerad utanför entrén till Ersängsskolan.

Pågående transformation

Transformation har skett för västra Ersbodas industriområde och överlag sker förändring. Dels har industri omvandlats till handel och/eller verksamheter, dels pågår förädling. Steg tas succesivt mot en förbättrad trafikstruktur och detta möjliggör en fortsatt utveckling av blandstad med potential för tillskott av bostäder inom verksamhetsområden. Utvecklingen ger en mer levande stadsdel fler timmar om dygnet, ökar tryggheten, skapar flöden samt minskar barriäreffekter. Potentialer finns också för omvandling av trafikleder till stadsgator.

Ersboda industriområde som har stort inslag av handel.

Väg 92 skiljer Ersboda och Marieområdet åt och utgör en fysisk barriär. Önskvärt vore att på fler sätt sträva efter att koppla samman områdena.

Fortsättningskurs

Historik

Innan Ersboda växte fram användes området som jordbruksmark av bönder norr om Umeå. Landshövdingen Gustav Rosén var under 30-talet bekymrad för familjer utan försörjning, varför en plan, som gick ut på att man skulle starta en ny bybildning söder om Ersmark, togs fram. Fem familjer tog möjligheten att genom lån köpa tolv hektar mark vardera och hjälpte varandra att bygga bostäder och ladugårdar som stod klara för inflyttning år 1938.

När Umeå senare växte explosionsartat under 70-talet uppstod ett behov av bostäder till alla nya invånare, och det var nu som det moderna Ersboda föddes; innan dess bestod det till största del barrskogsbe vuxna höjdparter. Under de följande årtiondena kom en ny, närmast självständig stadsdel att växa fram, med radhus, villor och flerfamiljshus i både trä och tegel. Under slutet av 90-talet förlorade västra centrum en stor del av sin kommersiella kraft till handelsområdet i stadsdelens sydvästra hörn.

Vid sydvästra infarten till stadsdelen ligger ett sentida tillägg i bebyggelsestrukturen; ett helt kvarter ägnat åt bilism, men inte ett traditionellt sådant. GreenZone genomsyras av en helhetstänke kring hur modernt byggande på bästa sätt kan kretsloppsanpassas och hushålla med naturens resurser. Här sker en synergi mellan flera integrerade lösningar, utan att ge avkall på funktionalitet och komfort.

Bebyggelse och struktur

De allra flesta delarna är uppbyggda med funktionsseparerande ideal i åtanke, gång och cykeltrafik hänvisas huvudsakligen till särskilda vägar väl separerade rumsligt från biltrafiken och med trädplanterade partier som ger vissa sträckningar allékaraktär. De karaktäristiska bevarade skogstråken som löper genom stadsdelen fungerar som skiljelinjer men även större vägar, som Cementvägen och Ystarvägen, bidrar till en tydlig avgränsning i bebyggelseoch innehållstyper.

Väster om kolbäcksvägen ligger Östra Ersboda. Här är vägsystemet utformat med matargator som ansluter till återvändsgator. Bebyggelsen består framförallt av mindre flerfamiljshus och tät småhusbebyggelse. Närmast kolbäcksvägen i norr är friliggande småhus en vanligare hustyp och boendeform i och med 2010-talets exploatering. Där bostadskvarter möter skog och Björsängesbergets motionsspår är flerfamiljshus placerade med radkaraktär längs med ett gångstråk som knyter dem samman. I dess södra förlängning, där stråket möter Byttgränd, ligger Östra Ersboda centrum. Här övergår kvarter med rätt öppen struktur och högre bebyggelse än omgivningen till tydliga innergårdar – närmast den gröna och öppna Ersbodadalen är husen placerade så att de bildar förhållandevis slutna kvarter.

Mellan Västra och Östra Ersboda, i dalen, ligger de s.k. Tobleronehusen – efter deras triangulära form – lite högre punkthus som fungerar som landmärken i stadsdelen. På andra sidan fältet ger gröna partier bebyggelsen på Västra Ersboda karaktären av enklaver i nord-sydlig riktning, vilket ger invånarna nära tillgång till skog, öppna ytor och idrottsanläggningar. Från dalgången och Östra Ersboda minskar bebyggelsevolymerna mot Gräddvägen, och Västra Ersboda karaktäriseras överlag av samlade grupper eller längor av radhus, tät småhusbebyggelse och mindre flerfamiljshus. I väst ligger Ersboda västra industriområde med dess verksamheter och arbetstillfällen längs Gräddvägen. I områdets mitt samlas högre flerbostadshus kring Ersboda Torg som är en tydlig platsbildning.

Funktionsseparering, låg bebyggelse och stora ytor för bilparkering innebär att tätheten är låg och avstånden längre än de annars varit. Dess storlek har lett till en uppdelning av centrumfunktioner mellan Östra Ersboda centrum och Ersboda Torg, åtskilda av Ersbodadalens öppna fält men sammanhållna av stomlinjenätets höga turtäthet. De gröna partierna som vävs in i stadsdelen kan i viss mån agera särskiljande, men har även en förenande funktion med nära tillgång till friytor och idrottsmöjligheter för Ersbodas alla invånare.

Topografi och vegetation

Att målsättningen vid planläggningen var att till stor utsträckning bibehålla landskapets karaktärsdrag har satt sin prägel på området i och med att de betonade skogsbrynen bevarats och sammanhängande skogsområden av kvalitet har använts för att dela upp bebyggelsen i grupper. Detta skapar intrycket av Ersboda som en grön stadsdel med en ständig närhet till närmaste skogsdunge.

Gröna områden utgörs i huvudsak av den omgärdande tall- och granskogen med varierad topografi, utspärad skog och mer eller mindre gröna gårdar. Skogen på Nyåkersberget och Björsängesberget i norr fungerar som stadsdelsskog/motionsskog med elljusspår och stigar, och delar av stadsdelen har kontakt med Ersmarksberget som en tillgång vad gäller gröna kvaliteter – här kan dock Ersboda västra industriområde till viss grad agera som en barriär.

Ersbodaängarna är ett öppet grönområde som löper likt en grön kil mellan Ersängsskolan och Cementvägen. Ängarna utgör ett aktivitetsområde som separerar Östra och Västra Ersboda rumsligt, men samtidigt har potential att förena de båda områdena. Inne i bostadsområdena är det de kringbyggda radhus-/lägenhetsgårdarna som utgör de gröna platserna. Liksom Västra Ersboda är bebyggelsen planerad så att gårdar bildas, vilka utgör ett frekvent inslag. De gröna mötesplatserna begränsas huvudsakligen till dessa halvprivata gårdar/gårdsformationer inom kvarteren. Här är det möjligt att komplettera med mer offentliga och gemensamma mötesplatser för att stärka stadsdelens kvaliteter.

Verksamheter

Just norr om väg 92 med trafikledskaraktär ligger Ersboda södra industriområde, som idag till stora delar är ett handelsområde. Stora Birk ekonomisk förening syftar till att stärka området som besöks- och handelsdestination och innehåller ett brett handelsutbud. Vidare finns Ersboda Västra och Östra industriområde, skilda från bostadskvarteren av större vägar, som innehåller en mångfald av industrier och arbetstillfällen. Delar av industriområdena är ännu inte utbyggda och här finns ny verksamhetsmark att tillgå. Det östra området ligger intill stadens norra entré och utformning av platser och byggnader kommer därför att vara centralt för att välkomna boende och besökare till staden. Överlag har Ersboda ett stort inslag av samhällsservice. Här finns 7–8 förskolor, 3 grundskolor och ett vårdboende med 60 lägenheter. Stadsdelens storlek har lett till en uppdelning av stadsdelens centrumfunktioner. På Östra Ersboda centrum samlas Östra ersbodaskolan, matvaruhandel och förskoleverksamhet kring Folkets hus. Med 1:ans linje västerut passerar resenärerna Ersboda Torg, tidigare Västra Ersboda centrum, som med skola och vård- och omsorgsboende mitt emot varandra, granne med bad och gym, Familjecentral och Ersboda kyrka utgör en knutpunkt för närområdet. Sammantaget är Östra Ersboda centrum och Ersboda Torg betydelsefulla inslag, där offentlig service och mer småskalig verksamhet kompletterar industri och det storskaliga handelsområdet.

Mötesplatser och rörelsemönster

Ersboda ligger cirka fem kilometer från centrum och är alltså lokaliserat i utkanten av femkilometerstaden. Flertalet busslinjer – 1:an, 2:an, 5:an och 8:an – förbinder sig med området och täcker i huvudsak upptagningsområdet för samtlig bebyggelse vilket gör stadsdelen väl ansluten till övriga stadsdelar. Sammantaget utgör mer än hälften av alla resor kortare än fem kilometer hållbara resor. Området är välförsörjt med trafikseparerade GC-vägar som ansluter bostadsområdena med varandra och förser oskyddade trafikanter med en säker sträckning med god tillgång till handelsområdet i syd. Högst täthet av offentliga målpunkter återfinns mellan Ersboda torg och Ersängsskolan, men är likväl inte mer än medelhög. För den sportintresserade invånaren ligger många gräs- och grusplaner samt andra typer av idrottsanläggningar förhållandevis centralt i stadsdelen och agerar som kompletterande målpunkter till skolor och platsbildningar.

Grundkurs: Marieområdet

Marieområdet med ett av stadens landmärken vattentornet beläget på höjden i grönstråket mellan Mariehem och Mariedal.

Den vita staden mellan berg och sjö

I Marieområdet har man alltid nära till rekreation med Stadsliden på ena sidan och Nydala på den andra. Mariehemsängarna förvandlas med jämna mellanrum till skådeplats för lek och allvar när Brännbollsyran, med officiell VM-status, ska avgöras. Det är också platsen, där Mariehems FC eller FC Barcelona formar framtidens bollkonstnärer under matcherna på Umeås fotbollsfestival. Mariehem har kallats den vita staden i relation till Ålidhem som benämns den röda och universitet som den gula staden.

Nära service och rekreation

I Marieområdet kan man bo i olika boendeformer på nära avstånd från såväl handelsområden som universitet. Mariehem är planerat utifrån tidstypiska planeringsideal med karaktärer som trädgårdsstad, med skola och centrum inom en trafikring där separeringen av trafikslag är tydlig. Marieområdet med Mariehem, Mariedal och Marieberg byggdes upp för att möta det stora behov av bostäder som följde av universitetets omvandlingskraft. Därefter tillkom Olofsdal och Nydalahöjd. Senare tillskott är Mariestrand som ligger granne med Nydalasjön.

Funktionalistisk planering och potentialer för utveckling

På Mariedal finns ett handels- och verksamhetsområde som kopplar till Ersboda och i dess västra del i huvudsak tät småhusbebyggelse medan låg sluten bebyggelse dominerar i öst. Här finns en bredd med 1970-tals flerfamiljshus som kombinerar trä och tegel och tätt liggande rad-, par-, och kedjehus. Marieberg präglas av avsaknad av genomfartstrafik, här finns återvändsgränder till markparkeringar men korsande vägar för kollektivtrafik och väl utbyggt gång och cykelnät. Bebyggelsen är låg och sluten bebyggelse i trä med två- till tre våningar. Mariehem är byggt strikt utifrån trafiksepareringens principer med matning utifrån och med plats för människor och lek helt fredad från biltrafik. Flerfamiljshusen här har medelhög täthet och är av typen "hus i park" med vitkalkade fasader och gårdar för lek och umgänge. Här och var finns skogspartier bevarade samt parker och dungar integrerade i den bebyggda miljön.

Komplettering på gång

Mycket är på gång i denna stadsdel som har stor potential för utveckling. Kompletteringar sker och också större projekt är på gång. Därtill planeras för förskola i området.

Tre landmärken

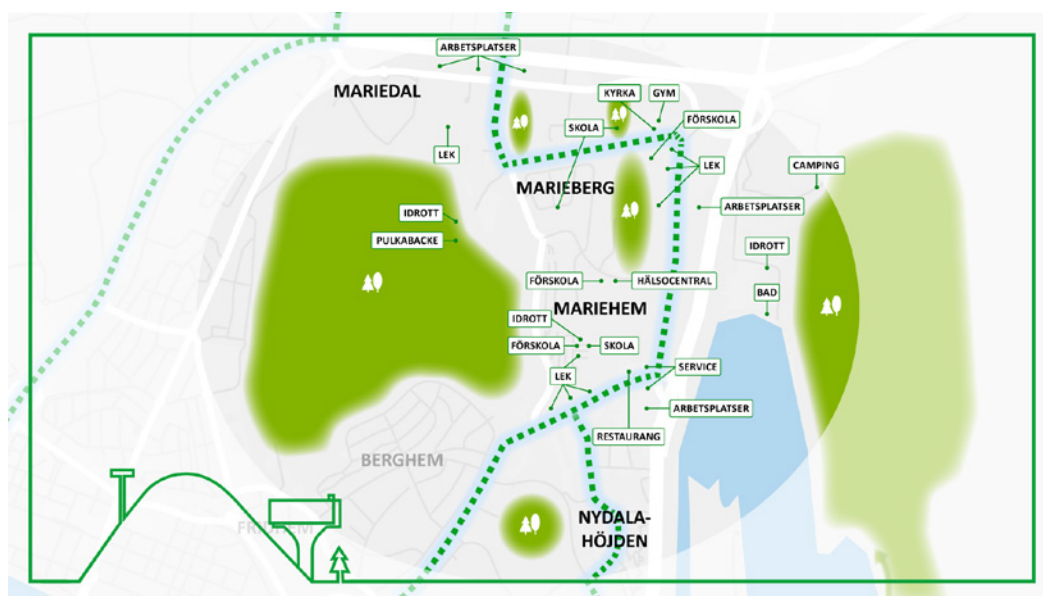
Bräntberget – den stadsnära slalombacken med lift. Här har många umebor tagit sina första alpina skär under årens lopp. Inte minst lade Maria Pietilä-Holmner grunden för sin proffskarriär just här.

Nydalasjön – ett stenkast från bebyggelsen på Mariestrand finns Nydalasjön, mitt i skogen med strövmråden, tjärnar och en fin slinga längs varierade naturmiljöer runt hela sjön. Här bedriver många föreningar verksamhet och här finns aktiviteter året runt för alla Umebor, men också lugn och ro.

Vattentornet – det lysande landmärket på höjdåsen. Runt vattentornet och skogspartierna därikring kan vi ta en picnic och njuta av lugnet.

Kartillustration med exempel på funktioner för Marieområdet. Här finns oöverträffade rekreativsmöjligheter. Marieområdet omfattas av stadens två viktigaste rekreativsområden Nydala och Stadsdalsliden. Genom området finns en vältrafikerad stomlinje för kollektivtrafik och utveckling sker bland annat i området kring Mariehems centrum.

Tio utmärkande drag

1. På Mariehem är ensamboende en stor grupp, men ändå mindre än i alla jämförda stadsdelar.

2. En grupp som sticker ut i Marieområdet, jämfört med andra stadsdelar, är gifta eller sammanboende utan barn.

3. Unga vuxna och vuxna upp till 45 år är underrepresenterade i stadsdelen.

4. Invånare i äldre ålderskategorier utgör en större andel här.

5. Andelen utrikes födda jämfört med den totala befolkningen är något högre, men skillnaden är marginell.

6. Det finns ungefär lika många bostads- som hyresrätter. Boende i hyresrätter koncentreras kring Olofsdal och delar av Mariehem medan bostadsrätterna främst finns kring Mariestrand.

7. Trångboddhet är något vanligare jämfört med staden som helhet.

8. Barnfattigdom är något mindre förekommande än snittet.

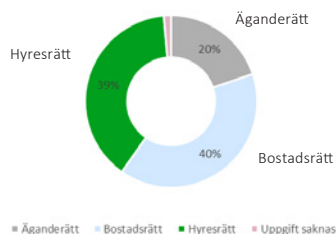
9. Andelen välutbildade och disponibel inkomst motsvarar ungefär genomsnittet.

10. Ohälsotalen är i genomsnitt 26 dagar vilket är högre än staden som helhet och förvärvsgraden är låg i jämförelse med andra stadsdelar.

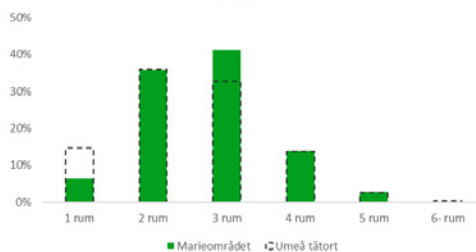
Urval av indikatorer

Fördelning upplåtelseform

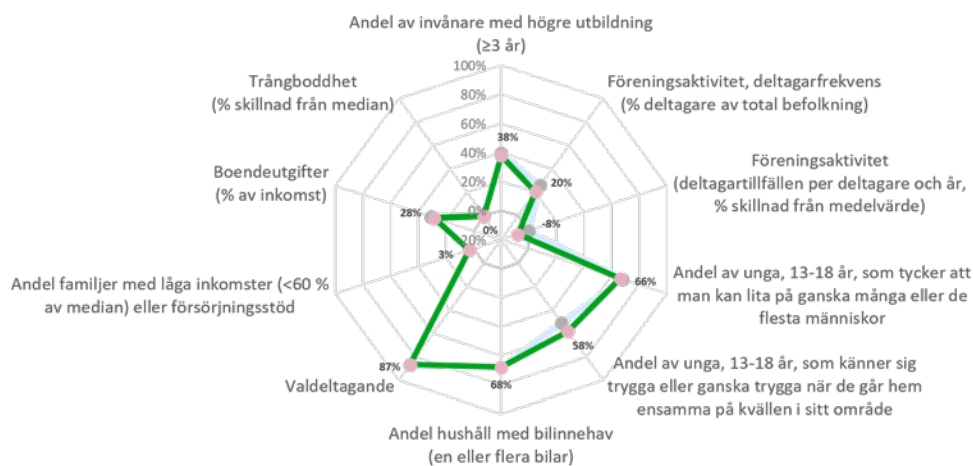
Andel hushåll som bor i respektive upplåtelseform.

Fördelning lägenhetsstorlek

Figuren avser hushåll boende i flerbostadshus.

Resten av staden Marieområdet

Marieområdet är en del av staden som på totalen liknar Umeå som genomsnitt men där skillnader finns mellan olika stadsdelsområden och huruvida olika delar domineras av hyresrätter eller bostadsrätter.

Socialt kapital

Starka sociala nätverk, hög nivå av tillit och förtroende mellan de boende är exempel på kännetecken på en plats med högt socialt kapital. Att bo på en sådan plats antas vara hälsofrämjande och måttet kan ses som en indikator på hur socialt hållbart ett område är.

Forskningsresultat

Utifrån enkätundersökningarna om socialt kapital 2006 och 2020 är intrycket att Marieområdet består av två sinsemellan ganska olika områden. I indexet placerar sig Mariedal i den grupp av områden som har det allra högsta sociala kapitalet både under 2006 och 2020. Det sociala kapitalet på Mariehem/Mariestrand har också varit oförändrat från 2006 till 2020 men på en låg nivå.

Svaren på 2020 års enkät visar att 91 procent på Mariedal och 77 procent på Mariehem/Mariestrand tycker att man på den plats där man bor är *beredd att hjälpa varandra* lagom mycket. På frågan om man *bryr sig om varandra* på den plats där man bor svarar 88 procent på Mariedal och 76 procent på Mariehem/Mariestrand att man bryr sig om varandra lagom mycket. Andelen som anger det är ganska vanligt eller mycket vanligt att *grannar pratar med varandra* när man möts är 85 procent på Mariedal och 65 procent på Mariehem/Mariestrand. De som tycker att man *förväntas vara engagerad* i frågor som rör området lagom mycket är 76 procent av de svarande på Mariedal och 78 procent på Mariehem/Mariestrand.

Index och resultat från frågor som underlag. Genomsnitt för Umeå kommun i parentes.						
					Index 2006	Index 2020
	Beredd att hjälpa... (82%)	Bryr sig om... (79 %)	Grannar pratar... (58%)	Förväntas vara engagerad... (79%)		
Mariedal	80%	84%	87%	81%	Mycket högt	Mycket högt
Mariehem, Mariestrand	77%	76%	65%	78%	Lågt	Lågt

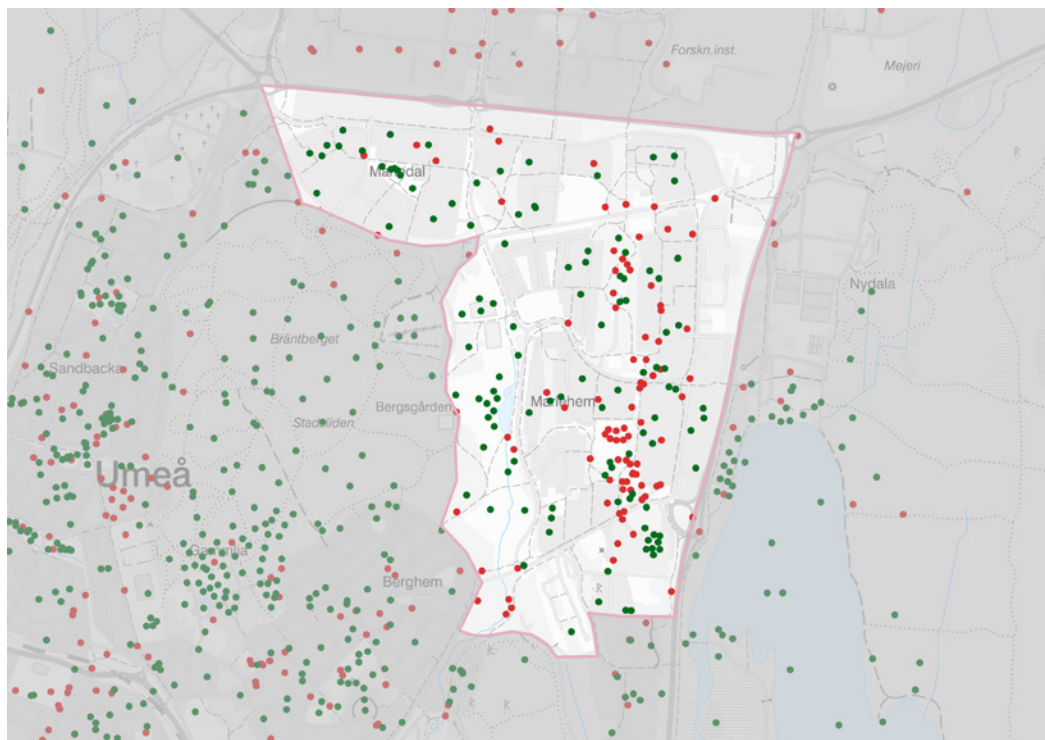
På Mariedal svarar 73 procent att man *känner igen många eller de flesta av sina grannar* medan andelen på Mariehem/Mariestrand är 56 procent. Med personer som man känner igen menas människor som man regelbundet stöter på eller ser och kanske säger hej till, utan att man för den skull har en social relation till personen. Det kan jämföras med till exempel 36 procent på Ålidhem, 51 procent på Haga, 64 procent på Sandbacka eller 72 procent på Västerslätt/Rödäng.

På frågan om man har *utfört någon tjänst* åt en granne det senaste året, som att ta in post eller vattna blommor, är andelen som svarar ja på Mariedal 62 procent och på Mariehem/Mariestrand 42 procent. 87 procent av de boende på Mariedal och 76 procent av de boende på Mariehem/Mariestrand svarar att de tycker att man i allmänhet kan lita på människor, även sådana man inte är personligt bekant med. Detta kan jämföras med till exempel Ålidbacken där 78 procent av de boende svarat att man i allmänhet kan lita på människor, Sofiehem där andelen är 92 procent eller Tomtebo/Tavleliden där 80 procent svarat samma sak.

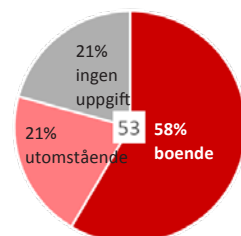
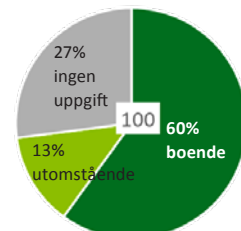
Upplysning

Uppgifterna om socialt kapital i bostadsområden kommer från Umeå universitets forskningsprojekt "Socialt kapital som en resurs i planering och design av socialt hållbara och hälsofrämjande bostadsområden" (2018–2021) och bygger på en enkätundersökning som besvarats av drygt 7000 umeåbor. Syftet är att undersöka hur socialt kapital förändrats över tid och bland annat hur det sociala kapitalet inverkar på människors hälsa och livskvalité. Viktigt är att poängtera att nivåerna i indexet är relativa, det vill säga att bostadsområdena i Umeå rankas i förhållande till varandra. Att ett område exempelvis sjunker från en nivå av socialt kapital till en annan behöver alltså inte nödvändigtvis betyda att det blivit sämre i det området utan det kan också betyda att det blivit bättre i andra områden.

Så tyckte boende

Trivsamma och otrivsamma platser, illustrerat med gröna respektive röda punkter, på Marieområdet. I figurerna till höger visas antal personer som svarat tillsammans med andelar svar från personer som själva bor i området och inte. Merparten av svaren, både avseende trivsamma och otrivsamma platser, kommer från personer som är boende i området.

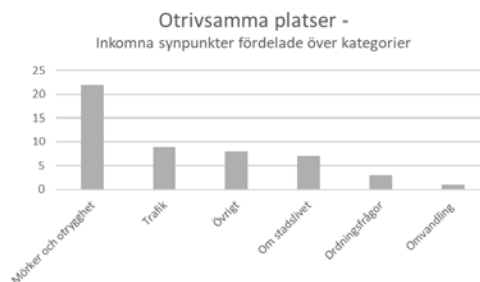
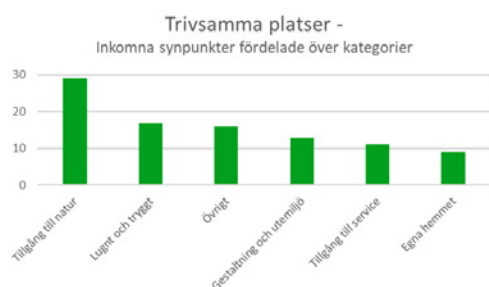

Trivsamma och otrivsamma platser

Det är tydligt att de boende särskilt trivs i Nydalaområdet. Många markerar den som sin favoritplats. Här njuts rekreation och friluftsliv under alla säsonger. Därtill är Mariehemsängarna inkl Bräntbergsbacken mycket omtyckta platser. ICA Kvantum-sidan av Mariehems centrum anges av många som omtyckt med dess utbud men även gym. Mariehemsvägen upplevs som en barriär vid centrum som delar platsen. Den är trafikerad och svår att passera som gående. Passagen mellan centrumdelarna närmast cirkulationen mot E4 är otrygg pga trafiken. I de sammanställda resultaten är tillgången till natur den kategori som sticker ut med absolut flest antal svarande inom Marieområdet. Många nämner närheten till Gammlia skogen, Mariehemsängarna och Nydalasjön som en stor tillgång för området.

De platser som anges som sämre är sådana som utgör dåligt upplysta passager samt platser, tunnlar för gång och cykel, otrygga skogspartier, E4 och dagvattendammen på Olofsdal. En stor del av kommentarerna som rör otrivsamma platser på Mariehem handlar om mörker och otrygghet. Skogsstråket som går via vattentornet i nordsydlig riktning ner till Mariehems centrum ringas in med många markeringar där skogen och dålig belysning bidrar till en känsla av otrygghet. En plats bakom Mariehemsskola samt närliggande gång- och cykelstråk pekas på samma sätt ut. Här är både plats och stråk dåligt upplyst och man kan uppehålla sig på platsen förhållandevis osedd. Detta ses som tillhåll kvälls- och nattetid och intrycket är att det blivit allt yngre personer som uppehåller sig på platsen med äldre. Också området vid vattentornet ses som ett tillhåll.

Bland annat nämns området vid centrum som en plats som uppfattas som "olustig" kvällstid. Även skogsområden mellan Mariehems centrum och Mariehemsskolan uppfattas som mörkt och otryggt under senare delen av dygnet.

Önskemål för framtiden

Idéerna för stadsdelens framtid var många i den fysiska dialogen med önskemål om fler mötesplatser och bättre service. Flera nämnde postutdelning och "lite finare restaurang", kvarterspub. Förslagen handlade även om simhall, bibliotek, café, fler anslutande skidspår, inomhusfotbollshall, systembolag och gym. Det fanns önskemål om bättre skolkapacitet och fler mindre återvinningscentraler. Många diskussioner handlade om platsen vid Mariehems centrum och Kvantum där man önskade ett sammanhållet centrum utan barriär. En rad diskussioner handlade om ungdomarna med känsla att det går åt fel håll och behov av vuxennärvaro. Man såg behov av platser för ungdomar som exempel en ungdomsgård. Fler radhus föreslogs i syfte att bidra till en bättre blandning.

Ur det digitala dialogen märks att drygt hälften av synpunkterna handlar om att man vill att Marieområdets värden ska bibehållas för framtiden med mycket butiker och service, natur och grönområdena nära samt att hyresnivåer fortsatt är överkomliga. Här finns allt man behöver. Flera nämner behov av fler billiga hyresrätter och önskemål finns om att stadsdelen fräschas upp, särskilt de slitna områdena. Även om man tycker att det finns mycket att göra anses utemiljön kunna förbättras med lekplatser, mysiga mötesplatser. Exempel på synpunkter är ett mysigare Mariehems centrum, mer växter och blommor, att biblioteket flyttade till centrum, hopkopplade skidspår samt exempelvis bättre belysning.

Ungas perspektiv

- **Bra platser:** Unga i Marieområdet trivs vid Bräntberget, fotbollsplanen, lekplatsen nära Mariehemskolan,
- **Dåliga platser:** Unga i Marieområdet trivs inte i Mariehems centrum på kvällen. Det är dålig belysning vid trädungar i området och i småskogarna vid Mariehemskolan vilket gör att det känns otryggt. Det är även dålig belysning på vägen till Nydalasjön från Nydalahöjd.
- **Önskemål för framtiden:** Unga i Marieområdet vill att alla ska känna sig hemma och välkomna genom att behålla naturområde, skapa mer grönska och fler parker. På Mariehem vill man ha fler hyresrätter som unga kan flytta till då det ligger nära universitetet. Unga vill även ha fler områden med olika aktiviteter och fler mötesplatser. I Nydalahöjd vill man även att bussen ska gå oftare på kvällen.

"I framtiden vill jag se Mariehem som ett område där alla kan känna sig hemma, en plats där alla är välkomna. Kultur eller livsstil ska inte spela roll".

Vad man skulle sakna

På fråga vad man skulle sakna med sin stadsdel vid en flytt uppger drygt var fjärde svarande att de skulle sakna servicen vid en flytt vilket placerar Marieområdet i topp jämfört med andra stadsdelar. Ungefär varannan uppger att de skulle sakna det egna hemmet vilket är en rätt låg andel jämfört med andra stadsdelar. Sex procent av de svarande anger att de skulle sakna tryggheten vilket är, i jämförelse, en hög andel. Å andra sidan anger deltagande Mariehemsbor, tillsammans med boende på Västerslätt–Rödäng och Berghem–Fridhem, i lägst uträkning att de skulle sakna lugnet. Marieområdet är också, tillsammans med Tomtebo–Tavleliden samt Västerslätt–Rödäng de stadsdelar där kulturutbudet anges i lägst utsträckning. Tre procent av de svarande anger att de skulle sakna den speciella stämningen/andan/atmosfären vilket också är en låg andel. Svaren på frågan kan ge en bild av hur anknyten man är till en plats.

Vad boende skulle sakna mest med sin stadsdel vid en flytt

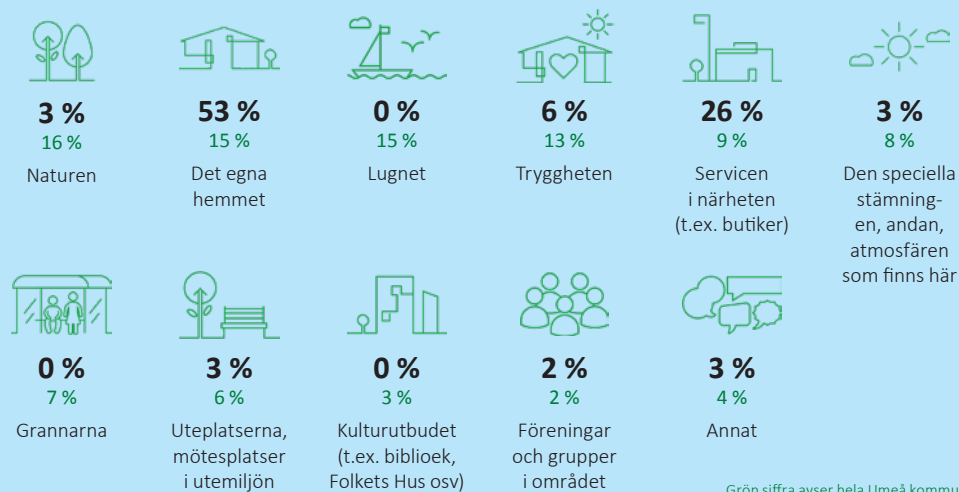

illustration rumslig analys Marieområdet.

Social stadsrumsanalys Marieområdet

I sammanfattning – idéer för utveckling av social hållbarhet

Marieområdena innehåller det mesta. Stadsdelarna ligger mellan Nydalaområdet och Stadsliden och har nära tillgång till större aktivitetsbaserade mötesplatser som Nydalabadet och Bräntberget. Mariehemsängarna har många besökare från hela staden året om. Mariehems centrum är en tydlig mötesplats med flera matvarubutiker, apotek, restaurang mm. Tidigare låg stadsdelscentrumet koncentrerat norr om Mariehemsvägen och i direkt anslutning till bostadsbebyggelsen på Mariehem. Idag återfinns stadsdelens centrum på båda sidor av Mariehemsvägen. De senaste åren har det tillkommit en hel del bostäder söder om Mariehemsvägen.

- Mariehems centrum kan stärkas och få bättre flöden och funktioner om centrumets båda sidor kopplades samman på ett bättre sätt.
- Förbättringspotentialer finns också när det gäller att utöka kulturnärvaron i syfte att stärka platsen.
- En möjlig strävan är att stärka vissa gång- och cykelstråk för större flöden och ökad trygghet. Flöden kan förbättras genom att gång- och cykelnätet kompletteras med genare länkar i mer bostadsnära lägen t.ex. i skogsområdet vid vattentornet.
- Mötesplatser kan stärkas genom att de bostadsnära park- och naturområdena utvecklas med mer innehåll och fler anordnade platser.
- Potential finns att nyttja Mariehems omfattande parkeringar för fortsatt förtätning.
- Omvandling av Mariehemsvägen till attraktiv stadsgata och tydligare entréer till Nydalaområdet kan övervägas.

Nätverket av offentliga rum och platser funktioner

Mariehem har till största delen karaktären hus i park, framförallt i de södra och sydvästliga delarna där flerbostadshus och radhus passats in i terrängen med sparad natur och anlagd park däremellan. Radhusen har gårdar som i de flesta delar avgränsas av t ex staket som blir en tydlig gräns mellan privat och offentligt. Flerbostadshusen är organiserade i gårdar där de öppna gårdsbildningarna (stora öppningar mot omgivningen, stora gårdar) bildar ett slags halvprivata rum.

Bostadsbebyggelsen i öster längs med Mariehemsvägen utgör ett sammanhängande område av bostadshus och gårdar men med stora öppna parkeringsytor mellan hus och väg. I väster avgränsas området av en skogsklädd höjd och längre söderut skolområdet, i öster vänder sig parkeringsytor

och anslutningsgator mot Mariehemsvägen. Skogsområdet är välbesökt men lite svårtillgängligt då den branta terrängen gjort det svårt att tillskapa gena kopplingar till bostäderna. Sparade skogsområden och anlagd naturpark utgör ett sammanhängande landskap med många gång- och cykelvägar men inte så många iordningsställda platser för aktivitet. Området har en tydlig karaktär av hus-i-park. I Marieområdena finns gott om bostadsnära natur och det är nära till lekplats antingen i park eller på skolgård.

Mariehems centrum är en tydlig mötesplats med flera matvarubutiker, apotek, restaurang mm. Det "gamla" stadsdelscentrumet låg norr om Mariehemsvägen och i direkt anslutning till bostadsbebyggelsen på Mariehem. Det nya centrumet för stadsdelen finns på båda sidor av Mariehemsvägen och besöks även av Umebor från andra stadsdelar. De senaste åren har det tillkommit en hel del bostäder söder om Mariehemsvägen. Numera finns en bebyggd och gen koppling till universitetsområdet. Området kring Mariehemsskolan är en viktig mötesplats med bollplan, idrottshall, lekplats mm. Mariehemsängarna har många besökare från hela staden året om.

Flöden och barriärer – fysiska och sociala

Mariehemsvägen är det tydligaste stråket i området till och från stan med huvudled för gång- och cykel, flera kollektivtrafiklinjer och relativt tät trafik. Tillgänglighet med bil i Marieområdet sker via matargator men för gång- och cykel finns ett väl utbyggt och gent nät inom områdena. Området avgränsas av barriärer i form av E4 i norr och Kolbäcksvägen i öster. Även inom Marieområdena finns barriärer t ex Mariehemsvägen, Morkullevägen, Älgvägen och Björnvägen

Stadsliden och Mariehemsängarna är nära och lättillgängliga men Nydalaområdet endast kan nås via ett fåtal gång- och cykelportar. Entréerna till Nydala är svåra att hitta för nya besökare som kommer t ex via cykel eller buss, särskilt från andra stadsdelar.

Mariehem upplevs som relativt tryggt, men eftersom de flesta gång- och cykelstråken går i park- och naturmark mellan husen kan de upplevas otrygga delar av dygnet. Det finns heller inga alternativa stråk för den som behöver ta sig på tvärs genom stadsdelen kvälls- eller nattetid utan då måste man ta sig runt t ex längs Mariehemsvägen. Dålig orienterbarhet kan förstärka känslan av otrygghet. Kopplingen till stadsdelarna söder om Mariehem, dvs Nydalahöjd och Tomteboområdena är mindre bra. Sammanhängande och gena stråk för gång- och cykel saknas.

Kulturell närvaro

Folkbiblioteket på Mariehem är beläget i Bräntbergsskolan. Området är snålt tillgodosett med offentlig konst i modern tid.

Pågående transformation

Området kompletteras löpande med nya bostäder på tidigare parkeringsytor men även söder om Mariehemsvägen på Olofsdal. Detta möjliggör att stadsdelscentrumet utvecklas ytterligare och ger positiva effekter för boende längre söderut. Parkeringsytorna längs Mariehemsvägen är en potential för fortsatt förtätning av området. Detta möjliggör också omvandling av Mariehemsvägen till en attraktiv stadsgata och kanske också bättre och tydligare entréer till Nydalaområdet.

Mariestrand – nyare tillkommen bebyggelse inom Marieområdet beläget invid E4 och med närhet till Nydalaområdet – ett av Umeåbornas mest älskade rekreationsområden.

Bebyggelsen på Mariedal med bostadsområden mot Stadsliden och handelskvarteren som fortsätter över vägen till Ersbodas handelsområde.

Fortsättningskurs

Historik

Startskottet för stadsdelen Mariehem gick av när markuppköpen gjordes för den första etappen mellan Morkullevägen och Mariehemsvägen, under tiden som Ålidhem omplanerades på 60-talet. Arbetet utgick ifrån idéer om tidstypiska ideal med karaktären av trädgårdsstad med skola och centrum inom en trafikring, där separering av olika trafikslag fick stort genomslag.

Universitetsetableringens omvandlingskraft och stadens stora behov av bostäder skulle snart märkas av. Under de kommande årtiondena kom Marieområdet att växa avsevärt, med Marieberg och Mariehöjd som nya angränsande områden under 70-talet. Under denna tid kom Mariedal att planeras för relativt tung bebyggelse, men ändrades närmare genomförande med anledning låneprioriteringen av låga hus, inspirerat av den 'gröna vågen' under 70-talet. Istället skulle alla ha egen entré i markplan. Inte långt därefter tillkom Olofsdal och Nydalahöjd. Det senaste tillskottet är Mariestrand med nybyggda lägenheter hundra meter från sjön.

Bebyggelse och struktur

Mariedal ligger mellan väg 92 och Uttervägen i norr, respektive söder och avgränsas av Morkullevägen i öst. Området karaktäriseras av breda och gena gator, samt ett antal säckgator som ansluter till parkeringsytor framför bostadsområdena. Bilfria GC-vägar inom området bildar små kvarter och centralt i bostadsområdet återfinns en parkyta. Längst norrut ligger ett handels- och verksamhetsområde mellan väg 92 och Björnvägen. De västra delarna består främst av tät småhusbebyggelse, medan låg sluten bebyggelse dominerar i öst. Bebyggelsen skiftar således mellan låga 70-tals flerfamiljshus som kombinerar både trä och tegel, och tätt liggande rad-, par- och kedjehus.

Mellan väg 92 och bussgatan Älgvägen ligger Marieberg. Delområdet präglas av sin avsaknad av genomfart för biltrafik – här finns endast återvändsgator till markparkeringar för besökande och boende. Däremot finns genomkorsande gator som reserveras för enbart kollektivtrafik. Ett utvecklat GC-vägnät i alla väderstreck sammankopplar bostadsområdet och stadsdelscentrumet i norr med andra områden. Marieberg domineras genomgående av låg och sluten bebyggelse i trä om två till tre våningar.

Mariehem är ett av Umeås tidigaste områden som byggdes strikt efter trafiksepareringens principer, med matning utifrån och utrymmen för gående och lekande helt fredade från trafikleder och trafik. Stadsdelen kallas ofta den vita stadsdelen efter de vitkalkade fasader som klär husen. Här finns mestadels medelhög öppen bebyggelse i form av flerfamiljshus i tre våningar, grupperade i åtskilda gårdar för att åstadkomma enheter med mått som härrör från den mänskliga skalan. Närmast ängarna är bebyggelsen lägre, av både sluten och öppen karaktär, för att följa terrängen. I gränssnittet mellan Mariehem och Mariestrand är skalan låg, men betydligt högre närmare E4. Parkerings- och garageytor fungerar som bullerskyddszon mellan E4 och bostäderna.

Vegetation och topografi

En stor del av bebyggelsen är "hus i park" där det gröna huvudsakligen utgörs av gräsmatta. Vissa skogspartier har sparats och finns här och var insprängda mellan hus och GC-vägar, respektive delområde har sin egen park eller skogsdunge integrerad i den byggda miljön, såsom Mariebergsskogen, Mariebergsparken, Mariehemsparken, Mariedalsparken. Bortsett från ett större sammanhängande skogsparti vid vattentornet är alla skogar relativt små.

Inom kvarteren och gårdarna är det lätt att ta sig fram, vilket gör att tillgängligheten till den gröna strukturen som finns inom området är god. Överlag har Mariehem en god tillgång till grönytor, men dessa är hög utsträckning likartade. Utbudet av särskilda upplevelser inom området är begränsat och det är istället i omgivningen som utbudet är stort. Nära Mariehem finns flera stora fritidsområden som erbjuder aktiviteter.

Mariehemsängarna utgör en viktig ekologisk grön korridor och länk mellan de större stadsnära grönområdena; mellan I20, över Stadsliden till Noret vid Nydala. Ängarna fyller också en viktig funktion för att främja spontanidrott och aktiviteter. Ovan gränsar Stadsliden till områdets västra delar. Området är av stor betydelse för rekreation och friluftsliv för både närboende och andra, mer långväga, besökare med dess variationsrika skogsmiljö, skidspår och stigar såväl sommar som vinter. Bräntberget och dess skid- och pulkabacke och cykelstigar är lokaliserad i anslutning till Stadsliden och är, även den, av betydelse för rekreation och friluftsliv, samtidigt som besökare här erbjuds en utsiktspunkt över staden.

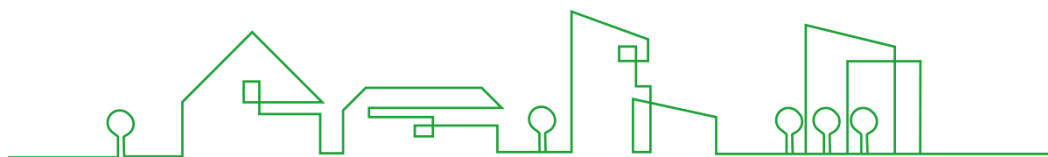
Verksamheter

Marieområdet har tre separata delar inom vilka det finns en koncentration av både kommersiella som offentliga verksamheter. Dessa tre är Mariedal, samt Mariebergs respektive Mariehems stadsdelscentrum. Ett nytt inslag är omvandlingen av Astra Zenecas före detta lokaler till handel och service.

Framförallt inom dessa, men till viss utsträckning även utspridda över resterande områden, finns bland annat gym, frisör, sport-, möbel- och djurbutik och second hand, samt livsmedelsbutiker, ett mindre antal kaféer och restauranger. Till stadsdelens samhällsservice räknas dess ungdomsverksamhet, hälsocentral, särskilt boende samt en mångfald av grund- och förskoleverksamheter, inte minst Bräntbergsskolan och Mariehemsskolan som är integrerade i stadsdelen.

Mötesplatser och rörelsemönster

Mariehem ligger cirka fyra kilometer från Umeå centrum och cirka två kilometer från universitetsområdet. Stadsdelen försörjs med bra bussförbindelser till universitetsområdet och centrala stan – då fyra linjer, främst koncentrerade till Mariehemsvägen och Bräntbergsvägen, passerar stadsdelen – och gång- och cykelvägar som ingår i huvudvägnätet ger god framkomlighet. En stor andel av mötesplatserna inom området går att finna i anslutning till Stadsliden, Bräntberget och Mariehemsängarna. Dessutom erbjuder respektive områdescentrum offentliga målpunkter. Överlag finns det inom området en låg, till som mest medelhög täthet av dessa typer av offentliga mötesplatser.

Grundkurs: Bergthem–Fridhem

Vy över Bergthem. Ett nyttillskott är seniorboendet nere till vänster i bild längs Axtorpsvägen som är den gata som kopplar ihop bland annat Fridhem med universitetet. Universitet skimtar till vänster i bild.

Umeås närmaste

På Bergthem/Fridhem har du nära till det mesta! Beläget mitt mellan Umeås två centrumpunkter; city och universitets- och sjukhusområdet har Bergthem och Fridhem kallats Umeås närmaste. Det är också en av Umeås äldsta stadsdelar. Med Gammlia och Stadsliden finns ett brett utbud av kulturrika miljöer och friluftsområden för alla årstider.

Här finns Umeås äldsta villaområde

Startskottet för Bergthems utbyggnad kopplas till utbyggnad av Stornorrfors kraftstation och behovet av bostäder till de så kallade vattenrallarna. Bergthem började byggas ut med både småhus och flerfamiljshus under 50-talet. Ytterligare etapper tillkom i samband med universitetets etablering. Bland annat byggdes punkthusen på Axtorpsvägen som då var de första i sitt slag i Umeå och står som representant för rekordåren i svensk bostadsproduktion. Vid denna tid växer ett nytt Umeå fram med Bergthem som den första moderna stadsdelen. På Fridhem återfinns Umeås äldsta villaområde med bebyggelse från 30-, 40- och 50-talet.

Tidstypiska bebyggelseideal

Berghem ligger, som namnet antyder, på berg vilket både märks topografisk med suterrängbebyggelse och på ett organiskt gatunät. Tre större gator passerar till vilka mindre ansluter. Nydalavägen, Berghemsvägen och Axtorpsvägen är bredare medan övrigt gatunät är trängre med smala trottoarer. Småhusbebyggelsen är indragen från gaturummet vilket gör att de upplevs rymliga. En stor del av bebyggelsen är av typen hus i park med hög öppen karaktär. Därtill finns lamellhus som är mer slutna kvarter med lägre bebyggelse och dessa är kanske Umeås mest tidstypiska för epoken. Under 2000-talet uppfördes grupperad punkthusbebyggelse på Rågängen på Berghem. I stadsdelen finns Umeås mest besökta besöksmål Gammlia med friluftsmuseum och utställningar.

Tre landmärken

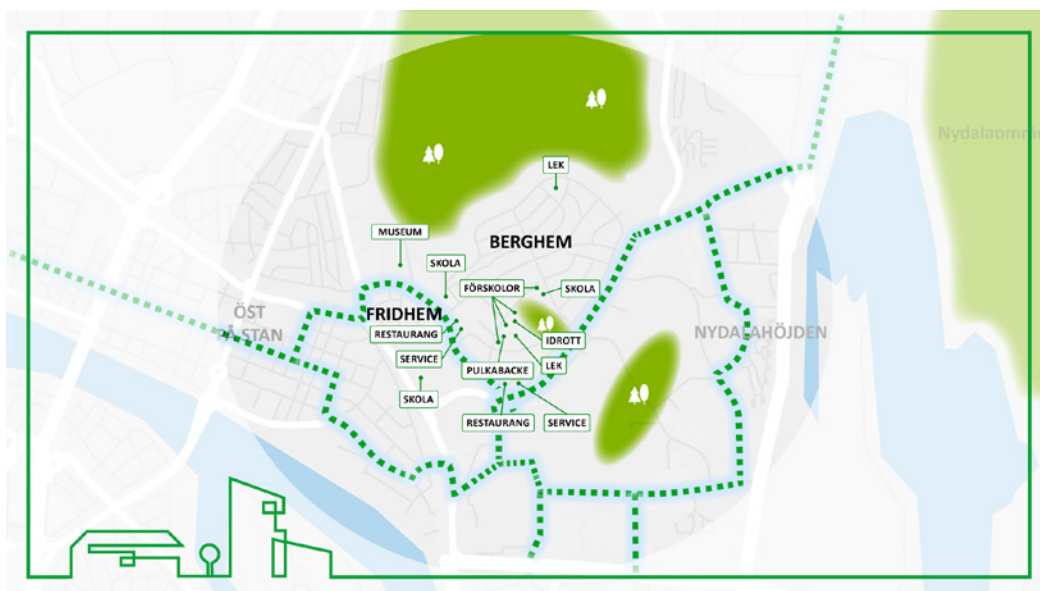
Västerbottens museum med friluftsmuseet Gammlia – Umeås största besöksmål. Ta del av länets historia, olika utställningar och exempelvis världens äldsta skida. Gammliaområdet med Västerbottens museum är en populär utflyktsplats, med massor av aktiviteter.

Service längs Axtorpsvägen – i hörnet mot Fridhem finns Berghem centrum lokaliserat. Ett stadsdelscentrum med mindre livs- och spelbutik, blomffär, restaurang, frisör och andra verksamhetslokaler. En bit bort, nära universitetet, finns ytterligare service som kvarterskrog, affär och bensinstation.

Maja Beskowskolan, före detta Östra gymnasiet/Fridhems-skolan, har helrenoverats till en modern skola med plats för två skolformer gemensamt. Här finns både högstadium och gymnasie och utbildning inom elitidrott, högskoleförberedande program samt yrkesprogram.

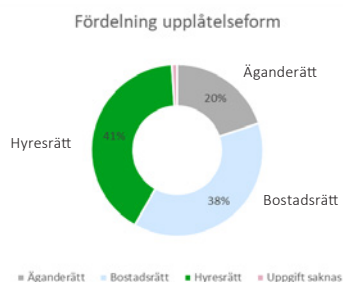

Kartillustration med exempel på funktioner för Berghem och Fridhem. Här finns två centrumbildningar längs Axtorpsvägen, en i gränsen mellan Berghem och Fridhem och en som vetter mot universitetet. Här finns viss service men framförallt ligger stadsdelen nära utbud mitt mellan stadens två stadskärnor.

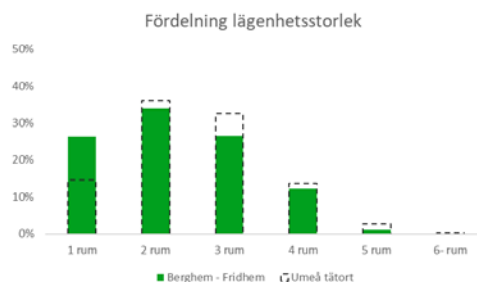
Tio utmärkande drag

1. Ensamboende hushåll dominerar stort i stadsdelen. Över 70 procent bor själva.
2. Stadsdelen har marginellt mindre andel hyresrätter än många andra stadsdelar. Närmast universitetet är det vanligare att hushållen bor i hyresrätter.
3. Mellan Skidspåret och Nydala dominerar bostadsrätt som upplåtelseform.
4. Den största ytan på Berghem upptas av villabebyggelse med äganderätt.
5. Trångboddhet är inte vanligt förekommande.
6. Barnfattigdom är mindre frekvent förekommande jämfört med stadens genomsnitt.
7. Invånarna är välutbildade jämfört med andra stadsdelar.
8. Hushållens disponibla inkomst motsvarar väl nivåerna för övriga Umeå stad.
9. Befolkningen på Berghem är friska. Ohälsotalen ligger på en låg nivå med drygt 20,5 dagar per år och person.
10. Andelen förvärvsarbetsande är låg.

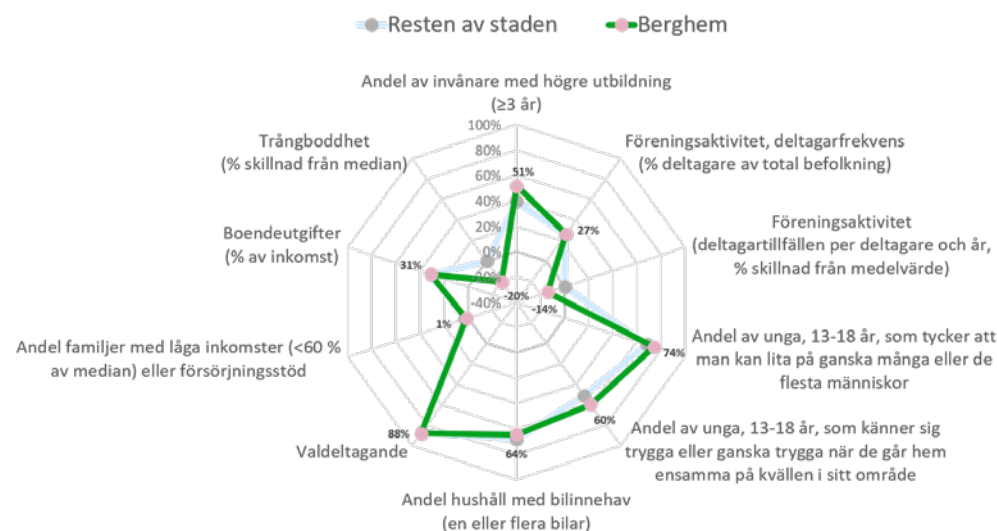
Urval av indikatorer

Andel hushåll som bor i respektive upplåtelseform.

Figuren avser hushåll boende i flerbostadshus.

Berghem-Fridhem är en del av staden som, utifrån många indikatorer liknar Umeå i genomsnitt. Här har befolkningen hög utbildningsnivå och exempelvis höga värden gällande tillit bland unga.

Socialt kapital

Starka sociala nätverk, hög nivå av tillit och förtroende mellan de boende är exempel på kännetecken på en plats med högt socialt kapital. Att bo på en sådan plats antas vara hälsofrämjande och måttet kan ses som en indikator på hur socialt hållbart ett område är.

Forskningsresultat

Berghem framstår i enkätundersökningen av socialt kapital 2020 som en stadsdel med medelhögt socialt kapital. Detta är en ökning då Berghem i undersökningen 2006 hade lågt socialt kapital.

Svaren på 2020 års enkät visar att 87 procent på Berghem tycker att man på den plats där man bor är *beredd att hjälpa varandra* lagom mycket. På frågan om man *bryr sig om varandra* på den plats där man bor svarar 83 procent att man bryr sig om varandra lagom mycket. Andelen som anger det är ganska vanligt eller mycket vanligt att *grannar pratar med varandra* när man möts är 59 procent i området. De som tycker att man *förväntas vara engagerad* i frågor som rör området lagom mycket är 81 procent av de svarande på Berghem.

Index och resultat från frågor som underlag. Genomsnitt för Umeå kommun i parantes.

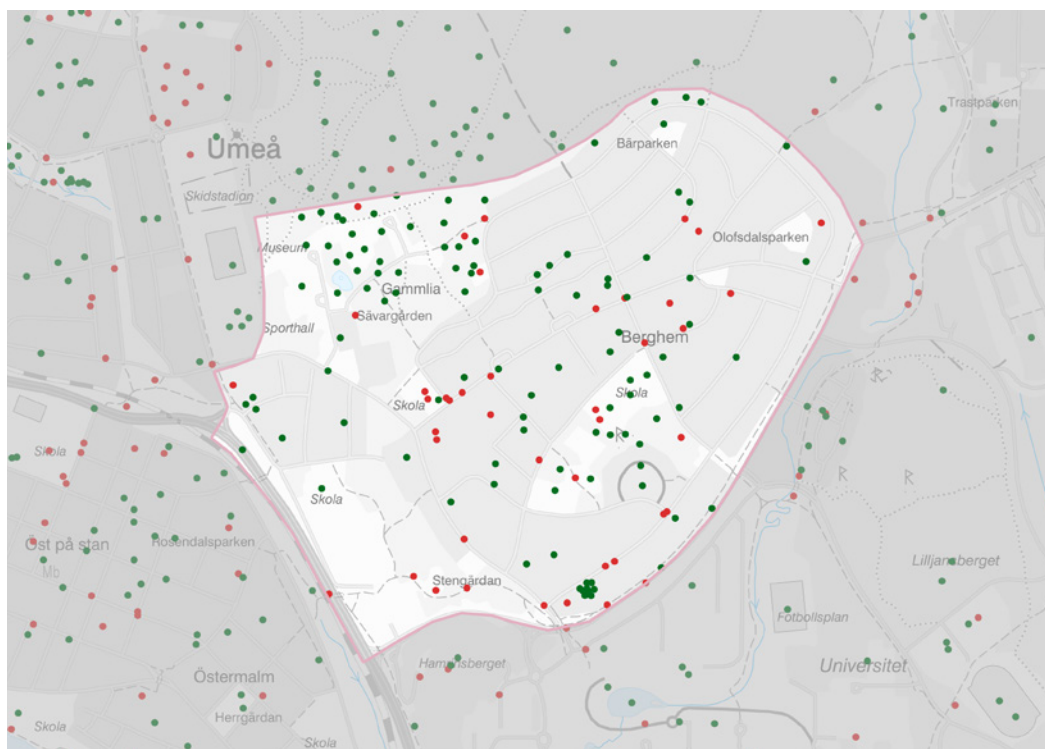
					Index 2006	Index 2020
	Beredd att hjälpa... (82%)	Bryr sig om... (79 %)	Grannar pratar... (58%)	Förväntas vara engagerad... (79%)		
Berghem, Fridhem	87%	83%	59%	81%	Lågt	Medel- högt

39 procent av de svarande Berghemsborna i enkätundersökningen 2020 svarar att de *aldrig funderar på att flytta* ifrån den plats där de bor. Motsvarande andel är exempelvis 39 procent av de boende Öst på stan, 46 procent på Östteg/Ön/Alvik och 40 procent på Umedalen. På Berghem svarar 82 procent att de tycker att man i allmänhet *kan lita på människor*. 40 procent svarar att de *utfört en tjänst* åt någon granne, som till exempel ta in post eller vattna blommor, det senaste året och 32 procent att någon granne utfört en tjänst åt dem.

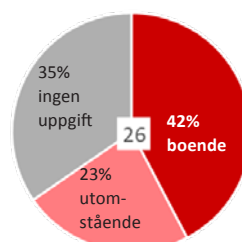
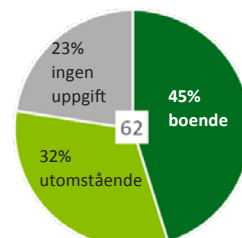
Upplysning

Uppgifterna om socialt kapital i bostadsområden kommer från Umeå universitets forskningsprojekt *”Socialt kapital som en resurs i planering och design av socialt hållbara och hälsofrämjande bostadsområden”* (2018–2021) och bygger på en enkätundersökning som besvarats av drygt 7000 umeåbor. Syftet är att undersöka hur socialt kapital förändrats över tid och bland annat hur det sociala kapitalet inverkar på människors hälsa och livskvalité. Viktigt är att poängtera att nivåerna i indexet är relativa, det vill säga att bostadsområdena i Umeå rankas i förhållande till varandra. Att ett område exempelvis sjunker från en nivå av socialt kapital till en annan behöver alltså inte nödvändigtvis betyda att det blivit sämre i det området utan det kan också betyda att det blivit bättre i andra områden.

Så tyckte boende

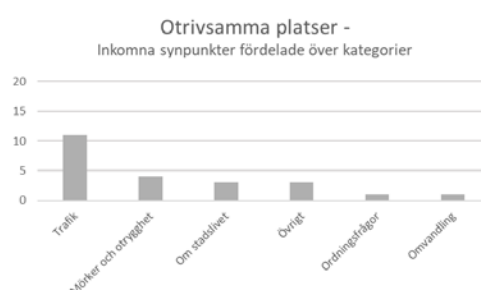
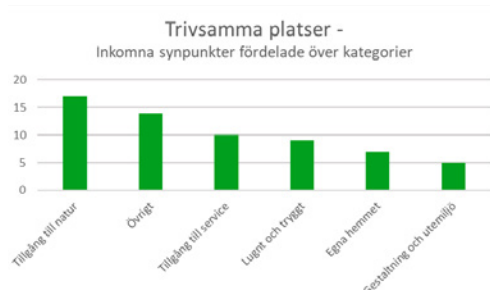
Trivsamma och otrivsamma platser, illustrerat med gröna respektive röda punkter, på Berghem – Fridhem. I figurerna till höger visas antal personer som svarat tillsammans med andelar svar från personer som själva bor i området och inte.

Trivsamma och otrivsamma platser

I samtalen är det tydligt att Berghemsborna trivs och är mycket stolta över sin stadsdel. De största fördelarna som nämns är lugnet och att det är nära till allt; service, universitetet, jobbet, till stan och till naturen. Just närheten till naturen, t.ex. Mariehemsängarna, Nydalaområdet och Stadsliden uppskattas stort av de boende. En viktig målpunkt i stadsdelen är Pub Rött. Utöver det går många kommentarer att relatera till tillgången på service samt att området uppfattas som lugnt och tryggt. Av de som inte bor på Berghem men som ändå satt en punkt inom området har de flesta lagt en kommentar som på något vis berör närheten till natur och grönområden.

De frågor som engagerar när det gäller mindre trivsamma platser handlar framför allt om trafiken inom området. Antalet kommentarer kopplat till otrivsamma platser inom området är relativt få i jämförelse med många andra stadsdelar.

Önskemål för framtiden

I de fysiska dialogerna lyftes önskemål som ett utvecklat lokalt centrum med utbud av service som café, restauranger, större matvarubutik, bibliotek och vårdcentral. Flera lyfte behov av idrottsmöjligheter för barn och unga. Man föreslår att Stadsliden kan utvecklas med större utegym, hundrastgård, mountainbikeslingor osv och ser möjligheter att stadsdelen utvecklas ihop med universitetet

och dess avknopningsmöjligheter. Mer varierade boendeformer efterfrågas. Vissa menar att billiga bostäder anses kunna bidra positivt till en mer blandad befolkning både socioekonomiskt och åldersmässigt. Förbättringsmöjligheter finns även kopplat till trafiksituationen, bland annat för att bättre kunna cykla genom området samt gällande linje 7 för busstrafiken.

De som svarat i den digitala dialogen pekar på vikten att värna områdets karaktär genom att tillkommande bebyggelse sker med hänsyn till omgivningen. Stadsliden/Gammlia skogen samt Mariehemsängarna nämns som stora tillgångar som man även framgent vill kunna nyttja för vardagsrecreation. Bland utvecklingsmöjligheterna nämns åtgärder för att rusta upp och förbättra gång- och cykelvägnätet samt öka tillgången på kvalitativa utemiljöer och lekplatser. Precis som för många andra områden önskas ett större utbud av service, både med avseende på butiker men också restauranger och kaféer – bland annat föreslås en tydligare centumbildning vid ICA Berghem i form av mer omfattande bebyggelse med möjlighet till service i bottenplan.

Ungas perspektiv

- **Bra platser:** Unga boende på Berghem gillar närheten till grönområden, Gammlia och Stadsliden samt lekplatserna i området.
- **Dåliga platser:** Unga tycker inte att platsen bakom ICA Berghem är bra. Obelysta stigar skapar en otrygg känsla.
- **Önskemål för framtiden:** Unga Berghemsbor skulle vilja ha förbättrad kollektivtrafik och önskar ett utvecklat centrum med kaféer, sittplatser och mötesplatser. Man skulle även vilja att det fanns mer varierade lekplatser och fler lägenheter. Genom att bygga låga flervåningshus skulle man kunna förtäta området men samtidigt behålla en luftig känslan och då skulle man kunna skapa en trevlig och tidsenlig stadsdel.

”Först och främst bör man sträva efter att bibehålla den lugna, luftiga och gröna atmosfären som är karaktäristisk för stadsdelen”.

Vad man skulle sakna

På fråga vad man skulle sakna med sin stadsdel sticker svarande boende på Berghem- Fridhem ut jämfört med andra stadsdelar. Servicen i närheten, den speciella stämningen/andan/atmosfären och tryggheten anges av en stor andel jämfört med andra stadsdelar. Naturen, lugnet och uteplatserna/mötesplatserna i utemiljön anges av en mycket liten andel svarande jämfört med andra stadsdelar. Det egna hemmet anges däremot, som sakna-anledning, på en genomsnittlig nivå jämfört med svarande i andra stadsdelar. Svaren på frågan kan ge en bild av hur anknyten man är till en plats.

Vad boende skulle sakna mest med sin stadsdel vid en flytt

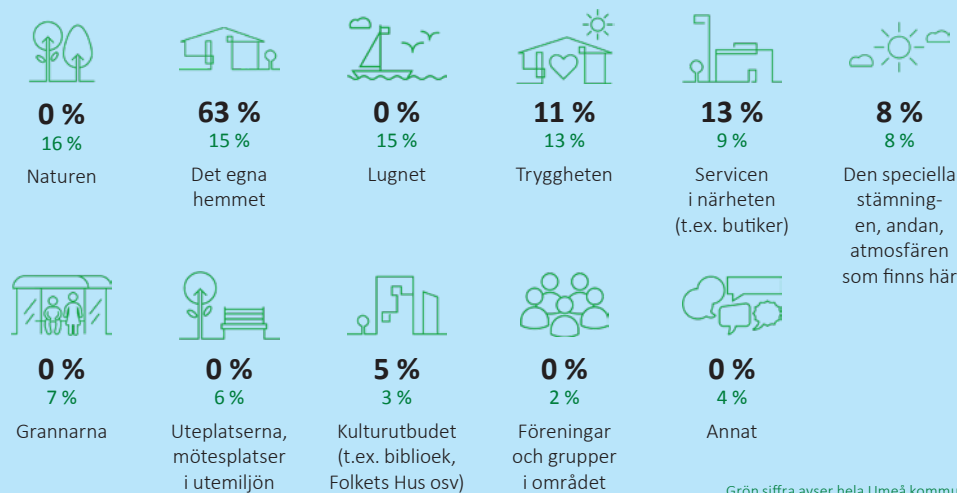

Illustration rumslig analys Berghem – Fridhem.

Social stadsrumsanalys Berghem–Fridhem

I sammanfattning – idéer för utveckling av social hållbarhet

Äldre älskade stadsdelar som kännetecknas av en tidstypisk arkitektur som värnas och sköts av sina invånare. Bebyggelsen är naturnära, har ett lugn och påtaglig närhet till allt. Bebyggelse och gatunät följer topografin som präglar rörelser och flöden i stadsdelen. Det finns en ständig genomströmning och områdena besöks i hög utsträckning av andra än boende. Gammliaområdet, Stadsliden och universitetet är närmsta granne med stadsdelarna.

- Minskade barriärer kan uppnås genom att utveckla gränssnitten mellan Berghem och angränsande stadsdelar.
- Potential finns att utveckla Axtorpsvägen som centrumstråk liksom att utveckla Strombergs väg till stadsgata.
- Potential för utveckling finns genom att stärka befintliga entréer till Stadsliden liksom att utveckla själva Stadsliden med skyltning, platser etc.
- Kopplingar till Mariehemsängarna och Campusområdet kan också utvecklas för att uppnå ett bättre nyttjande av dessa resurser sommartid.

Nätverket av offentliga rum och platsers funktioner

På Berghem och Fridhem finns få offentliga mötesplatser och nätverket av offentliga rum upplevs som svårläst. Vissa mindre parker finns inom småhuskvarteren men dessa kan uppfattas som privata utan tydliga entréer och är svåra att känna till för någon som inte bor i närheten. I anslutning till skolområdet finns en lite större park. Stadsdelen är grön men merparten grönskan hittas på privat kvartersmark som innergårdar vid flerbostadshus samt i de relativt stora småhusområdena. Stadslidens skogar är en av de viktigaste platserna för umebornas rekreation. Den används flitigt av både de som bor alldeles intill och de som bor lite längre ifrån därför blir det viktigt att utveckla entréer till området men också stiga in i och genom området. Sjukhusområdet, Hamrinsberget, Fridhem och Stadsliden är några av de få platser som kan erbjuda utsikt över staden. Ett mål är att tillgängliggöra och binda samman utsiktspunkterna längs ett stråk. Från Berghem är det nära till både Mariehemsängarna och Campusängarna. En mer formell park med tydligare användning anges saknas i området, medan det finns mer oprogrammerade, nästan semiprivata, ytor. Sandbäcken är dock en resurs både ur ett park- och dagvattenperspektiv.

På Berghem finns viss service att tillgå, som kvarlevor av tidigare centrumbildning utspridda längs med Axtorpsvägen, och skapar inte ett sammanhängande stråk. ICA Berghem har nytta av universitet med dess kundunderlag och utgör i praktiken den viktigaste centrumfunktionen. Här finns också restaurang Rött, en mycket omtyckt mötesplats.

Det är viktigt att fortsätta utveckla gränssnitten mellan Berghem och angränsande stadsdelar, eftersom Strombergs väg och Blå vägen utgör mycket tydliga barriärer. För att främja rörelser genom stadsdelen, från exempelvis Nydala höjd och Liljansberget, kan kopplingen till Stadslidens entréer (utöver Gammlia) förtydligas – befintliga besöksanledningar kan utvecklas liksom stråken. Potentialer finns för ytterligare trygghetsskapande åtgärder i parken mellan Maja Beskowsskolan och Hamrinsberget. En del av parken upplevs outnyttjad och upplevs vara utan större kvaliteter i dagsläget. Platsen är i övrigt identifierad som en av de otryggare platserna i stadsdelen.

Flöden och barriärer – fysiska och sociala

Tack vare närhet till universitetet finns flöden av människor över stora delar av dygnet vilket bidrar till trygghet. De största flödena koncentreras till utkanten av Berghem medan de inre flödena är små. Gatustrukturen i småhuskvarter med böljande gator utan framstående hierarki gör att området kan upplevas som svårorienterat – vilket inte stärker nyttjandet av befintliga entréer mot Stadsliden. För passerande till och från Öst på stan kan parken vid Maja Beskowsskolan upplevas som en otrygg plats. Rörelser och flöden i Berghem styrs till stor del av områdets topografi. Något som på kartan framstår som närmsta vägen innebär också relativt stor höjdskillnad som blir mer fysiskt krävande exempelvis för cyklister. Flöden leds på grund av detta i utkanten av stadsdelen istället för igenom stadsdelen. Samtliga kopplingar, både den från Mariehemsängarna och via Maja Beskow, är viktiga och behöver vara trygga för gång- och cykel dygnet runt och behöver hanteras utifrån båda perspektiv.

Stadsdelen har mycket höga andelar hållbart resande trots att det är en av de stadsdelar med störst avsaknad av nära tillgång till huvudvägnät för gång- och cykel. I väst utgör Blå vägen en tydlig barriär, med såväl bred sektion som höga hastigheter och höga trafikflöden. Passagera från och till Öst på stan är få och alla är planskilda genom viadukter, men för den närmsta delen av Haga är passager signalstyrda.

Universitetet är en viktig destination med stor dagbefolkning och som skiljs åt från stadsdelen av Strombergs väg, som även den karaktäriseras av en bred väg med betydande impedimentytor på vardera sida. Parkeringar på vardera sida ökar det fysiska avståndet och barriäreffekten ytterligare. Passager styrs till en viadukt och ett antal markerade övergångsställen, men dessa uppfyller inte allas krav på genhet, vilket tar sig uttryck i egna genvägar bland annat från ICA Berghem över Strombergs väg. Stadsdelen besöks i hög grad av människor som bor på andra platser i Umeå och många har anledningar att passera. Stadsliden är Umeås centralaste tätortsnära rekreationsområde och här finns även ett av Umeås största besöksmål i Gammliaområdet.

Kulturell närvaro

I Gammliaområdet ligger Västerbottens museum som har ansvar för länets kulturhistoria. Museets uppgifter är att bevara, vårda och levandegöra kulturarvet för nutida och kommande generationer. Museet arbetar med att hålla kunskapen tillgänglig för alla genom arkiv, samlingar, publikationer, utställningar, programverksamhet, rådgivning, visningar och information.

Pågående transformation

Nyare tillskott i området är till exempel Seniorlägenheter efter Axtorpsvägen. Nybygget har tillfört ytterligare variation och bidragit till en mångfald av boendelösningar i närområdet. Nydalavägen kompletteras med gång- och cykelbana vilket förbättrar koppling mellan Marieområdet, Berghem och centrum. Stark utveckling sker i angränsande stadsdelar.

Berghem i mötet med universitetet.

Vy över Berghem från Stadsliden med utblick mot älven och universitetet.

Fortsättningskurs

Historik

Stadsliden och Gammlia

Under åren efter stadsbranden byggdes staden upp grönare och luftigare än tidigare, då folkhälsoaspekten var ny för tiden. Staden lät området kring Stadsliden upplåtas i syfte att uppmuntra folkhälsa och friluftsliv, samt värna den västerbottniska hembygdkulturen. Området kom att kallas Gammlia eftersom det låg i soligt lidläge och rymde en bevarad gammal miljö. 1939 flyttade Västerbottens museum till platsen. Staden förvärvade år 1917 jordbruksmarken och en stads-trädgård anlades. Omgivande mark planerades för villabebyggelse 1932. Fridhem med dess bebyggelse från 30-, 40- och 50-tal är Umeås äldsta villaområde. Inför Berghems uppbyggnad hölls 1948 en ambitiös arkitekttävling där det vinnande förslaget präglades av småhuskvarter och flerfamiljshus intill en central park. Endast delar, närmast Gammlia, förverkligades i anslutning till tävlingen – större utbyggnad behövdes inte för tillfället. När Vattenfall på femtiotalet beslöt att uppföra Stornorrfors kraftstation uppstod en expansiv fas. Arbetarna behövde någonstans att bo och lösningen blev en utvidgning av planområdet i omgångar på Berghem med omfattande bebyggelse av såväl småhus som flerfamiljshus.

Universitet kommer till staden

När universitetet kom till staden uppstod ett akut behov av mark för uppförandet av Norra paviljongen och lösningen blev att ta en del av parkmarken i södra stadsdelen i anspråk med motiveringen att det rörde sig om tillfällig användning. Detta visar på hur angelägen universitetets etablering ansågs vara för stadens utveckling. I samband med att universitetet etablerades under sextiotalet fick området ett tillskott av högre punkthus, de första av sitt slag i Umeå, och som kan representera början av rekordåren i svensk bostadsproduktion. Ett nytt Umeå växer så fram med Berghem som första moderna stadsdel. Under 2000-talet uppfördes det på Berghem bland annat grupperad punkthusbebyggelse på Rågången.

Bebyggelse och struktur

Genom stadsdelen passerar tre större gator till vilka resterade gator och ringvägar ansluter sig; Nydalavägen, Berghemsvägen och Axtorpsvägen. Dessa är bredare, medan majoriteten av det övriga gatunätet är trängre med smala trottoarer. I småhusområdena är bebyggelsen indragen från gaturummet vilket gör att de upplevs som rymliga. Delar av området, högst uppe i backen, förkroppsligar uttrycket "hus i park" med dess glest utplacerade, höga punkthus med öppen struktur och gröna ytor emellan. Lamellhusen nedanför dessa är mer slutna kvarter med lägre bebyggelse. Byggnaderna är Umeås kanske mest tidstypiska för epoken.

Topografi och vegetation

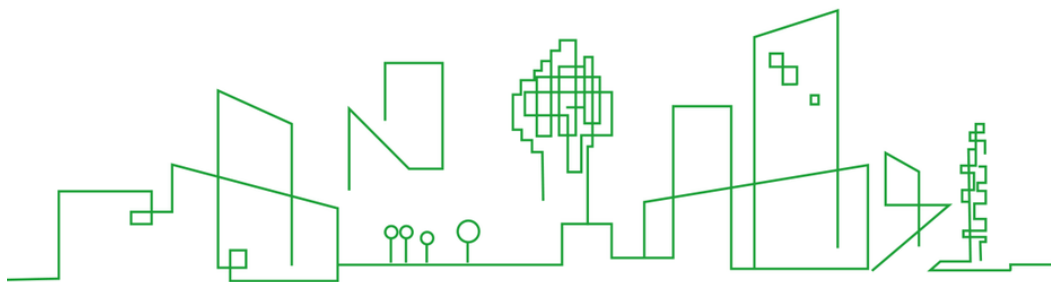
Berghem ligger, som namnet antyder, på berg och det märks både topografiskt med bebyggelse i suterräng, och på det mer eller mindre organiska gatunätet. Även Fridhem ligger i sluttning. Med sitt läge intill Stadsliden, Gammlia och Mariehemsängarna har stadsdelen tillgång till ett brett utbud av aktiviteter. Stadsliden är ett av Umeås viktigaste och mest välbesökta närrekreationsområde i egenskap av stadsdelsskog central för umebornas rekreation. Här finns utmärkta möjligheter att både aktivera sig och koppla av tack vare motionsspåret, stigarna, den vilda naturen och de lugna platserna. Dess höga kvaliteter lockar besök över längre avstånd än många andra grönområden i Umeå. Värden som nämns är en omslutande grön miljö, promenadmöjligheter, en variation av olika gröna rum, för att nämna några. Från Stadsliden löper ett grönt stråk med sammanhängande ytor som utgör en koppling till Hamrinsberget. Den omfattande småhusbebyggelsen gör att en stor del av grönskan i stadsdelen återfinns inom kvarteren på privat tomtmark. Tillgängliga gröna ytor på kvartersmark mellan punkthus och lamellhus är också inslag som ger intrycket av en grön och luftig stadsdel. Avskilda platser saknas delvis och de gemensamma gröna mötesplatserna kan med fördel utvecklas.

Verksamheter

Berghem har ett eget stadsdelscentrum, lokaliserat i dess sydvästra hörn mot Fridhem. Här huserar en mindre livs- och spelbutik, restaurang, frisör tillsammans med andra verksamhetslokaler. Mot universitetet längs Axtorpsvägen finns en blandning av funktioner; trafikskola, pizzeria, blomsterhandlare, kvarterskrog, livsmedelsbutik och bensinstation. I den samhälleliga servicen ingår bland annat förskoleverksamhet, grundskola och även gymnasieskola. Vidare finns här språkintruktionsutbildning, äldreboende, föreningsverksamhet och Västerbottens länsmuseum.

Mötesplatser och rörelsemönster

Kollektivtrafiklinje 2 och 7 passerar genom området på Nydalavägen och Axtorpsvägen, men närheten till Universitetet gör att invånarna har tillgång lokaltrafik som tangerar stadsdelen med god turtäthet genom linjerna 1, 12, 17 och 20. Vid långväga resa finns anslutningar närmare NUS, med både den regionala busstrafiken och Umeå Östras resecenter på cirka fem minuters cykelavstånd. Umeå centrum ligger drygt två kilometer från stadsdelsområdet och tack vare närheten väljer många av de boende cykeln. Sammantaget uppvisar Berghemsområdet en för Umeå osedvanligt hög andel hållbara resor. Eftersom såväl verksamheter som kollektivtrafikstråk och större gång- och cykelvägar är lokaliserade i närheten av varandra påverkar dessa i stor utsträckning rörelsemönstret, flödena och mötesplatserna i delområdet. Utpräglade offentliga målpunkter är bland annat Stadsliden, sporthall, innebandyhall samt fotbollsplaner och utanför själva området även universiteteten.

Grundkurs: Universitets- och sjukhusområdet

Norra Sveriges största arbetsplatsområde och ett utvecklingsområde i toppklass. Ambitionerna för Universitetsstaden är höga. Umeås andra stadskärna ska vara en stadsdel som lever hela dygnet och som tydligare kopplas samman med stadskärnan.

Umeås andra stadskärna

Norra Sveriges största arbetsplatsområde där drygt 35 000 personer verkar dagligen. Området får en allt viktigare funktion som kompletterande tillväxtcentrum i Umeå. Här har vi Norrlands universitetssjukhus, Umeå universitet, Statens lantbruksuniversitet, resecentrum Umeå östra och en mångfald av företag. Här finns ett stort antal restauranger och caféer, IKSU sport, Uminova science park samt pedagogiska verksamheter som gymnasieskola och förskolor. Här finns också några bostadsområden; Nydalahöjd, Ålindhöjd och Lilljansberget som tillkommit på senare tid.

Norrlands viktigaste utvecklingsmiljö

År 1957 beslutades att en medicinsk högskola skulle inrättas i Umeå och att sjukhuset skulle byggas ut till regionsjukhus. Sjukhuset byggdes succesivt ut under de kommande årtiondena. Universitetet invigdes 1965. Under 1980-talet, tiden då Aula Nordica och förvaltningshuset uppfördes, ökade lokalbehovet vilket motiverade en expansion under 1990-talet. Bebyggelsen växte på höjden medan universitetsområdet förtätades.

Den offentliga miljön är strukturerad efter ett utpräglat rätvinkligt mönster inom vilka byggnaderna är placerade i linje med nord-sydliga och öst-västliga axlar. Området är ett barn av sin tid. Den tydliga separeringen av trafikslag har gett en svårorienterad struktur.

Utveckling mot en stadsdel som lever hela dygnet

Ålindhöjd består av varierad bebyggelse, främst flerbostadshus. Kvarteren i anslutning till Strombergs väg består främst av punkthus. Bebyggelsen nära Campus arena har en mer sammanhållen och sluten karaktär. Nydalahöjd präglas av genomkorsande kollektivtrafikstråk och en bebyggelse så att innergårdar bildas med undantag för några punkthus. Närmast E4 finns lägre trähusbebyggelse i två våningar. Lilljansberget reser sig som en höjd ovanför de välanvända campusängarna med plats för aktiviteter. Här rinner också Sandbäcken som mynnar ut i universitetsdammen som sedan går under jord och kommer upp i dagen där den passerar sjukhusparken.

Universitets- och sjukhusområdet har länge varit ett område som "somnat in" efter kontorstid med an inriktningen, och utvecklingen, handlar om att skapa en stadsdel som lever under dygnets alla timmar. Det görs enorma investeringar för att utveckla olika verksamheter. Det byggs också mer bostäder som, tillsammans med bussterminal och resecentrum, gör att det löpande tas fler steg mot en mer levande stadsdel.

Tre landmärken

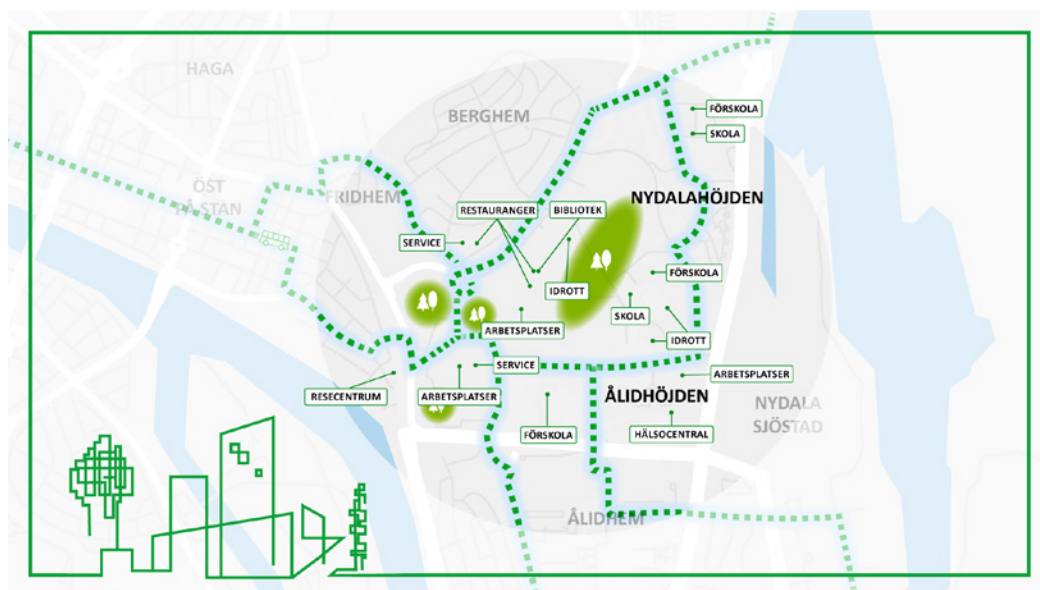
Universitetsområdet – den gula staden, en stad i staden. Campus byggdes med inspiration av Århus universitet vilket idag framförallt märks när det gäller dammen. Hur många som besökt "UB", universitetsbiblioteket som är Norrlands största bibliotek, går inte ens att gissa.

Östra station – Resecentrumet binder samman två stadsdelar och är en uttrycksfull byggnad med glas och ett träaster som tilldelats Trafikverkets arkitekturpris. Invändigt finns Astrid Sylwans 30 meter keramikvägg Ramble and Roam.

IKSU sport – en av norra Europas största träningsanläggningar och störst i Skandinavien. Här finns en mångfald av inspirerande träningsmöjligheter – gruppträningar, gym, simhall, beachvolleyhall och mera. Såsom den första byggnad i Norden som har byggts för klättring – klätterhallen Lofoten. IKSU Sport har 3 000 – 4 000 besökare varje dag.

Kartillustration med exempel på funktioner för Universitets- och sjukhusområdet. Stadsdelen är välförsörjt med kommunikationer både när det gäller lokaltrafik och regionaltrafik. Här finns exempelvis Umeå Östra, kommunens mest trafikerade resecentrum.

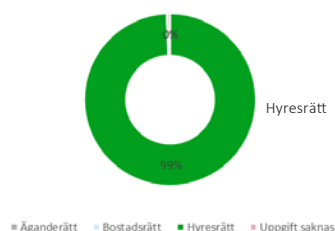
Tio utmärkande drag

1. En överväldigande majoritet av hushållen är ensamboende.
2. Unga bor i området! Här finns en tydlig tyngdpunkt kring invånare i åldrarna 20–24 år samt 25–44 år. Såväl yngre och äldre invånare är tydligt underrepresenterade.
3. Andelen utrikes födda är stor jämfört med övriga staden.
4. 100%! Bostadsbeståndet domineras helt av hyresrätter. Samtliga bostäder på Lilljansberget samt nedre Ålidhem är just hyresrätter.
5. Trångboddheten är spridd och betydligt vanligare än i övriga stadsdelar.

6. Likaså är barnfattigdomen spridd och mycket mer vanligt förekommande jämfört med staden i övrigt.
7. Hushållens disponibla inkomst är väsentligt lägre än stadens genomsnitt.
8. Andelen välutbildade är däremot desto högre på grund av stadsdelens många studerande.
9. Ohälsotalet är stadens lägsta med 13 dagar per år.
10. De många studenterna avspeglar sig även och ger att andelen förvärvsarbete är låg.

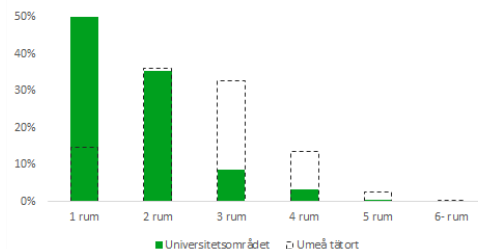
Urval av indikatorer

Fördelning upplåtelseform

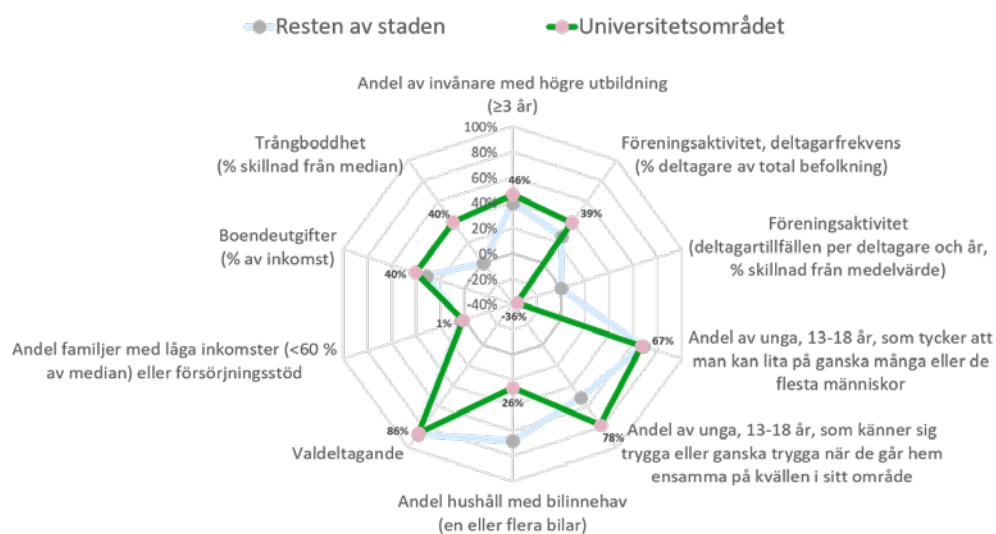

Andel hushåll som bor i respektive upplåtelseform.

Fördelning lägenhetsstorlek

Figuren avser hushåll boende i flerbostadshus.

Små lägenheter och ung befolkning. I denna stadsdel, som starkt sticker ut, finns bara hyresrätter och många bor själva. Ohälsotalen är låga bland de boende liksom den disponibla inkomsten. De många studerande ger också att andelen förvärvsarbete är låg jämfört med andra stadsdelar.

Socialt kapital

Starka sociala nätverk, hög nivå av tillit och förtroende mellan de boende är exempel på kännetecken på en plats med högt socialt kapital. Att bo på en sådan plats antas vara hälsofrämjande och måttet kan ses som en indikator på hur socialt hållbart ett område är.

Forskningsresultat

Utifrån den enkätundersökning av socialt kapital som gjordes 2020 framstår Universitetsområdet som en stadsdel med mycket lågt socialt kapital. Både Nydalahöjd/Marielund/Lilljansberget och Ålidhöjd bedömdes i 2006 års enkätundersökning ha ett mycket lågt socialt kapital. Denna nivå var oförändrad i undersökningen 2020.

Svaren på 2020 års enkät visar att 74 procent i Nydalahöjdområdet och 76 procent på Ålidhöjd tycker att man på den plats där man bor är *beredd att hjälpa varandra* lagom mycket. På frågan om man *bryr sig om varandra* på den plats där man bor svarar 59 procent i Nydalahöjdområdet och 65 procent på Ålidhöjd att man bryr sig om varandra lagom mycket. Andelen som anger det är ganska vanligt eller mycket vanligt att *grannar pratar med varandra* när man möts är 21 procent i Nydalahöjdområdet och 19 procent på Ålidhöjd. De som tycker att man *förväntas vara engagerad* i frågor som rör området lagom mycket är 70 procent av de svarande i Nydalahöjdområdet och 76 procent på Ålidhöjd.

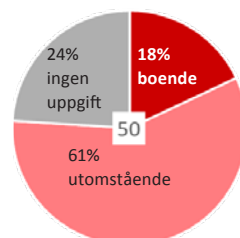
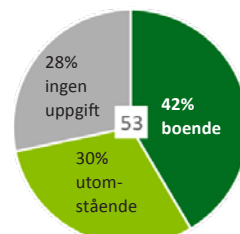
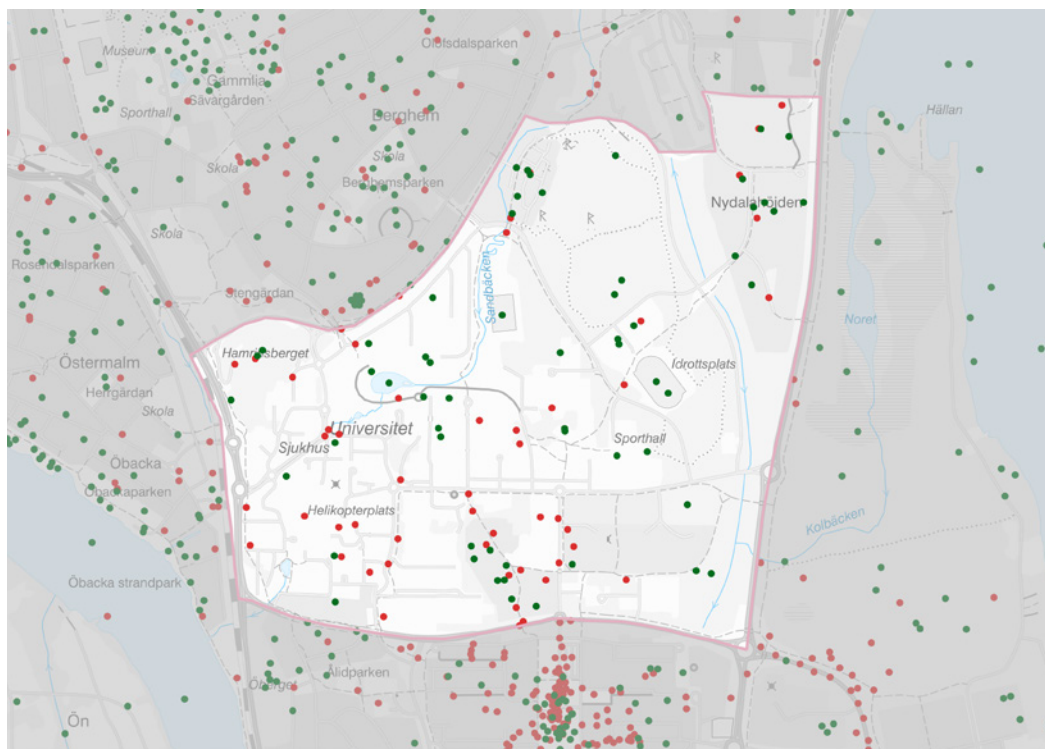
Index och resultat från frågor som underlag. Genomsnitt för Umeå kommun i parantes.						
						
	Beredd att hjälpa... (82%)	Bryr sig om... (79 %)	Grannar pratar... (58%)	Förväntas vara engagerad... (79%)	Index 2006	Index 2020
Nydalahöjd, Marielund, Lilljansberget	74%	59%	21%	70%	Mycket lågt	Mycket lågt
Ålidhöjd	76%	65%	19%	76%	Mycket lågt	Mycket lågt

Nydalahöjdområdet står ut bland Umeås alla områden då hela 55 procent svarar att man *inte känner någon av sina grannar*. Ingen annan stans är andelen lika hög. På Ålidhöjd svarar 40 procent att man inte känner någon av sina grannar. Som jämförelse kan nämnas motsvarande andelar i några andra områden: 13 procent på Mariedal, 25 procent på Tomtebo/Tavleliden och 31 procent på Haga. Bland de boende i Nydalahöjdområdet har 46 procent ofta eller ibland *funderat på att flytta ifrån området* medan det samma gäller för 32 procent på Ålidhöjd. Bland de boende på Ålidhöjd är andelen som anger att man helt eller i stort sett kan *lita på människor* på den plats där man bor 83 procent och bland de boende i Nydalahöjdområdet är den 88 procent. På Ålidhöjd känner sig 86 procent mycket eller ganska *trygg* i sitt område när man är ute på kvällstid och i Nydalahöjdområdet är andelen 83 procent. En ovanligt stor andel av de boende i Nydalahöjdområdet är *engagerade i någon idrottsförening* – 38 procent har varit det under det senaste året. På Ålidhöjd har nästan alla, 93 procent, *deltagit i offentliga sammankomster* det senaste året, som exempelvis biobesök, konsertbesök eller kulturarrangemang, vilket är en ovanligt hög siffra.

Upplysning

Uppgifterna om socialt kapital i bostadsområden kommer från Umeå universitets forskningsprojekt "Socialt kapital som en resurs i planering och design av socialt hållbara och hälsofrämjande bostadsområden" (2018–2021) och bygger på en enkätundersökning som besvarats av drygt 7000 umeåbor. Syftet är att undersöka hur socialt kapital förändrats över tid och bland annat hur det sociala kapitalet inverkar på människors hälsa och livskvalité. Viktigt är att poängtera att nivåerna i indexet är relativa, det vill säga att bostadsområdena i Umeå rankas i förhållande till varandra. Att ett område exempelvis sjunker från en nivå av socialt kapital till en annan behöver alltså inte nödvändigtvis betyda att det blivit sämre i det området utan det kan också betyda att det blivit bättre i andra områden.

Så tyckte boende

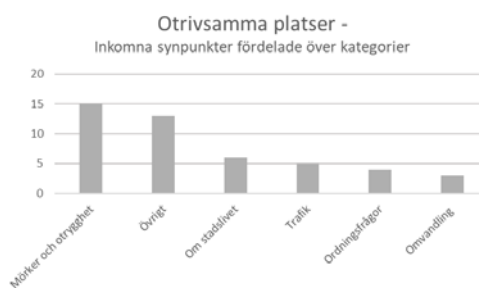
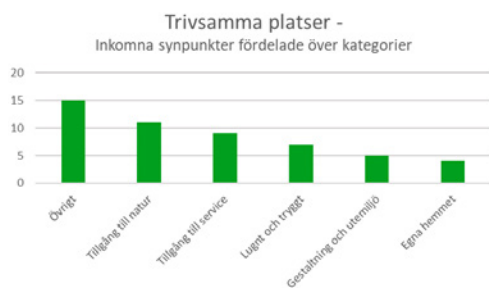

Trivsamma och otrivsamma platser, illustrerat med gröna respektive röda punkter, inom Universitetsområdet. Resultat från dialog. I figurerna till höger visas antal personer som svarat och andelar svar från personer som själva bor i området och inte.

Trivsamma och otrivsamma platser

På universitetsområdet har vi få inkomna svarscommentarer vilket kan ses som en spegling av antalet boende. Kategorin Övrigt fångar flest av synpunkterna. Här nämns bland annat att området ligger bra till och att det är bra för studenter. I relation till tätorten som helhet lyfts närhet till service i relativt hög utsträckning.

Universitetsområdet upplevs som mörkt och otryggt under kvällstid när de som arbetar/studerar har lämnat platsen. Det beskrivs som öde och dåligt belyst. Under rubriken som handlar om stadsliv finns både kommentarer om att det är för tättbebyggt och att det är för öde och glest.

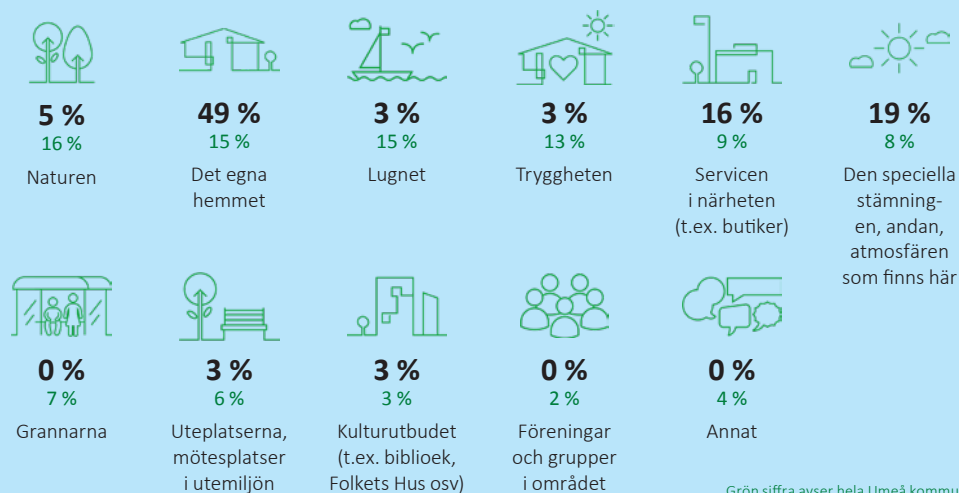
Önskemål för framtiden

Flertalet av de som kommenterat Universitetsområdet önskar att platsen även fortsättningsvis får vara luftig och grön med goda kopplingar mot Nydalasjön. Man lyfter även behovet av mötesplatser och att detta är något som skulle kunna utvecklas ytterligare. Här handlar det framför allt om samlingsplatser utomhus som man önskar skulle fungera året om. Många menar att det bör arbetas för att ytterligare förbättra tryggheten inom Universitetsområdet för att på så vis tillgängliggöra platsen för fler människor och fler tider på dygnet. Här nämner många belysning som en viktig faktor och lågt hängande frukt. Andra saker som lyfts är önskemål om bana för discogolf och att Lilljansberget kompletteras med funktioner som levandegör stadsdelen.

Vad man skulle sakna

På fråga vad man skulle sakna med sin stadsdel vid en flytt anger ungefär varannan av de svarande som bor inom universitetsområdet det egna hemmet vilket är den lägsta andelen jämfört med andra stadsdelar. 16% anger att de skulle sakna servicen vilket är en i jämförelse hög nivå. Nästan var femte svarade anger den speciella stämningen/andan/atmosfären som en sakna-anledning vilket är en hög andel. Likaså anger fler svarande i denna stadsdel att de skulle sakna naturen vid en flytt. Svaren på frågan kan ge en bild av hur anknuten man är till en plats.

Vad boende skulle sakna mest med sin stadsdel vid en flytt

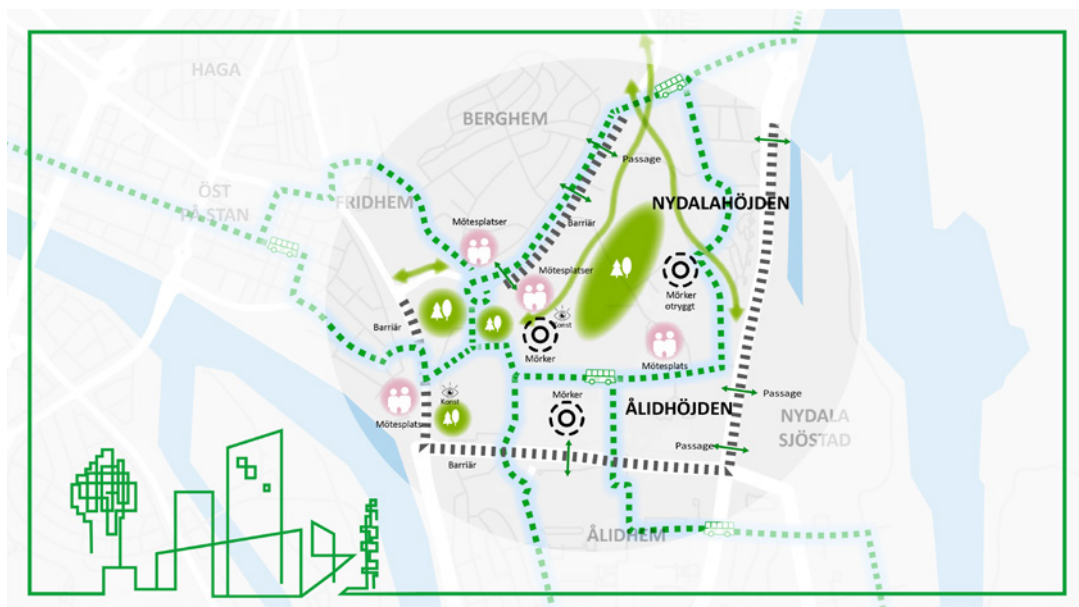

Illustration rumslig analys Universitets- och sjukhusområdet.

Social stadsrumsanalys Universitetsområdet

I sammanfattning – idéer för utveckling av social hållbarhet

Umeås andra stadskärna! Här har vi Norra Sveriges mest intressanta arbetsplatsområde – en stadsdel som omvandlas mot en mer levande och blandad stadsdel som lever hela dygnet. Förändringstakten är märkbar, det byggs och utvecklas i stark takt. Stadsdelen har en grund i den funktionsuppdelade staden och traditionell sektorsplanering men ambitionen är att föra in mer av kvartersstadselement. Det är en stadsdel med tydliga barriärer och som egentligen inte är väl kopplad till någon av sina grannstadsdelar utan där det kan sägas fungera bättre inom området än utåt. De utvecklade gränssnitten är stadsdelens stora problem men inrymmer samtidigt potentialer. Här finns en representation av hela Umeå och hela regionen.

- Stadsdelen skulle gynnas av strävan mot en mer blandad stadsdel.
- Införande av kvartersstadselement skulle positivt bidra till områdets orienterbarhet.
- Positivt vore att sträva efter gena vägar och kopplingar från Akademileden samt överlag finna sätt att väva in stadsdelen i staden på ett tydligare sätt. Området skulle generellt vinna på att kopplas tydligare till andra stadsdelar för bättre flöden samt nyttjande av mötesplatser.
- Utveckling av Axtorpsvägen mot universitetet skulle minska barriäreffekten av Strombergs väg.
- Möjligheten finns att adressera en brist för Tunnelbacken genom att nyttja tunneltaket tydligare samt att komplettera Köksvägen.
- Utveckling av entréer, kopplingar och stråk inom det gröna skulle göra att området blir en resurs också för exempelvis Berghemsbor.
- Potential finns att lyfta Lilljansstråket till en framsida genom att utveckla stigar så stråket kan fungera som ett kitt som kopplar ihop med Olofsdal.
- Möjligheter finns också att identifiera ett stråk i botten av Mariehemsängarna som kopplar till Ersboda för bättre kopplingar mellan stadsdelarna.

Nätverket av offentliga rum och platsers funktioner

Nätverket av offentliga rum är underanvänt och nyttjas i stor utsträckning till att transportera sig igenom. Ängarna används dock mer och mer, exempelvis vid SLU. Universitetsdammen har potential för ökat användande och används också vintertid. Området är välförsörjt på ytor men som inte riktigt är hoplänkade. Möjligheter finns att utveckla entréer samt kopplingar och stråk och det gröna inom området utgör en resurs också för Berghemsbor.

De viktiga mötesplatserna i stadsdelen är resecentrumet med torgplatserna framför Umeå Östra och universitetssjukhuset liksom bussterminalområdet vid sjukhusets norra entren. Andra mötesplatser är matvarubutiken på Berghem, IKSU, universitetsdammen samt arenan.

Generellt är det en stadsdel med fler mötesplatser innanför än utanför och det finns ett stort antal mötesplatser för vissa grupper. Tillgången till service är förhållandevis torftigt. Livsmedelsbutiken på Berghem med närliggande restaurang är viktiga liksom service vid Axtorpet på Berghem. Visst serviceutbud finns inom sjukhus- och universitetsbyggnaderna och det finns gott om restauranger och annan matservice även om dessa är introverta och inåtvända.

Otrygga platser finns exempelvis gällande kopplingen från Nydalahöjden och Istidsgatan. Att färdas genom universitetsområdet efter arbetstid kan upplevas otryggt liksom vid campusängarna vid mörker. Otrygghet kan även upplevas vid passagen förbi konstverket *Norra skenet* och vägen upp mot IKSU genom skogspartierna samt cykelvägen till Berghem genom skogsområdet. Utveckling sker dock och förbättringar har gjorts exempelvis vid Tvistevägen med Akademileden och en hel del åtgärder har gjorts av universitetet. Dock märks att det finns känslor som lever kvar i minnet från tidigare händelser.

Dåliga platser inom området utgörs av de vidsträckta parkeringsytorna. Både strukturen och parkeringarna har genomgått förbättringar gällande utformning men havet av bilar ger intrycket av kaosplanering. Universum utgör därtill en mötesplats som lockar med konferenser och föreläsningar. I området finns en så kallad natteekonomi som bidrar till otrygghet.

Flöden och barriärer – fysiska och sociala

Stadsdelen följer den storskaliga omgivande infrastrukturen och de många ytorna mellan byggnaderna ger många baksidor. Detta ger en svårorienterad struktur inom men också utanför. Överlag är detta ett av våra mest komplexa områden.

Många studenter färdas mellan hemmet, IKSU och universitet. Akademileden är väl fungerande och bra då det går att hitta gena vägar och kopplingar. Även Svingen är en viktig länk för gång och cykel som binder samman och ger flöden till centrala stan. Det är mycket lätt att ta sig till området, till och med lättare än till centrum. Här finns tåg, buss, cykel och det är mycket enkelt att åka buss till universitetet. Cyklisterna är dock hänvisade till ett fåtal punkter. Området upplevs inte riktigt invärd i staden och har inte heller helt fritt flöde. Kvälls- och nattetid där tunnlarna utgör otrygga platser.

Strombergsväg utgör ett bekymmer utifrån sin barriäreffekt. En utveckling av Axtorpsvägen mot universitetet skulle bidra till att barriären Strombergsväg minskade. Söderut mot Tunnelbacken är det svårt att ta sig till Ålidbacken och vidare mot Sofiehem trots att här finns ett stort flöde.

Kulturell närvaro

Universitetsområdet är sedan länge väl tillgodosett ur ett kulturellt perspektiv. Staten har under lång tid förstått betydelsen av att berika campus med konstnärliga inslag. Ett konstverk som ofta framhålls är Lage Lindells monumentala muralmålning i Rotundan. Från att ha blivit extremt motarbetat vid tillblivelsen av studenter som hellre såg ett klotterplank, har konstverket med tiden blivit signifikant för platsen som givits namnet Lindellhallen. En framträdande placering vid dammen på campusområdet har även *Norra skenet* av Ernst Nordin. På universitetsområdet är universitetsbiblioteket, kallat UB, lokaliserat. I stationsbyggnaden Umeå Östra finns de uppskattade konstnärliga gestaltningarna *Ramble and roam* och *Monument utan hem* utförda av Astrid Sylwan och Knutte Wester.

Pågående transformation

Området är som nämnts i en stark transformation. Orienterbarheten har förbättrats med skapandet av busstråket och ombyggnationer till stadsgator. Förutom att Akademistråket utvecklats har också kopplingen mellan Nydala och IKSU-hållet förbättrats. Stadsdelen berörs av det så kallade Utsiktsstråket där Ålidbacken kopplas samman med grönstråket söder om Blåvägen vid Öst på stan – här finns koppling till universitetssjukhusets gröna ytor vid sjukhusdammen och en tänkt koppling över Hamrinsberget.

Utveckling av Tomtebo strand som ny stadsdel kommer bidra till att Tomtebo knyts samman med universitetsområdet där också Gösta Skoglunds väg är ett viktigt utvecklingsstråk med ytterligare potential för transformation. Utveckling sker även vid Lilljansberget där bostäder bidrar till en mer blandad stadsdel. Östra paviljongerna är ytterligare ett område som berörs av omvandling. I kvarteret Kuratorn planeras blandad bebyggelse med centrumverksamhet med koppling till Uminova science park.

Förutom Strombergs är alltså kopplingen över Tunnelbacken en brist där tunneltaket kunde användas tydligare och även förbättringar gällande Köksvägen som också idag är ofullständig. En möjlighet är också att lyfta Lilljansbergsstråket till en framsida. Genom att utveckla fler stigar kan stråket utvecklas till ett kitt och en framsida på bättre sätt än idag och även kopplas till Olofsdal.

En möjlighet är också att identifiera ett stråk i botten av Mariehemsängarna som kopplat till Ersboda. Förutom att det skulle ge ökade möjligheter till närrecreation finns potential att väva samman socioekonomiska områden och vända skogen till en framsida på samma sätt som Lundabron kopplat samman stadsdelar på ömse sidor om älven. Här finns redan stigar som kan utvecklas men behöver kompletteras med goda entréer. En sådan utveckling skulle kunna ta kraft i utvecklingen av det nya Lilljansberget.

Umeås två universitet sett från Berghem åtskilt av Strombergs väg. Till vänster i bild skimtar SLU och mitt i bild visas "den gula staden", Umeå universitet.

En annan vy över området med Gösta Skoglunds väg till vänster i bild. Gösta Skoglunds väg är ombyggd till stadsgata och utgör entré till området från E4.

Fortsättningskurs

Historik

Utbyggnaden av högre utbildning och sjukvård initierades 1957 när det beslutades att en medicinsk högskola skulle inrättas i Umeå och lasarettet byggas ut till regionsjukhus. Redan kring sekelskiftet 1900 hade dock ett sjukhus uppförts på Ålidbacken dit sjukvården flyttade, där verksamheten ligger än idag. Det nybyggda sjukhuset blev snabbt för litet och den vården omodern, varför sjukvården specialiserades och byggnaden byggdes ut successivt under de kommande årtiondena.

Universitetet invigdes 1965, ett par år efter att beslut tagits om dess placering, nordost om sjukhusområdet. Vid slutet av 60-talet kom området kring dammen till, under tiden då kostnadseffektivitet och flexibilitet var bärande ledord. Under 80-talet, tiden då Aula Nordica och förvaltningshuset uppfördes, ökade lokalbehoven vilket motiverade en expansion under 90-talet. Nu kom en del bebyggelse att växa på höjden med upp till två ytterligare våningar, medan Universitetsområdet förtätades med nya volymer som sammanlänkade kvarteren för högre stadsmässighet. På senare tid har allt fler bostäder tillkommit inom avgränsningen för området, i områdena Nydalahöjd, Ålidhöjd och Lilljansberget.

Bebyggelse och struktur

Den offentliga miljön inom Universitets- och sjukhusområdet är strukturerad utefter ett utpräglat rätvinkligt mönster inom vilket byggnaderna är placerade i linje med nord-sydliga och öst-västliga axlar. Det gör sig tydligt att stadsdelen har planerats och byggts ut i etapper enligt modernismens principer för den funktionsuppdelade staden med ett område för varje verksamhet sammanbundet av ett trafiksystem med biltrafik skilt från gång- och cykeltrafik.

Inom områdets avgränsning ligger ett par mindre bostadsområden; Ålidhöjd, Lilljansområdet och Nydalahöjd. Ålidhöjd, mellan Gösta Skoglunds väg och Ålidbacken, består av en varierad bebyggelse med främst flerbostadshus. Bebyggelsens utspriddhet skapar delvis öppen karaktär, där gatunätet likt de övriga delarna av området, skiljer skyddade och oskyddade trafikanter från varandra. Lilljansområdet består av sammanhållen bebyggelse som skiljs åt från varandra av barrskogen på själva berget. Kvarteret i anslutning till Strombergs väg består främst av punkthus med parkering centralt i området i parkeringsgarage uppförda under 2000-talet och framåt, medan bebyggelsen nära Campus arena har en mer sammanhållen och sluten karaktär. Nydalahöjd präglas av genomkorsande kollektivtrafikstråk, i detta fall Rullstengatan-Istidsgatan, samt till dem kopplade återvändsgator. Bebyggelsen på Nydalahöjd är alltigenom medelhög och med ett öppet bebyggelsesätt så att innergårdar bildas, med undantaget korta punkthus på västra sidan om Rullstengatan. Röda tegelbyggnader i 3-4 våningar dominerar, men även ljusare huskroppar i upp till 7 våningar existerar. Närmast E4 återfinns lägre trähus-bebyggelse i två våningar.

Successivt utvecklade trafiklösningar, särskilt i områdets centrala del mellan universitetet och vid infarten till sjukhuset från Holmsundsvägen, har resulterat i en svåröverskådlig stadsmiljö med bussterminal, parkeringsplatser, angöringar, bilvägar och gång- och cykelvägar. Förutom universitetets ursprungsidé, med gula tegelbyggnader kring en damm, saknas en sammanhållande stadsbyggnadsidé.

Vegetation och topografi

Lilljansberget reser sig som en höjd ovanför campusängarna. På ängarna finns gott om plats för diverse aktiviteter och deras tillgängliga läge, närheten till ett stort antal boende och studenter, samt universitetets lokaler gör dem välanvända. Över ängarna rinner Sandbäcken för att sedan mynna ut i campusdammen. Dammen har kommit att bli ett symboliskt inslag i campusområdets karaktär. Den fyller dock inte enbart en estetisk roll, utan fungerar även som ett viktigt fördröjningsmagasin för dagvatten.

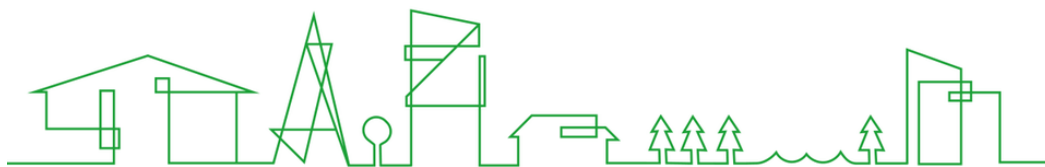
Efter dammen kulverteras Sandbäcken, men kommer i dagen igen där den passerar Sjukhusparken, vilken är en mindre och avgränsad kultur- och kvarterspark som rymmer både planteringar, öppna gräsytor och större träd. Sammantaget kan konstateras att vegetationen i området präglas av både Sandbäcken och flera större täta barrskogspartier.

Verksamheter

Universiteten, som sysselsätter drygt 35 000 personer, skapar underlag och förutsättningar för ett stort antal stödjande verksamheter. Här finns ett stort antal restauranger och caféer, IKSU sport och Uminova Science Park som tar del av högskolans utveckling för att utveckla kunskap och idéer till företag. Förutom universiteten finns här även annan pedagogisk verksamhet varav Minerva gymnasieskola och förskolan Professorn är två sådana. Även sjukhuset som stor organisation och verksamhet skapar biverksamheter såsom bland annat apotek och mindre livsmedelsbutik, men även Hotell Björken som ett exempel.

Mötesplatser och rörelsemönster

Universiteten som tongivande aktör utgör i sig själv en betydande mötesplats för människor, men riktar sig till en begränsad målgrupp. De få boende i området innebär i praktiken att det finns få andra offentliga målpunkter inom områdets avgränsningar. Utanför, men i anslutning till universitetsområdet finns dock ett rikt utbud av sådana platser. De många verksamheterna skapar mycket folk i rörelse, vilket ger intrycket av en levande stadsdel under dygnets allra flesta timmar. Med mycket goda anslutningar till såväl kollektivtrafiknoden Umeå Universitetssjukhus som Östra resecentrum och Botniabanan finns det goda förutsättningar för höga flöden och goda anslutningar; därmed även en hög andel hållbara resor.

Grundkurs: Tomtebo–Tavleliden

Tomtebo vid den vackra Nydalasjön, ett av stadens mest populära rekreationsområden. Med utbyggnad av Tomtebo strand kommer stadsdelen att kopplas ihop med Universitetsstaden på nya sätt.

Barnrikt vid Nydalasjöns sydspets

Barnvänliga stadsdelen Tomtebo med Tavleliden är en ung stadsdel i Umeå. Här bor man naturnära och lugnt vid vackra Nydalasjön.

Varierad bebyggelse

Tomtebo kännetecknas av utpräglad rutnätsplanering med träckantade gator som skapar tydliga gatu- och kvartersrum. Här blandas såväl postmoderna stadsideal med 1970- och 80-talets ideal med trafikmatning utifrån. Tomtebovägen utgör en barriär. Norr om vägen är bebyggelsen växelvis låg, sluten och medelhög, öppen i form av flerfamiljs tegel- och trähus i två till fyra våningar med innergårdar. Söder om vägen har vi så kallade säckgator med en blandning av gles och tät småhus-bebyggelse i trä i två våningar.

I stadsdelen finns ett flertal verksamheter inom vård- och omsorg, kultur-, fritids- samt utbildningsrelaterade verksamheter. Det finns ett fåtal restauranger. Etableringen av livsmedelsbutik mellan Tomtebo och Carlslid var efterlängtat. Genom Tomtebo går en bussgata centralt i gatustrukturen i de tätaste kvarteren av stadsdelen och passerar Nornaplatsen som var tänkt som ett samlande stadsdelstorg. Vid Nornaplatsen är dock antalet målpunkter för få för att det ska fungera som mötesplats. Delområdet Tavleliden började bebyggas 2008 och består till stora delar av fristående småhus.

Nya områden

Stadsdelen har långt ifrån vuxit färdigt. Tomtebo gränsar till två planerade utbyggnadsområden; Tomtebogård mellan Tomtebo och Tavleliden, och Tomtebo strand mellan E4 och Nydalasjön. Tomtebo strand kommer att knyta ihop Tomtebo med universitets- och sjukhusområdet som är norra Sveriges största arbetsplatsområde. Projektet har mycket höga ambitionsnivåer avseende hållbarhet – socialt, ekologiskt och ekonomiskt.

Tre landmärken

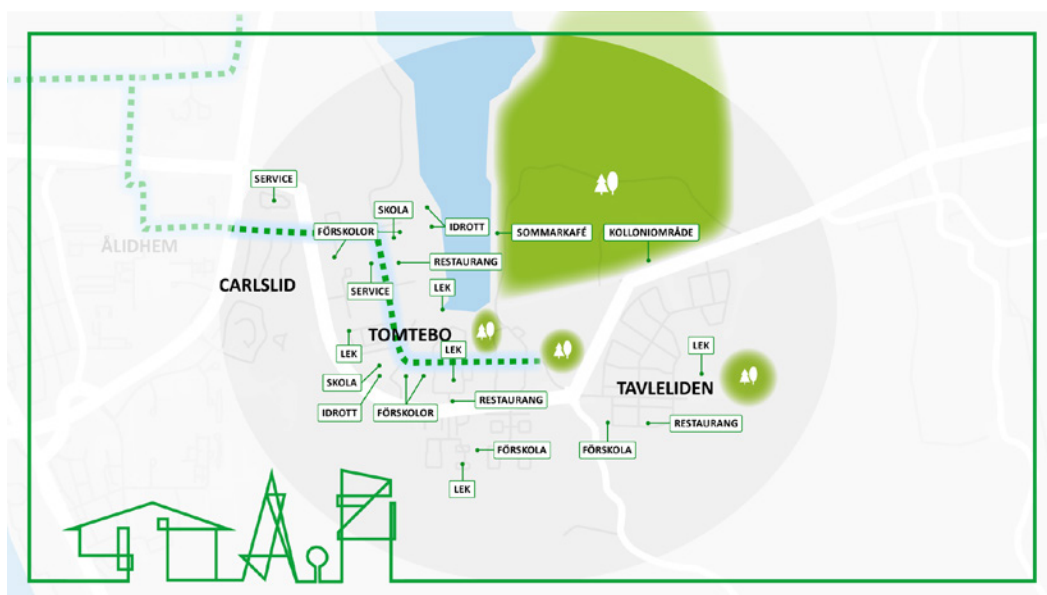
Äventyrslekplatsen Tomtebo med beachvolleybollplanen – välbesökt plats vid sjön som inte bara lockar närboende och andra Umeåbor utan familjer från hela regionen.

Sjökontakten! – Tomtebo/Tavleliden ligger alldeles vid Nydalasjöns sydspets vilket ger fina möjligheter att fiska/pimpla, segla, paddla kanot, åka skridskor, ströva eller till exempel besöka KFUMs aktivitetsanläggning på sjöns östra sida.

Sagotjärn – Tavlelidens närområdespark med plats för lek och stoj men även lugn och ro. Ta promenadstigen förbi öppna ytor, förbi kullar och över Tomtebobäcken.

Kartillustration med exempel på funktioner för Tomteboområdet. De tydligaste mötesplatserna i stadsdelen är den sjönära äventyrsleken, Sjöfruskolan med idrottsytor samt nya Coop mellan Tomtebo och Ålidhem. Därtill finns gott om förskolor och lekplatser i bebyggelsestrukturen.

Tio utmärkande drag

1. När det gäller befolkningen karaktäriseras Tomtebo och Tavleliden som ett område med gifta eller sammanboende hushåll med minst ett hemmaboende barn under 18 år. Denna kategori är avsevärt högre i stadsdelen än vad som återfinns i staden som helhet.

2. Få bor ensamma – Det här är ett av de områden i staden där andelen ensamhushåll är allra minst.

3. Överrepresenterade åldersgrupper är barn och unga under 15 år och vuxna över 44 år.

4. Tavleliden har stort inslag av småhus vilket ger att äganderätterna är relativt vanligt förekommande jämfört med andra områden.

5. Det finns gott om hyresrätter på Tomtebo. Däremot är de skilda från småhusbyggelsen.

6. Här är det ovanligt att klassas som trångbodd.

7. På Tomtebo och Tavleliden är barnfattigdom mindre vanligt förekommande än i resten av staden.

8. Välmående – befolkningen är i hög utsträckning välutbildad och har en inkomst som överstiger genomsnittet.

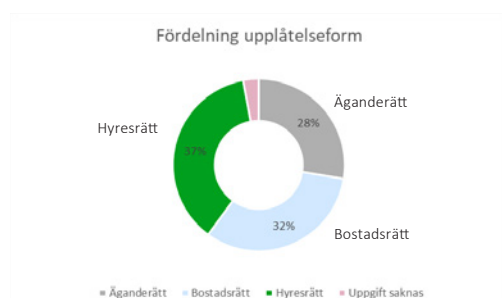

9. Stadsdelen är överrepresenterad när det gäller inrikes födda och förvärvsfrekvensen är hög.

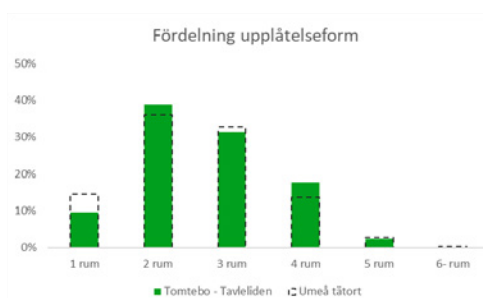

10. På Tomtebo och Tavleliden motsvarar ohälsotalen staden som helhet.

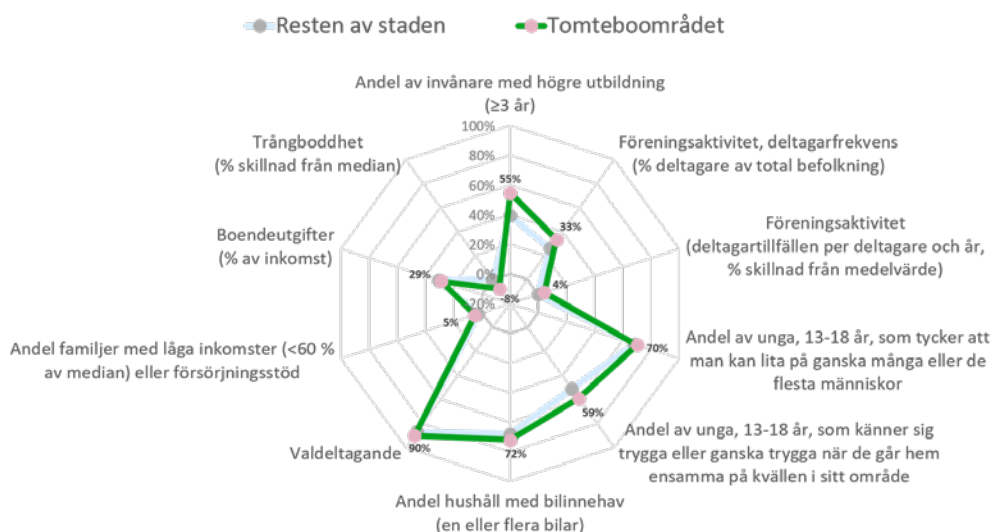
Urval av indikatorer

Andel hushåll som bor i respektive upplåtelseform (2020).

Figuren avser hushåll boende i flerbostadshus.

På Tomtebo-Tavleliden finns många barn och familjer. Här finns många högutbildade och en mycket hög andel förvärvsarbetar. Andelen utrikesfödda är låg liksom förekomsten av barnfattigdom.

Socialt kapital

Starka sociala nätverk, hög nivå av tillit och förtroende mellan de boende är exempel på kännetecken på en plats med högt socialt kapital. Att bo på en sådan plats antas vara hälsofrämjande och måttet kan ses som en indikator på hur socialt hållbart ett område är.

Forskningsresultat

I mätningarna av socialt kapital i Umeås stadsdelar har det sociala kapitalet legat på medelhög nivå i både mätningen 2006 och 2020 på Tomtebo/Tavleliden.

Svaren på 2020 års enkät visar att 83 procent på Tomtebo/Tavleliden tycker att man på den plats där man bor är *beredd att hjälpa varandra* lagom mycket. På frågan om man *bryr sig om varandra* på den plats där man bor svarar 82 procent att man bryr sig om varandra lagom mycket. Andelen som anger det är ganska vanligt eller mycket vanligt att *grannar pratar med varandra* när man möts är 68 procent i området. De som tycker att man *förväntas vara engagerad* i frågor som rör området lagom mycket är 78 procent av de svarande på Tomtebo/Tavleliden.

Index och resultat från frågor som underlag. Genomsnitt för Umeå kommun i parentes.						
					Index 2006	Index 2020
	Beredd att hjälpa... (82%)	Bryr sig om... (79 %)	Grannar pratar... (58%)	Förväntas vara engagerad... (79%)		
Tomtebo, Tavleliden	83%	82%	68%	78%	Medel-högt	Medel-högt

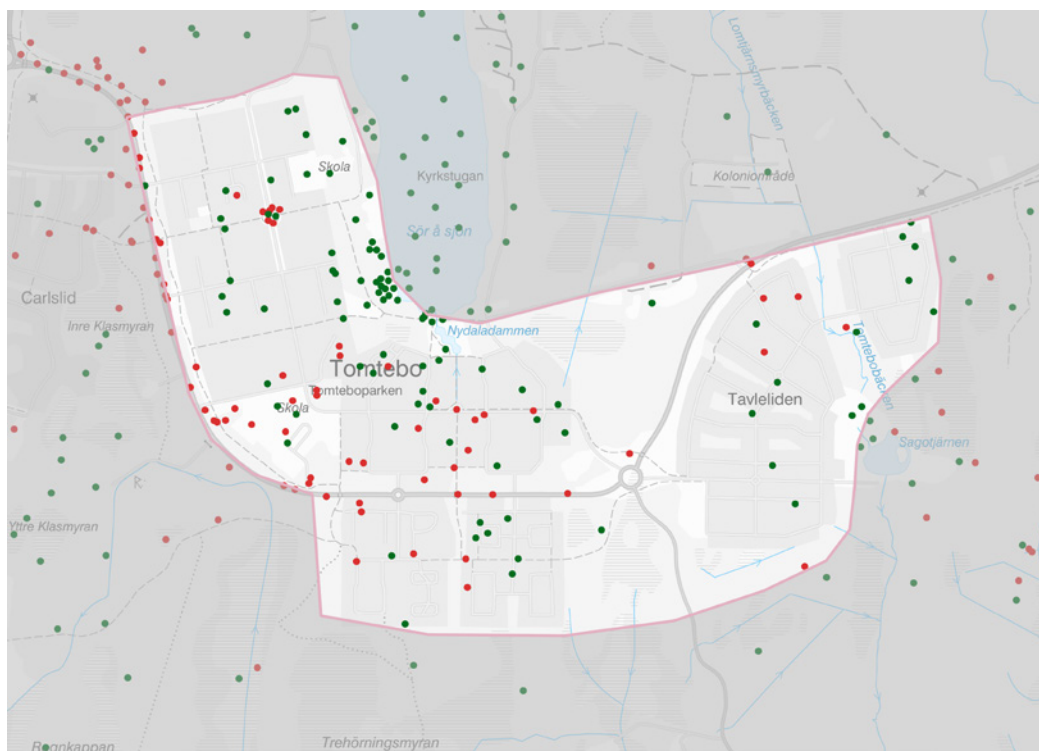
På Tomtebo/Tavleliden svarar 87 procent att man under det senaste året *deltagit i någon offentlig sammankomst* som exempelvis konserter, föredrag eller idrottsevenemang. Motsvarande andel är till exempel 78 procent på Mariedal, 77 procent på Västteg och 82 procent på Berghem. 25 procent på Tomtebo/Tavleliden svarar att de *inte känner någon av sina grannar*. Däremot är det bara fem procent som svarar att de inte känner igen någon av sina grannar. Med detta menas människor som man regelbundet stöter på eller ser och kanske säger hej till, utan att man för den skull har en social relation till personen.

80 procent av de boende på Tomtebo/Tavleliden tycker att de i allmänhet kan *lita på människor*, även sådana de inte är personligt bekanta med. I flera andra av Umeås områden är andelen ungefär lika hög. Till exempel svarar 81 procent Väst på stan, 80 procent Nydalahöjd/Marielund/Lilljansberget, 78 procent på Östteg/Ön/Alvik och 82 procent på Berghem att man i allmänhet kan lita på människor.

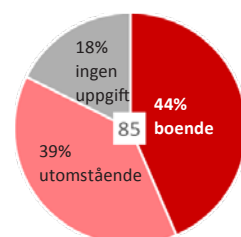
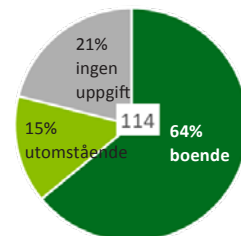
Upplysning

Uppgifterna om socialt kapital i bostadsområden kommer från Umeå universitets forskningsprojekt "Socialt kapital som en resurs i planering och design av socialt hållbara och hälsofrämjande bostadsområden" (2018–2021) och bygger på en enkätundersökning som besvarats av drygt 7000 umeåbor. Syftet är att undersöka hur socialt kapital förändrats över tid och bland annat hur det sociala kapitalet inverkar på människors hälsa och livskvalité. Viktigt är att poängtera att nivåerna i indexet är relativa, det vill säga att bostadsområdena i Umeå rankas i förhållande till varandra. Att ett område exempelvis sjunker från en nivå av socialt kapital till en annan behöver alltså inte nödvändigtvis betyda att det blivit sämre i det området utan det kan också betyda att det blivit bättre i andra områden.

Så tyckte boende

Trivsamma och otrivsamma platser, illustrerat med gröna respektive röda punkter, på Tomtebo och Tavleliden. Resultat från dialog. I figurerna till höger visas antal personer som svarat och andelar svar från personer som själva bor i området och inte.

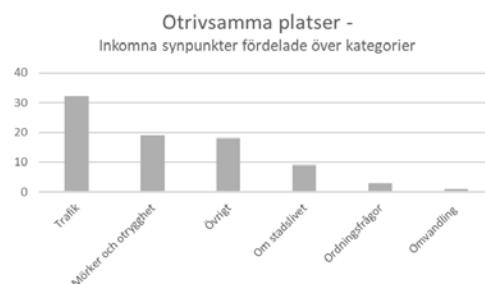
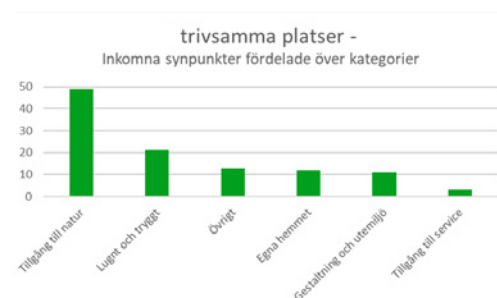

Trivsamma och otrivsamma platser

I samtalen med Tomteboborna lyfts att kvaliteterna på naturmiljöerna är högt uppskattade och det är tydligt att både människor som bott länge eller är nyinflyttade är förtjusta i sin stadsdel. De boende berättar att Nydala med sitt närområde är en särskild resurs och som används både för aktivitet och paus i vardagen.

Naturen visar sig vara den kategori som toppar stort i de sammanställda resultaten av dialogen när det gäller trivsamma platser på Tomtebo. Närheten till Nydalasjön och andra stadsnära skogsområden nämns som en stor tillgång. I övrigt lyfter många att området upplevs som lugnt och tryggt.

Trafik är den kategori som absolut flest av de inkommande svaren berör när det gäller mindre trivsamma platser på Tomtebo. Det handlar framför allt om trafiken längs Tomtebovägen där det ofta uppstår köbildning under morgon och eftermiddag. Näst efter trafiksituationen lyfts att vissa platser inom området upplevs som mörka och otrygga.

Önskemål för framtiden

Utifrån de fysiska dialogerna är det tydligt att boende tycker att förbättringspotentialen ligger i att underlätta det vardagliga resandet. Det flest pratade om var den ansträngda trafiksituationen på Tomtebovägen för biltrafiken. Det märks tydligt av att många markerade Tomtebovägen med röd kartmarkering. Därtill upplevs den så kallade Nornaplatsen inte fylla funktionen av central offentlig mötesplats. För att det ska fungera bättre behövs fler funktioner. Det händer mycket på Tomteboområdet och boende är måna om att värdena i närmiljön säkras. Samtidigt är många positiva till nybyggnationerna då dessa kan bidra till att komplettera med sådant som saknas. Önskemål handlar om utvecklade entréer som stråk genom naturen samt utvecklade offentliga platser samt service som tillvaratar det sjönära läget. Önskemål från boende på Tavleliden handlar i hög utsträckning om kollektivtrafik.

När det gäller önskemål inför framtiden finns en del återkommande teman bland de svar som kommit in under den digitala dialogen. Utmärkande för Tomteboområdet är tillgången till skog och natur vilket också märks i de svarskommentarer som berör områdets framtid. Många av de boende nämner tillgången till natur som en stor resurs och önskar att Tomtebo även i framtiden upplevs som naturnära med god tillgång till skog och sjö. Utöver önskemålet om att bevara och utveckla platsens grönområden berörs även kommunikationer till och från Tomtebo. Här inkluderas så väl trafiklösningen längs Tomtebovägen som tillgången och utbudet av kollektivtrafik som man menar bör förbättras. Därtill önskar flertalet boende en utveckling av servicen i området samt en stärkning av Tomtebos mötesplatser. Många upplever att platsen kunde utvecklas till att bli mer levande med butik, café eller annan typ av kommersiell service. Dessutom önskar många en utveckling av ytor för idrott och aktivitet.

Ungas perspektiv

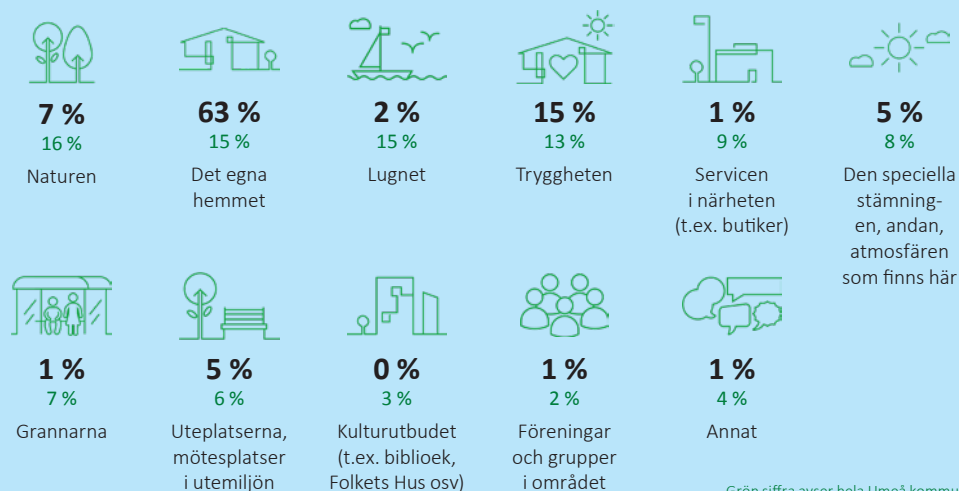
- **Bra platser:** Unga som bor på Tomtebo trivs vid Nydalasjön, äventyrslekplatsen och på innergårdarna där folk samlas och möts vilket skapar en trygg känsla.
- **Dåliga platser:** Man trivs inte vid äventyrslekplatsen och på gångvägar nära sjön på kvällen då det är dåligt belyst. Tunneln till Ålidhem är dåligt upplyst och känns också otrygg.
- **Önskemål för framtiden:** Unga Tomtebobor vill ha en modern stadsdel med närhet till natur och mer varierade hustyper. De skulle gärna vilja att ungdomsgården utvecklades för att få fler ställen att hänga på inomhus. Också det sportområde som finns kring Sjöfruskolan kunde förbättras. Genom att öka belysning på gång- och cykelvägarna runt sjön och i Tomteboparken skulle en tryggare känsla skapas. Eftersom Tomtebovägen är vältrafikerad under morgon och kväll skulle ungdomarna gärna vilja att det fanns fler vägar ut från Tomtebo.

”Det finns få platser som erbjuder aktiviteter för ungdomar inomhus under mörka kvällar.”

Vad man skulle sakna

På fråga vad man skulle sakna med sin stadsdel vid en flytt anger hela 15 procent av de svarande som bor på Tomteboområdet att de skulle sakna tryggheten vilket är den högsta andelen av alla stadsdelar. Detta är också den stadsdel, tillsammans med Teg och Ersboda där svarande uppger att man skulle sakna grannar. Sju procent uppger att de skulle sakna naturen vilket är en hög andel jämfört med andra stadsdelar. Svarande boende inom Tomteboområdet anger i hög utsträckning, tillsammans med boende på Teg och Ersboda, uteplatserna/mötesplatser i utemiljön som något de skulle sakna vid en flytt. Servicen i närheten och kulturutbudet anges dock av få svarande. Boende i denna stadsdel anger det egna hemmet, lugnet, den speciella stämningen/andan/atmosfären ungefär på en genomsnittlig nivå jämfört med svarande i andra stadsdelar. Svaren på frågan kan ge en bild av hur anknuten man är till en plats.

Vad boende skulle sakna mest med sin stadsdel vid en flytt

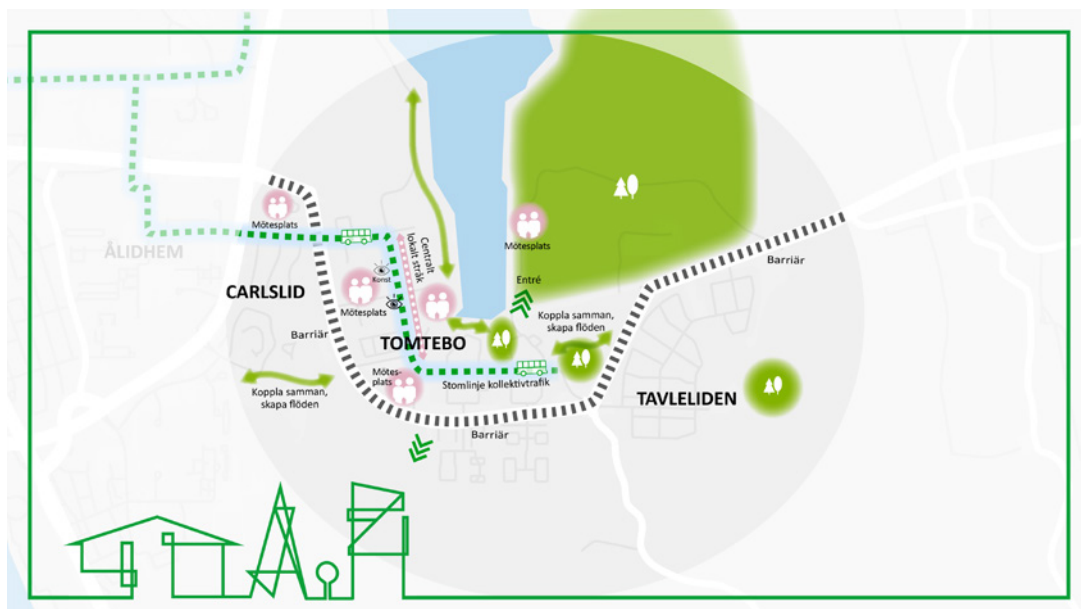

Illustration rumslig analys Tomtebo – Tavleliden.

Social stadsrumsanalys – Tomtebo–Tavleliden

I sammanfattning – idéer för utveckling av social hållbarhet

Stadsdelarna har ett fantastiskt läge intill Nydalasjön och Grössjöområdet. Tomteboområdet upplevs som barn- och familjevänligt. Naturen och vattnet med sina möjligheter till aktiviteter och upplevelser är alltid nära.

- Stadsdelen skulle gynnas av att kopplingar förbättrades till näraliggande stadsdelar som Ålidhem, universitetsområdet samt Carlsområdet samt inom stadsdelens olika delar.
- Potentialer finns att stärka befintliga och utveckla nya mötesplatser i stadsdelen.
- Positivt vore en förbättring och breddning av utbudet av service.
- Möjligheter finns att ta tillvara den bostadsnära naturen och underlätta för fler besökare dvs fortsätta utveckla Nydalaområdet, förbättra entréer till Nydala och till Grössjöområdet samt skapa kopplingar mellan dessa gröna områden.

Nätverket av offentliga rum och platser funktioner

På Tomtebo finns några olika stråk med tydligt olika funktioner och användning. I Nydalasjöns södra del är stränderna till allra största delen allmänt tillgängliga. Gång- och cykelvägen runt sjön kompletteras av ett nätverk av stigar längs strandkanten eller som länkar ut i omgivande skogsmarker. Nydalasjöns strandområden är innehållsrika med lekplats, bad, beachvolley, utegym, park- och skogsområden av olika slag. Äventyrslekplatsen är en välbesökt mötesplats året om.

Området lockar många besökare, även från andra stadsdelar, och många rör sig längs sjön. Till skillnad från t ex Mariehem har Tomtebo en direkt och nära koppling till rekreationsmiljöerna vid Nydala eftersom det inte finns några barriärer i form av t ex vägar.

Äventyrslekplatsen vid Nydala och lekplatsen vid Sagotjärn är mötesplatser liksom skol- och idrottsytorna kring Sjöfruskolan och Sjöfruhallen. Några kommersiella mötesplatser finns knappast och utbudet av service är magert. Området kan av vissa upplevas som folktomt och kulissartat men av andra som lugnt och rofyllt. Flöden av människor genom stadsdelen är litet, däremot rör sig många människor runt Nydalasjön på helger och kvällar. Biltrafiken på Tomtebovägen är tät och upplevs som ett problem under morgon- och kvällsrusning.

Avståndet till Ålidhem och till Universitetsområdet är litet och just detta utgör en stor potential för utveckling. Med bättre kopplingar till näraliggande stadsdelar förbättras förutsättningarna för flöden i området och också tillkomsten av mer och varierad service. Stråk och mötesplatser i området

är kopplade till rekreation och aktiviteter. Utbudet av service i stadsdelarna är magert, även om COOP etablerat sig i gränzonen och det finns inga riktiga samlingsplatser. Stadsdelscentrum saknas helt och eftersom få arbetsplatser finns är stadsdelarna relativt tomma dagtid.

Nydalaområdet i sig är en stor mötesplats, men det upplevs vara dåligt kopplat till näraliggande stadsdelar. Kolbäcksvägen ligger som en barriär längs sjöns västra sida och begränsar tillgängligheten. Men även från Tomtebo kan det vara svårt att hitta till sjön. Utbudet kring Nydala skulle kunna kompletteras t ex med möjligheter till fika och en tydligare mötesplats t ex en finare park med ytor för större samlingar. De välbefolkade utemiljöerna upplevs som goda, trygga platser. Få platser upplevs otrygga. Däremot är bristen på mer kommersiella mötesplatser en nackdel i området.

Flöden och barriärer – fysiska och sociala

Vättarnas allé och Alfens allé är huvudgatan genom området. De är huvudstråk för gång och cykel och det är här bussen går. Tätt busstrafik och många cyklister befolkar stråket vissa tider på dygnet. Tomtebovägen är den enda bilförbindelsen till andra stadsdelar och in till centrala Umeå. Särskilt i rusningstid är trafiken tät och vägen blir en barriär mot skogsområdena väster om Tomtebo.

Tavleliden ligger nära, men upplevs ändå som avskilt från Tomtebo. Det finns ett flertal gång- och cykelkopplingar mellan Tomtebo och Tavleliden men i dagsläget har de inte den utformning som behövs för att knyta samman de olika stadsdelarna. Naturområdet mellan Tavleliden och Tomtebo är delvis välanvänt t ex Lillberget, i övrigt rör man sig mest längs gamla Innertavlevägen, vid sjön (mot Kyrkstugan och Kärleksviken) och vid koloniområdet. Sagotjärns lekplats på Tavleliden är en mötesplats åtminstone för området.

Kulturell närvaro

Området tillhör de minst tillgodosedda delarna av centrala staden. Bronsskulpturen *Urd och Ratatosk* av Camilla Bergman utgör ett undantag vid den i området centralt belägna Nornaplatsen. På Sjöfruskolans fasad återfinns verket ”Tomtebobarnen” av konstnären Anette Fahlsten.

Pågående transformation

Tomtebo är och har under en lång tid varit en växande stadsdel. Det märks tydligt med mer folk i rörelse och högre tryck på ytorna vid Nydalasjön, mer kollektivtrafik och tätare trafik. I takt med att befolkningen ökar behöver fler ytor iordningsställas. Stadsdelen stärks och ger förbättrade kopplingar till grannstadsdelar i och med utveckling av Tomtebo strand och kommande Tomtebo gård. Förutsättningarna för utvecklad service stärks i och med en ökad befolkning. Förbättrad kontakt med näraliggande områden skulle kunna ge fler besökare och bättre förutsättningar för service, men är förstås också positivt för boende i Tomteboområdet som får tryggare kopplingar till omgivande stad.

Del av Tavleliden med utblick över småhusbebyggelse till vänster i bild och de tätare delarna av Tomtebo invid sjön.

Tomtebo med Nornaplatsen i mitten av bilden.

Fortsättningskurs

Historik

Under första halvan av 1800-talet pågick uppodling av myrmark i området, innan dess bestod marken av skogsskiften. Vid den uppodlade Torvströmyran anlades ett nybygge av Axel Cederberg, vilket blev platsen för gården Tomtebo som kommit att namnge dagens stadsdel. Odlingen trappades ned under 60-talet, dalen växte igen under 70-talet och marken såldes till kommunen under 80-talet. Under 1990-talet började den större, sammanhängande bebyggelsen växa fram. Tomtebo är en stadsdel av sin tid där stadsideal liksom miljömedvetenhet gjort tydliga avtryck. Den ekonomiska nedgången under 90-talet sammanföll med upphörandet av den statliga subventioneringen av bostäder och kvar på marknaden för produktion av bostäder blev ett mindre antal småhusproducenter. Detta har för Tomtebo inneburit att flera kvarter som var ämnade för tätare, mer stadsmässig bebyggelse har kommit att bli småhuskvarter.

Bebyggelse och struktur

Tomtebo är uppbyggt kring en rätvinklig alléstruktur och präglas delvis av en funktionsseparering, särskilt den första etappen. Denna etapp är i stor utsträckning ett renodlat bostadsområde där gatustrukturen utgår ifrån en distinkt separering av trafikslag där avstickande återvändsgator utgår från Tomtebovägen. Bebyggelsen är grupperad för att skapa en tydlig fasad ut mot gatorna. GC-vägar är separerade med gröna ytor vilket ger gatorna ett brett och luftigt intryck. Tomtebovägen utgör en barriär i området, som skiljer de olika delarna åt rumsligt och till den fysiska utformningen.

Ettapp 2, som fortfarande byggs ut, har en mer terränganpassad struktur med mindre kvarter och ett gatunät med trafikblandning. Här är bebyggelsen mer varierad med högre flerfamiljs-hus och radhus. Delen norr om Tomtebovägen domineras av växelvis låg sluten och medelhög öppen bebyggelse i form av flerfamiljs tegel- och trähus i två till fyra våningar, placerade för att skapa innergårdar. Söder om vägen, å andra sidan, domineras av säckgator med en blandning av gles och tät småhusbebyggelse av trä i två våningar. Inom kvarteren ryms i ett par fall öppna, gröna ytor i form av park eller skogsduge. De vitt skilda skalorna områdena emellan ger upphov till stora skillnader i bland annat befolkningstäthet.

Topografi och vegetation

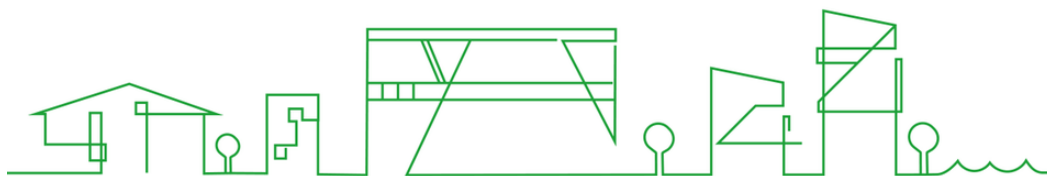
Nära Tomtebo finns stora fritidsskogar och Nydalasjön med sina möjligheter till aktiviteter som bad och fiske. Här finner boende och besökare blandade naturupplevelser med vidstäckta strövområden. Det rörliga friluftslivet runt sjön är omfattande både sommar som vinter. Äventyrsleken som finns vid Nydalasjön är en mötesplats för ett större område än enbart närområdet. För odlings-sugna invånare ligger ett område med kolonilotter som tar vid jordbrukstraditionen på de forna jordbruksmarkerna öster om Nydalasjöns sydspets. Trafiken matas utifrån via Tomtebovägen och genomfartstrafik i området är förbjuden, vilket gör att alla boende når Nydalaområdet utan att hindras av trafikerade gator. Kvarteren söder om Tomtebovägen nyttjar samma skolor, fotbollsplaner, promenadstråk etc. Den stora skillnaden är att kvarteren ligger söder om Tomtebovägen och därmed inte har lika god tillgänglighet till Nydalaområdet. Södra Tomtebo har däremot högre tillgänglighet till det stora skogsområde där bl.a. Grössjöns artrika och rogivande naturreservat med vildmarkskänsla och Gimonäs skidspår finns.

Verksamheter

Inom stadsdelen ryms ett flertal verksamheter inom vård- och omsorg, kultur-, fritids- och nöjes samt utbildningsrelaterade verksamheter. Den kommersiella servicen är begränsad till en handfull restauranger och en mindre livsmedelsbutik. En växande befolkning medför behov att se över stadsdelens servicegrad, exempelvis förskolor och kommersiell service. Idag finns grundskoleverksamhet (F–2, F–5 & 3–9), samt sju förskolor och två vård- och omsorgsboenden.

Mötesplatser och rörelsemönster

Tomtebo ligger sex kilometer från Umeå centrum, vilket är att betrakta som ogynnsamt ur perspektivet från hållbara transporter. Avståndet till NUS och universitetsområdet är däremot fyra kilometer och därför mer acceptabelt då det ligger inom den utpekade radien för femkilometersstaden. Sammantaget är förutsättningarna för att generera ett föredömligt förhållande mellan transportslagen inte bästa möjliga. Andelen hållbara resor uppgår ändå till 55 procent, något som kan ha att göra med bussgatans centrala dragning i gatustrukturen i de tätaste kvarteren av stadsdelen och dess relativt goda turtäthet. Nornaplatsen är ett anlagt stadsdelstorg, men här finns för få målpunkter för att det ska fungera som mötesplats.

Grundkurs: De östra stadsdelarna

Vy över Gimonäs med Strömpilsplatsen vid älven. Till höger om Gimonäs syns Carlsområdet och bortanför brofästet till Kolbäcksbron skymtar Sofiehem, Tunnelbacken och även Ålidhem.

Mellan älven och universitetet

Ålidhems pulserande studentliv, Sofiehems och Gimonäs trygga villakvarter eller naturnära Carls-hem? Här sägs de flesta umebor ha bott minst en gång i livet. Stadsdelen Ålidhemsområdet omfattar Carls hem, Carlslid, Carlshöjd, Gimonäs, Sofiehem, Ålidbacken och Ålidhem.

Lugnt och lummigt

Före stadsbranden fanns det ingen bebyggelse här. Ett flertal industrier etablerades på älvstranden öster om Ålidbacken som relaterade till stadens återuppbyggnad. Detta blev platsen för sågar, gjuterier och tegelbruk. År 1925 blev Sofiehem en del av staden och dess egnahemsbebyggelse var ofta kopplad boende för de som arbetade på de älvsnära fabrikerna. Här slog sig olika arbets-kategorier och samhällsklasser ner.

Under mitten på förra seklet ökade bostadsbehovet igen och med ny stadsplan tog bebyggelseutvecklingen fart. Ålidbacken, nära det expanderande lasarettet, utvecklades till ett utpräglat hyres-husområde medan Sofiehem tog riktning mot en stadsdel med främst småhus. Här finns överlag gles och tät småhusbebyggelse med undantag för Tunnelbackens höga punkthus och intilliggande lägre, mer slutna bebyggelse.

Gimonäs har en mer oregelbunden kvartersstruktur med omväxlande gles och tät småhusbebyggelse. Överlag blir intrycket luftigt och sammanhållet. Senare bebyggelse ökar graden av markutnyttjande genom tätare och högre bebyggelse.

Levande och föreningsaktivt

Ålidhem och Carlschem speglar en karaktäristisk tid i svensk stadsbyggnadshistoria och var tidens svar på de förutsättningar som än idag präglar Umeå stad; universitetets attraktionskraft och det efterföljande bostadsbehovet. Under 1960-talet uppfördes bostäder på Ålidhem på kort tid med tegelröda flerbostadshus i två till fyra våningar och lummig grönska. De bilfria kvarteren präglas av rörelser på gående och cyklisters villkor. Här har man närhet till eget stadsdelscentrum, universiteten och Strömpilens handelsområde.

På 1970-talet var det dags för Carlschem med ytterligare flerfamiljshus medan Carlslid bebyggdes med varierade typer av tät småhusbebyggelse; radhus, kedjehus och vanliga småhus. På 1990-talet och framåt har olika typer av påbyggnader varit aktuell på de ganska låga flerfamiljshusen. I en förödande brand 2008 brann ett helt kvarter på Ålidhem ned. Med återuppbyggnaden skapades ett kvarter med dubbelt så många lägenheter och gemensamhetslokal. Kompletteringar pågår löpande i stadsdelen och på senaste tiden har en ny bebyggelse typ tillkommit på Ålidhem, nämligen stadsradhus.

Mycket är på gång för framtiden. Både ett stort antal hyresrätter men även ägarlägenheter på Ålidhem. Vid Strömpilen planeras både för mer handel och bostäder.

Tre landmärken

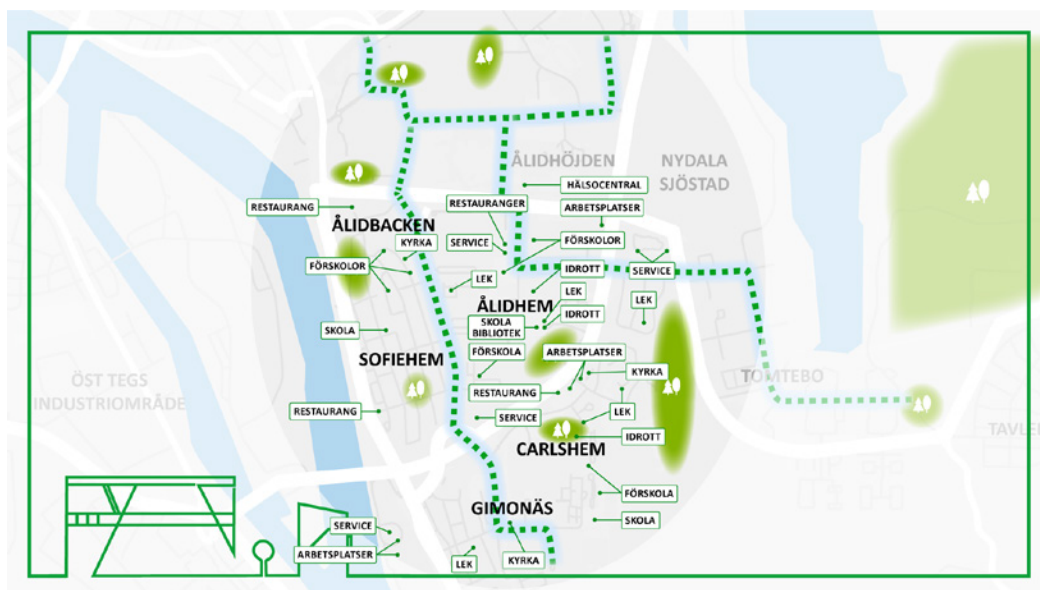
Kolbäckbron – en vacker pylonbro och ett signum för Umeå. Bron invigdes år 2001 och är Umeå tätorts fjärde vägbro över Umeälven. Den tar avstamp på Ön och ingår som del i ringleden. Över bron passerar E4.

Ålidhems värmeverk – landmärke med uppmärksam arkitektur med skulptural fasad i betong

Ålidhem Centrum – stadsdelens naturliga mötesplats, både inne i och utanför! Livskraftigt och välbesökt dygnet alla timmar. Här finns kulturhuset Klossen med en mängd föreningar och aktiviteter. En bit bort finns en annan viktig mötesplats – Ålidhems bibliotek.

Kartillustration med exempel på funktioner för de östra stadsdelarna. I detta område finns ett centrum som har ett komplett utbud, nämligen Ålidhems centrum som tillsammans med Strömpilen Coop Tomtebo sörjer de näroboende.

Tio utmärkande drag

1. På övergripande nivå finns en stor andel ensamboende hushåll. Giftna och sammanboende med minst ett hemma-boende barn under 18 år är annars en vanlig hushållssammansättning följt av sammanboende utan barn.

2. Här finns gott om personer i åldrarna 20 – 44 år. Antalet 0-åringar varierar stort. Carlslid har väsentligt lägre värden än vissa delar av Carls hem och Ålidhem som omvänt har desto högre värden.

3. Här finns stadens högsta andelar utrikesfödda – men med en stor intern spridning mellan områden.

4. Hyresrätter dominerar med tyngdpunkt på Ålidhem och Carls hem. På Sofie hem är fördelningen mellan småhus och hyresrätter ganska jämn. På Gimonäs, Carlslid och Carlshöjd uppvisas en större koncentration av småhus med äganderätt.

5. På aggregerad nivå verkar trångboddheten vara mindre frekvent förekommande men det står nära till hands att

relatera det till studentbostäder, bostäder utan kök samt med få rum.

6. Barnfattigdomen är mer vanligt förekommande jämfört med staden som helhet.

7. Den disponibla inkomsten understiger genomsnittet. Här finns dock skillnader mellan områden. Carlshöjd karaktäriseras av höga inkomster.

8. Överlag är utbildningsnivån hög.

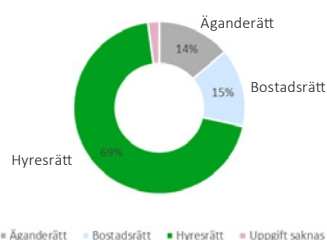

9. När det gäller ohälsotalen finns de inom Ålidhem några av de lägsta i kommunen medan andra delar uppvisar högre. Carlshöjd påverkar också det aggregerade värdet då invånarna är friskare än många andra. Sammantaget har Ålidhemsområdet ett ohälsotal på 17 dagar per år.

10. Förvärvsgraden är högre på Sofie hem och Gimonäs än andra delar av området. En låg förvärvsgrad på Ålidhem kopplar till en koncentration av studenter.

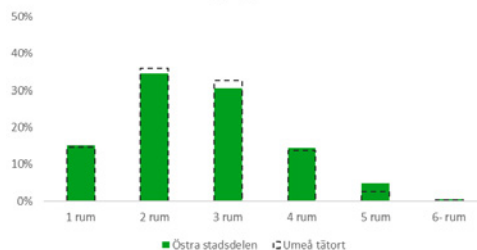
Urval av indikatorer

Fördelning upplåtelseform

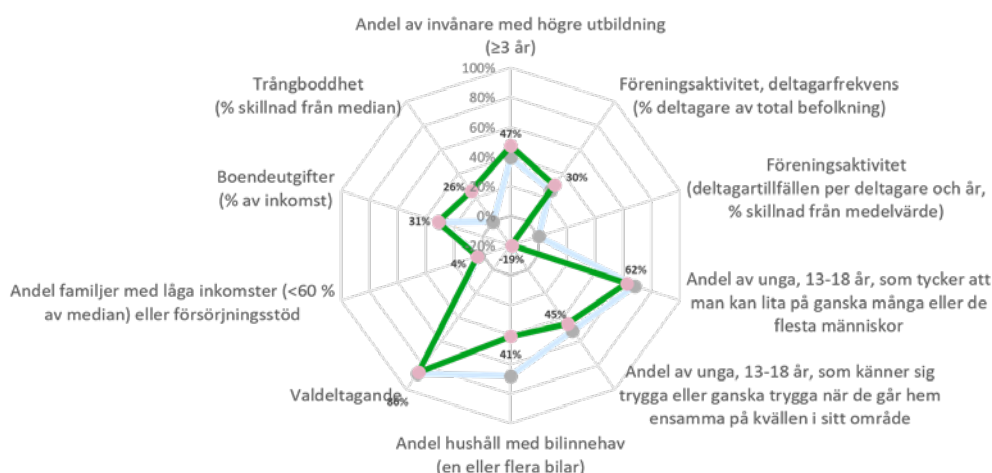
Andel hushåll som bor i respektive upplåtelseform.

Fördelning lägenhetsstorlek

Figuren avser hushåll boende i flerbostadshus.

Resten av staden Östra stadsdelen

Här har vi stadsdelsområden som sammantaget uppvisar en rätt bra mix men där stora skillnader finns mellan olika områden exempelvis gällande trångboddhet, ohälsotal etc. De stora bestånden hyresrätter på Ålidhem och Carls hem sticker ut liksom de många studenterna i dessa områden vilket till exempel ger låg förvärvsfrekvens.

Socialt kapital

Starka sociala nätverk, hög nivå av tillit och förtroende mellan de boende är exempel på kännetecken på en plats med högt socialt kapital. Att bo på en sådan plats antas vara hälsofrämjande och måttet kan ses som en indikator på hur socialt hållbart ett område är.

Forskningsresultat

Variationen i nivån på det sociala kapitalet är stort i de östra stadsdelarna, utifrån det index som konstruerades efter enkätundersökningarna 2006 och 2020. Gimonäs hamnade både 2006 och 2020 i den grupp med stadsdelar med det allra högsta sociala kapitalet. Sofiehem fanns i samma grupp 2006 men i 2020 års index hade det sociala kapitalet sjunkit något, från mycket högt till högt. Carlshem, Ålidbacken och Ålidhem bedöms istället ha mycket lågt socialt kapital. Nivåerna har varit stabila mellan den första mätningen 2006 och den senaste mätningen 2020.

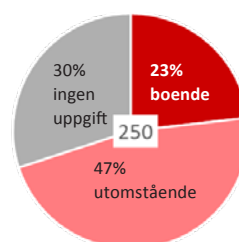
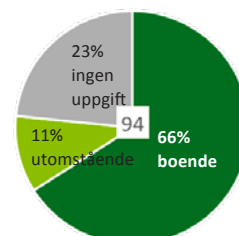
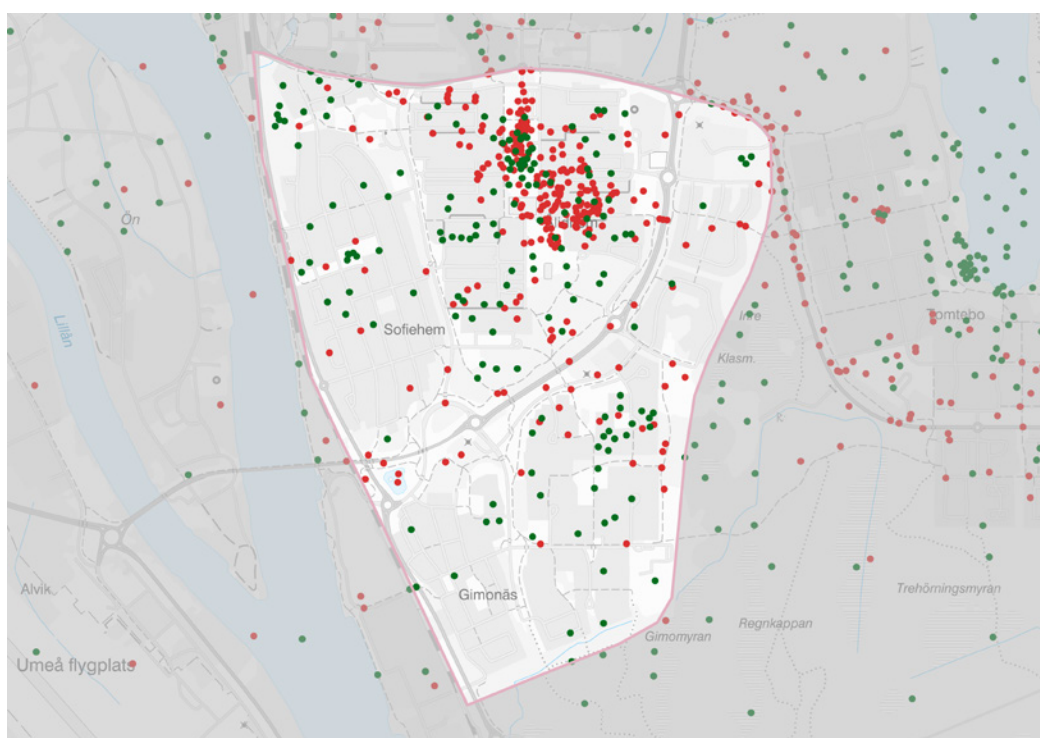
På frågan om man tycker att man på den plats där man bor är *beredd att hjälpa varandra* är andelen som svarar "lagom" i 2020 års enkät 87 procent på Sofiehem, 88 procent på Gimonäs, 69 procent på Carlshem, 82 procent på Ålidbacken och 70 procent på Ålidhem. På frågan om man *bryr sig om varandra* på den plats där man bor är andelen som svarar "lagom" 88 procent på Sofiehem, 90 procent på Gimonäs, 71 procent på Carlshem, 75 procent på Ålidbacken och 64 procent på Ålidhem. Andelen som anger det är ganska vanligt eller mycket vanligt att *grannar pratar med varandra* när man möts är 79 procent på Sofiehem, 82 procent på Gimonäs, 43 procent på Carlshem, 67 procent på Ålidbacken och 43 procent på Ålidhem. De som tycker att man *förväntas vara engagerad* i frågor som rör området lagom mycket är 81 procent på Sofiehem, 88 procent på Gimonäs, 73 procent på Carlshem, 68 procent på Ålidbacken och 69 procent på Ålidhem.

Index och resultat från frågor som underlag. Genomsnitt för Umeå kommun i parantes.

	 Beredd att hjälpa... (82%)	 Bryr sig om... (79 %)	 Grannar pratar... (58%)	 Förväntas vara engagerad... (79%)	Index 2006	Index 2020	
Gimonäs	87%	88%	79%	81%	Mycket högt	Mycket högt	
Sofiehem	88%	90%	82%	88%	Mycket högt	Högt	
Carlshem	69%	71%	43%	73%	Mycket lågt	Mycket lågt	
Ålidbacken	82%	75%	67%	68%	Mycket lågt	Mycket lågt	
Ålidhem	70%	64%	43%	69%	Mycket lågt	Mycket lågt	

Andelen som *utfört någon tjänst åt en granne* det senaste året, som att vattna blommor eller ta in post, är 51 procent på Sofiehem, 49 procent på Gimonäs, 31 procent på Carlshem, 44 procent på Ålidbacken och 37 procent på Ålidhem. De som svarat att de helt och fullt *litar på människor* på plats där de bor är 35 procent på Sofiehem, 27 procent på Gimonäs, sju procent på Carlshem, fem procent på Ålidbacken och fyra procent på Ålidhem. Andelen som svarar att man känner sig mycket *trygg* i sitt område när man är ute på kvällstid är 55 procent på Sofiehem, 62 procent på Gimonäs, 41 procent på Carlshem, 39 procent på Ålidbacken och 24 procent på Ålidhem.

Så tyckte de boende

Trivsamma och otrivsamma platser, illustrerat med gröna respektive röda punkter, i de östra stadsdelarna. Resultat från dialog. I figurerna till höger visas antal personer som svarat och andelar svar från personer som själva bor i området och inte. En stor del av de röda markeringarna är placerade av personer som inte bor i stadsdelen.

Trivsamma och otrivsamma platser

Detta är en stadsdel som fått många röda kartmarkeringar av personer som inte själva bor i stadsdelen och som markerar Ålidhem som otrivsam. Intrycken från boende på Ålidhem och utomstående skiljer sig tydligt. Ett samlat intryck är att Ålidhemsbor trivs mycket bra i sin stadsdel.

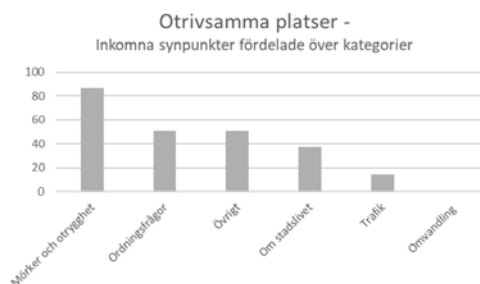
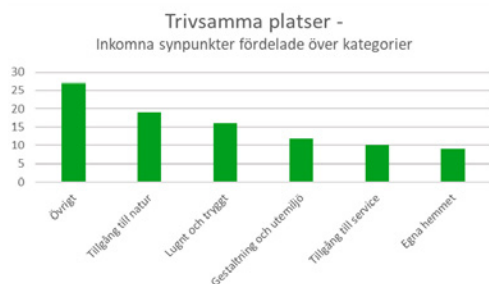
Fördelar som anges är den sociala gemenskap och den härliga stämning som finns på Ålidhem. Flera uttrycker att det bästa är att allt finns i denna stadsdel; matbutiker, kulturutbud, restauranger, nattklubb och idrottsföreningar. Stadsdelen är även uppskattad för sin närhet till universitetet. De mest uppskattade mötesplatserna är Klossen och Ålidhems centrum. Kvartersrådsföreningarna lyftes av många som viktiga för social tillit och trygghet. Här lär man känna människor. De allra flesta valde att peka ut Ålidhems centrum. Både som bra plats, men också utifrån ett behov av upprustning. Vissa anger Ålidhem centrum som otryggt utifrån droghandel vid Ålidhems centrum och vid konstgräsplanen.

För boende i Gimonäs, Sofiehem och Ålidbacken nämns närheten till älven som en av de stora fördelarna. Sofiehemsskolan pekas ut som uppskattad skola och mötesplats för barn och vuxna. Boende på Sofiehem noterar dock generellt att mötesplatser i övrigt saknas. Förslag nämns om att parkstråket från skolan till älven borde utvecklas. För Gimonäsbor är Strömpilen den viktiga mötesplatsen. Öberget ger ett andrum i stadsmiljön som vacker plats med skog, utsikt och berg i dagen. Några identifierade Sofiehemsdammen och de omgivande vägar som plats de inte trivs på. Upplevelser är också att det är mörkt och otryggt i skogspartiet mellan Gimonäs och Sofiehem.

Boende i Carlsområdet lyfter närheten till skogen och natur lyfts som stora fördelar. Skogsområdet mellan Tomtebo och Carlsområdet uppskattas stort och beskrivs som en kvalitativ kvartersskog. Sofiehemsbor upplever att det är en otrevlig trafiksituation och låg tillgänglighet till älven från just Sofiehem. Gimonäsbor uppskattar särskilt tillkomsten av gångbron till Strömpilenområdet som minskat barriären av Holmsundsvägen. Glimmervägen uppfattas av boende i Carlsområdet som en trafikerad barriär som skiljer området från den service som finns på norra sidan vägen.

När det gäller sammanställningen av trivsamma platser inom Östra stadsdelarna förekommer flest svarskommentarer inom kategorin Övrigt. Dessa handlar bland annat om kulturhuset Klossen, offentlig konst, att området är barnvänligt och att det finns en god blandning av bostäder. Något annat som uppskattas av många är närheten till naturen samt att det är lugnt och tryggt.

Hela 111 av 240 kommentarer som rör otrivsamma platser inom Östra stadsdelarna kommer från personer som inte är boende inom området. Av dessa hamnar en stor andel av kommentarerna under kategorin Ordningsfrågor. Många av de boende väljer att kommentera om mörker och otrygghet. Området kring Ålidhems centrum är det som samlar flest synpunkter.

Önskemål för framtiden

Ålidhemsbors önskemål för framtiden handlar om att rusta mötesplatser i utemiljön, att tillskapa fler lekplatser samt belysning på fler ställen. Många kommentarer handlar om önskemål om ökad trygghet på olika sätt, exempelvis föreslås förbättrad belysning på ett stort antal platser. Därtill efterfrågas fler gemensamma arrangemang och mötesplatser för att stärka grannsämjan och flertal nämner önskemål om upprustning av Ålidhem och Carlschem. Flera lyfter att fasader och byggnader kan ges en mer tilltalande utformning medan andra kommentarer handlar om mer konst och kultur. Även en ökad blandning nämns, trots att blandningen av människor redan i dagsläget omnämns som ett positivt karaktärsdrag. Därtill lämnas önskemål om hur bostadsbeståndet kan utvecklas för att möta fler behov genom billiga bostäder, bostäder för äldre samt kollektivhus. Exempel på citat är "Renoverade lägenheter, grönnare parker och ökad trygghet".

Likt den fysiska dialogen lyfter svaren från den digitala dialogen att Ålidhem som stadsdel har ett oförtjänt dåligt rykte. Ålidhemsbor skulle gärna se ett breddat utbud av restauranger med olika inriktningar, helgöppet apotek, utegym och många idéer kopplat till en hållbar livsstil som stadsodling, fler cykelställ, U-bikestationer, solceller, bilfrihet och att det är tydligare var man får cykla och var man får gå. Att Ålidhem är ett blandat område med människor från hela världen lyfts i de fysiska dialogerna som något positivt.

Boende uppfattar bebyggelsen på Carlschem som trist med låg grad av variation. Carlschemsbors önskemål för framtiden handlade om mer grönt och bättre skötta grönområden samt att det fanns fler typer av boende för den dag behov fanns att flytta till något annat. För Carlschem handlar kommentarerna om önskemål om ökad service såsom mataffär, men även fler bostäder. Vissa synpunkter handlar om bevarande och då gäller det skogar i området – framförallt Grössjön och skogarna vid området mellan Carlschem och Tomtebo som är en aktuell fråga. Hundrastgård nämns som önskemål. I Gimonäs och Sofiehem nämner man att man saknar linje 6 som förr gick genom områdena. Utifrån att mötesplatserna på Sofiehem är få föreslås parkstråket från skolan till älven att utvecklas.

Ungas perspektiv

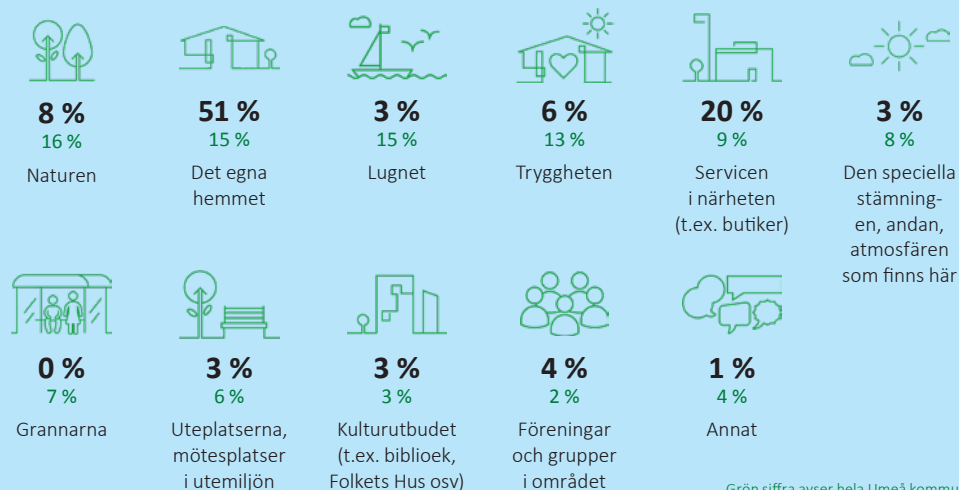
- **Bra platser:** Unga som bor på Ålidhem trivs vid Ålidhems centrum, Ålidhemsskolan, Ålidhems fritidsgård, fotbollsplanen och biblioteket.
- **Dåliga platser:** Kvällstid trivs man inte vid Ålidhems centrum och vid fotbollsplanen. Likaså gällande i skogen mellan Ålidhem och Carlshem som är dåligt belyst.
- **Önskemål för framtiden:** Unga Ålidhemsbor vill att miljön i området ska bli finare, med mer välhållna gator och parker med öppna ytor och sittplatser. De vill ha ett område där nyanlända integreras i samhället och minska segregeringen. Mer belysning på vägar och stigar mellan Ålidhem och andra område efterfrågas för att öka utbyte och rörelse mellan områden. De vill ha ett säkert område med cafeer och mötesplatser som alla ska vilja hänga vid.

"Man känner sig otrygg här och vågar inte gå ut på kvällarna och det blir inte bättre av att området har dåligt rykte."

Vad man skulle sakna

På fråga vad man skulle sakna med sin stadsdel vid en flytt uppger bara varannan av de svarande att de skulle sakna det egna hemmet vilket är en låg andel jämfört med svarande i andra stadsdelar. Åtta procent uppger att de skulle sakna naturen vilket är den högsta andelen jämfört med andra stadsdelar. Tryggheten lyfts av sex procent av de som deltagit vilket är en hög andel jämfört med andra stadsdelar. En mycket hög andel uppger att de skulle sakna servicen i närheten vid en flytt och jämfört med svarande i andra stadsdelar anger många att de skulle sakna föreningar och grupper i området. Den speciella stämningen/andan/atmosfären anges dock av en låg andel som en sakna-anledning. Svaren på frågan kan ge en bild av hur anknoten man är till en plats.

Vad boende skulle sakna mest med sin stadsdel vid en flytt

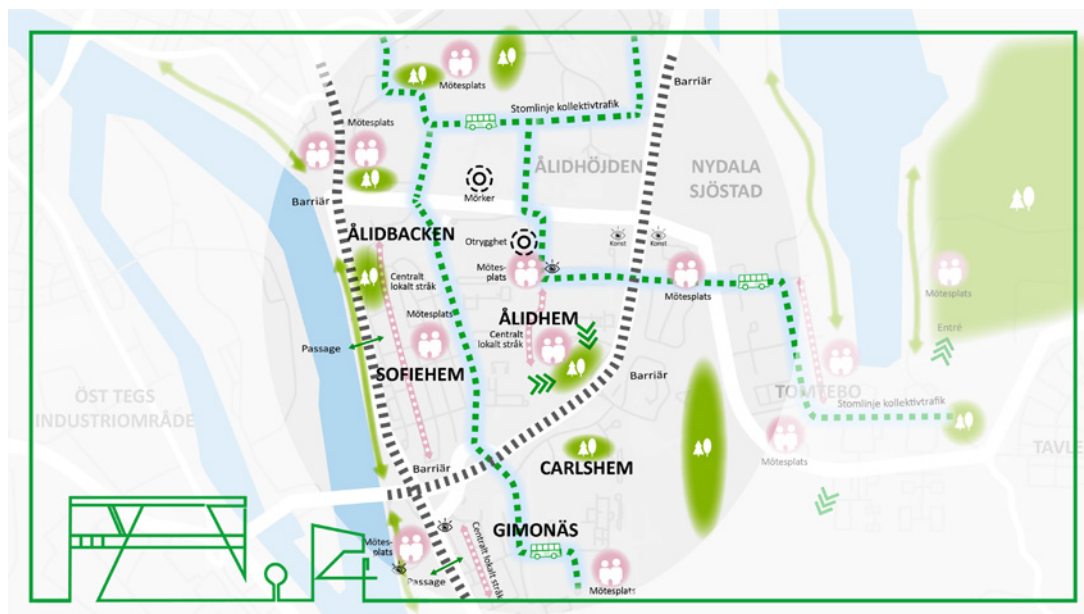

Illustration rumslig analys de östra stadsdelarna.

Social stadsrumsanalys Ålidhem – Sofiehem – Gimonäs

I sammanfattning – idéer för utveckling av social hållbarhet

Gimonäs och Sofiehem uppfattas som ett område med en bebyggelse utan naturliga kopplingar till näraliggande områden eller till staden i stort. Inom området finns barriärer av olika slag. Både fysiska i form av större vägar men också sociala i form av stråk som delar av dygnet upplevs som otrygga. En stor del av bebyggelsen omringas dessutom av skogspartier som tillsammans med landskapets naturliga höjdskillnad skapar barriärer och bidrar till att kvarteren åtskiljs från omkringliggande stadsdelar.

Inom Sofiehem/Gimonäs finns få existerande offentliga rum. En handfull större mötesplatser går dock att lokalisera i områdets direkta närhet. Trots förekomsten av barriärer och avsaknaden av interna mötesplatser kan Sofiehem/Gimonäs betraktas som välmående.

Det mest angelägna för stadsdelen är att arbeta för en ökad diversitet av boendeformer inom området samt att utveckla och stärka kopplingarna gentemot näraliggande mötesplatser så väl som andra bostadsområden.

- Positivt vore att sträva efter att komplettera med underrepresenterade upplåtelseformer
- Stadsdelen skulle gynnas av att mötesplatser inom området prioriteras.
- Stadsdelen skulle gynnas av förstärkta kopplingar mot älven, Ålidhem, Grössjön och Strömpilen.
- En bra inriktning vore i första hand att satsa på stärkning av kopplingar till befintlig service än att sträva efter ytterligare service inom området.

Nätverket av offentliga rum och platser funktioner

Inom Sofiehem/Gimonäs är förekomsten av nätverk av offentliga rum svag. Det saknas större parkområden och finns få platser med tydlig parkkaraktär. För att stärka Sofiehems/Gimonäs tillgång till offentliga rum behöver kopplingarna till näraliggande områden ses över. Fågelvägen är det korta avstånd till ex. kulturhuset Klossen på Ålidhem eller Nydalasjön men barriärer gör att tillgängligheten upplevs som begränsad. Detsamma gäller för de rekreationsområden som finns i stadsdelens direkta närhet. Här inkluderas både stråket längs älven men även Grössjöns naturreservat och skogsområdet ovanför Carlschem. Här finns ett arbete att göra med att stärka och utveckla kopplingarna till och från Sofiehem/Gimonäs så att tillgängligheten förbättras.

Graden av offentlig och kommersiell service inom området är förhållandevis låg. Flertalet serviceinrättningar finns dock att tillgå i nära anslutning till Sofiehem/Gimonäs. Detta gäller både kommersiell service som ex. dagligvaruhandel men även för samhällsbärande funktioner som skola, hälsocentral, kulturhus och bibliotek.

Flöden och barriärer – fysiska och sociala

Stadsdelarnas gatustruktur är lättillgänglig och lättorienterbar, både med cykel och bil även om huvudstråk för gång och cykel saknas för Sofiehem och Gimonäs. Det är däremot kopplingen till andra stadsdelar som skapar begränsningar. Dessutom utgör Holmsundsvägen och Botniabanan ett påtagligt hinder för att nå älven. De större vägar som korsar området (så som Kolbäcksvägen, Holmsundsvägen och Studentvägen) skapar barriärer i och förstärker upplevelsen av en isolerad bebyggelsestruktur. Kolbäcksvägen delar också området i två och skapar en skiljelinje mellan Sofiehem och Gimonäs. Det finns inom området få naturliga besöksanledningar och de målpunkter och mötesplatser som finns är svaga.

Kulturell närvaro

Skulpturen "Rhysome II" av den brittiske konstnären Antony Gormley består av ett antal huvudlösa kroppar i brons som låter sig inskrivas i en cirkel med en diameter på tre och en halv meter. Den är placerad i cirkulationsplatsen vid Strömpilen där den genererat såväl uppskattning som viss förundran sedan 1998 då den deponerades till kommunen av ägaren Balticgruppen. Vid Strömpilen märks även verket "Vattentrappa" av Claes Hake, en imponerande konstruktion av sten och vatten som rinner ut i den jättebassäng som umeälven utgör.

Pågående transformation

Transformationsgraden inom området är i dagsläget låg. År 2008 skedde nybyggnation av flerbo-stadshus på gamla Gimoborgs fotbollsplan. I övrigt sker tillkommande bebyggelse i begränsad skala. Både Sofiehem och Gimonäs domineras av småhus med privat ägda fastigheter vilket begränsar möjligheten att komma fram med nya projekt. Inkommande bygglovsansökningar finns dock för ett antal av de större småhustomterna på Sofiehem. Detta gäller framför allt gårdshus och handlar då inte om några större volymer i antal tillkommande bostäder. Stadsdelen gränsar till kommande utvecklingsområden i öster kallat Tegelbruksberget men även utveckling av Strömpilsområdet.

Gimonäs med cykelbrokopplingen över Holmsundsvägen till Älven och handels- och industriområdena som finns här.

Ålidbacken utgör de östra stadsdelarnas möte med Universitetsstaden.

Social stadsrumsanalys – Ålidhem

I sammanfattning – idéer för utveckling av social hållbarhet

Potential! Här finns mycket bra att ta tillvara och bygga vidare på. Stadsdelen har en blandad befolkning och starkt engagemang i föreningslivet. Dessutom finns aktivitet under stora delar av dygnets alla timmar. Stadens mest kompletta stadsdelscentrum, omtyckt men även i behov av upprustning. Det mest angelägna för stadsdelen är att arbeta för en ökad diversitet i boendet samt att utveckla och stärka stadsdelens kopplingar till närliggande stadsdelar så flöden och utbyten gynnas.

- I syfte att stärka blandningen vore det angeläget att arbeta för ökad diversitet i boendet.
- För att positivt gynna flöden och utbyten kan stadsdelens kopplingar till närliggande stadsdelar utvecklas och stärkas.
- Potentialer för att bättre länka stadsdelen till andra finns genom att utveckla gränsområdena.
- En stor potential finns i att ta tillvara och bygga vidare på de positiva lokala engagemang som finns liksom områdets identitet.
- Vägörande vore att se över de delar som är i behov av underhåll och vitalisering.

Nätverket av offentliga rum och platser funktioner

Bostadskvarteren är till stor del bilfria och korsas istället av gång- och cykelvägar. Ålidhem kan upplevas som svårorienterat, både med bil, gång- och cykel, med flertalet återvändsgränder och likartad bebyggelse. Gårdarna vänder sig ofta inåt och kvarteren kan utifrån uppfattas som introverta. Innergårdarna är omtyckta mötesplatser och används flitigt för lek, rekreation och samvaro.

Tillgången till offentliga rum är god men vissa platser är i behov av ett lyft då underhållet kan ses som eftersatt. Detta gäller exempelvis Ålidhems centrum som samlar mycket folk och är en viktig mötesplats i området. Ålidhem kan ses som välförsörjt när det gäller offentlig service. Exempel på offentliga samlingspunkter är kulturhuset Klossen, skolan och biblioteket för att nämna några. Utöver dessa samlar stadsodlingen och Ålidhemskyrkan människor i området. I södra utkanten av Ålidhem finns ett rekreativt skogsområde som också används som skolskog och för orientering.

Flöden och barriärer – fysiska och sociala

Som nämnts ovan är många av gårdarna på Ålidhem bilfria vilket bidrar till en särskild typ av flöden genom stadsdelen. Tillgången till gång och cykelbanor är god men orienterbarheten i området är bristande då många gårdar liknar varandra och eftersom kvarteren inte bildar något enhetligt rutnät. Nätverket av gång- och cykelbanor har en hög nyttjandegrad vilket även gäller för den kollektiva trafik som passerar området.

Ålidhem gränsar i ytterkant till större vägar samt skogspartier. I princip alla gång- och cykelkopplingar till- och från Ålidhem utgörs av planskilda passager, antingen i tunnel eller på bro. Stråk av denna typ upplevs av många som otrygga vilket förstärker de redan existerande fysiska barriärerna gentemot universitetsområdet, Sofiehem och Carlsområdet.

Även inom området finns platser som uppfattas som otrygga vilket skapar sociala barriärer även internt. Detta gäller exempelvis för området runt Ålidhems centrum. Studentvägen kan sägas vara en social barriär då områdena har socioekonomiska skillnader i befolkningen och skiljer sig markant när det gäller bebyggelse typer.

Kulturell närvaro

I anslutning till värmeverket på Ålidhem märks Einar Höstes vingformade fasadskulptur, *Utbrytande plan*, ett unikt exempel på totalintegrerad konst, som tillsammans med Lars Englunds emaljkonstverk bestående av ett antal färgackord som förmedlar en illusion av former som ömsom böjer sig inåt och ömsom utåt, utgör resultatet av en med svenska mått historisk satsning från sent sextiotial. På andra sidan av E4:an märks även Lars Englunds monumentala verk *Aurora borealis* (Norrskén), som omsluter en gigantisk ackumulatortank som sägs kunna härbärgera motsvarande 60 000 badkar fyllda med vatten.

”Projekt Ålidhem”, som i samarbete mellan Konsthögskolan och Umeå kommun genomfördes 2008 för att kompensera den brist på konstnärliga inslag som ofta kännetecknade bostadsbyggandet inom ramen för miljonprogrammet har givit stadsdelen ett välkommet konstnärligt uppsving. Särskilt uppskattad är Per-Arne Strängs vita barockinspirerade pelare som fint kontrasterar mot den släta obearbetade tegelfasaden den så intimt ansluter till.

Kulturhuset Klossen intill Ålidhems centrum har med tiden utvecklats till en kulturell smältdegel med ett mångfacetterat föreningsdrivet kulturutbud. Ålidhems kultur- och resurscentrum innefattar såväl skol- som folkbibliotek.

Pågående transformation

Under de senaste åren har bebyggelsen längs Assistensvägen på västra sidan av området kompletterats med stadsradhus. En boendeform som fram till dess saknats i området. Överlag saknas småhusbebyggelse på Ålidhem där bostadsbeståndet framför allt utgörs av lägenheter i flerbostadshus med majoriteten hyresrätter. I norra delen av området väntas ett tillskott av bostäder som kan fungera sammanbindande och minska barriären mellan Ålidhem och universitetsområdet.

Utöver detta finns planer på att stärka och vitalisera Ålidhems offentliga platser som exempelvis området kring fotbollsplanen och vid centrum. Detta bland annat genom att öppna upp mot anslutande bostadsområden. Dessutom planeras för en ny aktivitetsplats kopplad till fritidsplatsen direkt öster om Ålidhems centrum vid förskolan Tandén. Stråket längs Studentvägen mellan Sofiehem och Ålidhem kan ses som en socioekonomisk skiljelinje som bör kunna minskas genom att satsa på gemensamma besöksmål och genom att arbeta för att skapa naturliga flöden mellan de två områdena.

Förtätningspotentialen kan ses som relativt hög med hänsyn till befintlig struktur med stora parkeringsytor i markplan och den relativt låga glesa bebyggelsen.

Vy över Ålidhem med delar av Sofiehem i förgrunden; Ålidhems kyrkan villabebyggelse på Sofiehem

Ålidbacken med sina punkt- och lamellhus utgör de östra stadsdelarnas möte med Universitetsstaden samt Öbacka strand invid älven.

Social stadsrumsanalys – Carlsområdet

I sammanfattning – idéer för utveckling av social hållbarhet

Carlsområdet domineras av bostadsbebyggelse med litet inslag av verksamheter. Graden av funktionsblandning är låg och de som vistas här är i huvudsak boende inom området. Besöksanledningarna är få och området skiljs från näraliggande stadsdelar av Kolbäcksvägen och Porfyrvägen som passerar i dess utkant. Det finns stora inneboende skillnader mellan Carlschem, Carlshöjd och Carlslid där Carlshöjd och Carlslid domineras av villor, rad- och parhus medan bebyggelsen på Carlschem framförallt består av lägenheter i flerbostadshus.

Inom Carlsområdet finns stora innergårdar som nyttjas av de boende för rekreation och lek. Det samma gäller för småhusområdenas privata tomter vilket i kombination med ovanstående innebär att behovet för allmänna lekytor kan ses som lågt. Samtidigt finns ett behov av gemensamma ytor där boende inom Carlsområdet kan mötas i vardagen. Detta särskilt eftersom området har en låg grad av offentlig och kommersiell service som i annat fall kan fungera som mötesplats för boende.

- Positivt vore att stärka förekomsten av mötesplatser inom området.
- I syfte att stärka blandningen vore det positivt med förtätning inom Carlslid och att komplettera med det som saknas i det i övrigt homogena området.
- Potential finns i att arbeta värdeskapande med att höja identiteten på Carlschem för att stärka attraktiviteten.
- Närvaron av konstnärliga inslag kan öka.
- Förbindelser kan förbättras till och genom stadsdelen.
- Positivt vore också att förbättra kopplingarna till entréer till rekreationsområden.

Nätverket av offentliga rum och platsers funktioner

Carlschem upplevs ge ett mindre välkommande intryck med stora bostadskomplex som alla sluter sig inåt. Många av vägarna slutar i återvändsgränder och orienterbarheten inom området är låg. Nätverket och dess kopplingar kan betraktas som svagt, särskilt i relation till anslutande stadsdelar där de fysiska barriärerna blir dominerande. Internt finns tendenser till ett mer finmaskigt nätverk.

Det saknas ett tydligt stadsdelscentrum inom Carlsområdet och de offentliga och kommersiella mötesplatserna är få, skola och kyrkan undantaget. Tillgången till offentliga rum är dock relativt god i näraliggande stadsdelar så som Universitetsområdet eller Ålidhem. Även här kan kopplingarna stärkas så att tillgängligheten till dessa platser stärks. Tillgången till rekreativa områden är god. Här finns både elljusspår och stora skogspartier i direkt anslutning till stadsdelen.

Flöden och barriärer – fysiska och sociala

Besöksanledningarna på Carlsområdet är få och de flesta som vistas här är förmodligen boende inom området. De verksamheter som finns är placerade längs med de större bilvägarna i områdets utkant och är svåra att nå till fots eller på cykel.

Kopplingarna och stråken inom området och mellan Carlslid, Carlschem och Carlshöjd skulle med fördel kunna stärkas för att på så vis tillgängliggöra de olika bostadsområdena och öka förutsättningarna för flöden internt. Förbindelserna till skolan är goda vilket skapar förutsättningar för områdets barn att gå eller cykla obehindrat. Flöden från exempelvis Gimonäs till skolan kan dock betraktas som enkelriktade.

Många av de kopplingar som finns gentemot omkringliggande områden går via skogsområden eller passerar tunnlär. Stråk av denna karaktär uppfattas lätt som otrygga vilket kan ses som en social barriär som förstärker de fysiska. Alternativa vägar genom bebyggda områden saknas.

Kolbäcksvägen, Porfyrvägen, Glimmervägen är alla exempel på existerande fysiska barriärer som tillsammans ringar in hela Carlsområdet och skiljer Carlslid och Carls hem åt. Detsamma gäller skogen mellan Tomtebo och Carlsområdet.

Entréer och kopplingar till anslutande rekreationsområdet skulle tjäna på att stärkas. Exempelvis ligger älven rent fysiskt nära även om tillgängligheten kan upplevas som nära obefintlig.

Pågående transformation

Utvecklingen i Carlsområdet har varit relativt vilande över tid sedan utbyggnaden från 1970-talet. De små förändringar som sker äger rum i områdets gränzoner. Den stora transformationen väntas i dagsläget vid utvecklingsområdet utefter Malmvägen mellan Carlslid och Tomtebo. Utvecklingsområdet i Malmvägens förlängning kommer att stärka kopplingen mot Tomtebo och ger ett tillskott i form av en ny skola tillika ny mötesplats. Nya hyresbostäder uppförs vid Carls hems kyrka.

Förtätning inom områdena kan bidra till ökad diversitet genom komplettering med underrepresenterade boendeformer och funktioner. Förtätningspotentialen kan dock betraktas som relativt låg. Glimmervägen, inklusive närliggande parkeringsytor och kringliggande överytor skulle kunna utgöra ett omvandlingsområde vilket skulle kunna skapa ett tillskott av service och bostäder. Detta skulle även kunna bidra till att stärka och vitalisera existerande passager mot Ålidhem och vidare mot NUS/centrum.

Bortom småhusbebyggelsen på Gimonäs ligger Carls hem med småhusbebyggelse till höger i bild och flerbostadsbebyggelsen till vänster. Bortom skogen skymtar Tomtebo.

Närmst i bild till höger skymtar en del av Tomtebo och centralt i bild ligger Carls lid med sin småhusbebyggelse.

Fortsättningskurs

Ålidbacken Sofiehem Gimonäs

Historik

Älvstrandens industrialisering

Före det laga skiftet 1885 fanns här ingen bebyggelse. Vid skiftet flyttades ett antal gårdar från Tegs och Öns byar till området, som genomskars av kustlandsvägen som gick ut från staden mot kuststäderna i norr. Efter stadsbranden 1888 kom ett flertal industrier relaterade till stadens återuppbyggnad att etableras på älvstranden nedanför Ålidbacken; här fanns sågar, gjuterier och tegelbruk.

Mellan Holmsund och Umeå stad tog man sig kring sekelskiftet med ångbåt, fram till dess att järnvägstrafiken kom igång under 20-talet och en hållplats anlades nedanför Gimonäs och Ålidbacken. År 1925 blev Sofiehem en del av staden och ett par år senare infördes bestämmelser som bland annat innebar bygglovsplikt och krav på öppet byggnadssätt. Den egnahemsbebyggelse som uppfördes här var allt som oftast relaterat till de älvsnära fabrikerna – verksamheterna fick olika arbetskategorier och samhällsklasser att slå sig ner i närheten.

Sanering och ökad bostadsefterfrågan

I slutet av 30-talet påbörjades arbetet med planläggning av området mellan Ålidbacken och Gimonäs, men sågverksamhetens nedläggning strax därpå gjorde att byggnadsverksamheten och planarbetet upphörde. Under efterkrigstiden ökade bostadsbehovet igen och stadsplanen fastställdes 1950, men omarbetades för ett större område redan sex år senare. Under denna tid var höghus och sanering centrala inslag i stadsplaneringen och med anledning av närheten till både centrum och det expanderande lasarettet kom blickarna att riktas mot Ålidbacken som fokus för omfattande omvandling och bostadsbebyggelse. Detta kom vid uppförandet att bli den första samlade punkthusbebyggelsen i Umeå. Under tiden som Ålidbacken utvecklades till ett utpräglat hyreshusområde tog Sofiehem riktningen mot en stadsdel med främst småhus.

1956 års stadsplan för Ålidbacken, Sofiehem och Gimonäs medförde att bebyggelsen mot Sofiehem först vid denna tidpunkt tog riktig fart. Här konstaterades att de sedan tidigare planlagda tomterna var sålda med undantag för Gimonäs där läget inte ansågs vara tillräckligt attraktivt för en utbyggnad vid denna tidpunkt, i kommunens protokoll skrivs det att planläggningen bör ske när industriområdet väster om järnvägen är fullt utbyggt och efterfrågan på bostäder i detta läge därmed stigit. Holmsundsvägen utpekades som en särskilt viktig anslutning att ta hänsyn till vid planläggningen. Med bakgrund i älvens uppgrundning och följaktligen hamnverksamhetens successiva förflyttning från Umeå stadshamn till uthamnen i Holmsund, samt timmerflottningens ställning som huvudförsörjningsled för sågarna förutsågs Holmsundsvägens roll i framtiden få allt större betoning. Tunneln som anlades vid Ålidbacken motiverade bytet av namn till det som idag kallas Tunnelbacken.

Bebyggelse och struktur

Sofiehem och Tunnelbackens gatustruktur, där långgator och tvärgator skapar ett traditionellt kvartermönster, ansluter till Holmsundsvägen och Studentvägen som huvudgator. Överlag karaktäriseras delområdet av gles och tät småhusbebyggelse, med undantag för Tunnelbackens höga punkthusbebyggelse och intilliggande lägre, mer slutna, bebyggelse.

På Gimonäs finns en oregelbunden kvartersstruktur med omväxlande gles och tät småhusbebyggelse, dock med låg sluten bebyggelse i stadsdelens nordöstra hörn. Sammantaget uppvisar Sofiehem och Gimonäs ett luftigt och sammanhållet intryck. Sentida tillkommen bebyggelse tenderar allt mer att öka graden av markutnyttjande genom tätare och högre bebyggelse än bostadsområdenas ursprungliga form.

Topografi och vegetation

De mest tongivande grönområdena i stadsdelarna är de stora ytor av skogskaraktär som skiljer respektive bostadsområde åt, såsom parkbältet mot egnahemsbebyggelsen på Sofiehem. Småhusområdenas luftiga karaktär medför att stora delar av dess vegetation finns mellan husen på privat tomtmark, medan vegetationen i de mer utpräglade flerfamiljshusområdena återfinns i mindre parker och på innergårdarna. Skolan/skolgården ingår i ett grönstråk som sträcker sig ned mot älven men Holmsundsvägen utgör en kraftig barriär. Cykelbron över Holmsundsvägen förbättrar den värdefulla kontakten med älvsstråket, vilket är en tillgång som kan utvecklas. Väster om Sofiehems övre spets ligger Öberget som reser sig som en liten höjd över bostadshusen. Skogsdungen har ett värde för bostadsnära rekreation och rymmer ett antal stigar för promenad och skogscyklning. I öst ligger Gimomyran och elljusspåret mot Tegelbruksberget. Strax intill ligger naturreservatet Grössjön, med fåglar, djurliv och grillplatser. Gimonäs gränsar direkt till Gimoskogen med spår och motionsslingor. I stadsdelen är det generellt ont om större öppna ytor (förutom grusplanerna) för gemensamma aktiviteter.

Verksamheter

På gångavstånd längs älven ligger Strömpilen, ett stort köpcentrum med bland annat Umeås största livsmedelsbutik. Inom Sofiehem bedrivs tre förskoleverksamheter, medan äldre barn går på Sofiehems skolan. För den äldre befolkningen erbjuder Sofieborg omsorgsplatser. Gimonäs har i likhet med Sofiehem nära tillgång till Strömpilens butiksutbud och Gimonäs återvinningscentral. Till skillnad från Sofiehem ligger det inom Gimonäs däremot inga förskoleverksamheter, grundskolor eller omsorgsboenden. Strax söder om Gimonäs ligger Tegelbruksbergets skogsomgivna motions-spår som erbjuder både vila och rörelse i nära anslutning till bostadsområdena och underlättar för invånarnas rekreation.

Mötesplatser och rörelsemönster

Stadsdelen ligger cirka 4 kilometer från centrala Umeå och med gångavstånd till universitetet och Norrlands universitetssjukhus. Sofiehem trafikeras av 9:ans busslinje längs Studentvägen, vilket gör att hela området ligger inom 500 meter från kollektivtrafikens färdväg. Boende på Gimonäs har tillgång till både 5:ans och 9:ans bussar vilka tillsammans skapar en relativt hög turtäthet. Inom de båda stadsdelarna sker kommunikationer med olika färdmedel i stor utsträckning i samverkan, då det saknas utpekade och särskilda gång- och cykelvägar inom bostadsområdena. Huvudväg för oskyddade trafikanter är istället förlagd till parallellt med Student- och Porfyrvägen.

Sofie dunge, Dungens förskolas gård och fotbollsplanen går att urskilja som särskilt definierade mötesplatser för Sofiehemsborna. Sammantaget präglas området av en låg, till som högst medelhög täthet av offentliga målpunkter, delvis tack vare närheten till Ålidhem och dess många potentiella mötesplatser. För boende på Gimonäs erbjuder den centralt belägna parken möjligheter för olika människor att träffas, i en stadsdel som i övrigt till stor del saknar allmänna platser.

Ålidhem och Carlsområdet

Historik

Stadsdelarna har gemensamt att planläggningen för både Carlshem och Ålidhem varit tvungen att revideras innan utbyggnad med anledning av förändrade förutsättningar. Den ursprungliga tanken var från en början att Ålidhem skulle bli ett utpräglat småhusområde. Under 1960 kom Umeå till insikten att universitetet skulle kräva stora ytor, inte bara för utbildning men även för bostäder. Ålidhem strax söder om etableringen var obebyggt och låg inom gång-avstånd och ansågs därför passa ändamålet. Universitetets etablering och sjukhusets expansion förändrade de tidigare förutsättningarna och vid planläggningen under 60-talet gällde det att på kort tid uppföra bostäder för att möta den växande efterfrågan.

På 70-talet följde planeringen av Carls hem efter. Under samma period planlades även Carlshöjd, där inriktningen blev varierade typer av tät småhusbebyggelse; rad-, kedje- och konventionella småhus med nivåanpassade gång- och cykelvägar. Carls lid byggdes ut under 70-talet på obebyggd mark efter revidering av tidigare planer. Från början var tanken att myrarna skulle grävas ut, återfyllas och ge plats åt ytterligare flerfamiljshus. Från politiskt håll började dock ett motstånd växa fram emot den anseende miljöförändringen som exploatering skulle innebära vid genomförande – något som i kombination med en vikande efterfrågan på denna typ av bostadshus föranledde att planarbetet lades i träda. När nya planer arbetats fram blev resultatet att området enbart innehöll småhus och dess storlek minskades för att inte påverka myrarna. På senare tid, från 1990 och framåt, har frågan om påbyggnad av våningar på de annars låga flerfamiljshusen varit aktuellt. Den förödande branden juldagen 2008 medförde att ett helt kvarter brann ned. Genom nybyggnad åren efter skapades ett nytt kvarter med dubbelt så många lägenheter samt gemensamhetslokal under temat Hållbara Ålidhem. Kompletteringar pågår på flera håll inom stadsdelen. År 2016 planlades för stadsradhus längs Assistentvägen, vilket utgör en komplettering av bebyggelse typer inom Ålidhem.

Bebyggelse och struktur

Bakgrunden till och förutsättningarna för stadsdelens utbyggnad under 60-talet resulterade i tung bebyggelse dominerad av flerfamiljshus. Området som omfattar Ålidhem detaljplanerades 1965 genom en stadsplan som förespråkar en tät bebyggelse med ett, för tiden, stort mått stadsmässighet genom medvetet skapande av gårds- och gaturum utan impediment och spillda grönsor. Gatunätet präglas av distinkt trafikseparering med primär- och sekundärleder, korsningar sker planskilda. Centralt i stadsdelen löper i nord-sydlig riktning ett område som är avsett för gemensamma ändamål – till detta stråk ansluter sig fem från varandra skilda medelhöga och öppna bostadsgrupper, med två-tre våningar i originalutförande i vissa fall dock utbyggd med ytterligare en våning på senare tid. Enligt det ursprungliga tänket skulle dessa ta tillvara på vintersolen med låg bebyggelse i söder orienterade i öst-västlig riktning och högre våningstal i norr. Överlag står husen på Ålidhem organiserade kring öppna till halvöppna gårdar, där det finns gröna mötesplatser. Vid Studentvägen har Ålidhem en tydlig karaktär av hus i park där stora grönsor vetter mot vägen.

Carlsområdet kan schematiskt kategoriseras i tre områden med skilda bebyggelsekaraktärer; Carls hem med flerfamiljshus och Carlshöjd och Carls lid med ett spektrum av gles till tät småhusbebyggelse. Området med den tyngre bebyggelsen utmärkes i likhet med Ålidhem av en tydlig gatuhierarki där Kolbäcksvägen och Holmsundsvägen utgör primärleder, medan mindre vägar anges som sekundärleder. I likhet med Ålidhem är gång- och cykeltrafik tydligt separerat från övriga trafikslag, bl. a. med planskildhet i korsningar. Här finns karaktäristiska loftgångshus och fyra bostadsgrupper med anslutning till motsvarande anslutningsgator. De inre vägarna är utformade som säckgator och stora ytor reserverade för parkering är förlagda utanför området. Byggnaderna har placerats i ett rätvinkligt axelsystem i nord-sydlig respektive öst-västlig riktning. Sammantaget präglas området av bebyggelse i tre våningar där byggnaderna sluter gårdarna, samt tät småhusbebyggelse i dess södra delar. Både Ålidhem och Carls hem präglas överlag av en högre grad av exploatering med större andel byggd yta och högre byggnadshöjder; och båda är de utpräglade hyresrättsområden.

Carls lid, å andra sidan, består av friliggande småhus och medföljande tomtparkering ut mot vägen. Bebyggelsen är organiserad utefter två ringvägar som skapar sina respektive kvarter. Inom kvarteren finns korsande vägar som är reserverade för gång- och cykeltrafikanter. På Carlshöjd leder två återvändsgator in mot området och parkering skiljs från boendemiljön medan småhusbebyggelsen är tätt placerad längs efter gång- och cykelvägar.

Vegetation och topografi

Centralt genom varje bostadsenklav på Ålidhem går ett parkstråk där även lekredskap finns. Ytorna är till stor del hårdgjorda. Söder om den stora lekparken finns ett större sammanhängande skogsområde som är tillräckligt stort för att uppfylla kraven på stadsdelsskog. Förutom stadsdelsskogen finns sparad naturmark enbart i anslutning till omgivande vägar. För att ta sig till de större naturområden som kan erbjuda fler aktiviteter ska man ta sig under vägarna i gång- och cykelportar. Längs med bussgatorna finns björkplanteringar som betonar deras centrala roll och skapar känslan av esplanader och relaterar till den gamla rutnätsstaden.

Öster om Carlschem utgör Tomtebovägen en barriär mot Tomtebo och Nydalaområdet, medan Kolbäcksvägen angränsar i väst. Här går ett grönt stråk i nord-sydlig riktning som utgörs av gc-väg kantad rönnplanterade gräsremсор. I öst-västlig riktning finns ett bredare grönt stråk som huvudsakligen utgörs av sparad skog. Södra delen av Carlschem utgörs av kedjehus och radhus i olika former. Här finns gott om grönytor och tack vare sitt läge intill Gimoskogen är även tillgängligheten till större sammanhängande skogsområden med motionsslingor god. För såväl Ålidhem som Carlschem innebär de stora markparkeringarna en potential för framtida kvaliteter.

Det nord-sydliga gc-stråket från Carlschem fortsätter mot Carlshöjd. På Carlshöjd finns ett samlat grönområde med lekpark och skogsdunge och i radhusdelen finns även mindre skogspartier sparade inom kvartersmark. I norr där Carlshöjd övergår i Carlslid utgörs gatunätet av lätt böjda slingor. Remсор av skog har sparats mellan tomterna vilket gör att alla har direkt tillgång till naturmark. Området har direkt tillgång till det stora skogsområdet kring Gimonässpåret med leder vidare bort mot Grössjön. På Carlschem, Carlshöjd och Carlslid är det generellt ont om större öppna ytor (förutom grusplanerna) för gemensamma aktiviteter. Stadsdelscentrum och mer anlagda parker bör finnas inom räckhåll exempelvis på Tomtebo eller Ålidhem som stärkande komplement.

Verksamheter

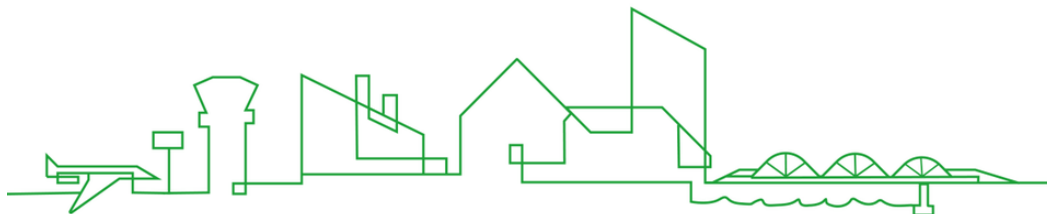
På det välbesökta Ålidhems centrum finns två livsmedelsbutiker, restauranger, kiosk, frisör och apotek. Utöver universitetsstudenterna som må dominera området finns på Ålidhem även många barn och unga. På Ålidhemsskolan (F-9) finns också fritidsgård, bibliotek, Ålidhemskyrkan, kulturhus och hälsocentral. För den som vill aktivera sig finns bl. a. konstgräsplan.

På Carlsområdet finns i dess norra hörn en koncentration av företagsamhet av blandad karaktär. Utöver detta finns pizzeria, bensinstationer och fina motionsspår i kuperad terräng – ett uppskattat inslag för den längskidintresserade. Barnen på Carlsområdet går i Carlshöjdsskolan (F–9), naturskönt belägen intill skogsbrynet. För de yngsta barnen rymmer området ett antal kommunala förskolor och familjedaghem, liksom ett par privata alternativ.

Mötesplatser och rörelsemönster

Från Ålidhem och Carlschem är det drygt tre, respektive fem kilometer till centrum och drygt 1, respektive 2 kilometer till sjukhus- och universitetsområdet. Med 5:ans, 8:ans och 9:ans busslinje är det enkelt och smidigt att resa kollektivt till och från Ålidhem. De två förstnämnda passerar Ålidhems stadsdelscentrum längs Naturvetarstråket medan den senare tangerar stadsdelens västra gräns mot Sofiehem utmed Studentvägen. Därutöver trafikerar expresslinje 75, med genare dragning, området på sträckan mellan Tomtebo och Vasaplan under utvalda perioder under dagen, särskilt under rusningstid. Carlschems kollektivtrafikanknytningar består av busslinje 5 och 9, som även knyter an området med handelsområdet Strömpilen.

På Ålidhem och Carlschem finns ett nät av cykelvägar, både huvudvägar med högre standard och övriga kategorier, som likt bebyggelsen löper i såväl nord-sydlig som öst-västlig riktning. Ålidhem präglas av relativt hög täthet av mötesplatser och utgör en hotspot för dess omgivning. Ålidhems levande centrum utgör hjärtat i stadsdelen och är en naturlig mötesplats för dess invånare. Utöver centrum är sport- och fritidsanläggningar platser där människor tenderar att sammanstråla och sammantaget åtnjuter stadsdelen en hög täthet av offentliga målpunkter. Strukturen med vilken Carlschem är byggd försvårar nya platsbildningar som främjar mötesplatser och interaktion. Här finns dock platser som sticker ut; fotbollsplanen, rinken, lekplatser och innergårdar är viktiga offentliga målpunkter i närområdet.

Grundkurs: Tegsområdet

Vy över delar av Teg med utblick över centrum med gamla bron samt Tegsbron.

På älvens södra sida – en mosaik av miljöer

Teg har byggts ut succesivt genom åren, vilket har skapat en mosaik av bebyggelsemiljöer med spår av olika planeringsideal där stadsdelens årsringar och struktur tydligt kan tydas. Det som först var enskilda gårdar, som sedan blev separata bykärnor till att de sammanvuxna byarna slutligen införlivades i Umeå stad. Förnyelse- och förtätningsprojekt som Söderslätts tidstypiska ringgator och egnahemsbebyggelse berättar också sin del av historien. Detta är en stadsdel med bred variation som ligger många nära hjärtat. De stora besöksmålen i stadsdelen är Tegs Centrum, A3 arena (isladan i folkmun) samt Ikea och Avion i stadsdelens södra utpost.

Gamla E4 – från barriär till stadsgata och ny stadsbebyggelse

Sedan 50-talet har transportleden som förut var E4 och som nu är väg 503, delat stadsdelen i två tydliga delar. Byggandet av ringleden runt Umeå ger möjlighet att minska vägens barriäreffekt och omskapa stadsdelen runt vägen. Den kan istället bli en förenande kraft och i framtiden ge en stadsgata med mer stadsmässig karaktär, folkliv och nya attraktiva stadskvarter.

För hela Tegsområdet har kontakten med älven och jordbruksmarken alltid varit viktig. Böle, Väster-teg, Österteg, Röback och Ön är jordbruksbyar, många sedan medeltiden. Den gamla kustlandsvägen korsade först Umeälven med färja vid Backens hamn. Vid stadens grundande drogs vägen om och färjepassagen flyttades till Teg. Under slutet av 1700-talet flyttade varvsverksamheter till Tegssidan och lade grund för stadsdelens tidiga industritradition. När den första bron blev klar 1863, den som nu kallas Gamla bron, tog tätortsutvecklingen fart. På 1950- och 60-talen byggdes mycket på Teg – flerbo-stadshus och småhus uppfördes och områden som Söderslätt och Böleäng tillkom.

Gamla E4 – från barriär till stadsgata och ny stadsbebyggelse

Sedan 50-talet har transportleden som förut var E4 och som nu är väg 503, delat stadsdelen i två tydliga delar. Byggandet av ringleden runt Umeå ger möjlighet att minska vägens barriäreffekt och omskapa stadsdelen runt vägen. Den kan istället bli en förenande kraft och i framtiden ge en stadsgata med mer stadsmässig karaktär, folkliv och nya attraktiva stadskvarter. För hela Tegsområdet har kontakten med älven och jordbruksmarken alltid varit viktig. Böle, Västerteg, Österteg, Röbäck och Ön är jordbruksbyar, många sedan medeltiden. Den gamla kustlandsvägen korsade först Umeälven med färja vid Backens hamn. Vid stadens grundande drogs vägen om och färjepassagen flyttades till Teg. Under slutet av 1700-talet flyttade varvsverksamheter till Tegssidan och lade grund för stadsdelens tidiga industritradition. När den första bron blev klar 1863, den som nu kallas Gamla bron, tog tätortsutvecklingen fart. På 1950- och 60-talen byggdes mycket på Teg – flerbostadshus och småhus uppfördes och områden som Söderslätt och Böleäng tillkom.

Slätten och älven som rekreationsresurser

En av stadsdelens pärlor och sammanhängande grönområde är Bölesholmarna. Här finns vackra älvsnära promenader och höga naturvärden. Österut saknas däremot ett sammanhängande stråk som erbjuder älvskontakt. Stråken sträcker sig i denna del genom den gamla villabebyggelsen mellan broarna och älvskontakt ges vid några parkpartier. Även slätten präglar karaktären i stadsdelen och är en viktig rekreationsresurs. För rekreation är också Röbäcksskogen central.

Stora utvecklingsprojekt på gång

Det finns anledning att hålla span på Tegsområdet då det här planeras några av de allra största framtida stadsutvecklingsprojekten. Förutom den betydande omvandlingen av gamla E4 handlar det även om utbyggnad på Öns norra spets med plats för uppemot 7 000 boende.

Tre landmärken

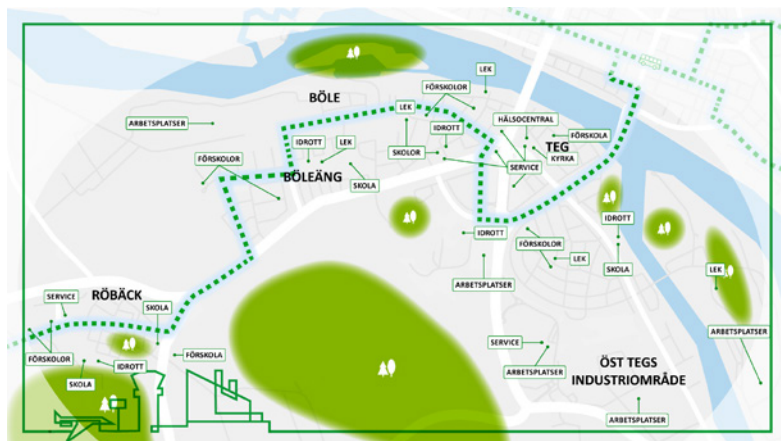
Söderslätt handelsområde – Avion med IKEA utgör Umeås södra entré och nyaste handelsplats på cykelavstånd till centrum.

Bölesholmarna och strandpromenaderna – många njuter av den vackra älvsbanken på cykel och till fots. Här kan man bada mitt i city och här finns Lundabron, Sveriges längsta hängbro för gång- och cykeltrafik.

Gamla bron – Umeås första bro från sent 1800-tal som kopplade samman Teg med stadskärnan. Idag är bron för fotgängare och cyklister och ett vackert landmärke i city med sina unika bågar.

Kartillustration med exempel på funktioner för Tegsområdet. Här finns Tegs centrum, Söderslätt handelsområde, skolor och bibliotek. Stadsdelen har gott om service men framförallt nära till centrums utbud.

Tio utmärkande drag

1. Här bor mestadels gifta eller sammanboende utan barn samt med hemmavarande barn under 18 år.

2. Ensamboende hushåll är mindre vanligt förekommande. Det finns en stor andel inom åldersspannet 45 – 64 år med viss överrepresentation av gruppen 65+.

3. Andelen utrikesfödda är väsentligt lägre i stadsdelen än snittet.

4. Andelen hyresrätter är hög öster om väg 503 medan motsvarande andel för andra sidan är måttlig.

5. Andelen välutbildade är mindre än stadens genomsnitt på Teg.

6. Medelinkomsten är högre än i andra stadsdelar.

7. Ohälsotalen ligger ungefär på Umeås genomsnitt, och uppgår till knappt 35 dagar per år.

8. En stor andel, hela åtta av tio i förvärvsarbetsålder, arbetar.

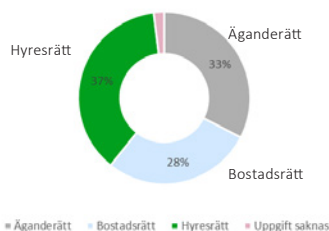
9. En övervägande andel bor i bostadsrätt. Få bostadsrätter finns mellan Tegsbron och Kyrkbron. I Röbäck, på Ön men även på Söderslätt och Böleäng dominerar småhus med äganderätt som upplåtelseform.

10. Sammantaget är stadsdelens bostadsmarknad nyanserad men segmenterad.

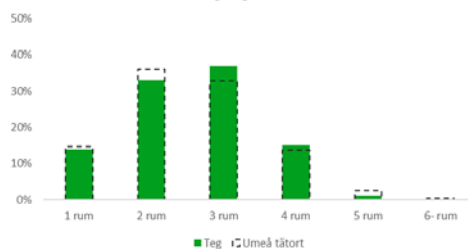
Urval av indikatorer

Fördelning upplåtelseform

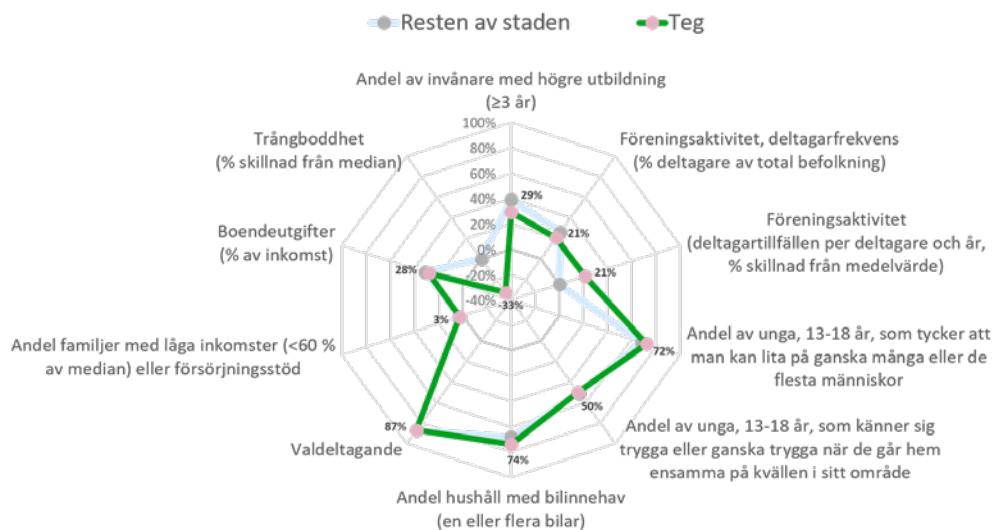

Andel hushåll som bor i respektive upplåtelseform.

Fördelning lägenhetsstorlek

Figuren avser hushåll boende i flerbostadshus.

Tegsområdet uppvisar sammantaget en rätt bred blandning gällande upplåtelseformer men i olika områden dominerar olika typer. Stadsdelen sticker ut exempelvis när det gäller en hög förvärvsgrad, låg andel utrikes födda samt låg grad av trångboddhet.

Socialt kapital

Starka sociala nätverk, hög nivå av tillit och förtroende mellan de boende är exempel på kännetecken på en plats med högt socialt kapital. Att bo på en sådan plats antas vara hälsofrämjande och måttet kan ses som en indikator på hur socialt hållbart ett område är.

Forskningsresultat

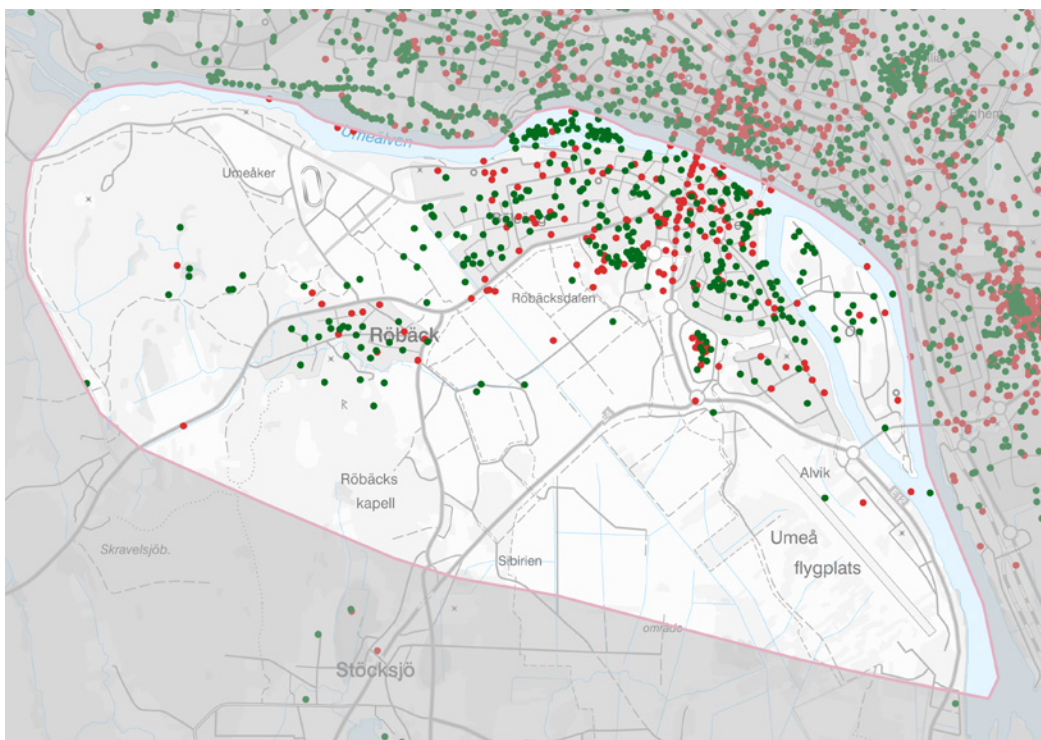
I Tegsområdet hittar man tre bostadsområden med relativt högt socialt kapital. Östteg/Ön/Alvik och Böleäng har högt socialt kapital och Röbäck mycket högt. I de två förstnämnda områdena har det sociala kapitalet varit stabilt medan Röbäck har ökat mellan den första mätningen 2006 och 2020 års mätning. I Tegsområdet finns också Västteg, där det sociala kapitalet gått från medelhögt till lågt.

På frågan om man tycker att man på den plats där man bor är *beredd att hjälpa varandra* är andelen som svarar "lagom" i 2020 års enkät 91 procent i Östtegområdet, 81 procent på Västteg, 90 procent på Böleäng och 95 procent på Röbäck. På frågan om man *bryr sig om varandra* på den plats där man bor är andelen som svarar "lagom" 84 procent i Östteg-området, 83 procent på Västteg, 87 procent på Böleäng och 93 procent på Röbäck. Andelen som anger det är ganska vanligt eller mycket vanligt att *grannar pratar med varandra* när man möts är 83 procent i Östtegområdet, 70 procent på Västteg, 82 procent på Böleäng och 88 procent på Röbäck. De som tycker att man *förväntas vara engagerad* i frågor som rör området lagom mycket är 88 procent i Östteg-området, 85 procent på Västteg, 88 procent på Böleäng och 92 procent på Röbäck.

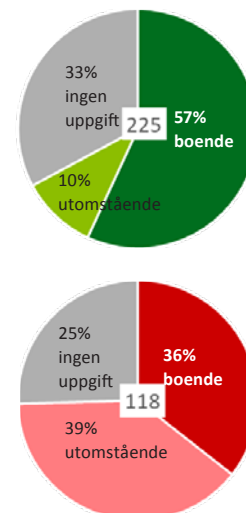
Index och resultat från frågor som underlag. Genomsnitt för Umeå kommun i parentes.						
	 Beredd att hjälpa... (82%)	 Bryr sig om... (79 %)	 Grannar pratar... (58%)	 Förväntas vara engagerad... (79%)	Index 2006	Index 2020
Östteg, Ön, Alvik	91%	84%	83%	88%	Högt	Högt
Böleäng	81%	83%	70%	85%	Högt	Högt
Västteg	90%	87%	82%	88%	Medel-högt	Lågt
Röbäck	95%	93%	88%	92%	Högt	Mycket högt

Andelen som är engagerade i någon idrottsförening är 35 procent i Östtegområdet, 24 procent på Västteg, 30 procent på Böleäng och 40 procent på Röbäck. Andelen som tycker att man i allmänhet kan *lita på människor*, även sådana som inte är personligt bekant med är 78 procent i Östteg området, 78 procent på Västteg, 77 procent på Böleäng och 89 procent på Röbäck. De som svarat att de *känner igen många eller de flesta av sina grannar* är 66 procent i Östtegområdet, 64 procent på Västteg, 73 procent på Böleäng och 73 procent på Röbäck. Med personer som man känner igen menas människor som man regelbundet stöter på eller ser och kanske säger hej till, utan att man för den skull har en social relation till personen.

Så tyckte boende

Trivsamma och otrivsamma platser, illustrerat med gröna respektive röda punkter, på Tegsområdet. Resultat från dialog. I figurerna till höger visas antal personer som svarat och andelar svar från personer som själva bor i området och inte.

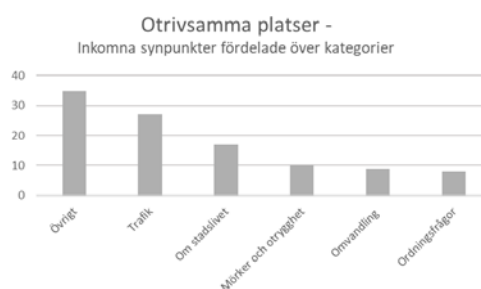
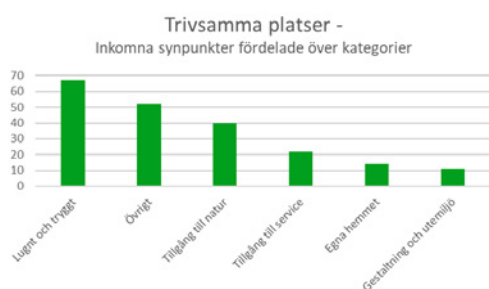

Trivsamma och otrivsamma platser

Det är tydligt att Tegsborna ser en omvandling av gamla E4 som efterlängtad. Just väg 503 anges av många som en plats de inte trivs på. Boende uppskattar däremot det nära avståndet från Umeå city och att det just är nära till allt. De mest uppskattade platserna i stadsdelen är utan tvekan Bölesholmarna, ishallen och Bölekläppens rekreatiomsområde. Vissa vägvägnitt markeras och i samtalen lyftes problematiska trafiksituationer. Otrygga platser finns bland annat vid Tegs Central-skola efter stängning samt de naturområden som blir mörka på kvällen.

Många av de svarande på Teg upplever området som lugnt och tryggt. Att Teg dessutom är naturnära lyfter många som en tillgång. Inom kategorin Övrigt nämns bland annat att området är barnvänligt och småskaligt. Platser som sticker ut är Bölesholmarna, Skogsområdet vid Böleskläppen samt strandpromenaden.

Många av de synpunkter som kommit in gällande otrivsamma platser på Teg faller under kategorin Övrigt. Utöver det är Trafikfrågor det som flest nämner. Här nämns bland annat Bölevägen som uppfattas som otrygg för cyklister och gångtrafikanter. Drygt 15 av de inkomna kommentarerna handlar om stadslivet på Teg där Tegs centrum upplevs som tråkigt och öde.

Önskemål för framtiden

I de fysiska dialogerna lyfte många att det är tråkigt att elljusspåret behöver dras om vid vattentornet som följd av byggande av Västra länken. Önskemål för framtiden handlade om en mer blandad befolkning och fler äldreboende. I den digitala dialogen handlar ett stort antal synpunkter om trafik, både en problematisk trafiksituation längs gamla E4 genom Teg och på Kyrkbron. Önskemål om förbättrad kollektivtrafik nämns i många synpunkter gällande bland annat Söderslätt och Östteg. Flera lyfter frågan om ett utvecklat Tegs centrum och många svar rymmer generella önskemål om kvartersrestauranger och utökad service för stadsdelen. Ett flertal nämner en önskan om vidare blandning av boende- och upplåtelseformer där särskilt hyresrätten verkar vara efterfrågad.

Frågan om framtidsplanerna för Röbbäck och Ön kommenteras i ett flertal av svaren och man önskar att platserna ska utvecklas varsamt. Många kommentarer gällande Tegområdet i stort handlar om önskemål kring bibehållande av det lugn man upplever som boende. För Söderslätt önskas service som restaurang och liknande. Någon önskar fler platser för vistelse längs älven och en sammanhängande strandpromenad på Tegssidan nämns återkommande. Även för Teg nämns vikten av grönytors värde och förhoppningen är att också framtida umebor får njuta pärlor som Bölesholmarna. Önskemål om hundrastgårdar lyfts.

Ungas perspektiv

- **Bra platser:** Unga som bor på Teg trivs på de flesta platserna vid skolorna, idrottsplatserna, Avion och IKEA.
- **Dåliga platser:** Unga trivs inte i radhusområdet nära Volvo lastvagnar eftersom det är dålig belysning och trångt mellan bostäderna vilket ger en känsla av otrygghet.
- **Önskemål för framtiden:** Unga Tegsbor skulle vilja skapa en mötesplats i centrala Teg i form av en park som ska fungera som en trevlig passage och skapa rörelse i en annars instängd plats. Det skulle ge ökad trygghet och attraktivitet, menar man. Också för Böleäng önskar man utveckla sitt centrum. Unga personer saknar även fler parker och idrottsplatser här. Genom Böleäng går det endast en kollektivbuss, här vill ungdomar ha en till busslinje eller fler avgångar speciellt på kvällar och helger.

”Folk tycker att det är mycket dålig belysning där, samt att det är väldigt trångt mellan husen så man får en obehaglig känsla av att gå där i mörkret”.

Vad man skulle sakna

På fråga vad man skulle sakna med sin stadsdel vid en flytt anger en hög andel av de svarande att de skulle sakna det egna hemmet, jämfört med andra stadsdelar. Endast få svarande som bor inom Tegsområdet anger naturen och kulturutbudet som sakna-anledningar. Man anger ungefär som genomsnittet när det gäller lugnet, tryggheten, servicen i närheten, den speciella stämningen/andan/atmosfären samt föreningar och grupper i området. Tegsområdet är, tillsammans med Tomtebo–Tavleliden och Ersboda stadsdelar där svarande nämner grannar som något som man skulle sakna vid en flytt. Svaren på frågan kan ge en bild av hur anknuten man är till en plats.

Vad boende skulle sakna mest med sin stadsdel vid en flytt

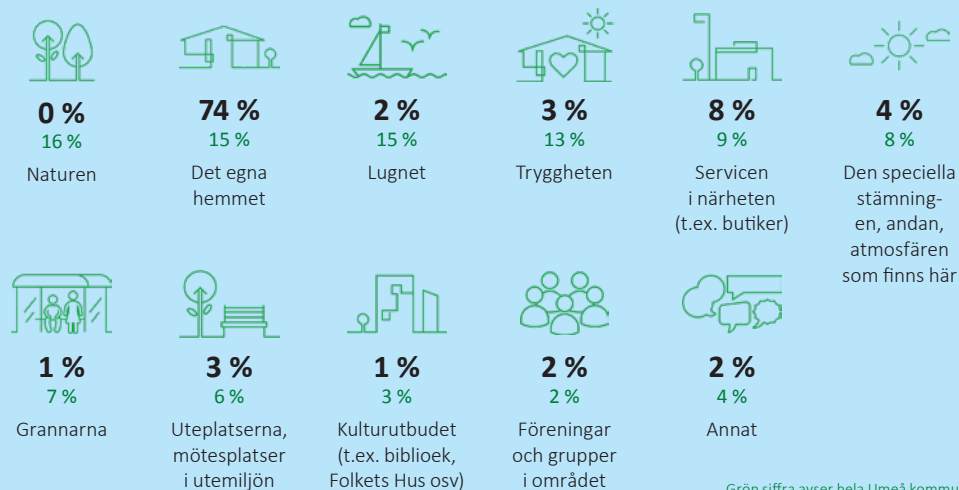

Illustration rumslig analys Tegsområdet.

Social stadsrumsanalys – Tegsområdet

I sammanfattning – idéer för utveckling av social hållbarhet

Teg har en stark särprägel och identitet och ett använt uttryck är "En gång Tegare – alltid Tegare". Ett sammanfattande intryck av Teg är att det är barriärernas stadsdel. Både älven som delar stadsdelen från övriga staden men även stora infrastrukturbarriärer inom stadsdelen bidrar till ett splittrat intryck och dålig orienterbarhet. Samtidigt som både älven och slätten erbjuder de verkligt stora rekreativa värdena för stadsdelen utgör de barriärer som avskärmar stadsdelen. Det mest angelägena för stadsdelen är att arbeta för att överbygga och minska barriärerna samt utveckla kopplingar mellan rekreationsresurser samt stärkning av mötesplatser med fler funktioner.

- Stadsdelen skulle gynnas av arbete för att överbygga och minska barriärer.
- Kopplingar och stråk kan vitaliseras och stärkas, för ökade flöden av människor mellan olika delar av Teg. Vägar som i dagsläget utgör barriärer har potential att överbyggas med fler kopplingar. Framförallt finns behov att utveckla kopplingar i öst-västlig riktning för Tegsområdet.
- Positivt vore att utveckla kopplingar mellan rekreationsresurser.
- Mötesplatser skulle stärkas genom tillförande av fler funktioner.

Nätverket av offentliga rum och platser funktioner

De stora rekreationsvärdena i stadsdelen finns framförallt längs älven och vid Bölekläppen. Kopplingarna däremellan är dock få. Välgörande vore att utveckla ett sammanhängande stråk längs älven till Ön samt uppströms mot Klabböle. Bölesholmarna är en omtyckt pärla och en resurs för hela staden där tillgängligheten ökat med ny koppling till stadssidan via Lundabron.

Stadsdelen saknar större samlande offentliga rum som tydliga torgbildningar eller större parker. Även om det finns många mötesplatser är de svaga och har behov att stärkas med fler funktioner på samma ställe. Flytt av biblioteket till skolan samt utveckling av idrottsutbudet vid skolan bidrar till sådan välgörande stärkning. Det finns stor potential att stärka Tegs Centrum som mötesplats i och med ombyggnaden av väg 503.

I stadsdelen finns få platser att leka på som inte utgörs av bostadsgårdar. Många lekplatser är eller uppfattas som privata utan tydliga entréer. Ishallen är en stor mötesplats och besöksanledning i stadsdelen även om man inte bor här. Hockey är dominerande som aktivitet men ishallen och exempelvis de närliggande fotbollsplanerna används av olika grupper. Otrygga platser finns bland annat vid Tegs Centralskola efter stängning samt de naturområden som blir mörka på kvällen.

Flöden och barriärer – fysiska och sociala

Gator med trafikleds-/landsvägscharakter utgör barriärer för gående och cyklister och gör stadsdelen svårorienterad. Exempel på stora barriärer är väg 503, Bölevägen, Norra Obbolavägen och Riksvägen. Västra länkens tillkomst är en förutsättning för omvandlingen av väg 503 men tillför samtidigt en ny barriär. Fysiska barriärer finns att ta sig ut till slätten och för boende på Böleäng är Volvo en barriär att ta sig till älven. Skoltrafiken utgör stora problem, framförallt vid Engelska skolan längs Bölevägen som upplevs som en av stadens mest trafikosäkra gator utan tydliga gränser mellan biltrafik och gång och cykeltrafik.

Stadsdelen är relativt socioekonomiskt välbeställd och homogen. Sociala barriärer finns främst kopplat till diversifierade områden med olika upplåtelseformer, ex stora områden med endast småhus såsom Söderslätt samt vissa delar på Böleäng. Böleäng med Volvo kan ses som en liten industriort, där allt kretsar kring den stora arbetsplatsen. Stora skillnader finns mellan Böleäng och Söderslätt trots liknande bebyggelse och upplåtelseformer. Söderslätts handelsområde med Avion och IKEA ligger i direkt anslutning till stadsdelen, men upplevs inte som en del av den då den är helt separerad både genom trafikplaneringen och avskärmande bullervall.

Kulturell närvaro

Ett sedan länge efterfrågat skol- och folkbibliotek planeras inom kort ersätta det tidigare folkbiblioteket som varit inrymt i en gammal livsmedelsbutik. Tony Craggskulpturen *Line of thoughts* som tidigare varit placerad vid Strömpilsplatsen har givits en ny lokalisering vid Varvsparken på Teg till glädje för de i området boende som länge efterfrågat skulpturala inslag i sin stadsdel. Det senaste tillskottet av monumentalskulptur i området utgörs av en diabasskulptur vid Lundabrons fäste av den norske konstnären Bård Breivik.

Pågående transformation

Hittills har det framförallt skett mindre kompletteringar med påbyggnad och gårdshus, främst på de centrala delarna av Teg mellan broarna. Ett flertal större projekt är på gång såsom längs väg 503, vid Gamla slakteriet, Västteg, Ön osv. En stor potential finns att komplettera i samband med ombyggnad av gator och trafikleder. Även utbyggnad av Ön med nya broar kommer skapa gena och fler kopplingar mellan Teg till universitetsområdet.

Centralt älvbad på omtäckta Bölesholmarna.

Söderslättområdet på Teg med utblick över flygplatsen och landmärket Kolbäcksbron.

Böleäng med Volvo invid älvstranden.

Vy över Lillån där Ön skymtar till vänster i bild och utblick mot Söderslätts handelsområde i gränsen mellan Söderslätt och Röbacksslätten med sitt vidsträckt odlingslandskap.

Social stadsrumsanalys Röbbäck

I sammanfattning – idéer för utveckling av social hållbarhet

Stad möter slätt möter by möter skog. Röbbäck är en stadsdel i Umeå och samtidigt en by med anor från 1500-talet. Här är karaktären av jordbruksby tydlig med den historiska bydelen med sin oregelbundet bundna struktur och varierade tomtstorlekar samt gårdar i åkerlandskapet och här finns den nyare delen med mer ordnade kvarter och mer likartade bebyggelseområden. Röbbäck befinner sig mitt mellan slätten och skogen och här har man alltid nära till natur och grönområde men samtidigt nära till staden och hit går ett av stadens stomlinjer för kollektivtrafik.

- Sträva efter mer blandning – både gällande upplåtelseformer, boendeformer.
- Behåll närheten till naturen i slätten och skogen, samtidigt som potentialen tillvaratas utifrån platsen läge i närheten till staden och dess goda kollektivtrafik.
- Potential finns för utveckling av bäckstråket i byn för rekreation.

Nätverket av offentliga rum och platser funktioner

Nätverket av offentliga rum är mer sporadiskt med geografiskt spridda mötesplatser. Lekplatserna och idrottsområdet utgör de tydligaste offentliga rummen. Strukturen är svårorienterad och otydligt avläsbar. Gamla Skravelsjövägen är en samlande nerv genom samhället, däremot ligger de stora målpunkterna skolan och idrottsplatsen inte här och är svåra att hitta till för den som inte känner platsen.

Det finns goda rekreativsmöjligheter framförallt kopplat till slätten och skogen. Entrén till skogen är tydlig via idrottsplatsen och skolan men potential finns att utveckla fler entréer till exempel från kyrkogårdsområdet, Rosettvägen och koloniområdet till exempel. Det finns en matvarubutik och en restaurang. Utöver det finns Kulturmejeriet samt offentlig service i form av förskolor och skolor. Centrum kan med fördel utvecklas som tydligare mötesplats. Entréerna till byn kan med fördel stärkas, både via nya entre från Västra länken och vid infart vid Kulturmejeriet.

De viktiga mötesplatserna utgörs av affären, skolan med idrottsplats. Utöver det samlas boende vid lekplatserna, kulturmejeriet samt 4H-gården. En mer neutral mötesplats i form av samlingslokal eller bibliotek har efterfrågats av boende. Uppskattade platser är skogen, idrottsplatsen, slätten, Svidjan, kyrkogården samt gamla byn. Närheten till naturen lyfts av många och här är hästintresset stort.

En efterlängtd åtgärd har varit utvecklingen av gång- och cykelväg längs Riksvägen. Längs en del av gamla Skravelsjövägen saknas gång- och cykelväg liksom längs Nya Skravelsjövägen. Skogen kan upplevas ottrygg i mörker.

Flöden och barriärer – fysiska och sociala

De större vägarna Skravelsjövägen, Riksvägen samt Västra länken utgör de fysiska barriärerna som omgärdar Röbbäck. Samtidigt som att slätten utgör en stor del av Röbbäcks identitet är det också den som skiljer Röbbäck från Umeå stad, på gott och ont. Sociala barriärer finns framförallt mellan gamla och nya Röbbäck där affären är mötesplatsen som ligger mittemellan och binder samman de två delarna. Den stora skillnaden mellan de två delarna är framförallt upplåtelseform där stora friliggande småhus dominerar i den äldre delen och lägenheter med en blandning av bostadsrätter och hyresrätter återfinns i den nya delen.

Kulturell närvaro

Umeå kommuns konstpolitik kan delas in i tre aspekter. Den handlar om att stödja konsten dels i det producerande ledet, i det presenterande ledet och i försäljningsledet. När dessa tre perspektiv i den konstnärliga processen befinner sig i god balans öppnar sig möjligheter att etablera en väl fungerande konstscen. I Röbbäck ligger Kulturmejeriet som representerar det producerande ledet och som förutom subventionerade konstnärsateljéer inrymmer föreningsdrivna verkstäder för textiltryck, keramik, glas, grafik, och bronsgjutning. I anslutning till skolan Linblomman återfinns en klotformad bronsskulptur av Siwert Lindblom, fint patinerad av lekande barn som tagit skulpturen i anspråk.

Pågående transformation

I Röbbäck är bebyggelsestrycket stort utifrån dess närhet till staden, löpande sker mindre förtätningar. Två större kompletteringar planeras. Sörå kern, belägen invid skolan och nära stomlinje för kollektivtrafik, planeras för flerbostadshus och kommer att koppla samman bystrukturen på Svidjan med Röbbäcks by. Mellan Röbbäck och Skravelsjö utvecklas Umeås nästa stora småhusområde med önskemål om inslag av flerbostadsbebyggelse. Området kallas Röbbäcksliden och kopplas till befintlig stomlinje för kollektivtrafik.

Äldre delen av Röbbäck med Sörå kern skymtande i bildens nederkant.

Röbbäcks möte med Böleäng och slätten.

Fortsättningskurs

Historik

Teg och kustlandsvägen

När vi talar om Teg idag, inkluderar det de medeltida jordbruksbyarna Böle, Västerteg och Österteg tvärsöver den gamla stadskärnan. Stadsborna i nygrundade Umeå stad fick möjlighet att förvärva jordbruksmark och hemman i de kringliggande byarna för livsmedelsförsörjning – en struktur som kom att speglas i byabebbyggelsen. Innan stadens grundande 1621 korsade kustlandsvägen Umeälven över färjeläget vid Backens hamn, men efter stadens tillkomst drogs vägen om och passagen över älven förlades till färjeläget vid Teg. De första varvsverksamheterna i Umeå låg på stadskärnans sida om älven, men flyttades under slutet av 1700-talet till Tegssidan av brandsäkerhetsskäl. Detta lade grunden till områdets tidiga industritradition och inkorporerade tegslandet som en del av stadsbilden. Under 1860-talet byggdes den första bron över älven vilken möjliggjorde en smidigare älvspassage för kustlandsvägen. När slutet av 1800-talet närmade sig hade de tidigare separerade byarna börjat växa samman och genom dess expansion kom den lantliga och industriella bebyggelsen att gränsa till varandra. Tätortsutvecklingen tog nu fart längs med kustlandsvägens nya sträckning, där uppfördes både bostadshus och affärslokaler.

Planläggning och utveckling

Den första stadsplanen fastställdes 1932 och syftade till att göra området till ett tilltalande, självförsörjande samhälle med egen service. Vägnätet lades ut kring befintliga vägar och en ny bro var inte aktuell. Trots det tidigare ställningstagandet föddes planer på en ny bro 1937, som senare förverkligades i Västra Esplanadens förlängning -49. Med anledning av Tegsbron fanns nya förutsättningar att förhålla sig till och Tegs stadsplan revideras. Den tidigare planen hade inte fått något särskilt genomslag, med obetydlig expansion, men tegsbron gynnade en utveckling av bostäder, industri och service. En förskjutning av centrum skedde därmed successivt mot den nytillkomna bron och Tegs borg etablerar sig som stadsdelens nya mittpunkt. Genom universitets etablering uppstod det på 60-talet ett behov av att erbjuda exploaterbar mark för att möta efterfrågan – något som Teg kunde erbjuda. Femtio- och sextiotalet kom att präglas av byggande, både flerbostads- och småhus uppfördes. Områden norr och söder om Tegskyrkan bebyggdes, såväl som Söderslätt och Böleäng, alltmedan industrin växte sig starkare. E4:an, den nya motorvägen, som invigdes 1971 klöv stadsdelen i två delar och är något stadsdelen varit tvungen att förhålla sig till sedan dess.

Bebyggelse och struktur

Bebyggelsen inom Teg är utspridd och liknar i det mesta en mosaik med olika åldrar. Här finns dock tydligt urskiljbara skiljelinjer i stadsstrukturen som skapar flera sammanhållna bebyggelseområden med liknande karaktär. En sådan är längs Tegsvägen, och i dess förlängning Kronovägen, som omger stadsdelscentrumet. Gemensamt är att majoriteten av bebyggelsen här är högre och tätare än omgivningen, 50-talsflerbostadshus i två till tre våningar. Västteg utgörs främst av villor och små hyreshus på större tomter där grönskan är generös. Här är bebyggelsen uppdelad i oregelbundna kvarter. Där Västteg övergår i Böleäng dominerar tät småhusbebyggelse på små tomter i de områden som byggdes upp under 70-talet. Här är kvarteren urskiljbart inpassade i en mer regelbunden struktur. Öster om Tegs centrum präglas bebyggelsen av 50- och 60-talet, med en gles småhusbebyggelse i en eller en och en halv våning, dock med vissa inslag av en tätare småhusstruktur. Strukturen i sin helhet skapar en medelhög befolkningstäthet i de centrala delarna med flerbostadshus, medan utkanternas småhusbebyggelse är glesare. Gatustrukturen präglas av väg 503, Norra Obbolavägen och Bölevägens tydliga karaktär i sina respektive sträckningar, samt Tegsvägen, i kontrast till de små kvartersgatorna med smala trottoarer.

Topografi och vegetation

De gemensamma grönytorerna består av små lekplatser, fotbolls-/basketplaner, samt trädkantade gång- och trafikstråk runt området. Där Böleäng övergår i Västteg. I söder mot odlingslandskapet utgör Böleskläppen en resurs för mer avskild skog. Österut betraktas Ön som en värdefull tillgång.

Ett antal små kvartersparker med lekplatser finns inom området. Kvartersparkerna utgörs av parkliknande små ytor med gräsmatta, stora träd och ofta en lekplats. Stora delar av Teg har en liten tillgång på grönytor, särskilt med naturprägel. Stadsdelen kan av många ändå upplevas som en grön stadsdel då dess glesa bebyggelse synliggör de ofta bevuxna tomterna. Det enda stora sammanhängande grönområdet är Bölesholmarna som med sitt läge betraktas som en oas mitt i staden. Hit kommer många som söker variation i stadslandskapet inom gång- och cykelavstånd från centrum. Ett gång- och cykelstråk fortsätter längs älven från Bölesholmarna och västerut längs Umeälvens södra strand. Österut saknas ett sammanhängande stråk som tillgängliggör älvlandskapet eftersom de gamla villorna har tomter som sträcker sig ända ner till vattenbrynet. Närheten och kontakten med älven är begränsad och försvagas än mer av att älvstranden inte fungerar som ett sammanhängande stråk.

Verksamheter

Teg erbjuder överlag en god tillgång till service. Läget på den södra älvstranden och tillgången till tre broar innebär också en direkt närhet till Umeå centrum. Teg har ett brett spektrum av verksamheter, som inryms i allt från bostadshus till stadsdelens hockeyarena. Genom stadsdelen löper ett par särskilt betonade stråk; Tegsvägen på både östra och västra sidan och däremellan området kring E4 med sin centrumbildning kring Tegsborna och dess torg Tegsplan. I Norra Obbolavägens sträckning nedströms finner man Östtegs industriområde, som med sin breda verksamhet erbjuder verksamheter mot byggsektorn. Utöver stadsdels- och centrumservice finns också Avion shoppingcenter med ett brett handelsutbud till gagn för Tegsborna. Stadsdelen har en mångfald av förskolor och grundskolor, stadsdelen saknar dock egen gymnasieskola. Teg inrymmer ett par särskilda boenden, Tegs äldrecenter och Skräddaren vård och omsorgsboende samt en hälsocentral.

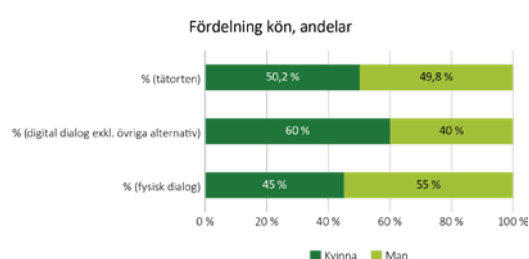
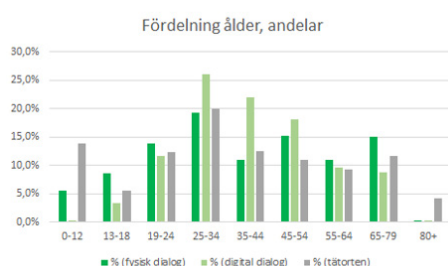
Mötesplatser och rörelsemönster

Stadens centrum ligger inom enkelt gångavstånd från Tegs stadsdelscentrum med cirka en kilometer, eller drygt 10 minuter. Lokala bussförbindelser sker med linjerna 4, 9 och 73 som servar en omfattande del av stadsdelen, dock inte hela ytan. Andelen hållbara resor varierar längs den öst-västliga axeln, med en högre andel bilresor för Östteg medan den västra stadsdelen uppvisar ett grönare resande. Förhållandet sammanfaller med det faktum att Östteg är den delen inom området som har lägst tillgång till den lokala kollektivtrafiken. En stor andel av rörelserna i området koncentreras till de stråk som ligger inom huvudvägnätet för gång- och cykeltrafik; längs Bryggargatan till och från Gamla bron, utmed Tegsvägens separerade GC-väg över Kyrkbron och parallellt med Bölevägen i öst-västlig sträckning. Stora delar av området saknar väsentliga offentliga mötesplatser, delvis förknippat med avsaknaden av stadsdelsparker och större gröna och parkområden. I övrigt finns en viss koncentration av målpunkter på Västteg kring skolan.

Översikter – stadsdelar i jämförelse

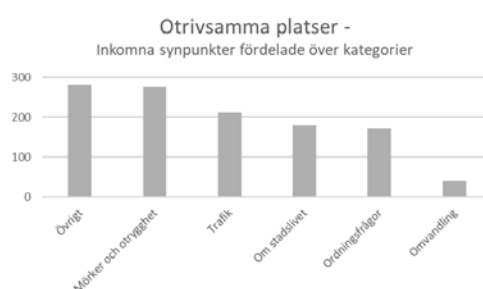
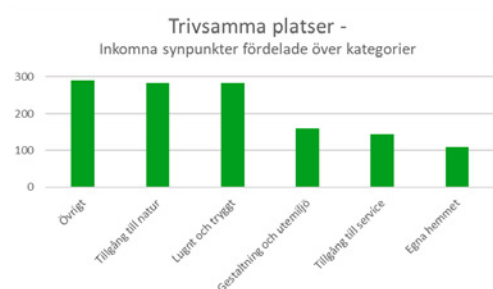
Totalt deltog 677 personer vid de fysiska dialogerna och 1562 via den digitala. 87 % av deltagarna var boende inom Umeå tätort och 13 % utanför. Som jämförelse är fördelningen bland Umeå kommuns befolkning 74 procent boende i Umeå tätort och 26 procent utanför. Dialogen fångar inte upp de yngsta och de äldsta åldersgrupperna men många i mittengrupperna. En stor andel som deltog i den digitala dialogen var mellan 25-54 år. Dialogen fångar deltagare från alla postnummerområden i tätorten där det finns boende men sett till befolkningsstorlek är det få från delar av Ålidhem och universitetsområdet och jämförelsevis många boende på Tomtebo, Ersboda/Ersmark samt delar av Teg. I det följande presenteras resultat från tätorten som helhet eller uppdelat på stadsdelar som möjliggör jämförelser.

Samtliga inkomna synpunkter, både i och utanför Umeå tätort

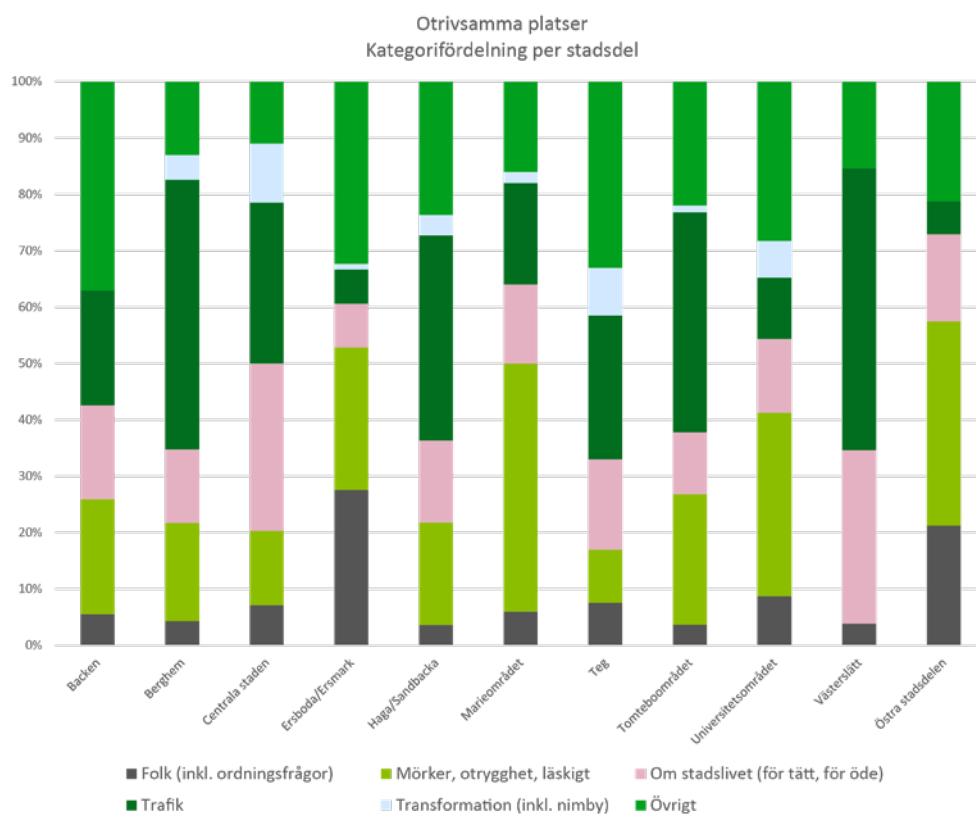
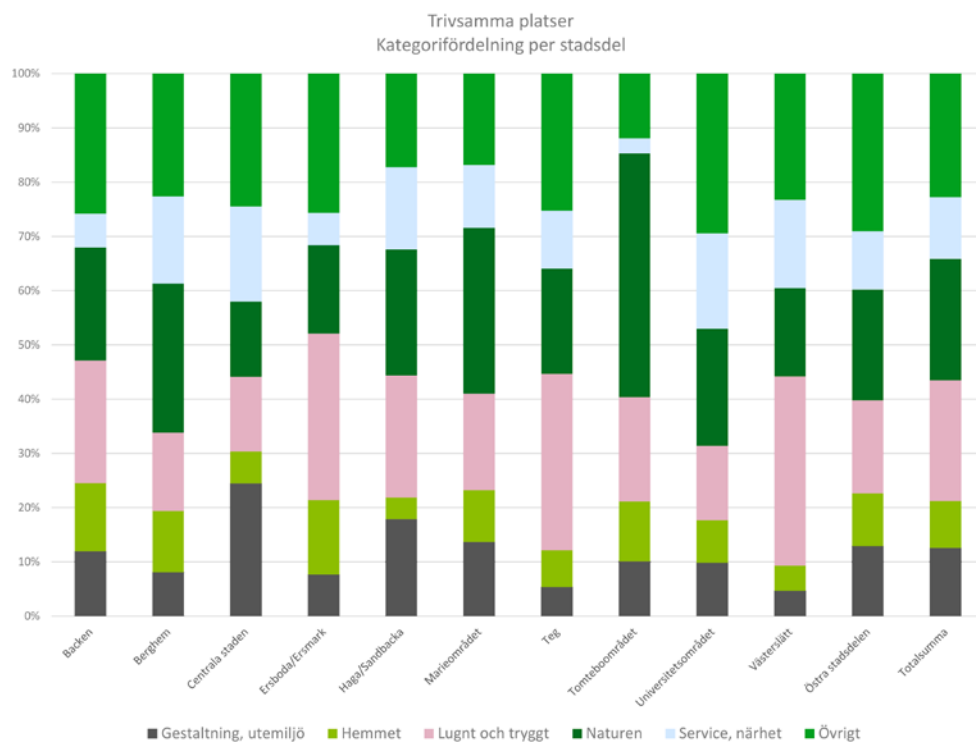
För Umeå tätort sammantaget sorterar de flesta av de inkomna kommentarerna under kategorierna Övrigt, Tillgång till natur samt Lugnt och tryggt. Dessa tre har fått ungefär lika många synpunkter vardera. Ungefär hälften så många kommentarer får kategorierna Gestaltning och utemiljö, Tillgång till Service och Egna hemmet. Generellt kan sägas att våra tätortsnära rekreationsområden uppskattas av många. Exempelvis på detta är älvsstråket, Gammliaaskogen och Nydalasjön som alla sticker ut som områden med många "gröna plumpor". De som inte är boende inom respektive område lyfter i högre utsträckning god tillgång på natur och grönområden som något positivt än de som faktiskt bor inom området.

Även när det gäller mindre trivsamma platser finns flest synpunkter inom Övrigt. Här återfinns de kommentarer som inte går att härleda till någon av de andra kategorierna men också sådana som berör flera kategorier på samma gång. Nästan 300 av de kommentarer som kommit in handlar om mörker och en upplevd otrygghet. Platser som är vanligt förekommande bland dessa kommentarer är sådana som upplevs som öde under kvällstid som exempelvis arbetsplatsområden eller universitet/skolor. Boende inom respektive områden tenderar i högre grad än utomstående att uppmärksamma trafikfrågor medan utomstående oftare har synpunkter som rör ordningsfrågor.

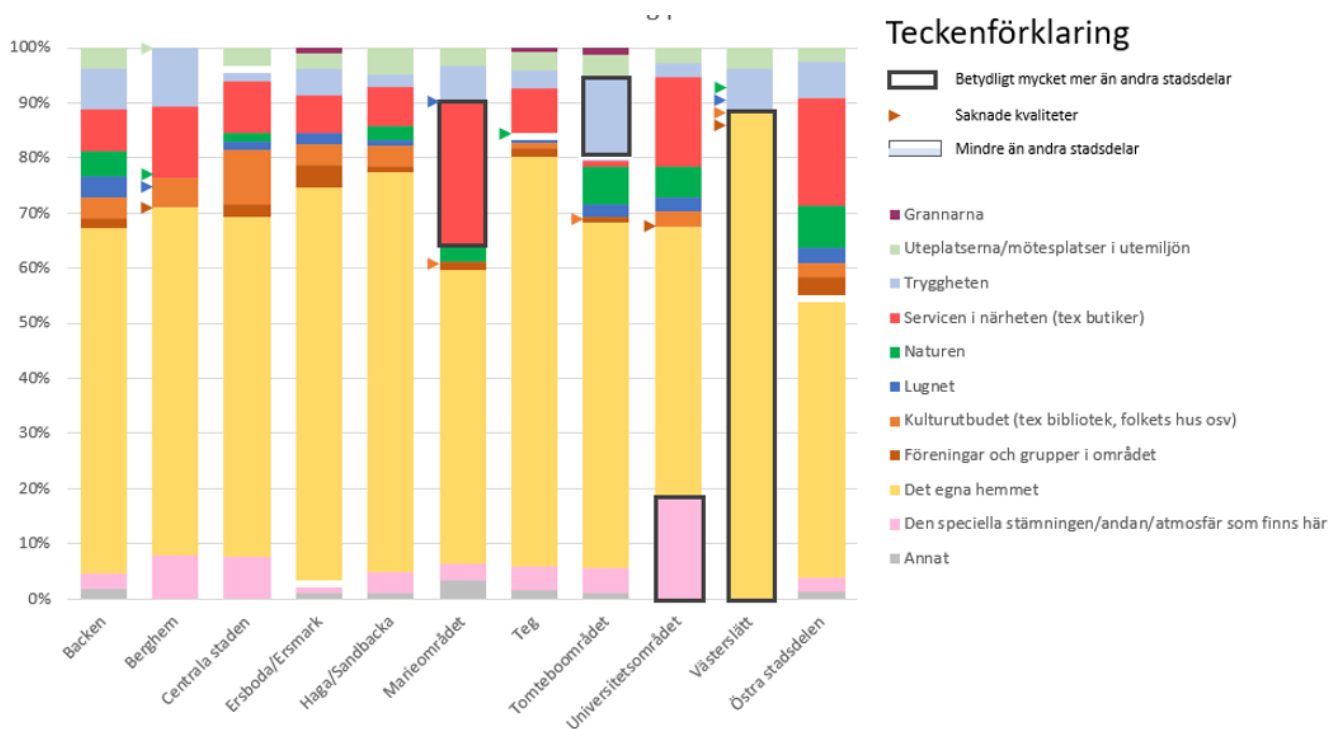
Trivsamma och trivsamma platser per stadsdel

Diagrammet visar hur kommentarer kring otrivsamma platser och motivet till upplevelsen fördelar sig mellan stadsdelarna. Det är alltså synpunkter som har lagts i respektive område, av både boende och de som inte bor där. Däremot räknas upprepade kommentarer inte (såsom 20 identiska punkter med samma kategori i samma stadsdel).

Vad man skulle sakna vid en flytt per stadsdel

Naturen, det egna hemmet och lugnet hamnar i topp när det gäller värden man säger sig sakna mest med sin stadsdel. Några stadsdelar sticker ut. Andelen som uppger att de skulle sakna det egna hemmet är större på Västerslätt – Rödäng jämfört med andra stadsdelar. Boende inom Universitetsområdet anger att de skulle sakna den speciella stämningen i högre sträckning än andra. Boende på Tomtebo uppger i högre utsträckning att de skulle sakna tryggheten om de skulle flytta från sin stadsdel.

Indikator	Backen	Bergheim	Centrals staden	Erstoda/ Ersmak	Haga/ Sandbacka	Marie- området	Teg	Tomtebo- området	Universitets- området	Västerväxt	Östra stadsdelen	Referensvärde	
Andel av invånare med högre utbildning (≥3 år)	34%	51%	38%	25%	39%	38%	29%	55%	46%	32%	47%	39%	Andel av invånare med högre utbildning (≥3 år)
Förvärfrekvens	83%	73%	80%	76%	82%	75%	85%	82%	52%	89%	59%	80%	Förvärfrekvens
Ingen efterfrågad utbildning	50%	30%	44%	58%	43%	44%	55%	30%	26%	54%	29%	42%	Ingen efterfrågad utbildning
Föreningsaktivitet, deltagarfrekvens (% deltagare av total befolk.)	34%	27%	17%	18%	21%	20%	21%	33%	39%	25%	30%	26%	Föreningsaktivitet, deltagarfrekvens (% deltagare av total befolk.)
Föreningsaktivitet (deltagarantal per deltagare och år)	50	39	39	54	52	42	55	48	29	57	37	45	Föreningsaktivitet (deltagarantal per deltagare och år)
Medelårsinkomst till bland unga	71%	74%	67%	62%	73%	66%	72%	70%	67%	65%	62%	68%	Medelårsinkomst till bland unga
Trygghet bland unga kvartalst	48%	60%	51%	58%	40%	58%	50%	59%	78%	47%	45%	51%	Trygghet bland unga kvartalst
Välutbildade	88%	88%	85%	83%	85%	87%	87%	90%	86%	91%	86%	87%	Välutbildade
Andel husbäll med bilnärvar (en eller flera bilar)	77%	64%	61%	75%	67%	68%	74%	72%	26%	78%	41%	68%	Andel husbäll med bilnärvar (en eller flera bilar)
Hållbara resor	41%	67%	54%	43%	50%	42%	40%	45%	47%	34%	71%	48%	Hållbara resor
Tillgång till huvudgatan för gång- och cykel (% av totalbefolkning)	78%	59%	100%	72%	81%	94%	81%	83%	100%	67%	80%	81%	Tillgång till huvudgatan för gång- och cykel (% av totalbefolkning)
Tillgång till kollektivtrafikens stromlinjestråk (% invånare inom 400 meter till hållplats)	83%	81%	96%	94%	22%	88%	71%	76%	100%	0%	90%	83%	Tillgång till kollektivtrafikens stromlinjestråk (% invånare inom 400 meter till hållplats)
Andel husbäll med låga inkomster (<50 % av median) eller försörjningsstöd	48%	56%	55%	49%	53%	54%	44%	41%	86%	38%	67%	53%	Andel husbäll med låga inkomster (<50 % av median) eller försörjningsstöd
Andel familjer med låga inkomster (<50 % av median) eller försörjningsstöd	3%	1%	2%	6%	2%	3%	3%	5%	1%	1%	4%	3%	Andel familjer med låga inkomster (<50 % av median) eller försörjningsstöd
Boendestruktur (% av inkomst)	31%	31%	31%	31%	31%	28%	28%	29%	40%	29%	31%	31%	Boendestruktur (% av inkomst)
Kvalitetsmättnings (% av inkomst)	-9%	25%	20%	-41%	14%	-4%	0%	-14%	-	2%	-17%	-2%	Kvalitetsmättnings (% av inkomst)
Onödiga (skilnad från genomsnitt)	20%	-1%	6%	48%	6%	-8%	-1%	-15%	-15%	-25%	-8%	-1%	Onödiga (skilnad från genomsnitt)
Trångboddhet (% av rikedom från median)	-25%	-20%	3%	3%	5%	0%	-33%	-8%	40%	-72%	26%	0%	Trångboddhet (% av rikedom från median)
Inretningsförmåga	30%	18%	33%	29%	23%	24%	36%	35%	26%	6%	40%	27%	Inretningsförmåga
Kvot, deltagarantal/arbetsförhållande	0,42	0,12	1,36	0,59	0,20	0,27	0,50	0,09	3,41	1,03	0,23	0,42	Kvot, deltagarantal/arbetsförhållande
Uppdelningsform, bostadsform	27%	38%	32%	43%	30%	40%	28%	32%	0%	40%	15%	30%	Uppdelningsform, bostadsform
Uppdelningsform, hyresform	40%	41%	60%	34%	51%	39%	37%	37%	99%	1%	69%	40%	Uppdelningsform, hyresform
Uppdelningsform, ägarform	31%	20%	4%	24%	18%	20%	33%	28%	0%	58%	14%	20%	Uppdelningsform, ägarform

Urval socioekonomiska indikatorer sorterat på olika stadsdelar. Stadsdelar visas vertikalt och stadsdelar med starka färger i rött eller blått indikerar att siffrorna sticker ut på olika sätt medan pastelliga röda och blå toner visar att nivåerna ligger närmare ett Umeåsnitt.

Socialt kapital i Umeås stadsdelar

	2006	2020	
Väst på stan	Medelhögt	Högt	
Centrala stan	Lågt	Lågt	
Öst på stan	Medelhögt	Lågt	
Backenområdet	Högt	Högt	
Umedalen	Mycket lågt	Medelhögt	
Västerslätt, Rödäng	Mycket högt	Mycket högt	
Haga	Lågt	Lågt	
Sandbacka	Medelhögt	Medelhögt	
Västra Ersboda	Högt	Medelhögt	
Östra Ersboda	Lågt	Mycket lågt	
Mariedal	Mycket högt	Mycket högt	
Mariehem, Mariestrand	Lågt	Lågt	
Berghem, Fridhem	Lågt	Medelhögt	
Nydalahöjd, Marielund, Lilljansberget	Mycket lågt	Mycket lågt	
Ålidhöjd	Mycket lågt	Mycket lågt	
Tomtebo, Tavleliden, Carlslid	Medelhögt	Medelhögt	
Gimonäs	Mycket högt	Mycket högt	
Sofiehem	Mycket högt	Högt	
Carlshem	Mycket lågt	Mycket lågt	
Ålidbacken	Mycket lågt	Mycket lågt	
Ålidhem	Mycket lågt	Mycket lågt	
Östteg, Ön, Alvik	Högt	Högt	
Böleäng	Högt	Högt	
Västteg	Medelhögt	Lågt	
Röbäck	Högt	Mycket högt	

Översikt socialt kapital i olika områden. Västerslätt/Rödäng, Sandbacka, Mariedal, Gimonäs, Teg/Ön/Alvik samt Västteg och Böleäng ligger stabilt på höga nivåer medan Centrala stan, Haga, Ålidhöjd, Carlshem, Ålidbacken och Ålidhem ligger kvar på oförändrat låga nivåer sedan mätningen år 2006. Områden som uppvisar ett ökat socialt kapital över tid är Väst på stan, Umedalen, Berghem/Fridhem samt Röbäck. Områden där det sociala kapitalet minskat är Öst på stan, Carlslid, Västra Ersboda och Sofiehem. De två sistnämnda ligger dock fortsatt på ett högt socialt kapital. Nivåerna är relativa dvs att bostadsområdena i Umeå rankas i förhållande till varandra. Att ett område exempelvis sjunker från en nivå behöver alltså inte nödvändigtvis betyda att det blivit sämre i det området utan det kan också betyda att det blivit bättre i andra områden.

Metodik – så gjorde vi

Att lyfta social hållbarhet görs av många kommuner på många olika sätt. Inte minst är det vanligt när nya områden med höga hållbarhetsambitioner planeras eller när insatser görs för platser i behov av ett lyft. Över tid har ett "hela staden-perspektiv" betonats allt mer och eftersom framtidens boendemiljöer till stora delar är de redan bebyggda, ville Umeå kommun ta ett helhetsgrepp och behandla staden på totalen eftersom alla delar behöver goda kopplingar till varandra. Exempel på andra städer som lyft social hållbarhet för en hel stad är svårt att finna.

Umeås modell för att lyfta social hållbarhet baserar sig på en forskningsöversikt och inkluderar ett brett spektrum teman och aspekter för att ge en helhetsbild och skapa möjligheter att social hållbarhet blir strukturbildande för stadsutvecklingen.

Metodiken bottenar i såväl kvantitativa data och kvalitativa som kompletterar varandra. Analyser är framtagna över verksamhetsgränser och resultaten skapar förutsättningar för att arbetet med social hållbarhet ska bli tydligare och bättre för alla inblandade aktörer, internt såväl som externt. Umeborna har varit tydligt medskapande och generöst delat med sig av hur det är att leva och verka på olika platser. Syftet har varit att få många bilder av livsmiljöerna i stadsdelarna, en uppfattning av hur det står till liksom att uppmuntra till samtal om långsiktig planering i ett helhetsperspektiv.

Nedan beskrivs bakgrunder, hur olika delar tagits fram och varför. Förhoppningsvis finner också andra kommuner eller aktörer materialet inspirerande och ges motivation att arbeta med social hållbarhet i första rummet.

Bakgrunderna

En del av utgångspunkterna, i Umeås val att lyfta social hållbarhet tydligt i stadsutvecklingen, har beskrivits i dokumentets inledning. Där nämns det mångåriga arbetet för jämställdhet och blandade stadsdelar, det proaktiva beslutet att inrätta en social kommission, strävan att bibehålla stadens höga nivå av tillit i takt med stadens tillväxt och transformation, målsättningen att kommunens tillväxt ska ske med social, ekologisk, kulturell och ekonomisk hållbarhet samt viljan att ta tillfället i akt och nyttja förtätningens kraft för att få till de goda kompletteringarna.

Metodarbetet kring social hållbarhet bygger vidare på det arbetssätt som ledde arbetet med landsbygdsutveckling där aktörerna tidigt enades kring att det inte är möjligt att det ideella kan driva landsbygdsutvecklingen självt. Det kan heller inte det offentliga göra. Det måste göras tillsammans – det privata, det offentliga och det ideella/lokala. Den ideella sektorns roll betonas också i kommunens strategiska plan. På Umeås landsbygd är dock den lokala ideella infrastrukturen tydligt mer välutvecklad. Även mätningarna av socialt kapital visar att detta är högre på landsbygden än i staden. Synsättet, att det krävs en samverkan mellan olika aktörer för att nå utveckling och social hållbarhet, är samtidigt lika relevant i staden som på landsbygden.

Den fysiska miljön och hur våra bostadsområden fungerar påverkar faktorer av social karaktär och har kopplingar till om vi har goda grannkontakter och tillit mellan människor. Man behöver känna att man är del av ett sammanhang och inte minst är våra gemensamma platser, och att man vill vistas där, viktiga för att stödja den enskildes och samhällets sociala kapital. Det bygger på att det finns tillit och förtroende till andra samtidigt som vi är beredda att acceptera olikheter. Trivsamma mötesplatser och bra kopplingar till olika platser är med andra ord viktiga för utveckling av socialt kapital och tillit. Detta är anledningar att dessa har så stort fokus i handlingens dialoger och rumsliga analyser.

Forskningsbaserad metodik och inspiration från andra städers kommissionsarbeten

När Umeå kommun utvecklade sin modell för att lyfta social hållbarhet fungerade konsultbyrån WSP som metodstöd. Syftet har varit en djupare förståelse för social hållbarhet kopplat till samhällsplanering.

Social hållbarhet beforskas av ett flertal discipliner såsom ekonomi, sociologi, etnografi, hälsovetenskap, arkitektur m.m. Även inom stadsplaneringen har frågor kring social hållbarhet över tid fått allt mer utrymme. Forskningsläget kring socialt hållbar stadsutveckling, och vilka parametrar som kan studeras, kan kopplas till två sidor av ett spektrum; På en sida, frågor starkt kopplade till människan benämnt socioekonomi och på andra sidan, frågor kopplade till arkitektur och funktioner i vårt byggda rum.

Teman kopplat till socioekonomi är till exempel demokrati och deltagande, hälsa, trygghet och arbete där vi har faktorer såsom valdeltagande, sysselsättning, aktiviteter, säkerhet och trygghet. Teman kopplat till arkitektur och vårt byggda rum är exempelvis bebyggelsestruktur, mobilitet, funktioner, bostäder, lärmiljöer, kulturmiljö och arbetsplatser med faktorer såsom tillgänglighet, samhällsservice, grönyta, gaturum, offentliga rum samt bostadsform.

På senare tid har dock forskning börjat intressera sig för områden däremellan som handlar om emotionell anknytning till platsen (Sense of place/Sense of attachment) och tillhörighet till platsen, identitet, tillit, mänsklig skala och sammanhang. I denna del av spektrumet hanteras mer kvalitativa, upplevda värden som människors sociala anknytning till en plats och fysisk anknytning till grannskap. För att få svar krävs dialoger med boende på olika platser.

Umeås grepp kring social hållbarhet berör hela ovan nämnt spektrum. Från socioekonomiska analyser och rumsliga beskrivningar till rumsliga analyser och bland annat medskapande från Umeåborna m.m.

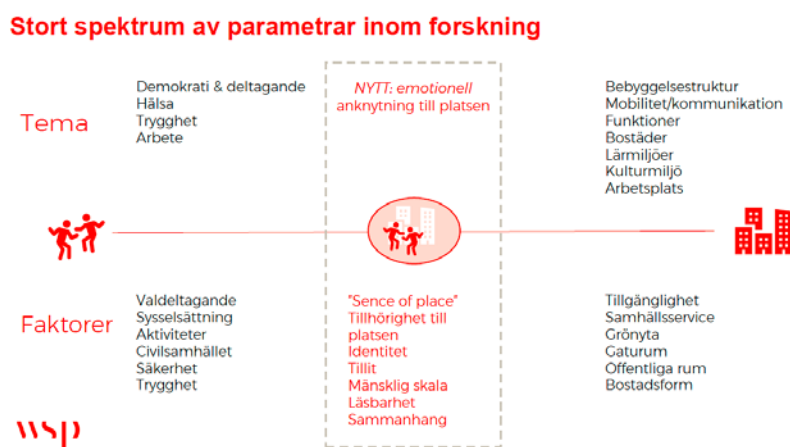

Illustration över rådande forskning kring teman och parametrar kopplat till social hållbarhet. Källa; WSP.

Att definiera vad man vill – och vill undvika

Eftersom begreppet social hållbarhet spänner mellan olika spektrum och används på olika sätt av olika individer och professioner finns anledning att identifiera vad vi vill och vill undvika, när vi driver projekt eller formulerar mål då det kopplar till olika lösningar. WSP visar i sin forskningsöversikt att många begrepp används utbytbart men handlar om olika saker.

Utanförskap handlar om att direkt eller indirekt förhindra en grups tillgång till ett existerande system som skola, boende, arbete etcetera medan **segregation** är när en grupp har tillgång till system men där förutsättningarna ser annorlunda ut än, och är separata system. **Integration** ses som processen när en outsidergrupp placeras inom mainstreamsystemet på villkor att de anpassar sig till normer i det existerande systemet. **Inkludering** ses som processen när systemet skapar förutsättningar för grupper att existera med liknande förutsättningar och möjligheter att utvecklas.

För att social hållbarhet på riktigt ska kunna bli en strukturerande faktor i stadsutvecklingsprojekt är bedömningen att det behöver spänna över hela spektrumet av teman, från socioekonomi till kvantitativa mått, till kvalitativ upplevelse av platsen. Det är med andra ord det sammanvävda, den integrerade analysen, som behöver finnas med. Från människan till att den fysiska strukturen tas omhand.

WSP tog, på uppdrag av Umeå kommun, fram ett konkret analysverktyg under 2019 (*Social hållbarhet – idag och imorgon. Ett analysverktyg för social hållbarhet i stadsutvecklingen*) som kan fungera som underlag för fördjupade studier. Analysverktyget lutar sig mot forskning och kopplar till WSPs metodik för socialt värdeskapande analyser och kan användas för implementering och utvärdering inför och av socialt värdeskapande insatser i framtida projekt och planering.

Inspiration till arbetet med Umeås stadsdelar har också hämtats från de arbeten och rapporter som tagits fram inom ramen för sociala kommissionsarbeten i Stockholm, Göteborg och Malmö.

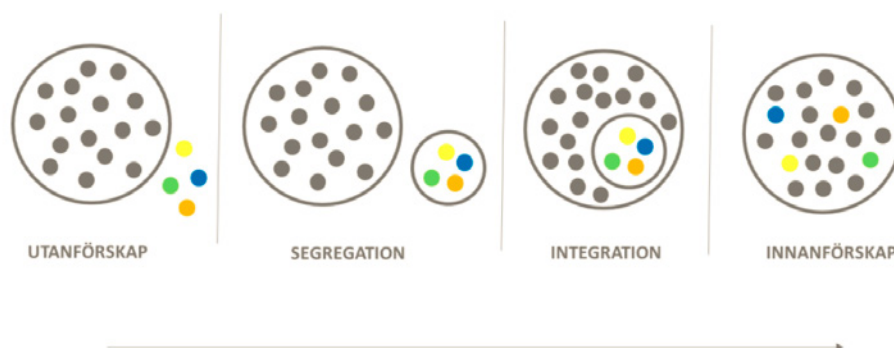
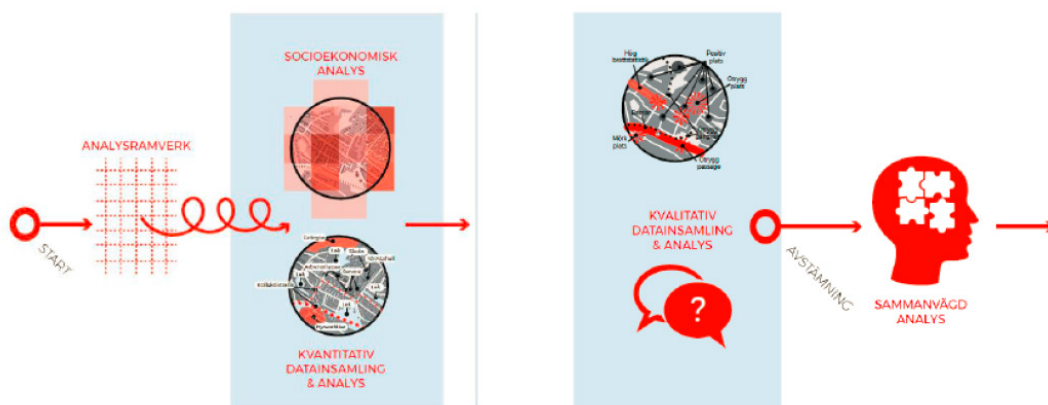

Illustration av skillnaderna mellan begrepp som utanförskap, segregation, integration och innanförskap.

Illustration: WSP.

Metodikens delar

Umeås metodik att lyfta social hållbarhet består både av kvantitativ och kvalitativ datainsamling inklusive medskapande i form av medborgardialoger på olika sätt. Både arbetssättet och resultaten följeforskas av Umeå universitet.

Illustration: WSP

Socioekonomiska analyser

– presenteras i avsnitten Statistik och grafik

Vi inledde arbetet med kvantitativa analyser av kommunens samlade statistik som bröts ned till stadsdelsnivå där vi utgick från så kallade NYKO-områden. Ett urval socioekonomiska faktorer har gjorts i nära samtal med samhällsplanerare, jämställdhetsstrateg och statistiker för att skapa en detaljerad men överskådlig beskrivning som är av relevans för läsaren. Varje faktor har föregåtts av en beskrivning av dess betydelse, samt en bedömning av tillgängligheten till data. I handlingen visualiseras faktorer såsom åldersgrupper, hushållstyper, inkomst- och utbildningsnivåer, boende-utgifter, nivå av trångboddhet, sysselsättning, förvärvsgrad, ohälsotal och barnfattigdom samt exempelvis andel utrikes födda. Även faktorer kopplade till demokrati och deltagande presenteras, såsom valdeltagande och föreningsaktivitet samt hur utbildningsnivåer, andel utrikesfödda, medelinkomst och barnfattigdom ser ut i en stadsdel jämfört med staden som helhet. Kommunens UNGA-enkät för högstadie- och gymnasieelever bidrar med data kring trygghet och tillit.

En bild ges också av stadsdelarnas kvantitativa fysiska värden; hur mixen ser ut mellan bostäder och arbetsplatser, boende- och upplåtelseformer. Även data från resevaneundersökningen har använts för att ge en bild av mobilitet, resande och färdmedelsval i en stadsdel såsom andel hållbara resor samt uppgifter om bilinnehav. Resultaten jämfördes med ett genomsnitt av övriga staden och presenterades i kortfattade beskrivningar om vilka åldersgrupper som dominerar i stadsdelen eller om någon grupp är underrepresenterad. För varje stadsdel ges en bild av hur mixen ser ut gällande upplåtelseformer. Det ges också en bild av fördelning av lägenhetsstorlekar i flerbostadsbeståndet jämfört med ett genomsnitt i staden.

Rumsliga beskrivningar

– presenteras i avsnitten Grundkurs och Fortsättningskurs

Vi valde tidigt i arbetet att sammanställa rumslig historik och fysiska perspektiv i stadsdelarna för ge en bild av stadsdelarnas särarter. Teman som behandlas är bebyggelse- och gatustruktur, historik och kulturmiljöer, vegetation, topografi och offentliga rum, funktioner och verksamheter som service, mötesplatser samt rörelsemönster/flöden samt exempelvis tillgång till kommunikation. Beskrivningarna baserar sig på sammanställningar av underlag om stadsdelarna från Umeå historia, byggnadsordningarna – som finns för flertalet av Umeås stadsdelar, arkitekturguiden, parkprogrammet, fotgångar- och cykeltrafikprogram, nya och äldre detaljplaner eller planprogram för delområden samt dokument och material från Västerbottens museums arkiv. I avsnittet Grundkurs presenteras också en översiktlig kartläggning av var service, arbetsplatser, lektyr och annat är lokaliserade i en stadsdel tillsammans med uppgift om stomstråk för kollektivtrafik liksom var stadsdelens rekreationsresurser finns lokaliserade. Uppgifterna är hämtade från kommunens olika kartunderlag.

Rumsliga analyser

– presenteras i avsnitten Sociala stadsrumsanalyser

Utifrån ovan nämnda beskrivningar genomfördes rumsliga analyser med en bredd av kompetens inom kommunens olika verksamheter; samhällsplanerare, arkitekter, landskapsarkitekter, trafikplanerare samt expertis inom exempelvis jämställdhet, brottsförebyggande arbete, kultur och fritid, dagvatten/va-frågor och skola. Analyser genomfördes under två eftermiddagar i workshopform. Inför träffarna hade underlagsmaterial skickats ut till deltagarna i form av de rumsliga beskrivningarna och ett frågebatteri som fångar olika sociala aspekter. Syftet var att deltagarna skulle hunnit inhämta perspektiv och synpunkter från sina respektive verksamheter.

Workshopen genomfördes i en väl tilltagen möteslokal där Umeås stadsdelar ”dukats upp” på egna bord med en rejäl karta, ritmaterial och färgade pluppar. Deltagarna delades in grupper om cirka fyra till sex personer och besökte stadsdel efter stadsdel och lämnade i tur och ordning synpunkter utifrån sina perspektiv på analysunderlaget. En bordsvärd gav inledningsvis varje grupp en introduktion på några minuter om stadsdelens socioekonomiska karaktärsdrag. I takt med att grupperna successivt roterat fylldes frågeformuläret på med perspektiv och analyser. Inför varje ny grupp summerade också bordsvärderna tidigare grupperns inspel för att ge direkt möjlighet att verifiera och komplettera analyserna. Olika typer av barriärer, mötesplatser, viktiga flöden alternativt behov av kopplingar markerades i karta och har fungerat som grund för de kartbilder som presenteras i denna handling. Därtill har Umeå kultur gjort en kartläggning av kulturnärvaro i stadsdelarna. Resultaten summerades i helgrupp och materialet har bearbetats i mindre grupp liksom granskats i helgrupp.

Frågebatteri – rumsliga analyser

Snabba reflektioner

- Vad är de sammanfattande intrycken om stadsdelen?

Nätverket offentliga rum

- Hur ser nätverket av offentliga rum ut i stadsdelen?
- Är nätverket tydligt avläsbart?
- Var finns rekreationsområdena?
- Var finns entréer till rekreationsområden och hur fungerar de?

Platser funktioner

- Hur står det till med tillgång till service i denna stadsdel?
- Vilka är mötesplatserna och hur fungerar de?
- Vilka kan sägas vara de bra platserna i stadsdelen?
- Finns det otrygga/dåliga platser? Vad handlar de om?

Flöden och barriärer – fysiska och sociala

- Finns fysiska eller sociala barriärer i denna stadsdel?
- Hur står det till med tillgänglighet – hur rör man sig?
- Finns det besöksanledningar i denna stadsdel om man själv inte bor här?
- Vilka är isåfall besöksanledningarna?
- Hur är stadsdelen kopplad till andra stadsdelar?

Transformation och utveckling

- Hur ser transformationen ut i stadsdelen?
- Vad har redan hänt när det gäller transformation, vad händer i nuläget och vad kan tänkas hända?
- Ger tilläggen något till de redan boende?
- Hur är status när det gäller stadsdelens avläsbarhet?
- Vad kan sägas vara dess potentialer och ofullständigheter?

Umeås stadsdelar under lupp i gruppanalyser. Många samtidiga perspektiv gav höjd till analyserna och gav goda tillfällen till ömsesidigt lärande. Det tydliggjorde frågor där det var lätt att landa i samsyn och hitta potentialer för mångfunktionalitet. Också målkonflikter identifierades och förståelse för olika perspektiv skapade förbättrade möjligheter till lösningar.

Forskning

– presenteras i avsnitten Socialt kapital

Umeå kommun och Umeå universitet har sedan 2018 bedrivit praktisknära unik samverkan kopplat till socialt kapital via forskare på Institutionen för socialt arbete. Design av de frågeställningar som användes i medborgardialogerna gjordes tillsammans med universitetet. På initiativ av universitetet adderades en dialogfråga som kopplar till hur anknutna personer är till sin stadsdel. Omvänt har kommunens dialogfrågor kopplats till den forskningsenkät som skickades ut 2020 till 16 000 boende i Umeå kommun. Den första mätningen av det sociala kapitalet på stadsdelsnivå genomfördes i Umeå 2006. En uppföljande mätning genomfördes våren 2020, vilket gör att vi kan få en uppfattning om hur det sociala kapitalet förändras över tid i Umeås olika stadsdelar. Enkätundersökningarna har genomförts i samarbete med Statistiska centralbyrån (SCB), som även gjort viktberäkningar på materialet för att kompensera för bortfallet. För varje svarande person har en vikt beräknats, vilket gör att resultatet blir giltigt för hela Umeås befolkning, och inte bara de som svarat.

Socialt kapital ses som ett mer väldefinierat begrepp än social hållbarhet. En plats med högt socialt kapital kännetecknas av att där finns starka sociala nätverk och en hög nivå av tillit, förtroende och stöd mellan de boende. Att bo på en sådan plats tros vara hälsofrämjande och det finns studier som visar att de som bor i områden med högt socialt kapital har bättre hälsa än de som bor i områden med lågt socialt kapital. Socialt kapital kan således vara en indikator på social hållbarhet och genom att mäta det kan man få en uppfattning om hur socialt hållbart ett område är.

För att mäta bostadsområdesspecifikt socialt kapital har forskarna på Umeå universitet konstruerat ett index för socialt kapital, baserat på frågor om hur de boende uppfattar det sociala klimatet i sin boendemiljö. De enskilda svaren på dessa frågor har analyserats och aggregerats på områdesnivå, vilket resulterat i en sammantaget poäng för det sociala kapital indexet i varje enskild stadsdel. Genom att jämföra poängen har därefter de olika stadsdelarna kunnat rankas i sinsemellan i fem olika grupper utifrån nivån av socialt kapital (mycket högt, högt, medium, lågt, mycket lågt – ungefär en femtedel av områden i varje grupp. Nivåerna i indexet är relativa, det vill säga att bostadsområdena i Umeå rankas i förhållande till varandra. Att ett område exempelvis sjunker från en nivå av socialt kapital till en annan behöver alltså inte nödvändigtvis betyda att det blivit sämre i det området utan det kan också betyda att det blivit bättre i andra områden.

På några ställen finns skillnader på hur områden benämns jämfört med resten av dokumentet. Detta har sitt ursprung i att kommunens arbete baseras sig på statistikområden, så kallade NYKO-områden, och universitetets forskning utgår från postnummerområden.

Frågeställningar

För att konstruera måttet för socialt kapital har följande frågor och påståenden använts;

- Är det vanligt på den plats där du bor att grannar pratar med varandra när man möts? (ja mycket vanligt, ja ganska vanligt, nej, ganska ovanligt, nej, mycket ovanligt)
- Där jag bor är man beredd att hjälpa varandra (för mycket, lagom, för lite)
- Där jag bor bryr man sig om varandra (för mycket, lagom, för lite)
- Där jag bor förväntas man vara engagerad i frågor som rör området (för mycket, lagom, för lite)

Författare till texterna är forskargruppen; Malin Eriksson, Nawi Ng, Ailiana Santosa och Liv Zetterberg. Kontakt och projektansvarig: Malin Eriksson, professor, Institutionen för socialt arbete, Umeå universitet. E-post: malin.eriksson@umu.se

Medskapande – samverkan med Dragonskolan

– presenteras i avsnitten Så tyckte boende.

Det är ofta en utmaning att nå unga personer via mer traditionella dialogformer. Umeå kommun inledde därför 2017 ett samarbete med Dragonskolan kopplat till de kurser gymnasieskolan ger inom stadsbyggnad. Olika klasser har fram till 2020 arbetat med Umeås stadsdelar, tätorter och byar utifrån ungas perspektiv och eleverna har löpande gett kommunen möjlighet att ta del av resultaten. Eleverna har intervjuat andra unga utifrån ett liknande frågebatteri som senare användes i kommunens dialoger med begreppsskillnaden bra och dåliga platser kontra trivsamma och otrivsamma platser som det senare kom att formuleras när det var dags för kommunens dialoger. Vid sidan av intervjuer och enkäter arbetade eleverna också med att ta fram socioekonomiska analyser, stadsdelsbeskrivningar samt i vissa fall egna planidéer. För år 2020 publicerades elevarbeten i form av två volymer e-böcker. Referat från intervjuerna redovisas i avsnitten Så tyckte boende. Elevarbeten saknas dock för stadsdelarna Röbäck-Västernorrland och universitetsområdet.

Ett särskilt dialogtillfälle genomfördes 20 november 2019 på Dragonskolan efter ordinarie serie stadsdelsdialoger.

Elever med idéer för det framtida Umeå

Publicerat 10 juni kl. 17:30

© Per Lundgren
Umeå Bild. Senja Augustsson, Emilia Flom, Joel Gustavsson och Elin Tjellström har arbetat med stads- och kommunutveckling i sitt avslutande arbete för gymnasiet.

Stadsdelarna i Umeå har under terminen blivit ordentligt genomgångna av två klasser vid Dragonskolan. Resultatet har blivit e-boken Staden där ungdomarna lämnar många goda idéer på hur Umeås stadsdelar kan

Elevernas arbete med Umeås stadsdelar och samarbetet med Umeå kommun uppmärksammades i en artikel i Västerbottens Kuriren 10 juni 2020.

Staden volym 1 och volym 2 finns i sin helhet publicerade på Dragonskolans plattform för elevarbeten: www.imitten.se

Medskapande; fysiska dialoger med boende

– presenteras i avsnitten Så tyckte boende

Tjänstepersoner från Umeå kommun har med en ”dialogcykel” besökt de flesta av Umeås stadsdelar och fört dialog med de som kan stadsdelarna bäst – de boende. Cirka 700 samtal fördes under 12 träffar under oktober och november 2019. Syftet var att få bilder av livsmiljöerna i stadens olika delar och inspirera till samtal om stadsutvecklingen.

Förberedelser

Alla dialog- och mötesformer har sina för- och nackdelar. Vilken form, metodik, dag, kommunikationskanal etcetera som väljs påverkar till exempel vilka som deltar. Skickas till exempel inbjudningar ut via lokala föreningar kommer ge en övervikt av personerna vara föreningsaktiva. Hålls möte en vardagskväll kommer det vara svårt för den ensamstående föräldern att delta. Ofta kommer färre till tals vid större gruppmöten än om diskussioner sker i mindre format och i regel är kvinnor mindre bekväma att föra fram sina synpunkter inför ett stort antal personer än män. På samma sätt gynnar stormötesformen i regel personer med vana av att tala inför andra.

Arbetsgruppen landade tidigt i att välja en annan form än möten i exempelvis samlingslokaler. Ambitionen var att nå en relativt stor bredd och föra en dialog i nästan alla Umeås stadsdelar på ett sammanhållet sätt. I syfte att underlätta för invånarna och både göra det intressant och enkelt att lämna sina synpunkter var inriktningen att göra dialogen mer digital än tidigare och kombinera det digitala med möten på plats.

Viljan var att uppsöka platser där många människor spontant samlas. Efter en analys av de viktigaste mötesplatserna i respektive stadsdel föll valet på att föra dialog i anslutning till lokala livsmedelsbutiker. Aktuella handlare kontaktades och samtliga ställde sig positiva. Tiderna 15.30- 19.30 på vardagar valdes utifrån att kundflödena då är som högst. Då gavs möjligheten att träffa människor i sitt vardagsliv ofta i närheten av bostaden. För dialogen i Centrala stan valdes tiden 11.00-15.00 för att ringa in de större flödena på den platsen. Som följd kan de svarande, på just denna plats, i hög utsträckning givetvis antas vara förvärvsarbetande med arbetsplats i eller nära stadskärnan. Istället för skrymmande tält, skärmar, bord osv införskaffades en lådcykel som formgavs för att kunna nyttjas för en bredd av verksamheter och tillfällen.

Att resa lätt. Med cykel var det enkelt att besöka de platser där människor samlas. För en sammanhållen kommunikation ramades dialogen och materialet in via framtagande av grafiskt koncept i design av dialogcykeln, skyltmaterial, grafik med siluetter av de olika stadsdelarna, pratbubblor, symboler osv. Detta så att man ska känna igen sig oavsett om man deltar fysiskt på ett dialogmöte, via den digitala kartan eller läser den slutliga handlingen.

Inför träffarna gjordes en kartläggning av vilka dialoger och insatser som varit aktuella eller planeras genomföras i närtid för olika stadsdelar. Detta för att skapa en bild av förväntningar lokalt, kunna ge återkoppling, identifiera kombinationspotentialer samt undvika krockar som riskerade bidra till otydlighet. Inför varje dialogtillfälle gjordes också en analys, och material togs fram, kring vilka frågor som kan tänkas vara intressanta för respektive plats exempelvis projekt i stadsdelen. I förberedelserna ingick också för tjänstepersoner att reflektera kring vem man vänder sig till när exempelvis ett par kommer fram, hur tid fördelas mellan besökare samt hantering av språkbarriärer. Även om en del av syftet var att träffa människor spontant i deras vardag annonserades om vilka platser och tider dialogcykeln skulle vara på plats på kommunens hemsida och i lokaltidningen.

Genomförande

Väl på plats noterade besökare valfritt antal trivsamma och otrivsamma platser med gröna och röda "pluppar" på en stor fysisk karta över aktuell stadsdel. En fråga ställdes om vad man skulle sakna med stadsdelen vid en flytt genom att pricka av sitt svar utifrån olika kategorier. När det gäller önskemål för framtiden noterades svar på post-it-lappar som sattes upp på en skylt så alla kunde läsa vad andra tyckt. Möjlighet fanns också att lämna synpunkt i en låda om man inte ville att andra skulle veta vad man tyckt. Denna möjlighet nyttjades endast av någon enstaka person.

Närvarande tjänstepersoner noterade antal besökare samt dess kön och uppskattad ålder för att få en uppskattning om vilka målgrupper som fångats upp respektive inte fångats upp. Synpunkter gällande andra stadsdelar än den i fokus togs emot genom att synpunkter fördes in i det digitala kartverktyget via en iPad som fanns med vid varje träff. IPaden användes även för åtkomst till kommunens felanmälningsapp om ting kopplat till exempelvis ett driftsproblem som trasig gatlykta, farlig grop i gata etc. På så sätt kunde åtgärder snabbt avhjälpas. Material kring pågående projekt i stadsdelen (ex ombyggnation av en gata, pågående detaljplan, större infrastrukturprojekt i närheten mm) fanns även med vid cykeln för att kunna ge svar på en bredd av frågor som kunde uppkomma.

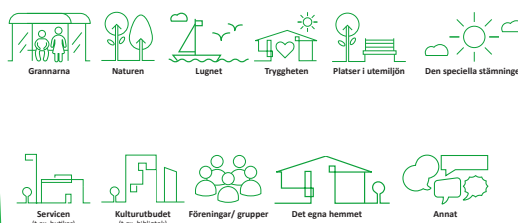
I regel medverkade tre tjänstepersoner samtidigt – strävan var att hitta en bra balans så det skulle kännas bekvämt för de besökande. Ambitionen var också att skapa låga trösklar för att vilja delta. Inledande fraser som; *"Hej, bor du här och kan du ge mig din bästa plats genom att sätta en grön plupp på en karta?"*, fungerade väl som inåkning och lockade till fortsatt medverkan i diskussioner om platser de trivs på och inte samt samtal om utvecklingen generellt. Den stora merparten valde också att fortsätta med att delge tankar och önskemål för framtiden samt berätta vad de skulle sakna med sin stadsdel om de skulle flytta.

Ett intryck är att det fanns förhållandevis god kännedom om den pågående dialogen bland umeborna. Inte minst var den gröna dialogcykeln ofta igenkänd. När ungefär hälften av mötena genomförts var det inte ovanligt att personer fanns på plats där dialogen skulle ske och kom fram och sa att de ville tycka till redan innan dialogmaterial och skyltar ställts fram. Det blev tydligt att den gröna dialogcykeln blev en signal om att det ges tillfälle där man som umebo kan lämna synpunkter och kommunen lyssnar. Vid i princip alla tillfällen var det nån eller flera besökare som uttryckte uppskattning för att dialog förs på precis detta sätt med kommentar om att det borde göras vid fler tillfällen och för andra frågor inom kommunen.

Dialogfrågor

- Var i din stadsdel trivs du bäst?
- Vilka platser trivs du inte på?
- Vad skulle du önska för din stadsdel om 20 år?
- Vad skulle du sakna mest med din stadsdel om du flyttade?

Vad skulle du sakna mest från din stadsdel om du flyttade?

Många bilder från boende

Varken de fysiska eller digitala dialogerna gör anspråk på att ge en total bild av vad alla boende i en stadsdel tycker utan ger bilder av vad de som deltog tycker. Med 700 samtal i stadsdelarna, och ytterligare 1 300 personer som deltog i den digitala dialogen, ges ändå en bredd av berättelser. Möjligheter finns också att framgent göra analyser mot de forskningsresultat om socialt kapital och som utgår från ett statistiskt urval. Andelen unga som deltog i dialogerna var förväntat låg men kompletteras av material från Dragonskolan och ett extrainsatt dialogtillfälle med cykeln på Dragonskolan. Ytterligare ska hänsyn tas, när materialet tolkas, att andelen deltagande ur gruppen barn samt den allra äldsta åldersgrupperna är mycket låg.

Turnélista 2019

Ons 9 okt

Teg/Böleäng
ICA Superteg

Tors 10 okt

Berghem/Fridhem
ICA Berghem

Ons 16 okt

Ålidhem/Sofiehem
Ålidhems centrum

Tors 17 okt

Carls hem/Gimonäs
Strömpilen, ICA Maxi

Ons 23 okt

Grubbe
Coop Grubbe

Tors 24 okt

Marieområdet
ICA Kvantum Mariehem

Tis 29 okt

Umedalen
ICA Kvantum Kronoparken

Ons 30 okt

Västerslätt/Rödäng
ICA Nära Västerslätt

Tors 31 okt

Haga/Sandbacka
COOP Haga

Ons 6 nov

Tomtebo
COOP Tomtebo

Tors 7 nov

Ersboda
COOP Nära Ersboda

Ons 13 nov

Centrala Umeå
Rådhusorget

Den gröna dialogcykeln var ofta igenkänd i stadsmiljön och förknippades med tillfällen där man får tycka till medan kommunen lyssnar.

Återkoppling och kommunikation

För kommunikationen kring dialogerna, både de fysiska och den digitala, användes kommunens externwebb, kommunens sociala kanaler, kommunhörnan i Väven, digitala anslagstavlan i stadshuset, pressmeddelande, utskick via andra sociala kanaler såsom den lokala Facebookgruppen Umeå tipsgrupp samt annonsering i lokaltidningarna. Ett testsamarbete gjordes också med en ung person med många lokala följare i sin egen ålder på sitt Ingramkonto i syfte att locka fler unga att delta. Navet för kommunikationen var webben med stadsdelssidor som undersidor och som ledde in till den digitala kartan där man både kan lämna och ta del av synpunkter. Lokala medier gjorde inslag och artiklar i både tidningar och två tillfällen i radio. Det största genomslaget, och en stor topp när det gäller inkomna synpunkter, blev när kommunen gavs möjlighet att sprida enkäten via Umeå tipsgrupp.

Wiljan var att göra tydlig återkoppling till deltagare och kommunicera vad som framkommit. Efter varje genomförd dialog sammanställdes referat med intryck och inkomna synpunkter som publicerades på webben och spreds via sociala medier. Löpande uppmanades personer att delta med fler synpunkter till den digitala dialogkartan. En aktiv roll togs i sociala medier och frågor och diskussioner som uppstod i diskussionstrådar bemöttes snabbt och i en personlig form exempelvis med information.

De synpunkter som inkom under de fysiska dialogerna fördes manuellt in i den digitala kartan efter genomförda dialogträffar för att samla allt inkommet underlag på samma ställe och därmed underlätta sammanställning och analys.

En återkopplingsvecka med en fysisk utställning av resultaten genomfördes på Väven mellan 23 november till 1 december 2019. Utställningen var bemannad med tjänstepersoner veckodagar mellan 12.00–14.00. Utställningen gav möjlighet att fysiskt ta del av inkomna synpunkter från de genomförda dialogträffarna, synpunkter som inkommit digitalt samt att själv komplettera. Den fysiska utställningen med tillhörande skärm med den digitala kartan var därefter uppställd i Stadshuset ytterligare ett par månader. Efter genomförd dialog producerades en film med tack till medverkande umebor där dialogen och korta resultat summerades. En andra film har även producerats kring hur arbetet gjordes och lanserades hösten 2020.

Dialogcykeln fungerade också som utställningsmonter. Förutom att resultat från varje dialog kommunicerades direkt via sociala medier och kommunens webb sammanställdes alla inkomna synpunkter och referat till en utställning på Väven under december 2019.

Medskapande; digital dialog med boende

– presenteras i avsnitten Så tyckte boende

Den digitala dialogen har fungerat som ett viktigt komplement till de fysiska dialogerna. Tanken var att man skulle kunna få en liknande upplevelse när man lämnade synpunkter på så sätt att man omedelbart skulle kunna se vad andra tyckt. På en översiktlig nivå kan de digitala och de fysiska dialogerna sägas fungerat kompletterande utifrån att fler män deltog vid de fysiska träffarna medan fler kvinnor deltog via den digitala dialogen.

Plattformen byggdes av Lantmäteri på Umeå kommun och handlade om samma dialogfrågor som den fysiska. Kartvyn var inte begränsad till staden utan synpunkter kunde lämnas för kommunen som helhet. Möjligheter fanns att kanalisera synpunkter gällande byar och andra tätorter till det pågående landsbygdsutvecklingsarbetet.

Besökaren mötte en kartvy med fråga om vilka platser man trivs på. Platser markerades med kartnålar. En fritextruta öppnades när nålen placerats där man kunde välja att beskriva varför platsen markerats som trivsamt. Merparten valde att lämna motivering. Deltagare begränsades inte i hur många platser som kunde markeras. När de svarande klickade vidare följde frågan om platser man *inte trivs på* med samma möjlighet att lämna motivering. Därefter följde en fråga med fritextformulär vad man önskar för sin stadsdel om 20 år. I steg fyra följde frågan om vad man skulle sakna vid en flytt från sin stadsdel med ett antal fördefinierade flervalsoalternativ inklusive möjlighet till fritext kopplat till punkten Annat. Svarande ombads slutligen ange bakgrundsinformation som kön, ålder, samt inom vilket postnummerområde man har sitt boende.

Efter svar lämnats öppnades en sida som visade eget och alla andras inskickade svar illustrerat med gröna och röda så kallade emojijs på en karta. De flesta valde att markera 1–3 platser vardera. Några personer valde att markera ett mycket stort antal platser. Resultat kring frågan vad man skulle sakna om man flyttade från sin stadsdel presenterades direkt summerat i andelar och med möjlighet via en dropdownlist att välja att se resultat summerat eller per stadsdel. Önskemål för framtiden listades i rullande fritext i början av dialogen men tekniska problem gjorde att detta inte fungerade som tänkt en bit in i dialogperioden.

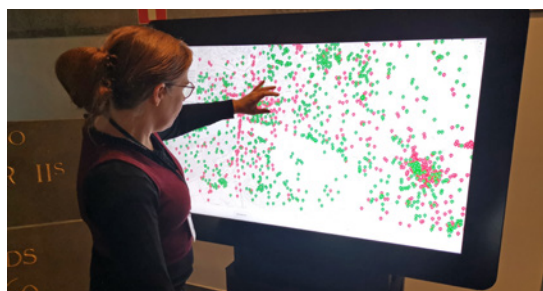
Till de sammanställda kartorna till denna handling valde vi att sätta en begränsning till max tio utpekade platser per person för att balansera de få personer som lämnat stora mängder markeringar. Denna typ av kommentarer berörde i huvudsak Ålidhem och Ersboda med repetitiva kommentarer som till exempel mörker. Materialet i sin helhet tillgängliggörs som öppen data på kommunens tjänst <https://opendata.umea.se/>.

Bearbetning av inkommet material

Material från de fysiska dialogerna fördes manuellt in i den digitala kartan innan bearbetning med kommentaren *Synpunkt inkommen från fysiska dialog*. Vissa stadsdelar hade många kommentarer från boende som inte bor i stadsdelen medan andra få. Till varje stadsdelskarta hör därför ett diagram som visar hur många som tyckt till gällande trivsamt respektive otrivsamt plats samt andel av svaren som härrör från boende respektive utomstående. Ålidhem och Ersboda är stadsdelar som, av många personer som själva inte bor i stadsdelen, pekas ut som otrivsamt medan boende i dessa stadsdelar inte gör detta i samma utsträckning.

Få olämpliga kommentarer trots öppet forum

Kartan och forumet var helt öppet och publicerades för alla att ta del av i samma stund svar lämnades. En incident skedde ungefär tio minuter efter kartan lanserats där en individ gjorde rasistiska inlägg vilket publicerades i kartan. Detta uppmärksammades också av lokalpress och föranledde en serie artiklar. Detta speglade dock inte hur kartverket användes av de 1 300 umebor som deltog. Mindre än 1 % inlägg doldes manuellt, antingen av nämnd anledning men oftare för att de var av utpekande karaktär. Mer än 99 % var däremot inte olämpliga.

Umebornas guldgruva på karta. När dialogserien hade avslutats hade umeborna markerat fler än 5 000 platser som trivsamma eller otrivsamma.

Avslutande reflektioner

Med underlaget Umeås stadsdelar ska det förhoppningsvis bli lättare att få en uppfattning om sammanhanget för ett visst projekt både för kommunen och andra aktörer. Tanken är att det ska kunna ge en bild av hur ett tillägg bidrar till mixen och förhoppningsvis kan materialet också inspirera till skapande av mervärden.

Inspiration till andra

Till den kommun som inspireras av upplägget är ett råd – börja i någon ände. Att samla befintliga kompetenser är en god start. De många samtidiga perspektiven, med social hållbarhet som paraply, öppnade för ett kreativt arbetssätt där alla kan bidra med viktiga bitar samtidigt som frågeställningarna bidrog till att hålla fokus och öppnade för mångfunktionella lösningar. Intressekonflikter kunde tidigt identifieras och vägen mot lösningar underlättades när fokus är på människors livsmiljöer. Ett sammanfattande intryck är att gemensamma analyser varit en resurseffektiv metod med vinster som ett stort ömsesidigt lärande och bidrar tydligt till höjd på en analys.

En annan variant är att starta diskussioner utifrån en socioekonomisk analys och bild av hur det står till på olika platser. En tredje möjlighet är att starta i det lokala samtalet med de boende. Ett tydligt intryck är att de fyra frågeställningarna som användes i medborgardialogerna upplevts relevanta för umebor och även öppnat upp för att diskutera utvecklingen i ett större sammanhang vilket varit tydligt uppskattat av umeborna. Just det förutsättningslösa samtalet med umeborna måste sägas vara ett av de allra största värdena i denna process. Här gavs möjlighet att tala om olika projekt i ett större sammanhang samtidigt som man får tidiga och andra resultat än via dialoger i en traditionell samverkansmodell exempelvis i samband med en detaljplan.

Samtalen gav möjligheter att lyfta helheter

Vid sidan av att uppmuntra medborgarna att delge vad som är bra och kan bli bättre i stadsdelarna har dialogerna fungerat som tillfällen att tala kring den långsiktiga planeringen i ett större perspektiv och vad det innebär att Umeå växer. Att genomföra dialoger med social hållbarhet i fokus är en del av de möjligheter planerare har att bidra till en socialt hållbar utveckling där samtalet är meningsskapande. Med ambitionen att skapa förståelse för varför förändringar sker kan medborgare förhoppningsvis se det meningsfulla i dessa över tid, även om inte alla gillar dem. Att röra sig ute i stadsdelar samt få tillfällen för förutsättningslösa samtal bidrar till att skapa förtroende bland medborgarna och möjligen skapas en mer välkomnande inställning till förändringar. Detta exempelvis i motsats till en aula-situation – med reaktioner på ett aktuellt definierat projekt. Möjlighet skapas att på ett mer lättsamt sätt förmedla och resonera kring kvaliteter i den långsiktiga helhetstanken som finns inom kommunens planeringsinriktning. Med avsikten att inom planeringen arbeta för en fortsatt social hållbar utveckling, är en slutsats att dessa förutsättningslösa samtal bör vara återkommande företeelser fortsättningsvis efter vad som genomförts via denna dialogserie.

Att följa upp och komplettera

En ofta ställd fråga har varit hur ofta materialet kommer att göras om och hur materialet och resultat ska följas upp. En bedömning är att de rumsliga analyserna och materialet från den stora stadsdialogen kommer kunna stå sig under rätt lång tid medan det blir angeläget att hitta sätt att med regelbundenhet eller vid behov kunna göra särskilda uttag ur statistiken eller uppdatera de socioekonomiska variablerna.

När det gäller fortsatta dialoger finns goda möjligheter att göra kompletteringar, exempelvis att öppna upp den digitala kartan när vissa geografiska områden är i fokus. Den kanske största nyttan bedöms dock vara att komplettera med fysiska dialoger för olika platser. Befintligt material utgör en grund. Synpunkter har fångats från boende i alla stadsdelar där det bor invånare men materialet kan med fördel fortsätta kompletteras i takt med att fler fysiska dialoger genomförs.

Redan när dialogerna genomfördes väcktes intresset att genomföra kompletterande dialoger. Exempelvis med boende på västra Ersboda då dialogen i huvudsak fångade boende på östra Ersboda. På samma sätt vore det intressant med kompletterande synpunkter från boende på Mariedal och Marieberg. Eftersom den fysiska dialogen skedde vid Mariehems centrum var merparten deltagare boende i närheten. Intressant vore även att komplettera med samtal vid stora arbetsplatsområdena som universitetssjukhuset eller kanske Avion. På samma sätt finns goda potentialer att göra fördjupningar i samband med aktuell planering där behov av fördjupad kunskap finns.

Dessa typer av dialoger är givetvis lika passande att genomföra för exempelvis byar och andra tätorter i kommunen. En sådan fysisk dialog genomfördes för byn Täfteå hösten 2020 i samband med uppstart av översiktsplaneringsarbete.

Erfarenheter

Beskrivningarna, analyserna och inte minst berättelserna från de som bor på en viss plats har gjort att vi lärt oss se helheter och lärt känna stadsdelarna på ett djupare sätt. För en stadsdel är så mycket mer än dess byggnader, gator och parker dvs det man ser. Det handlar om livet mellan husen – hur platser används och de man inte använder, om bra platser och om dåliga platser. Ett intryck av att arbeta förvaltningsövergripande, med social hållbarhet i första rummet är att det bidragit till att olika verksamheter med olika hjärtefrågor lättare kunnat dra åt samma håll då byggandet av den goda staden är något alla kan samlas kring. Perspektivet bidrar också till att planeringen och avvägningar blir relevant och förståelig för många. Det har också tydliggjort vilken bredd av kompetenser som finns inom organisationen och hur bra vi är när vi lägger detta samman men också kopplar det till de med verklig lokalkunskap – dvs de boende.

Källor och material

Källor

Umeå kommun

- Arkitekturguide Umeå –2001 och 2001–2013
- Byggnadsordningar Umeå kommun
- Cykeltrafikprogrammet
- Detaljplaner och planprogram
- Fotgängarprogrammet
- Social hållbarhet idag och imorgon – ett analysverktyg för social hållbarhet i stadsutveckling (WSP)
- Statistikdatabasen
- Statistikrapport Umeås geografi
- Umeås geografi
- Parkprogrammet
- Resvanor i Umeå
- Unga-enkäten
- Översiktsplan Umeå kommun med tillhörande översiktsplanedelar

www.umea.se

Statistikdatabas

Externa källor

- Umeå stads historia 1888–1972
- Umeå stads historia 1950–2010
- Umeå universitet, institutionen för socialt arbete. Forskning om socialt kapital.
- Västerbottens museums arkiv
- Delrapporter från Stockholms stad – om översiktsplanering för social hållbarhet, arkitektur och kultur i det offentliga rummet, markverktyg och markpolitik för social hållbarhet samt kulturnärvaro.

Filmmaterial

- Stadsdelsdialog i Umeå 2019
- Stadsdelsdialogen och social hållbarhet 2020

Vi inspireras!

Andra städers kommissioner

Tack till Stockholm stad, Göteborg stad och Malmö stad vars arbeten med social hållbarhet inspirerat Umeå kommun i arbetet med Umeås stadsdelar.

Kajer mot det gröna

En handbok i stadsplanering som Umeå kommun nästintill redan gjort till sin egen. Vi står redan stark i mycket av materialets grunder men inspireras av fler verktyg och grepp som vi tar med oss för den fortsatta utvecklingen.

Arkitektur och gestaltad livsmiljö

Vi inspireras av politik! Sedan 2018 har Sverige nya mål för arkitektur, form- och designpolitiken. De handlar om att använda arkitektur och gestaltad livsmiljö som verktyg i det hållbara samhällsbygget för att det ska kunna bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregat samhälle. Utgångspunkter är att arbetet behöver ske långsiktigt, med helhetssyn samt att det förutsätter ett tillsammansarbete för att skapa, utveckla och ta hand om våra livsmiljöer för att vi ska kunna skapa städer och samhällen vi alla kan vara stolta över.

Vi delar med oss!

Umeås digitala dialogkarta

Umeå tagit beslut om att fritt dela med sig av koden till den digitala dialogkartan. Kartan är utvecklat av Lantmäteri vid Umeå kommun och kan användas av andra kommuner som inspireras att föra dialog med sina medborgare. Webbsidan är programmerad i kodspråken C#, HTML, Javascript och CSS med databas MSSQL. Koden kan laddas ner via <https://github.com/umea-kommun>

Kontakt: Annika Deschamps, Lantmäteri.

Våra dialogmetoder

Vi älskar dialog! Stadsplanering är inget som kan göras ”på kammaren” – vi behöver samtalet med umeborna. Förutom alla löpande arenor för dialog med olika aktörer strävar vi alltid mot att vässa och fylla på vår verktyglåda med dialogmetoder så det ska passa varje tillfälle och planeringsfråga så bra som möjligt. För den kommun eller annan som vill inspireras har Umeå kommun samlat ett aplock av våra erfarenheter. Vår sammanställning Aktiva dialogmetoder är framförallt tänkt att underlätta internt men såklart delar vi med oss till den intresserade.

Kontakt: Elisabeth Lindh, kommunikation.

Dialogresultatet 2019

Resultaten från vår stora stadsdialog finns tillgängliga på kommunens sida för öppna data för fortsatta analyser och laddas ner via opendata.umea.se

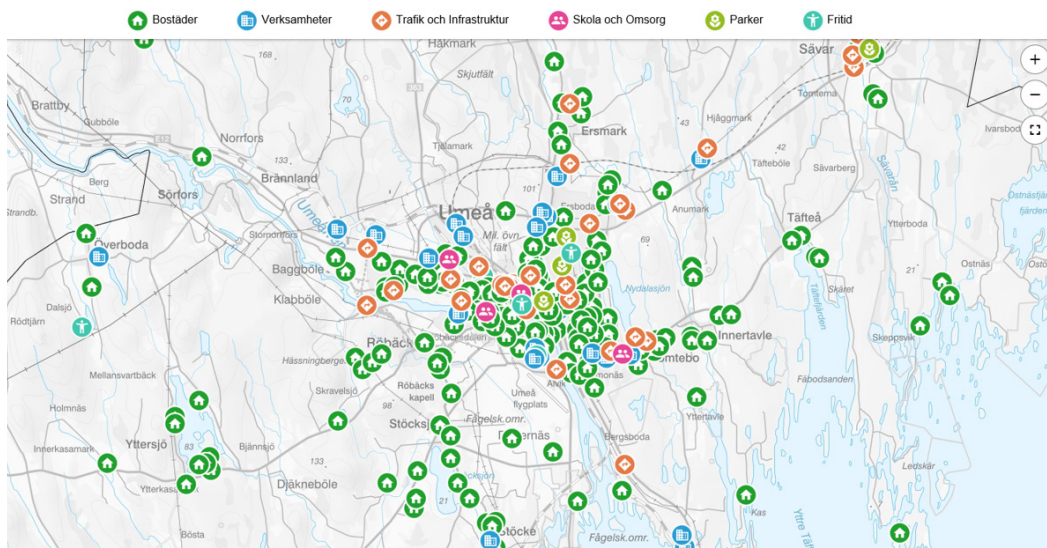
Våra erfarenheter

Ta kontakt med någon av de inblandade så berättar vi gärna mer.

Sist men inte minst!

Projektkartan

Det händer mycket i Umeå kommun just nu. Det byggs och utvecklas lite varstans. I projektkartan hittar du större delen av vad vi bygger och planerar i kommunen, men även en stor del av vad andra aktörer har för planer och byggprojekt. Kartan visar allt från långsiktiga planer flera år framåt i tiden till pågående bygg- och vägprojekt. Här hittar du projektkartan

**UMEÅ
KOMMUN**

Besök: Stadshuset, Skolgatan 31A
Postadress: 901 80 Umeå
090-16 10 00
umea.kommun@umea.se
www.umea.se/kommun